శ్రీ

ఆంధ్ర రఘువంశము.

ఆదిపూడి సోమనాథరాయ

ప్రణీతము

పద్యకావ్యము

సంపూర్ణ సంస్కృత రఘువంశసమేతము

మొదటికూర్పు.

కాకినాడ:

స్క్రేప్ అండ్ కంపెనియందు

ముద్రితము.

౧౯౧౩

పీఠిక

నిర్గతానునవాకస్య కాళిదాసస్యసూక్తిషు
ప్రీతిర్మధురసార్ద్రాసు మంజరీష్వివజాయతే। † (బాణకవి.)

మహోన్నతదశ ననుభవించిన ప్రతిదేశమునకును లలామభూతుఁడైన యొక కవి యుండును. ఇతరకవులను గుఱించి దేశస్థు లెట్టియభిప్రాయభేదములు కలవారైనను ఆ కవిశేఖరుని యెడమాత్ర మనన్యసామాన్యగౌరవము కలవారలై యుందురు. ఆకవిపుంగవుని దివ్యవాణియే యాదేశమందలి వాఙ్మయవృక్షమునకు నాలవాలంబు. జనుల యున్నతభావాభివృద్ధికి నదియే ముఖ్యాధారంబు. ఇంతయేల? ఆదేశమందలి జనుల నిత్యకృత్యములందును ఆకవిసార్వభౌముని ప్రతిభయే ప్రతిబింబితంబగుచుండును. గ్రీసుదేశపు హోమరు, ఇటలీవాఁడగు డ్యాంటి, ఇంగ్లీషువారి షేక్స్పియర్, మన కాళిదాసుఁడు మొదలగు మహనీయు లాయాదేశపుఁ గవిపుంగవులకుఁ గులగురువులైయున్నవారు. హోమర్ కవినిగూర్చి గ్రీకువా రపరిమితభక్తిప్రేరితులై ఏడు పట్టణములవారు 'అతఁడు మాపట్టణముననే పుట్టె' నని హోరాహోరిగ వాదాడుచుండిరి. డ్యాంటే కవినిగుఱించి యిటాలియనులకు నభిమానము మెండు. షేక్స్పియరు విషయమై యింగ్లీషువారికిఁ గలభక్తి 'హిందూదేశమునైన వదులుకొందుముగాని షేక్స్పియరును వదల' మని యొకానొక పండితుఁడు చెప్పినమాటవలననే స్పష్టమగుచున్నది! మన దేశమగు భరతఖండంబునందంతటను వేలకొలఁది సంవత్సరములనుండియుఁ 'గవి కులగురుం' డనియుఁ, 'గవితాదేవికి విలాసం' బనియు * నసమానయశంబువడసినవాఁడు కాళిదాసుఁడు. ఈతఁడీఖండంబునఁగాక ఖండాంతరంబులయందును రసికులచేఁ గవిశ్రేష్ఠుండని పొగడ్తగన్నవాఁడు ‡ కావున హిందూదేశముయొక్క జాతీయకవి కాళిదాసుఁడనియే చెప్పవలసియున్నది.

ఇట్లు కవిసార్వభౌముఁడైన కాళిదాసునికీర్తిదుందుభి యీదేశమునందు వేలకొలఁది సంవత్సరములనుండియు నెడతెగక మ్రోగుచున్నను మనవారికిఁగల చరిత్రవిషయకమైన యౌదాసీన్యమువలన, మనకు నీకవిశ్రేష్ఠుని గుఱించి యేమియుఁ దెలియదు. అపఁ

---

† తేనెతోమాగి యార్ద్రతఁజెందినమంజరిఁ జూచిన నెట్టియానందముకలుగునో, కాళిదాసుని చక్కని కవిత్వము వినిన నట్టియానంద మేరికిఁగలుగకుండును?

* 'కవి కులగురుః కాళిదాసోవిలాసః' అను జయదేవునివాక్యము సుప్రసిద్ధమే.

‡ శాకుంతలనాటకముఁజూచి యానందముఁ బట్టలేక జార్మ్యాపండితుండగు గటె నృత్యముచేసెనన్న జనవార్త యింగ్లీషుభాషాజ్ఞానము గలవారందఱు నెఱింగినదియే.

డే జాతివాఁడు? ఎచ్చటివాఁడు? ఏకాలపువాఁడు? అతని తలిదండ్రులెవ్వరు? అను ప్రశ్నములకు నిశ్చయాత్మకంబులయిన ప్రత్యుత్తరంబు లిచ్చుటకు నేమియు సాధనములు లేవు. పౌరస్త్యపాశ్చాత్త్యపండితులుకొంద ఱిందునుగుఱించి యిదమిత్థమని తేల్చుటకు వాఙ్మయంబునంతయుఁ బెక్కుతెఱంగులఁ బరిశోధించి చూచిరి. కాని యేదియు నిశ్చయముగఁ దెల్పఁజాలరైరి. కాళిదాసుఁడు సారస్వతుఁడని యొక్కఁడును, ఆంధ్రుఁడని మఱి యొక్కఁడును; కాశ్మీరజుఁడని యొక్కఁడును, ఉజ్జయినీ నివాసుఁడని మఱియొక్కఁడును; విక్రమార్కుని కాలమువాఁడని యొక్కఁడును, భోజరాజ సమకాలికుఁడని మఱి యొక్కఁడును, చెప్పుచుఁ బండితులు పలుపోకలఁ బోవుచున్నవారు!

వేర్వేఱు వాదములన్నియుఁ జూడ శాకుంతల రఘువంశాది కావ్యకర్తయగు కాళిదాసుఁడు గౌడబ్రాహ్మణుఁడనియు, ఉజ్జయినీ నివాసుఁడనియు, ఆఱవ శతాబ్దమునందుండినవాఁడనియుఁ బెక్కుపండితుల యభిప్రాయమైయున్నట్లు కానవచ్చుచున్నది.

కాళిదాసునిచే రచింపఁబడిన కావ్యములు నాలుగు: రఘువంశము, కుమారసంభవము, మేఘసందేశము, ఋతుసంహారము; నాటకములు మూఁడు: శాకుంతలము, విక్రమోర్వశీయము, మాళవికాగ్నిమిత్రము. ఇవన్నియు గుమ్మడికాయయంతేసి ముత్యములే. కాని యిందును భేదము చేయవలయునన్న కావ్యములలో రఘువంశమును, నాటకములలో శాకుంతలమును ననుపమేయకావ్యసృష్టియని చెప్పవలసియున్నది.

ప్రస్తుతవిషయము రఘువంశము, దాని యాంధ్రీకరణము. ఇది గీర్వాణప్రౌఢప్రబంధములకు శిరోభూషణము. 'తేనెసోఁక నోరు తియ్యనయగురీతి' సాధారణవ్యుత్పత్తిజ్ఞానముగలవారికిని జక్కఁగనర్థమిచ్చు ద్రాక్షాపాకంబునకు సొగసైన తార్కాణంబు. ఇందు సూర్యవంశపు రాజపుంగవులవంశము పందొమ్మిది సర్గములలో వర్ణింపఁబడియున్నది. మొదటి పదు నేడుసర్గములలో దిలీపుఁడు, రఘువు, అజుఁడు, దశరథుఁడు, రాముఁడు,కుశుఁడు, అతిథి యను రాజులవర్ణనంబును, పదునెనిమిదవసర్గమునందు నతిథివంశజులవర్ణనంబును, పందొమ్మిదవసర్గమునందుఁ జివరవాఁడైన యగ్నివర్ణుని శృంగారచేష్టావర్ణనంబును గలవు.

ఈమహాకావ్యమును ఇదివఱకుఁ దెనుఁగుచేసిన పూర్వకవి అవుసూరి కిచ్చయ్యాకాని యీతని భాషాంతరమునకును, శ్రీ సోమనాథరావుగారి యాంధ్రీకరణమునకును భేదముకలదు. కిచ్చయ మూలమును శబ్దశః తెనిఁగింపలేదు. మూలమందలి భావమును మనస్సునందిడుకొని దానిని దన యిష్టము వచ్చినశబ్దముల వర్ణించెను. శ్రీయుత సోమనాథరావుగారు, మూలమందలి శబ్దముతోడను, అర్థముతోడను భాషాంతరము తులఁదూగినట్లుండవలయు నన్నయుద్దేశముతోఁ దెలింగించియున్నవారు. అందుచే మూలమునందు లేని పదముగాని, భావముగాని వీరిభాషాంతరమునందు నుండదు. ఇట్లు భాషాంతరముచేయు

టంగా ఈయుభయకవులును వేఱుత్రోవలఁబోయిరి. సంస్కృతగ్రంథములను తెలిఁగించిన నన్నయ తిక్కనాది పూర్వకవులందఱును కిచ్చయ మార్గమునె యవలంబించియున్నారు. అనఁగా వారు మూలమునందలి కథను మాత్రము గైకొని స్వతంత్రకావ్యములను రచించిరి. వారియుద్దేశము స్వతంత్రకావ్యములను వ్రాయుట. ఇప్పుడు సోమనాథరావు గారు త్రొక్కినది నూతనమార్గము. ఇట్లు చేయుట ప్రతిపదార్థము చెప్పుటయే. గద్యమునందుఁ బ్రతిపదార్థము చెప్పుట సులభము గాని భావయుక్తమైన యర్థమునిచ్చునట్లు పద్యమునందుఁ జెప్పుట మిక్కిలి కష్టసాధ్యము. శ్రీ సోమనాథరావుగారు మూలమునందలి యొక్కొకపద్యములోని యర్థము తెలుఁగున నొక్కొకపద్యమునందు వర్ణించిరి. కిచ్చయ కవిత్వమునకును సోమనాథరావుగారి కవిత్వమునకును గలభేదము తెల్పుటకై యీక్రింది యుదాహరణముల నిచ్చుచున్నాఁడను:—

మూలము. సర్గ. ౧. శ్లో. ౩.

మందఃకవియశః ప్రార్థీ గమిష్యామ్యుపహాస్యతాం
ప్రాంశులభ్యే ఫలే లోభాదుద్బాహురివ వామనః॥

కిచ్చయ్య

ఉ॥ ఉన్నతమర్త్యలభ్యపద ◆ మొందెడునన్ప్రతి నూర్ధ్వబాహుఁడై
యున్న సగర్వఖర్వమను ◆ జోత్తముకైవడి మందబుద్ధి గై
కొన్న నరుండు సాధుకవి ◆ కుంజరకీర్తిఁ గాంపనెంచినన్
సన్నుతిచేయఁబోవుదురొ ◆ సత్కవులైన సమస్తభూజనుల్॥

సోమనాథరావు గారు

మందుఁడను నేను గవియశ ◆ మందఁగోరి । పరమపరిహాసమున కిలఁ ◆ బాత్రుఁడగుదుఁ
బొడుగువానికినందంగఁ ◆ బోలుఫలముఁ । బడయఁగేలెత్తు నపొట్టి ◆ వానికరణి॥

మూలము. సర్గ. ౬. శ్లో. ౨౮.

అనేనపర్యాసయతాశ్రుబిందూన్ । ముక్తాఫలస్థూలతమాన్ స్తనేషు
ప్రత్యర్పితాః శత్రువిలాసినీనా । మున్ముచ్యసూత్రేణవినైవహారాః॥

కిచ్చయ్య

చ॥ పొలఁతిరో! విన్ము ముత్తియపుఁ ◆ బూసలఁబోలెడు బాష్పవారిబిం
దులఁ బరిపంథి ధాత్రిపవ ◆ ధూస్తనపాళిని బ్రస్తరించు నీ
కవితమహారాజుఁడైన మహి ◆ కాంతునిచేత సమర్పితంబులై
యలరె గృహీతసూత్రకము ◆ లై తనుమౌక్తికతారహారముల్॥

సోమనాథరావుగారు

అశ్రుబిందులు ముత్తెమ్ము♦లంతలేసి। వైరికాంతలచనులపైఁ ♦ బ్రస్తరించి
యితఁడు మున్నొన్నసరులకుఁ ♦ బ్రతిగనిడిన। దారములులేనిదండల ♦ తీరుగొలిపె॥

మహానదీప్రవాహం బెచ్చటఁజూచినను కనులకు మనోహరంబుగఁ గానఁబడునట్లు ఈకావ్యమందలి ప్రతిసర్గమును, ప్రతిశ్లోకమును కవియొక్క యపూర్వప్రతిభను వెల్లడి చేయుచుఁ, జదువరులచిత్తవృత్తిని ఆకర్షించుకొనును. కావున నీకావ్యమునం దీభాగము బాగున్నది. ఈభాగము బాగులేదు, అని చెప్పుట యసాధ్యము. అయినను ౨ వ సర్గములోని సింహదిలీపుల సంవాదము. ౩ వ సర్గములోని ఇంద్రరఘువుల సంవాదము. ౬ వ సర్గములోని ఇందుమతీస్వయంవరము. ౭ వ సర్గములోని యుద్ధవర్ణనము. ౮ వ సర్గములోని అజునిశోకము. ౯ వ సర్గములోని వసంతర్తువర్ణనము. ౧౩ వ సర్గములోని పుష్పకారూఢుఁడైన రామునిచేఁజేయఁబడిన భూస్థలాదివర్ణనము. ౧౬ వ సర్గములోని స్త్రీరూపధారిణియైన అయోధ్యాపురికిని కుశునకును జరగిన సంవాదము. చివరసర్గమునందలి శృంగారవర్ణనము. అనునవి ఈకావ్యమను రత్నరాశిలోని కించిత్ స్థూలరత్నములు. ఈకథాభాగముల నెన్నిసారులు చదివినను తనివితీరదనియే నాయభిప్రాయము. కావున రఘువంశమును ఆంధ్రీకరించినకవి యీఘట్టముల నెట్లు తెనిఁగించెనో చూచినఁజాలును ఈవర్ణనములు రసవంతములుగనున్న కావ్యమంతయు రసవంతముగ నున్నదనియే యర్థము.

పైనివర్ణింపఁబడిన ప్రకరణములన్నియు శ్రీసోమనాథరావుగారి రఘువంశమునందు రసవంతములుగ వర్ణింపఁబడుటయె గాక జనసామాన్యమునకుఁగూడ సహజముగ నర్థమగునట్లు సులభశైలిని వ్రాయఁబడినవి.

ఇట్లు శ్రీయుతసోమనాథరావుగారు ఈమహాకవియొక్క మహాకావ్యమందలి యర్థమంతయు గీర్వాణభాషనెఱుఁగనివారుకూడ సులభముగఁ దెలిసికొనునట్లు తెనిఁగించి యాంధ్రలోకముయొక్క కృతజ్ఞతకుఁ బాత్రులైరని చూచుటకు వారిమిత్రుఁడనగు నేనెంతయు సంతసించుచున్నాఁడను.

కె. వి. లక్ష్మణరావు.

ఉపోద్ఘాతము.

మత్పుత్రికారత్నంబగు శ్రీమతి మండువ శకుంతలాదేవి ౧౮౯౬ వ సం॥రము మే ౮ వ తేదీకి సరియగు దుర్ముఖినామసంవత్సర వైశాఖ బహుళ ౧౧ శుక్రవారమున నుదయించెను. అంత విద్యావంతురాలు కాకపోయినను సుగుణసంపదలో మాత్ర మేస్త్రీరత్నమునకును దీసిపోక కనికరము, అడఁకువ, యోర్పు, పరిశుద్ధమైన ఋజువర్తన, దైవభక్తి మొదలగు సుగుణములచే నొప్పారుచుండెను. ఈ సుగుణసౌందర్యరాశిని ౧౬ వ యేఁట అనఁగా ౧౯౧౧ వ సం॥రం జూన్ ౧౧ వ తేదీకి సరియయిన విరోధికృన్నామ సంవత్సర జ్యేష్ఠ శుద్ధపూర్ణిమా భానువాసరమున హైదరాబాదు ప్రాకారములోని మన్మిత్రులగు మ॥ శ్రీ దిట్టకవి లక్ష్మీనారాయణరావు పంతులుగారి తోఁటలోఁ జిత్రకళావిశారదులగు మ॥ శ్రీ మండువ వేంకటరావు పంతులుగారికిచ్చి మత్పోషకులగు పిఠాపురమున గాలభూపతుల సహాయంబున యథావిధిగ వివాహంబు జరగింపఁ గలిగితిని. బంధువుల యొక్కయుఁ గొందఱు మిత్రులయొక్కయు నాదరణకు దూరముగానలసివచ్చినను సరకు గొనక కేవలము సుగుణసంపదనే వరియించి బీదరాలైన నాకుమార్తెను వివాహముచేసికొన్నందులకై మ॥ శ్రీ వేంకటరావు పంతులుగారికి నేనెంతయుఁ గృతజ్ఞుఁడను.

వివాహానంతరము కొన్నిమాసములకు శకుంతలాదేవి జబ్బుపడినందున భార్యాభర్తలిరువురును బిఠాపురమునకు వచ్చి దసరా దీపావళులు దీరిన తరువాత వేంకటరావుగారు బొంబాయికి వెళ్లి ౪౦ రూపాయల వేతనముమీఁద నొక ఫొటోగ్రాఫిక్ కంపెనీలోఁ గుదురుకొని శకుంతలమ్మను బంపుమని వ్రాసిరి. ౧౯౧౨ వ సం॥ర ఫిబ్రవరి ౯ వ తేదీని స్వయముగా నేనే మాయమ్మాయిని దీసికొనివెళ్లి ౧౧ వ తేదీని బొంబాయిలో నామె భర్తగారి స్వాధీనముచేసి వచ్చితిని. అదే మార్చి ౧౦ వ తేది సాయంకాలము గదిలోఁ గూర్చుండి శ్రీమద్భాగవతములోని ప్రహ్లాదచరిత్రను జదువుచుండఁగాఁ బై వెలుఁగుచున్న దీపముయొక్క గాజుబుప్పె పగిలి యొకముక్క శకుంతలమ్మపైఁ బడెను. భయపడి తటాలున నెగురఁగా దీపము తలకుఁదగిలి యొడలిమీఁద నూనెతోఁ గూడఁ బడి చీరయుం తయు నొక్కసారిగ నంటుకొని భగ్గున మండఁజొచ్చెను. ఇంతలో వెలుపలనున్న భర్త పరువెత్తుకొనివచ్చి చేయిమాతులఁ గాల్చుకొని యెన్నియోవిధముల నార్పఁ బ్రయత్నించినను గార్యములేకపోయెను. శకుంతల తత్సమయమున భర్తనుగూర్చి మీరు చేతులను గాల్చుకొనకుఁడని యెన్నియోవిధముల వేఁడికొనెనఁట. ఇంతలో నిరుగుపొరుగులవారు వచ్చి కాలియున్న శకుంతల దేహముపై నీరుదెచ్చి పైచిరి. దానితో శరీరమంతయుఁ నిముసములో నుబ్బిపోయెను. తత్క్షణమే సమీపమందున్న తేజపాల్ వైద్యశాలకుఁ గొంపోఁ

బడెను. పోవునపుడు పరమేశ్వరునిగూర్చి 'పరమాత్మా! నాకెవ్వరును లేరు. నీవె తల్లివి. నీవె తండ్రివి' అని బిగ్గఱగా విలపించెనఁట.

ఇట్లు నాప్రియపుత్రిక బొంబాయి వైద్యశాలలో ౧౯౧౨ వ సం॥ మార్చి ౧౧ వ తేదీకి సరియగు విరోధికృన్నామసంవత్సర ఫాల్గుణ బహుళ అష్టమీ సోమవారము రాత్రి ౭ గంటలకుఁ బరమేశ్వరుని పాదారవిందములఁ జేరికొనియెను. నేనును నాధర్మపత్నియు నపారమైన దుఃఖసాగరములో మునిఁగిపోయితిమి.

నన్నోదార్చుటకై యొకనాఁడు వసిష్ఠులవంటి బ్ర॥ శ్రీ పురాణపండ మల్లయ్యశాస్త్రిగారు నాయింటికి విజయముచేసి పైనుండి పుష్పహారముపడి మృతినొందిన రఘువంశములోని యిందుమతీదేవియొక్క చరిత్రను దెలిపి నన్నూరడించిరి. అప్పుడే నాచేతనైనట్లు రఘువంశమును దెనిఁగించి మాయమ్మాయికి నంకితమొనర్పవలెనను కోరిక నాకు జనియించెను. ఏప్రల్ ౧౦ వ తేదీనాఁడు ప్రారంభించి మధ్య నెన్నియంతరాయములు తటస్థించినను బరమేశ్వరుని సంపూర్ణానుగ్రహముచే అక్టోబరు 26 వ తేదీనాటికి ముగింపఁగలిగితిని. నాకుఁ గలిగిన కొన్నిసందేహములనుగూడ బ్ర॥ శ్రీ మల్లయ్యశాస్త్రిగారే నివారించుచు వచ్చిరి. బ్ర॥ శ్రీ పేరి పేరయ్యశాస్త్రిగారు మిక్కిలి యోపికతో ౧౦ సర్గలను బరిశీలించిరి. బ్ర॥ శ్రీ శృంగారకవి సర్వారాయఁడుగారు దీనిని అవ్యాజవాత్సల్యముతో నామూలాగ్రముగఁ బరికించి యచ్చుతప్పులనుగూడ దిద్ది నాకు మహోపకారమొనర్చిరి. నాశ్రేయస్సునే యెప్పుడునుగోరు మన్మిత్రులగు మ॥ శ్రీ కే. వి. లక్ష్మణరావు పంతులు ఎం. ఏ. గారు ఎన్నియో గొప్పకార్యములుండినను గూడఁ దీరికచేసికొని దీనికిఁ బీఠికను వ్రాసిరి. శోకసమయమున నన్నెందఱో మిత్రులు పరామర్శించిరి. ఎందఱో స్నేహితులు నేను 'దేహీ' యని చేయిచాపఁగానే ధనమునొసంగి యీపుస్తకము వెలువడునట్లు చేసిరి. స్కేప్ అండ్ కంపెనీవారు తమచేతనైనంత చవుకగను జక్కగను శీఘ్రముగను దీని నచ్చొత్తించిరి. వీరి కందఱికిని నాకృతజ్ఞతాపూర్వక వందనముల హృదయపూర్వకముగా సమర్పించుచున్నాఁడను. మా శకుంతలమ్మను ఈపుస్తకరూపముగాఁ జిరకాలము జీవింపఁజేయుటకుఁ బరమకరుణాళువగు పరమేశ్వరునిం బ్రార్థించుచు నింతటితో విరమించుచున్నాఁడను.

పిఠాపురము,
౨౦ మార్చి ౧౯౧౩

ఇట్లు విన్నవించు
సజ్జనసేవకుఁడు,
ఆదిపూడి సోమనాథరావు.

శ్రీమతి మండువ శకుంతలాదేవి.

అంకితము.

గీ. శ్రీకరుని దుఃఖహారుని లో ♦ కైకగురునిఁ
గవివరమనోంబుజాతభా ♦ స్కరునిఁ గొలిచి
కాళిదాసుని రఘువంశ ♦ కావ్యమునకుఁ
దెనుఁగుఁగావించి నానేర్చు ♦ తీరునందు. ౧

గీ. ఇందుమతివలె మరణము ♦ నందినట్టి
విమలగుణమణిఖని యయి ♦ వెలిఁగినట్టి
సుతశకుంతలకిడితి నం♦కితముగాఁగ
దనరుగాకిది యాచంద్ర ♦ తారకముగ. ౨

శ్రీ

రఘువంశమ్

ప్రథమః సర్గః.

వాగర్థావివసంపృక్తౌ । వాగర్థప్రతిపత్తయే
జగతః పితరౌవందే । పార్వతీ పరమేశ్వరౌ॥ ౧

క్వసూర్యప్రభవోవంశః । క్వచాల్ప విషయామతిః
తితీర్షుర్దుస్తరంమోహా । దుడుపేనాస్మిసాగరం॥ ౨

మందఃకవియశఃప్రార్థీ । గమిష్యామ్యుపహాస్యతాం
ప్రాంశులభ్యేఫలేలోభా । దుద్బాహురివవామనః॥ ౩

అథవాకృతవాగ్ద్వారే । వంశేస్మిన్పూర్వసూరిభిః
మణౌవజ్రసముత్కీర్ణే । సూత్రస్యేవాస్తిమేగతిః॥ ౪

సోహమాజన్మశుద్ధానా । మాఫలోదయకర్మణాం
ఆసముద్రక్షితీశానా । మానాకరథవర్త్మనాం॥ ౫

యథావిధిహుతాగ్నీనాం । యథాకామార్చితార్థినాం
యథాపరాధదండానాం । యథాకాలప్రబోధినాం॥ ౬

త్యాగాయసంభృతార్థానాం । సత్యాయమితభాషిణాం
యశసేవిజిగీషూణాం । ప్రజాయైగృహమేధినాం॥ ౭

శైశవేభ్యస్త విద్యానాం । యౌవనే విషయైషిణాం
వార్ధకేమునివృత్తీనాం । యోగేనాంతేతనుత్యజాం॥ ౮

రఘూణామన్వయంవక్ష్యే । తనువాగ్విభవోపిసన్
తద్గుణైః కర్ణమాగత్య । చాపలాయప్రచోదితః॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

ప్రథమాశ్వాసము.

గీతములు.

వాక్కు నర్థంబు గలసిన ♦ పగిదిఁ గలసి । యఖిలజగములతలిదండ్రు ♦ లయినయట్టి
పార్వతీపరమేశుల ♦ భక్తిఁ గొలుతు । నమలవాగర్థ విజ్ఞాన ♦ మమరుకొఱకు. ౧

అల్పమౌనా దుమతి యేడ ♦ యతులమైన । సూర్యవంశచరిత్రంపు ♦ నుద్ది యేడ
తెలివితక్కువచేఁ జిన్న ♦ తెప్పనెక్కి । దాఁటఁగోరితి నౌర దు ♦ స్తరపుజలధి॥ ౨

మందుఁడను నేను గవియశ ♦ మందఁగోరి । పరమపరిహాసమున కిలఁ ♦ బాత్రుఁడగుదుఁ
బొడుగువానికి నందంగఁ ♦ బోలుఫలము । బడయఁ గేలెత్తు నప్పొట్టి ♦ వానికరణి॥ 3

కాని యీవంశమునఁ బూర్వ ♦ కవివిచిత్ర ♦ వాగ్రచితమైన ద్వారంబు ♦ వఱలుఁగాదె
వజ్రకృతరత్నరంధ్రంబుఁ ♦ బట్టిపోవు । దారమునుబోలెఁ బోయెద ♦ దానిఁబట్టి॥ ౪

జన్మమాదిగ శుద్ధులై ♦ చనుచునుండ్రు । ఫలములగుదాఁకఁ గార్యముల్ ♦ సలుపుచుండ్రు
జలధివఱకున్న ధరనేలి ♦ చెలఁగుచుండ్రు । నాకపర్యంతరథమార్గ ♦ మమరియుండ్రు॥

విధివిహితమైనయట్టి స ♦ ద్విధినివేల్చి । తగిన కామితములనర్థి ♦ తతులఁ దనిపి
తప్పులకునెల్ల సరియైన ♦ దండమొసఁగి । సమయవిస్ఫూర్తి సతతంబు ♦ సంచరింత్రు॥

కడుధనమ్ము గడింత్రు త్యా ♦ గమ్ముకొఱకు । నతిమితమ్ము వచింత్రు స ♦ త్యమ్ముకొఱకు
గెల్వఁగోరుచునుందురు ♦ కీర్తికొఱకుఁ । గాంతురు గృహస్థధర్మమ్ము ♦ సంతుకొఱకు॥ ౭

అఖిలవిద్యలు బాల్యాన ♦ నభ్యసించి । యౌవనంబున విషయసౌ ♦ ఖ్యములఁ గాంచి
ముదిమిగదిసిన మునివృత్తిఁ ♦ బొదలుచుండి । యంతమున యోగులగుచు దే ♦ హముత్యజింత్రు॥

ఇట్టి రఘువంశవీరుల ♦ యిద్ధచరిత । నుడివెదను వాక్చమత్కృతి ♦ న్యూనమైనఁ
గర్ణములఁజేరి తద్గుణ ♦ గణమునాకు । గొప్పచాపల్యమును బురి ♦ కొల్పఁగాన॥ ౮

ప్రథమః సర్గః

తంసంతః శ్రోతుమర్హంతి । సదసద్వ్యక్తిహేతవః
హేమ్నః సంలక్ష్యతేహ్యగ్నౌ । విశుద్ధిః శ్యామికాపివా॥

వైవస్వతో మనుర్నామ । మాననీయోమనీషిణాం
ఆసీన్మహీక్షితామాద్యః । ప్రణవశ్ఛందసామివ॥

తదన్వయే శుద్ధిమతి । ప్రసూతే శుద్ధిమత్తరః
దిలీపఇతిరాజేందు । రిందుః క్షీరనిధావివ॥

వ్యూఢోరస్కోవృషస్కంధః । సాలప్రాంశుర్మహాభుజః
ఆత్మకర్మక్షమందేహం । క్షాత్రోధర్మ ఇవాశ్రితః॥

సర్వాతిరిక్తసారేణ । సర్వతేజోభిభావినా
స్థితః సర్వోన్నతేనోర్వీం । క్రాన్త్వామేరురివాత్మనా॥

ఆకార సదృశప్రజ్ఞః । ప్రజ్ఞయాసదృశాగమః
ఆగమైః సదృశారంభ । ఆరంభ సదృశోదయః॥

భీమకాంతైర్నృపగుణైః । స్సబభూవోపజీవినాం
అధృష్యశ్చాభిగమ్యశ్చ । యాదోరత్నైరివార్ణవః
రేఖామాత్రమపిక్షుణ్ణా । దామనోర్వర్త్మనః పరం
నవ్యతీయుః ప్రజాస్తస్య । నియంతుర్నేమివృత్తయః॥

ప్రజానామేవ భూత్యర్థం । సతాభ్యోబలిమగ్రహీత్
సహస్రగుణముత్స్రష్టు । మాదత్తే హిరసంరవిః॥

సేనాపరిచ్ఛదస్తస్య । ద్వయమేవార్థసాధనం
శాస్త్రేష్వకుంఠితాబుద్ధి । ర్మౌర్వీధనుషిచాతతా॥

తస్యసంవృతమంత్రస్య । గూఢాకారేంగితస్యచ
ఫలానుమేయాః ప్రారంభాః । సంస్కారాః ప్రాక్తనాఇవ॥

జుగోపాత్మానమత్రస్తో । భేజేధర్మమనాతురః
అగృధ్నురాదదేసోర్థ । మసక్తః సుఖమన్వభూత్॥

జ్ఞానేమౌనం క్షమాశక్తౌ । త్యాగేశ్లాఘావిపర్యయః
గుణాగుణానుబంధిత్వా । త్తస్యసప్రసవాఇవ॥

పైఁడినిర్మలమో కాదో ♦ వహ్నియందె। యరయఁదగి యుండునట్టులే ♦ యార్యులెన్నఁ
దప్పులొప్పుల నరయఁగాఁ ♦ దగినవారు। గాన వారలె పరికింతురు ♦ గాకదీని॥ ౧౦

వేదములకెట్టు లోంకార ♦ మాదియగునొ। యట్లె ధరణీశులకునెల్ల ♦ నాదియగుచుఁ
దనరె వైవస్వతుండను ♦ మనువుపుట్టి। బుధజనావళికెల్లను ♦ బూజ్యుఁడగుచు॥ ౧౧

అతనిపరిశుద్ధవంశాన ♦ నవతరించెఁ। బరమపావనుఁడగు దిలీ♦ప ప్రభుండు
రాజచంద్రుండు చంద్రుండు ♦ తేజమొప్ప। క్షీరవార్ధిఁబుట్టిన ♦ చెన్నునోఁప॥ ౧౨

ఆనృపస్కంధు నురమెన్న ♦ నతివిశాల। మమ్మహాభుజుదీర్ఘ దే♦హమ్ముచూడ
సాలవృక్షాభ మాతఁడో ♦ స్వక్రియార్హ। తనువుఁదాల్చిపొల్చు క్షా♦త్రముదలంప॥ ౧౩

సర్వమునుమించి శక్తి తే♦జములచేత। విక్రమంబున నుర్వర ♦ నాక్రమించి
మించెనానృపు దేహంబు ♦ మేరువట్లు। లుర్వి సర్వోన్నతంబయి ♦ యొప్పుచుండె॥ ౧౪

అతని మూర్తికిఁదగియుండు ♦ నతనిప్రజ్ఞ। యతని ప్రజ్ఞకుఁదగియుండు ♦ నతనివిద్య
యతని విద్యకుఁదగియుండు ♦ నతనిపనులు। అతనిపనులకు ఫలములు ♦ నట్లెయుండు॥ ౧౫

గమ్యుఁడు నగమ్యుఁడైయొప్పె ♦ సౌమ్యభీమ। రాజగుణముల నాశ్రిత♦రాజి కతఁడు
రత్నములఁ గ్రూరజలచర ♦ వ్రాతములను। రాజిలుచునుండు నామహా♦ర్ణవముకరణి॥ ౧౬

మనువునుండియు నలిగిన ♦ మార్గమందు। నొక్కగీఁతయు దాఁటక ♦ యుర్విపాలు
ప్రజలు నడచుచునుందురు ♦ రథనియంత। నేర్పుమీఱఁగ నడపిన ♦ నేమిగతిని॥ ౧౭

ప్రజలయభివృద్ధియే దృష్టి ♦ పథమునందు। నునిచి యారాజు పన్నులఁ ♦ గొనుచునుండు
వేయి మడుఁగుల నియ్యఁగా ♦ వేఁడివెలుఁగు। కోరియేకాదె రసమును ♦ గొనుచునుండు॥

అతని పరికరమెన్నఁగా ♦ నతని బలమె। యర్థసాధకములు రెండె ♦ యతని కవని
శాస్త్రములఁజొచ్చి చెదరని ♦ సారబుద్ధి। యతులమైవింట నొప్పెడు ♦ నల్లెత్రాడు॥

గుప్తమైన విచారమ్ము ♦ గూఢమైన। హావభావముఁగల యట్టి ♦ యానృపాలు
కార్యజాతమ్ము పూర్వ సం♦స్కారమట్లు। ఫలముచేతనె యూహింప ♦ నలసియుండు॥

భయములేకయె తన్నుఁ గా♦పాడికొనియె। నాతురములేకయే ధర్మ ♦ మాచరించె
నాసలేకయె గ్రహియించె ♦ నర్థములను। సక్తిలేకయె భోగించె ♦ సౌఖ్యములను॥ ౨౧

జ్ఞానమం దొప్పెమానంబు ♦ శక్తియందు। క్షమయుఁ ద్యాగంబునందు శ్లా♦ఘాపరక్తి
యతనిలోఁషలనిట్లు గు♦ణాళి గలసి। తనరుచుండెను మిగుల సో♦దరులపగిది॥ ౨౨

అనాకృష్టస్యవిషయై । ర్విద్యానాం పారదృశ్వనః
తస్యధర్మరతేరాసీ । ద్వృద్ధత్వంజరసావినా॥ ౨౩

ప్రజానాం వినయాధానా । ద్రక్షణాద్భరణాదపి
సపితాపితరస్తాసాం । కేవలం జన్మహేతవః॥ ౨౪

స్థిత్యైదండయతోదండ్యా । న్పరిణేతుః ప్రసూతయే
అప్యర్థకామౌతస్యాస్తాం । ధర్మఏవమనీషిణః॥ ౨౫

దుదోహగాం సయజ్ఞాయ । సస్యాయమఘవాదివం
సంపద్వినిమయేనోభౌ । దధతుర్భువనద్వయం॥ ౨౬

నకిలానుయయుస్తస్య । రాజానోరక్షితుర్యశః
వ్యావృత్తాయత్పరస్వేభ్యః । శ్రుతౌతస్కరతాస్థితా॥ ౨౭

ద్వేష్యోపిసంమతఃశిష్ట । స్తస్యార్తస్యయథౌషధం
త్యాజ్యోదుష్టః ప్రియోప్యాసీ । దంగులీవోరగక్షతా॥ ౨౮

తంవేధావిదధేనూనం । మహాభూతసమాధినా
తథాహిసర్వేతస్యాస । న్పరార్థైకఫలాగుణాః॥ ౨౯

సవేలావప్రవలయాం । పరిఖీకృతసాగరాం
అనన్యశాసనాముర్వీం । శశాసైకపురీమివ॥ ౩౦

తస్యదాక్షిణ్యరూఢేన । నామ్నామగధవంశజా
పత్నీసుదక్షిణేత్యాసీ । దధ్వరస్యేవదక్షిణా॥ ౩౧

కళత్రవంతమాత్మాన । మవరోధేమహత్యపి
తయామేనేమనస్విన్యా । లక్ష్మ్యాచవసుధాధిపః॥ ౩౨

తస్యామాత్మానురూపాయా । మాత్మజన్మసముత్సుకః
విలంబితఫలైఃకాలం । సనినాయమనోరథైః॥ ౩౩

సంతానార్థాయవిధయే । స్వభుజాదవతారితా
తేనధూర్జగతోగుర్వీ । సచివేషునిచిక్షిపే॥ ౩౪

అథాభ్యర్చ్యవిధాతారం । ప్రయతౌపుత్రకామ్యయా
తౌదంపతీవశిష్ఠస్య । గురోర్జగ్మతురాశ్రమం॥ ౩౫

ఇంద్రియమ్ముల నానృపుఁ ♦ డీడ్వఁబడక । యతుల విద్యావిశారదుఁ ♦ డగుచుఁ వెలిఁగి
ధర్మరతుఁడౌట నతని స్పృ♦ద్ధత్వమొందె । జరనుగద్దెడు వికృతి లే♦శమ్ము లేక॥ ౨౩

జనులరక్షించి పోషించి ♦ సంస్కరించి । యెంతయునుదయ నాధరా ♦ కాంతుఁడేలి
వాస్తవంబగు తండ్రిగాఁ ♦ బరిణమింప । జన్మమునకునుమాత్రమే ♦ జనకులైరి॥ ౨౪

అమలశీలుఁడు విద్వాంసుఁ ♦ డఖ్యభుండు । స్థితికి శిక్షార్హులౌవారి ♦ శిక్షసేయ
బిడ్డలను గాంచఁగాఁగోరి ♦ పెండ్లియాడె । నర్థకామమ్ములతని ధ♦ర్మాత్ముఁజేసె॥ ౨౫

అవనిపతియజ్ఞమునకయి ♦ యవనిఁ బిదికె । దేవపతి సస్యములకయి ♦ దివిని బిదికె
నిరువురిట్టులు తమతమ ♦ సిరులమార్చి । పోషణమొనర్చుచుండిరి భువిని ♦ దివిని. ౨౬

ప్రజలరక్షించునావేని ♦ భవ్యయశముఁ । బరధరాధిపు లనుకరిం♦పంగఁగలరె
పరధనమునుండి విడివడి ♦ సరగవచ్చి । తస్కరత్వంబుశ్రుతిలోనె ♦ తగులువడియె॥ ౨౭

ఆర్తునకు నౌషధంబట్టు ♦ లతనికెపుడు । శత్రువైనను శిష్టుండు ♦ సమ్మతుండు
పాముకఱచిన వ్రేలట్లు ♦ పరమమిత్రుఁ । డైనఁ ద్యాజ్యుండుదుష్టుఁడౌ ♦ మానవుండు॥ ౨౮

ఆమహాభూతములదేన ♦ నావిధాత । చేసెనో దానిచేతనే ♦ చేసెనతనిఁ
గాకయుండిన నాపరా♦ర్థైకఫలమె । యతని సర్వగుణమ్ముల ♦ నట్టులున్నె॥ ౨౯

ప్రబలమహార్థి పరిఖయై ♦ పరిఢవిల్ల । వేలచుట్టును జరిధియై ♦ వేడ్కనింప
నన్యశాసనమింతయు ♦ నందనట్టి । ధరణి నేలెను దానొక్క ♦ పురముఁబోలె॥ 30

శుద్ధదాక్షిణ్య సుగుణ ప్ర♦సిద్ధురాలు । మగధవంశానఁ బుట్టిన ♦ మాన్యురాలు
యజ్ఞదక్షిణకరణి వి♦ఖ్యాతురాలు । పరసుదక్షిణ యాతని♦పత్నియయ్యె॥ 3౧

అంతిపురమున నెందఱో ♦ యతివలున్న । నామనస్విని తనపత్ని ♦ యగుటవలనఁ
గోరి సామ్రాజ్యలక్ష్మిఁ గై♦కొనుటవలనఁ । దన్ను సుకళత్రవంతుఁగఁ♦దలఁచెనతఁడు॥ 3౨

ఆమెలోఁ దన్నుఁబోలిన ♦ యాత్మజన్ముఁ । బడయఁగాఁగోరి వాంఛిత ♦ ఫలముగనక
దీర్ఘమౌ కాలమునుబుచ్చె ♦ దేవియిపుడొ । యపుడొ గర్భిణియగునను♦నాసతోడ॥ 33

సంతతికినైన విధులను ♦ సలుపుకొనుచుఁ । దన భుజమ్ములనుండిన ♦ ధరణిభార
మెల్లమెల్లన డించియా ♦ నృపవరుండు । చక్కఁగానుంచె సారసి♦సచివులందు॥ 3౪

ఆపవిత్రులు దంపతు ♦ లంతభక్తి । బ్రహ్మనర్చించి పుత్త్రునిఁ ♦ బడయనెంచి
గురుఁడగువసిష్ఠుఁజూచెడు ♦ కోర్కెమీఱ । నతని యాశ్రమమునుగూర్చి ♦ యరిగిరపుడు॥

స్నిగ్ధగంభీరనిర్ఘోష । మేకంస్యందనమాస్థితౌ
ప్రావృషేణ్యంపయోవాహం । విద్యుదైరావతావివ॥ ౩౬
మాభూదాశ్రమపీడేతి । పరిమేయపురస్సరౌ
అనుభావవిశేషాత్తు । సేనాపరివృతావివ॥ ౩౭
సేవ్యమానౌసుఖస్పర్శైః । సాలనిర్యాసగంధిభిః
పుష్పరేణూత్కిరైర్వాతై । రాధూతవనరాజిభిః॥ ౩౮
మనోభిరామాః శృణ్వంతౌ । రథనేమిస్వనోన్ముఖైః
షడ్జసంవాదినీఃకేకా । ద్విధాభిన్నాః శిఖండిభిః॥ ౩౯
పరస్పరాక్షిసాదృశ్య । మదూరోజ్ఝితవర్త్మసు
మృగద్వంద్వేషుపశ్యంతౌ । స్యందనాబద్ధదృష్టిషు॥ ౪౦
శ్రేణీబంధాద్వితన్వద్భి । రస్తంభాంతోరణస్రజం
సారసైఃకలనిర్హ్రాదైః । క్వచిదున్నమితాననౌ॥ ౪౧
పవనస్యానుకూలత్వాత్ । ప్రార్థనాసిద్ధిశంసినః
రజోభిస్తురగోత్కీర్ణై । రస్పృష్టాలకవేష్టనౌ॥ ౪౨
సరసీష్వరవిందానాం । వీచివిక్షోభశీతలం
ఆమోదముపజిఘ్రంతౌ । స్వనిఃశ్వాసానుకారిణం॥ ౪౩
గ్రామేష్వాత్మవిసృష్టేషు । యూపచిహ్నేషుయజ్వనాం
అమోఘాః ప్రతిగృహ్ణంతా । వర్ఘ్యానుపదమాశిషః॥ ౪౪
హైయంగవీనమాదాయ । ఘోషవృద్ధానుపస్థితాన్॥
నామధేయానిపృచ్ఛంతౌ । వన్యానాం మార్గశాఖినాం॥ ౪౫
కాప్యభిఖ్యాతయోరాసీ । ద్వ్రజతోఃశుద్ధవేషయోః
హిమనిర్ముక్తయోర్యోగే । చిత్రాచంద్రమసోరివ॥ ౪౬
తత్తద్భూమిపతిఃపత్న్యై । దర్శయన్ప్రియదర్శనః
అపిలంఘితమధ్వానం । బుబుధేనబుధోపమః॥ ౪౭
సదుష్ప్రాపయశాఃప్రాప । దాశ్రమంశ్రాంతవాహనః
సాయంసంయమినస్తస్య । మహర్షేర్మహిషీసఖః॥ ౪౮

మధురగంభీరనినదస♦మ్మానితంబు । స్యందనంబెక్కి వారున్న ♦ యపుడుచూడ
వర్షమేఘముమీఁదను ♦ వఱలుచుండు । విద్యుదైరావతమ్ముల ♦ విధముదోఁచె॥ ౩౬

పీఠ యాశ్రమములకిడఁ ♦ గూడదనుచు । నుచితపరివారమే వెంట ♦ నునిచికొనిన
వారి మహనీయతరసుప్ర♦భావగరిమ । నెంతయో సేన యున్నటు ♦ లింపునింపె॥ ౩౭

సాలవృక్షాళిలోపలి ♦ సౌరభమును । దాల్చివనరాజి నిటునటు ♦ వాల్చివాల్చి
పుష్పాడినిగూడి చల్లఁగాఁ♦బొదలి మెదలు । మందమారుతమున సేవ్య ♦ మానులైరి॥ ౩౮

నేమిశబ్దోన్ముఖంబులై ♦ నెమ్మలంత । స్వాంతముప్పొంగ షడ్జము ♦ స్వరముచేత
రెండువిధములఁ గూయఁగా ♦ నిండువేడ్క । వినిరివారలు వీనుల ♦ విందుగాఁగ॥ ౩౯

దృష్టిసారించి సారించి ♦ తేటివంకఁ । గొంతదూరమ్మునందుండి ♦ వింతవింత
చూచు మృగమిథునమ్ముల ♦ చూడ్కులందు । నంచితాన్యోన్యదృష్టి సా♦మ్యంబుఁగనిరి॥

స్తంభములులేని తోరణ ♦ స్రజమువోలెఁ । జాలుగాఁదీటి మధుర ని♦స్వనముఁ జేసి
పొదలు సారసపక్షుల ♦ పోల్కివారు । మోము లఱయెత్తి చూచి స♦మ్మదముఁగనిరి॥

కోర్కిసిద్ధించుననియెడు ♦ గురుతుగాఁగఁ । బవనుఁడనుకూలముగ వీచి ♦ పరఁగుకతన
నశ్వరింఖాసముద్భూత ♦ మైనరజము । ముంగురుల వేష్టనమ్మును ♦ ముట్టదయ్యె॥ ౪౨

అలలచేఁ గల్గుశైత్యమ్ము ♦ నలవరించి । హారియాతమనిశ్వాస ♦ మనుకరించు
సరసిలోపలి యరవింద ♦ సౌరభమును । నాసికానందముగఁ గ్రోలి ♦ రాసతీఱ॥ ౪౩

అమలమా యాపచిహ్నాళి ♦ నలరుచుండి । మున్నుఁ దమచేతనీఁబడి ♦ చెన్నుమీఱు
గ్రామముల యాజికులువచ్చి ♦ ప్రేమనిచ్చు । నర్ఘ్యములతోడి దీవెన ♦ లందికొనిరి॥

అపుడుకాచిన కమ్మని ♦ యావునెయ్యి । గోపవృద్ధులుఁ గొనిరాఁగఁ ♦ గూర్మినెఱపి
మార్గముననున్న తరుల నా♦మములనెల్ల । నడిగి తెలియుచు నరిగె నా ♦ యవనివిభుఁడు॥ ౪౫

శిరమునుదాఁటి చంద్రుండు ♦ చిత్తతోడ । వెలుఁగుతీవిని వెలిఁగిరి ♦ విమలధౌత
వస్త్రములఁదాల్చి వా రని♦ర్వాచ్యమైన ♦ దివ్యసౌందర్య విభవసం♦దీప్తులగుచు॥ ౪౬

ధరణిపతియగు నాప్రియ♦దర్శనుండు । బుధసముఁడు ధర్మపత్నికిఁ ♦ బూజ్యసతికి
నదియునిదియునుజూపుచు ♦ నరుగుకతన । నెంతమార్గముఁగడచెనో ♦ యెఱుఁగఁడయ్యె॥

సంజయొడమెడుసరికి దు♦ష్ప్రాపయశుఁడు । పట్టమహిషీసఖుండగు ♦ ప్రభువరుండు
సంయమి ఋషీంద్రునాశ్రమ♦స్థలము సేరె । హయములెంతయుఁ బరుగిడి ♦ యలసియుండ॥

వనాంతరాదుపావృత్తైః । సమిత్కుశఫలాహరైః
పూర్యమాణమదృశ్యాగ్ని । ప్రత్యుద్యాతైస్తపస్విభిః॥ ౪౯

ఆకీర్ణమృషిపత్నీనా । ముటజద్వారరోధిభిః
అపత్యైరివనీవార । భాగధేయోచితైర్మృగైః॥ ౫౦

సేకాంతేమునికన్యాభి । స్తత్క్షణోజ్ఝితవృక్షకం
విశ్వాసాయవిహంగానా । మాలవాలాంబుపాయినాం॥ ౫౧

ఆతపాత్యయసంక్షిప్త । నీవారాసునిషాదిభిః
మృగైర్వర్తితరోమంథ । ముటజాంగణభూమిషు॥ ౫౨

అభ్యుత్థితాగ్నిపిశునై । రతిథీనాశ్రమోన్ముఖాన్
పునానంపవనోద్ధూతై । ర్ధూమైరాహుతిగంధిభిః॥ ౫౩

అథయంతారమాదిశ్య । ధుర్యాన్విశ్రామయేతిసః
తామవారోపయత్పత్నీం । రథాదవతతారచ॥ ౫౪

తస్మైసభ్యాఃసభార్యాయ । గోప్త్రేగుప్తతమేంద్రియాః
అర్హణామర్హతేచక్రు । ర్మునయోనయచక్షుషే॥ ౫౫

విధేఃసాయంతనస్యాంతే । సదదర్శతపోనిధిం
అన్వాసితమరుంధత్యా । స్వాహయేవహవిర్భుజం॥ ౫౬

తయోర్జగృహతుఃపాదా । న్రాజారాజ్ఞీచమాగధీ
తౌగురుర్గురుపత్నీచ । ప్రీత్యాప్రతినినందతుః॥ ౫౭

తమాతిథ్యక్రియాశాంత । రథక్షోభపరిశ్రమం
పప్రచ్ఛకుశలంరాజ్యే । రాజ్యాశ్రమమునింమునిః॥ ౫౮

అథాథర్వనిధేస్తస్య । విజితారిపురఃపురః
అర్థ్యామర్థపతిర్వాచ । మాదదేవదతాంవరః॥ ౫౯

ఉపపన్నంననుశివం । సప్తస్వంగేషుయస్యమే
దైవీనాం మానుషీణాంచ । ప్రతిహర్తాత్వమాపదాం॥ ౬౦

తవమంత్రకృతోమంత్రై । ర్దూరాత్ప్రశమితారిభిః
ప్రత్యాదిశ్యంతఇవమే । దృష్టలక్ష్యభిదఃశరాః॥ ౬౧

అంతఁ బరిసరవనముల ♦ యందునుండి । ఫలసమిత్కుశలను దాల్చి ♦ పాణులందుఁ
దాపసులువచ్చి నిండిరి ♦ తద్వనమునఁ । బొదలితమ్ము సదృశ్యాగ్ని ♦ యెదురుకొనఁగ||

ద్వారమునకడ్డముగనిల్చి ♦ తమకుఁగాఁగఁ । బెట్టునివ్వరిధాన్యంబుఁ ♦ బ్రీతిఁదినుచు
మిగులమచ్చికఁ జెలఁగిన ♦ మృగచయంబు । మునిసతులబిడ్డలట్టివి ♦ మూఁగియుండె|| ౫౦

తరులకు జలంబువోసిన ♦ తత్క్షణంబ । తలఁగుచుండిరి మునికన్య ♦ లెలమితోడఁ
బాదులను నీరములుద్రాగు ♦ పక్షులకును । బూర్ణవిశ్వాస మెదలోనఁ ♦ బుట్టుకొఱకు||

ఆరఁబోసిన నివ్వరి ♦ నాతపాంత । మందునొకమూల పర్ణశా ♦ లాంగణమునఁ
గుప్పవోసిన నటవచ్చి గుంపుగూడి । నెమరువేసెను మృగములు ♦ నెమ్మిమీఱ|| ౫౨

ప్రజ్వలితమైనవహ్నిని ♦ బ్రకటపఱచి । యాహుతి సుగంధయుక్తమై ♦ యనిలధూత
మైనధూమమ్ముచేత నా ♦ యతిథివరులు । పూతులై పొల్చి రాశ్రమో ♦ న్ముఖులు సుఖులు||

అంత సారథిఁజూచి య ♦ య్యశ్వములకుఁ । దగినవిశ్రాంతి యీఁదెల్పి ♦ తానురథము
డిగ్గి మెల్లఁగఁదనపత్ని ♦ డించుకొనియె । నా దిలీపనృపాలుఁ డా ♦ హ్లాదకరుఁడు|| ౫౪

అర్హుఁడు సభార్యుఁడును మఱి ♦ న్యాయచక్షుఁ । డైన యారక్షకుని సభ్యు ♦ లైనమునులు
మించి యింద్రియచయము ని ♦ ర్జించినట్టి । వారు పూజించి రఖిలోప ♦ చారములను|| ౫౫

'స్వాహ'తోఁ గూడియొప్పెడు ♦ వహ్నివోలె । నయ్యరుంధతి తోఁబొల్చు ♦ నావసిష్ఠ
మునితపోనిధిఁ గాంచిరి ♦ యుచితవిధుల । నాచరించినమీఁద సం ♦ ధ్యాంతమందు|| ౫౬

మగధవంశజయగు పట్ట ♦ మహిషితోడ । వారిపాదాబ్జములనంటె ♦ నానుమతీశుఁ
డంతగురుఁడును గురుపత్ని ♦ యమితదయను । వారిదీవించిచేసిరి ♦ గారవమును|| ౫౭

రథగమనవేగకల్పిత ♦ శ్రమమునెల్ల । నతిథిసత్కారములఁబాసి ♦ యలరుచుండు
రాజ్యమనునాశ్రమము నేలు ♦ రాజఋషిని । ఋషియడిగె రాజ్యకుశలాది ♦ విషయములను||

అంత నరిపురములనోర్చి ♦ యశముగన్న । ధనపతి దిలీపనృపతి య ♦ థర్వనిధిని
నవ్వసిష్ఠునిగూర్చి స ♦ మంచితార్థ । భరిత గంభీరవాక్కులఁ ♦ బలికెనిట్లు|| ౫౯

నాకుఁగల్గెడు దైవమా ♦ నవములైన । యాపదల హరియింపంగ ♦ నర్హులగుచు
మీరలుండఁగ మౌనీంద్ర ♦ మేలెకాక । యన్యమెటుకల్గు నాదు స ♦ ప్తాంగమందు. ౬౦

దూరమందుండి వైరులఁ ♦ దుంచునట్టి । తావకసుమంత్రగచితమం ♦ త్రములచేత
దృష్టిపథలక్ష్యములనె భే ♦ దించునట్టి । మామకశరాళియున్నది ♦ మల్లెనట్లు|| ౬౧

హవిరావర్జితంహోత । స్త్వయావిధివదగ్నిషు
వృష్టిర్భవతిసస్యానా । మవగ్రహవిశోషిణాం॥ ౬౨

పురుషాయుషజీవిన్యో । నిరాతంకానిరీతయః
యన్మదీయాః ప్రజాస్తస్య । హేతుస్త్వద్బ్రహ్మవర్చసం॥ ౬౩

త్వయైవంచింత్యమానస్య । గురుణాబ్రహ్మయోనినా
సానుబంధాఃకథంనస్యుః । సంపదోమేనిరాపదః॥ ౬౪

కింతువధ్వాంతవైతస్యా । మదృష్టసదృశప్రజం
నమామవతిసద్వీపా । రత్నసూరపిమేదినీ॥ ౬౫

నూనంమత్తః పరంవంశ్యాః । పిండవిచ్ఛేదదర్శినః
నప్రకామభుజఃశ్రాద్ధే । స్వధాసంగ్రహతత్పరాః॥ ౬౬

మత్పరందుర్లభంమత్వా । నూనమావర్జితంమయా
పయఃపూర్వైఃస్వనిఃశ్వాసైః । కవోష్ణముపభుజ్యతే॥ ౬౭

సోహమిజ్యావిశుద్ధాత్మా । ప్రజాలోపనిమీలితః
ప్రకాశశ్చాప్రకాశశ్చ । లోకాలోకఇవాచలః॥ ౬౮

లోకాంతరసుఖంపుణ్యం । తపోదానసముద్భవం
సంతతిఃశుద్ధవంశ్యాతు । పరత్రేహచశర్మణే॥ ౬౯

తయాహీనంవిధాతర్మాం । కథంపశ్యన్నదూయసే
సిక్తంస్వయమివస్నేహా । ద్వంధ్యమాశ్రమవృక్షకం॥ ౭౦

అసహ్యపీడంభగవన్ । ఋణమంత్యమవేహిమే
అరుంతుదమివాలాన । మనిర్వాణస్యదంతినః॥ ౭౧

తస్మాన్ముచ్యేయథాతాత । సంవిధాతుంత్వమర్హసి
ఇక్ష్వాకూణాందురాపేర్థే । త్వదధీనాహిసిద్ధయః॥ ౭౨

ఇతివిజ్ఞాపితోరాజ్ఞా । ధ్యానస్తిమితలోచనః
క్షణమాత్రమృషిస్తస్థౌ । సుప్తమీనఇవహ్రదః॥ ౭౩

సోపశ్యత్ప్రణిధానేన । సంతతేఃస్తంభకారణం
భావితాత్మాభువోభర్తు । రథైనంప్రత్యబోధయత్॥ ౭౪

విధివిహితమైనవిధమున ♦ వీతిహోత్రు । నందునీవిడునట్టి హ♦వ్యమ్మువోయి
యయ్యుపగ్రహశుష్కస ♦ స్యములఁబ్రోచు । వర్షముగ మారివచ్చు బ్ర♦హ్మర్షివర్య॥ ౬౨

ఈతిబాధలు లేక ని♦ర్భీతులగుచుఁ । బూర్ణమైనట్టి యాయువుఁ ♦ బొందినాదు
ప్రజలు వర్ధిల్లుచెల్ల నీ ♦ ప్రబలమైన । బ్రహ్మవర్చసమునఁగాదె ♦ భవ్యమూర్తి॥ ౬౩

గురువులును బ్రహ్మపుత్త్రులై ♦ పరఁగుమీరు । నాకు మేలొడగూర్ప ను♦న్నారుగాన
నాపదకునన్నుఁజేరఁగా ♦ నలవియగునె । సంపదనిరంతరాయమై ♦ సాగుచున్నె॥ ౬౪

కాని సంతానరత్నంబు ♦ గాంచకుండు । నట్టి మీకోడలినిగాంచు ♦ నట్టినాకు
ద్వీపములతోడిమణులీను ♦ పృథ్వియిడదు । హర్షమింతయువినుము మ♦హర్షితిలక॥ ౬౫

నాదుపిమ్మటఁ బిండ వి♦చ్ఛేదమగుటఁ । గాంచిముందుగ స్వధ సంగ్ర♦హించుతమిని
దినదుగాఁబోలు పితరులు ♦ తృప్తిగాను । శ్రాద్ధములయందునిప్పుడు ♦ సిద్ధవర్య॥ ౬౬

నాయనంతర మివిలభ్య♦మా యటంచు । వేఁడియూర్పులఁ బితరులు ♦ వెచ్చఁజేసి
నేనొసంగెడు తర్పణ♦నీరములను । ద్రాగుచుండుదురని తోఁచుఁ ♦ దాపసేంద్ర॥ ౬౭

యజ్ఞములఁజేసినే విశు♦ద్ధాత్ముఁడయ్యు । సంతులేనికొఱంతఁ దే♦జమ్ముమాసి
చీఁకటియువెల్గుఁనుగూడఁ ♦ జెందియున్న । చక్రవాళంబుఁబోలితి♦సంయమీంద్ర॥ ౬౮

దానతపములనుద్భవ ♦ మైనయట్టి । వరసుకృతమిచ్చు సౌఖ్యంబు ♦ పరమునందు
ధన్యసద్వంశజన్యసం♦తాన మెన్నఁ । బరమసౌఖ్యంబులిడు నిహ♦పరములందు॥ ౬౯

స్వయముగానీరువోసి యా♦శ్రమమునందుఁ । బ్రేమతోఁబెంపవంధ్యవృ♦క్షముమనసు
వగచువిధమున నాత్మసం♦భవవిహీనుఁ । డైననాకేలవగవవు ♦ హావిధాత॥ ౭౦

అంతిమఋణమ్ముదీర్పని ♦ యట్టిచింత । నోర్వఁగాఁజాలకున్నాఁడ ♦ నోమహాత్మ
జలకమొదవక గొలుసుచేఁ ♦ గలుగుమర్మ । భేదమగు బాధకోర్వని ♦ ద్విపమువోలె॥ ౭౧

తండ్రి! నాచింతదీర్పఁగాఁ ♦ దగుదువీవె । యెందునిక్ష్వాకుకులులకు ♦ నందరాని।
యర్థములయందుఁ దచ్ఛిద్ధి ♦ యార్యవినుత । నీయధీనంబెయగునుగా ♦ నిర్మలాత్మ॥ ౭౨

పృథ్విపతి యిట్లిదంబున ♦ విన్నవింప । మౌనిచంద్రుఁడు నేత్రప♦క్మములుమోడ్చి।
క్షణముధ్యానస్థితుండయి ♦ కదలకుండె । మత్స్యములునిద్రవోయిన ♦ మడుఁగుమాడ్కి॥ ౭౩

అట్లుప్రణిధానమునఁజూచి ♦ యమ్మహర్షి । సంతతిస్తంభకారణ ♦ మంతఁగాంచి।
భవ్యమహిమ విభూతిసం♦భరితుఁడతఁడు । భూపతికి నిట్లిదంబున ♦ బోధపఱిచె॥ ౭౪

పురాశక్రముపస్థాయ । తవోర్వీంప్రతియాస్యతః
ఆసీత్కల్పతరుచ్ఛాయా । మాశ్రితాసురభిఃపథి॥ ౭౫

ధర్మలోపభయాద్రాజ్ఞీ । మృతుస్నాతామిమాం సగన్
ప్రదక్షిణక్రియార్హాయాం । తస్యాంత్వంసాధునాచరః॥ ౭౬

అవజానాసిమాంయస్మా । దతస్తేనభవిష్యతి
మత్ప్రసూతిమనారాధ్య । ప్రజేతిత్వాంశశాపసా॥ ౭౭

సశాపోనత్వయారాజన్ । నచసారథినాశ్రుతః
నదత్యాకాశగంగాయాః । స్రోతస్యుద్దామదిగ్గజే॥ ౭౮

ఈప్సితంతదవజ్ఞానా । ద్విద్ధిసార్గళమాత్మనః
ప్రతిబధ్నాతిహిశ్రేయః । పూజ్యపూజావ్యతిక్రమః॥ ౭౯

హవిషేదీర్ఘసత్రస్య । సాచేదానీంప్రచేతసః
భుజంగపిహితద్వారం । పాతాళమధితిష్ఠతి॥ ౮౦

సుతాంతదీయాంసురభేః । కృత్వాప్రతినిధింశుచిః
ఆరాధయసపత్నీకః । ప్రీతాకామదుఘాహిసా॥ ౮౧

ఇతివాదినఏవాస్య । హోతురాహుతిసాధనం
అనింద్యానందినీనామ । ధేనురావవృతేవనాత్॥ ౮౨

లలాటోదయమాభుగ్నం । పల్లవస్నిగ్ధపాటలా
బిభ్రతీశ్వేతరోమాంకం । సంధ్యేవశశినంనవం॥ ౮౩

భువంకోష్ణేనకుండోధ్నీ । మేధ్యేనావభృథాదపి
ప్రస్రవేణాభివర్షంతీ । వత్సాలోకప్రవర్తినా॥ ౮౪

రజఃకణైఃఖురోద్ధూతైః । స్పృశద్భిర్గాత్రమంతికాత్
తీర్థాభిషేకజాంశుద్ధి । మాదధానామహీక్షితః॥ ౮౫

తాంపుణ్యదర్శనాందృష్ట్వా । నిమిత్తజ్ఞస్తపోనిధిః
యాజ్యమాశంసితావంధ్య । ప్రార్థనంపునరబ్రవీత్॥ ౮౬

అదూరవర్తినీంసిద్ధిం । రాజన్విగణయాత్మనః
ఉపస్థితేయంకల్యాణీ । నామ్నికీర్తితఏవయత్॥ ౮౭

మున్నొకప్పుడు నీవు ప్ర♦మోదమతిని । సురపతినిగొల్చియుర్వికి ♦ మరలుచతని।
గల్పకమునీడదారిలోఁ ♦ గామధేను । వెంతయును శాంతితోడ వి♦శ్రాంతినుండె॥ ౨౫

నీబుతుస్నాతయౌరాణి ♦ నీవుదలఁచి । ధర్మలోపభయంబునఁ ♦ దరలిచన్న।
నప్పుడు ప్రదక్షిణక్రియ ♦ కర్హమైన । యాసురభిలెక్కగొనవైతి ♦ వసనిపాల॥ ౨౬

నన్ను నవమానమొనరించి♦నావు గాన । నోరి ! నాబిడ్డనర్చింప ♦ కుండనీకు।
సంతుగల్గదుపోయంచు ♦ శాపమిచ్చెఁ । గోపభరమున నగ్గోవు ♦ భూపతిలక॥ ౨౭

తనప్రవాహములోన ను♦ద్దామగరిమ । దిగ్గజంబులు క్రీడింప ♦ దివిజగంగ।
మ్రోయుచుండెనుగాన నా ♦ మ్రోఁతలోన । నీకు సారథికది చెవి♦ సోఁకదయ్యె॥ ౨౮

ఆయవజ్ఞయె నీవాంఛి ♦ తార్థములకు । నడ్డమయ్యెను దెలియుమో ♦ యార్యవర్య।
పూజ్యపూజావ్యతిక్రమం♦బులుసలంపఁ । బ్రబలప్రతిబంధకములు శు♦భంబులకును॥ ౨౯

ప్రీతిఁబాతాళమందుఁ బ్ర♦చేతసుండు । దీర్ఘసత్రముసల్పుచు ♦ దివ్యసురభి।
హావికిఁగొంపోయెనదియిప్పు♦డచటనుండు ।భుజగములుద్వారములుమూసి♦పొదలుచుండు॥
దానిబిడ్డను బ్రతినిధి♦గాను జేసి । బద్ధకముమాని త్రికరణ ♦ శుద్ధితోడఁ
బూజసల్పుము పత్నితో ♦ భూమిపాల। మెచ్చెనే న్గామితమ్ముల ♦ నిచ్చనదియు॥౩౦

ఇట్లుపలుకుచునుండ ము♦నీంద్రమౌళి । యడవియందుండి యేతెంచె ♦ నతిప్రశస్త
యశనియాహుతిసాధన ♦ మైనయాప్త । నందినీధేను వంద జా♦నంపమొంద॥ ౩౨

క్రొంజిగురుచాయ నునుమేను ♦ కొమరుమిగుల । నుదుటనఱవంకరగనుండి♦పొడలుచుండు
శ్వేతరోమాంకమెంతయుఁ ♦ జెన్నుమీఱ।రంజిలెను నూత్నశశితోడి ♦ సంజవోలె॥ ౩౩

అంతఁగుండంత పొదుగుతో ♦ నలరుధేను।నవభృథ జలమ్ములనుమించి ♦ యమలమగుచుఁ
గ్రొఁపుఁజూచినయంతనె ♦ చేఁపిపాలు । వెచ్చనౌక్షీరధారలఁ ♦ బృథివిఁదడిపె॥ ౩౪

గోరిసెలను బుట్టుదుమ్ముతోఁ ♦ దటిసినృపతి । నంగమును దాఁకి సకలతీ♦ర్థాభిషేక
ముల జనించెడు శుద్ధిని ♦ గలుగఁజేసె । నవ్వసిష్ఠునిపూజార్హ ♦ మైనగోవు॥ ౩౫

కొంచువారికిఁబుణ్యమ్ము ♦ నించునట్టి । ధేనువునుజూచి శకునజ్ఞుఁ ♦ డైనమౌని
యత్తపోనిధిప్రార్థనల్ ♦ రిత్తవోని।యాజ్యునకు రాజునకు మఱి ♦ యనియెనిట్లు॥ ౩౬

దివ్యమంగళమూర్తి యీ ♦ ధేనువిటకుఁ । దడవినంతనె యరుదెంచెఁ ♦ దడవు లేదు
వినుము నీవాంఛితము నెఱ♦వేఱఁగలదు । సంశయములేదు సకలరా♦జన్యవినుత॥ ౩౭

వన్యవృత్తిరిమాంశశ్వ । దాత్మానుగమనేనగాం
విద్యామభ్యసనేనేవ । ప్రసాదయితుమర్హసి॥ ౮౮

ప్రస్థితాయాంప్రతిష్ఠేథాః । స్థితాయాంస్థితిమాచరేః
నిషణ్ణాయాం నిషీదాస్యాం । పీతాంభసిపిబేరపః॥ ౮౯

వధూర్భక్తిమతీచైనా । మర్చితామాతపోవనాత్
ప్రయతాప్రాతరన్వేతు । సాయంప్రత్యుద్వ్రజేదపి॥ ౯౦

ఇత్యాప్రసాదాదస్యాస్త్వం । పరిచర్యాపరోభవ
అవిఘ్నమస్తుతేస్థేయాః । పితేవధురిపుత్రిణాం॥ ౯౧

తథేతిప్రతిజగ్రాహ । ప్రీతిమాన్సపరిగ్రహః
ఆదేశందేశకాలజ్ఞః । శిష్యఃశాసితురానతః॥ ౯౨

అథప్రదోషేదోషజ్ఞః । సంవేశాయవిశాంపతిం
సూనుఃసూనృతవాక్స్రష్టు । ర్విససర్జోర్జితశ్రియం॥ ౯౩

సత్యామపితపఃసిద్ధౌ । నియమాపేక్షయామునిః
కల్పవిత్కల్పయామాస । వన్యామేవాస్యసంవిధాం॥ ౯౪

నిర్దిష్టాంకులపతినాసపర్ణశాలా । మధ్యాస్యప్రయతపరిగ్రహద్వితీయః
తచ్ఛిష్యాధ్యయననివేదితావసానాం । సంవిష్టఃకుశశయనేనిశాంనినాయ॥ ౯౫

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీకాళిదాసకృతౌ వసిష్ఠాశ్రమాభిగమనోనామ ప్రథమఃసర్గః॥

కందమూలఫలాలు నీ ◆ కడుపునించి । యనుదినముదీరి విడువక ◆ యనుసరించి
కడఁగియభ్యాసమున విద్యఁ ◆ గాంచునట్లు । గనుముదీనియనుగ్రహం ◆ బనఘ నీవు॥ ౮౮

వెడలినప్పుడుదీనితో ◆ వెడలవలయు । నిలిచినప్పుడుదీనితో ◆ నిలువవలయుఁ
గూరుచుండిననీవును ◆ గూరుచుండి । త్రాగజలమును నీవును ◆ ద్రాగవలయు॥ ౮౯

భక్తి నీదేవి దీని ప్ర◆భాతవేళఁ । బూజసేసితపోవన ◆ భూమిదాఁటి
వంతకును వెంబడించి సా◆యంతనమున । నెదురుకొని తెచ్చుఁగాక పృ◆థ్వీశ చంద్ర॥ ౯౦

ఇప్పగిదినీవు నందిని ◆ మెప్పునడయు । వారిచుఁ బరిచర్యలందుఁ ద◆త్పరుఁడవగుము
జయమగునుగాక నీకు నీ ◆ జనకునట్లు । పుత్రవంతుల కగ్రినఁ ◆ బొల్తుగాక॥ ౯౧

అనిన నాదేశకాలజ్ఞుఁ ◆ డైననృపుఁడు । చిత్తమలరభార్యతోఁగూడ ◆ శిరమువంచి
గురువొసంగిన యాజ్ఞలఁ ◆ గూర్మితోడ । స్వీకరించెను లోకసం◆ప్రీతికరుఁడు॥ ౯౨

రాత్రిదరిసినవంత నా◆బ్రహ్మసుతుఁడు । దోషవిదుఁడును మఱిసత్య◆భాషణుండు
సెలవొసంగెను నిద్రింప ◆ లలితమతికి । నెన్నరానన్నిసిరులను ◆ గన్నపతికి॥ ౯౩

తాఁదపస్సిద్ధుఁడైయుంట ◆ తథ్యమయ్యె । నవ్వసిష్ఠుఁడు రాజేంద్రు◆నంతనుండి
ప్రీతిరిగాఁజేయుకోర్కెలో ◆ నన్యమైన । తల్పసామగ్రియొగిగించెఁ ◆ గల్పమెఱిఁగి॥ ౯౪

చంపకము.

కులపతియావసిష్ఠముని ◆ కూర్మినిజూపిన పర్ణశాలలో
పలుఁ గుశశయ్యపై నృపుఁడు ◆ పత్నియుతోడుగ రాత్రిఁబుచ్చి తాఁ
దెలిసె నిశాంతమందు ముని◆గ్రామణిశిష్యులు సేయుచుండు నా
సలలితవేదపాఠములు ◆ శ్రావ్యముగాఁ జెవిసోఁకుచుండుటన్॥ ౯౫

గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబాబుద్ధి
వేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమ నా
నామధేయప్రణీతంబైన యాంధ్రరఘువంశమ్మునందు వసి
ష్ఠాశ్రమాభిగమనమ్మను ప్రథమాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

 శ్రీ

రఘువంశమ్

ద్వితీయఃసర్గః

అథప్రజానామధిపః ప్రభాతే । జాయాప్రతిగ్రాహితగంధమాల్యాం
వనాయపీతప్రతిబద్ధవత్సాం । యశోధనోధేనుమృషేర్ముమోచ॥ ౧

తస్యాఃఖురన్యాస పవిత్రపాంసు । మపాంసులానాంధురికీర్తనీయా
మార్గంమనుష్యేశ్వర ధర్మపత్నీ । శ్రుతేరివార్థం స్మృతిరన్వగచ్ఛత్॥ ౨

నివర్త్యరాజాదయితాందయాళు । స్తాంసౌరభేయీంసురభిర్యశోభిః
పయోధరీభూతచతుస్సముద్రాం । జుగోపగోరూపధరామివోర్వీం॥ ౩

వ్రతాయతేనానుచరేణధేనో । ర్న్యషేధిశేషో ప్యనుయాయివర్గః
నచాన్యతస్తస్యశరీరరక్షా । స్వవీర్యగుప్తాహిమనోఃప్రసూతిః॥ ౪

ఆస్వాదవద్భిఃకబళైస్తృణానాం । కండూయనైర్దంశనివారణైశ్చ
అవ్యాహతైఃస్వైరగతైఃసతస్యాః । సమ్రాట్ సమారాధనతత్పరోభూత్॥ ౫

స్థితఃస్థితాముచ్చలితఃప్రయాతాం । నిషేదుషీమాసనబంధధీరః
జలాభిలాషీజలమాదదానాం । ఛాయేవతాంభూపతి రన్వగచ్ఛత్॥ ౬

సన్యస్తచిహ్నామపి రాజ్యలక్ష్మీం । తేజోవిశేషానుమితాందధానః
ఆసీదనావిష్కృతదానరాజి । రంతర్మదావస్థ ఇవద్విపేంద్రః॥ ౭

లతాప్రతానోద్గ్రథితైఃసకేశై । రధిజ్యధన్వావిచచారదావం
రక్షాపదేశాన్మునిహోమధేనో । ర్వన్యాన్వినేష్యన్నివదుష్టసత్త్వాన్॥ ౮

విసృష్టపార్శ్వానుచరస్యతస్య । పార్శ్వద్రుమాః పాశభృతాసమస్య
ఉదీరయామాసు రివోన్మదానా । మాలోకశబ్దంవయసాంవిరావైః॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

గీతములు.

అంతఁ దనపత్ని గంధమా♦ల్యాదికములఁ | బూజసేసినమునిధేను♦వును విభుండు
వనమునకుఁ బంపఁదలెఁ బ్ర♦భాతవేళఁ | బాలుఁద్రాగినదూడను ♦ బట్టి కట్టి॥ ౧

శ్రుతిననుసరించు స్మృతివోలె ♦ సురభిపుత్రి | యడుగుఁదమ్ములఁబావన ♦ మైనపథము
సతులలోనగ్రగణ్యయై ♦ చన్నయట్టి | యాయశోధను సుకళత్రి ♦ మనుగమించె॥ ౨

సంద్రములునాలుగును దన♦చనులు గాఁగ | నవనిగోరూపముధరించె ♦ ననఁగనొప్పు
నావు రక్షింపవెడలె భా♦గ్యనుమరల్చి | పరమకరుణాళువైన యా♦భవ్యయశుఁడు॥ 3

అంత వ్రతమతిగోవుతో ♦ నరుగునృపతి | యనుచరులడించి చనెఁ దపో♦వనమునం ద
యాత్మతేజంబె పాల్పు గా ♦ నలరుచుండు | మనుకులజుఁ డంగరక్షకై ♦ కొను నెవరుల॥ ౪

మంచిపచ్చికదినిపించి ♦ మించు ప్రేమ | వాలుదోమలనీఁగలఁ ♦ దోలి దువ్వి
యిచ్చవచ్చినగతి నేఁగ ♦ నిచ్చి దాని | సేవఁజేయుచునుండెఁ బృ♦థ్వీశ్వరుఁడు॥ ౫

ఏగ నేగును నిల్చిన ♦ నెలమి నిల్చుఁ | గూరుచుండినఁగుదిపడి ♦ కూరుచుండు
జలములను గ్రోలుచుండఁగా ♦ జలముఁగ్రోలు | ఛాయవలె దానివెంబడి ♦ సంచరించు॥ ౬

దానరేఖలు వెలుపలఁ ♦ దాల్పకుండ | లోనమదమునఁబొదలెడు ♦ నేనుఁగట్లు
చిహ్నవర్జితరాజ్యల♦క్ష్మినిధరించి | మించుతేజాన నృపుఁ డను♦మేయుఁడయ్యె॥ ౭

తీఁగెపొఁగులఁ గేశముల్ ♦ తీర్చికట్టి | యెక్కిడినచాపమును ధరి♦యించి చేతఁ
గానఁదిరిగెను మునిగోవుఁ♦గాచుమిషను | గ్రూరమృగములకును శిక్షఁ ♦ గూర్చునట్లు॥ ౮

అనుచరులవీడి యడవిలో ♦ నరుగునతని | వరుణసన్నిభునినిరుగడ ♦ లతలుతరులు
ఖగకులము లేచి చేసెడు ♦ కలరవముల ♦ జయజయనినాదములు సల్పు ♦ సరణిఁ దోఁచె॥ ౯

మరుత్ప్రయుక్తాశ్చ మరుత్సఖాభం । తమర్చ్యమారాదభివర్తమానం
అవాకిరన్బాలలతాః ప్రసూనై । రాచారలాజైరివ పౌరకన్యాః॥ ౧౦

ధనుర్భృతోఽప్యస్య దయార్ద్రభావ । మాఖ్యాతమంతఃకరణైర్విశంకైః
విలోకయంత్యో వపురాపురక్ష్ణాం । ప్రకామవిస్తారఫలం హరిణ్యః॥ ౧౧

స కీచకైర్మారుతపూర్ణరంధ్రైః । కూజద్భిరాపాదితవంశకృత్యం
శుశ్రావ కుంజేషు యశః స్వముచ్చై । రుద్గీయమానం వనదేవతాభిః॥ ౧౨

పృక్తస్తుషారైర్గిరినిర్ఝరాణా । మనోకహాకంపితపుష్పగంధీ
తమాతపక్లాంతమనాతపత్ర । మాచారపూతం పవనః సిషేవే॥ ౧౩

శశామ వృష్ట్యాపి వినా దవాగ్ని । రాసీద్విశేషా ఫలపుష్పవృద్ధిః
ఊనం న సత్త్వేష్వధికో బబాధే । తస్మిన్వనం గోప్తరి గాహమానే॥ ౧౪

సంచారపూతాని దిగంతరాణి । కృత్వా దినాంతే నిలయాయ గంతుం
ప్రచక్రమే పల్లవరాగతామ్రా । ప్రభా పతంగస్య మునేశ్చ ధేనుః॥ ౧౫

తాం దేవతాపిత్రతిథిక్రియార్థా । మన్వగ్యయౌ మధ్యమలోకపాలః
బభౌ చ సా తేన సతాం మతేన । శ్రద్ధేవ సాక్షాద్విధినోపపన్నా॥ ౧౬

స పల్వలోత్తీర్ణవరాహయూథా । న్యావాసవృక్షోన్ముఖబర్హిణాని
యయౌ మృగాధ్యాసితశాద్వలాని । శ్యామాయమానాని వనాని పశ్యన్॥ ౧౭

ఆపీనభారోద్వహనప్రయత్నా । ద్గృష్టిర్గురుత్వాద్వపుషో నరేంద్రః
ఉభావలంచక్రతురంచితాభ్యాం । తపోవనావృత్తిపథం గతాభ్యాం॥ ౧౮

వసిష్ఠధేనోరనుయాయినం త । మావర్తమానం వనితా వనాంతాత్
పపౌ నిమేషాలసపక్ష్మపంక్తి । రుపోషితాభ్యామివ లోచనాభ్యాం॥ ౧౯

పురస్కృతా వర్త్మని పార్థివేన । ప్రత్యుద్గతా పార్థివధర్మపత్న్యా
తదంతరే సా విరరాజ ధేను । ర్దినక్షపామధ్యగతేవ సంధ్యా॥ ౨౦

ప్రదక్షిణీకృత్య పయస్వినీం తాం । సుదక్షిణా సాక్షతపాత్రహస్తా
ప్రణమ్య చానర్చ విశాలమస్యాః । శృంగాంతరం ద్వారమివార్థసిద్ధేః॥ ౨౧

వత్సోత్సుకాపి స్తిమితా సపర్యాం । ప్రత్యగ్రహీత్సేతి ననందతుస్తౌ
భక్త్యోపపన్నేషు హి తద్విధానాం । ప్రసాదచిహ్నాని పురఃఫలాని॥ ౨౨

అగ్ని తేజంబుతోఁ బోల్చు ♦ నా నృపాలు । కెలనగాలిని జిన్నతీఁ ♦ గెలను వీడి
రాలు పూలెన్న నిజ్జన ♦ పాలుమీఁద । బాలికలు పురిఁ జల్లు పే ♦ లాలఁ బోలె॥ ౧౦

చేతఁ ధనువున్నఁ గరుణార్ద్ర ♦ చిత్తుఁడంచు । నంతరాత్మ నెఱింగింప ♦ నా నృపేంద్రుఁ
జూచె నిశ్శంకతో హరి ♦ ణీచయంబు । వెడఁదకన్నులు సఫలతఁ ♦ బడయునట్లు॥ ౧౧

వెదురులం గలరంధ్రాళి ♦ వీచుగాలి । వేణుమధుర నినాదమై ♦ వేడ్కఁ గొలుప
దానికనువుగ వనదేవ ♦ తాచయంబు । తనయశముఁ గుంజములఁ బాడ ♦ విని నతండు॥ ౧౨

ఆతఁ డాచారపూతుఁడై ♦ యాతపత్ర । మును ధరింపమి నెండ చేఁ ♦ దనువు వాడ
గిరిఝరతుషారచయముతోఁ ♦ దరులఁ గల్గు । నలరుగంధముతో గాలి ♦ సలిపె సేవ॥ ౧౩

పాలకుఁ డతండు వనములోఁ ♦ గాలు వెట్ట । జల్లులేకయె దావాగ్ని ♦ చల్లనయ్యె
వృక్షములఁ బుష్పఫలములు ♦ వృద్ధియయ్యె । నధికసత్త్వాళిబాధ దీ ♦ నాళికుడిగె॥ ౧౪

అమల సంచారములను ది ♦ గంతములను । నెంతయును శుద్ధిపఱిచి ది ♦ నాంతమందుఁ
దలిరుకెంజాయతోడను ♦ ధనువులలర । నినుఁడు గోవును మళ్ళిరి ♦ యింటిపంక్తి॥ ౧౫

పితృతిథి దేవతార్చన ♦ విధులయందు । నిఖిలమునుఁ జేయునందిని ♦ నృపవరేణ్యుఁ
డనుగమింపంగ నతనితో ♦ నలరు గోవు । ధర్మవిధితోడి శ్రద్ధనాఁ ♦ దనరుచుండె॥ ౧౬

అడుసు నెల్లెడు వనవరా ♦ హములదానిఁ । దమతరులఁ జేరఁ జను మయూ ♦ రములదాని
లేళ్ళఁ బచ్చిక యొప్పుబ ♦ యళ్ళదాని । శ్యామలవనమ్ముఁ జూచుచుఁ ♦ జనియె ఱేఁడు॥ ౧౭

లేఁతప్రాయము నొక్కట్లే ♦ యూఁతగల్గి । పొదుగుభారము నోర్వక ♦ పొదలు నావు
బలిసిన శరీరమొప్పెడు ♦ పార్థివుండు । మార్గము నలంకరించిరి ♦ మరలి సుగతి॥ ౧౮

మునివసిష్ఠుని గోవుతో ♦ ననుసరించి । వనమునందుండి మరలిన ♦ భర్త నపుడు
ఱెప్ప వేయక పతిభక్తి ♦ నొప్పు మీఱఁ । గాంచెఁ దప్పతి కన్నుల ♦ కఱవు దీఱ॥ ౧౯

వెనుక నారాజశేఖరుఁ ♦ డనుగమింప । రాజ్ఞి ముందు నెదుర్కొని ♦ రాఁగ నడుమఁ
బగటికిని రాత్రికిని మధ్యఁ ♦ బరఁగుచుండు । సంధ్య కైవడిఁ జెలువొందె ♦ సౌరభేయి॥ ౨౦

గోవుచుట్టు సుదక్షిణఁ ♦ గూర్మిఁ దిరిగి । పాణితలమున నక్షత ♦ పాత్రిఁ దాల్చి
యర్థసిద్ధిమహాద్వార ♦ మనఁగ నొప్పు । శృంగమధ్యంబుఁ బూజించెఁ ♦ జేరి మ్రొక్కి॥ ౨౧

వత్సమును జూచుకుతుకమ్ము ♦ ప్రబలమైన । శాంతితోఁ బూజఁ గొనె నని ♦ సంతసిల్లి
భక్తులందు మహాత్ములు ♦ ప్రకటపఱచు । నెమ్మి సూచించు ఫలము స ♦ న్నిహితమందు॥ ౨౨

గురోఃసదారస్య నిపీడ్యపాదౌ । సమాప్యసాంధ్యంచవిధిందిలీపః
దోహావసానేపునరేవదోగ్ధ్రీం । భేజేభుజోచ్ఛిన్నరిపుర్నిషణ్ణాం॥ ౨౩

తామంతికన్యస్తబలిప్రదీపా । మన్వాస్యగోప్తా గృహిణీసహాయః
క్రమేణసుప్తామనుసంవివేశ । సుప్తోత్థితాంప్రాతరనూదతిష్ఠత్॥ ౨౪

ఇత్థంవ్రతంధారయతఃప్రజార్థం । సమంమహిష్యామహనీయకీర్తేః
సప్తవ్యతీయుస్త్రిగుణానితస్య । దినానిదీనోద్ధరణోచితస్య॥ ౨౫

అన్యేద్యురాత్మానుచరస్యభావం । జిజ్ఞాసమానామునిహోమధేనుః
గంగాప్రపాతాంతనిరూఢపుష్పం । గౌరీగురోర్గహ్వరమావివేశ॥ ౨౬

సాదుష్ప్రధర్షామనసాపిహింస్రైః । రిత్యద్రిశోభాప్రహితేక్షణేన
అలక్షితాభ్యుత్పతనోనృపేణ । ప్రసహ్యసింహఃకిల తాంచకర్ష॥ ౨౭

తదీయమాక్రందితమార్తసాధోః । ర్గుహానిబద్ధప్రతిశబ్దదీర్ఘం
రశ్మిష్వివాదాయనగేంద్రసక్తాం । నివర్తయామాసనృపస్యదృష్టిం॥ ౨౮

సపాటలాయాంగవితస్థివాంసం । ధనుర్ధరః కేసరిణందదర్శ
అధిత్యకాయామివధాతుమయ్యాం । లోధ్రద్రుమంసానుమతఃప్రఫుల్లం॥ ౨౯

తతోమృగేంద్రస్యమృగేంద్రగామీ । వధాయవధ్యస్యశరంశరణ్యః
జాతాభిషంగోనృపతిర్నిషంగా । దుద్ధర్తుమైచ్ఛత్ప్రసభోద్ధృతారిః॥ ౩౦

వామేతరస్తస్యకరఃప్రహర్తు । ర్నఖప్రభాభూషితకంకపత్రే
సక్తాంగులిఃసాయకపుంఖఏవ । చిత్రార్పితారంభ ఇవావతస్థే॥ ౩౧

బాహుప్రతిష్టంభవివృద్ధమన్యు । రభ్యర్ణమాగస్కృతమస్పృశద్భిః
రాజాస్వతేజోభిరదహ్యతాంత । ర్భోగీవమంత్రౌషధిరుద్ధవీర్యః॥ ౩౨

తమార్యగృహ్యం నిగృహీతధేను । ర్మనుష్యవాచామనువంశకేతుం
విస్మాయయ న్విస్మితమాత్మవృత్తౌ । సింహోరుసత్త్వం నిజగాదసింహః॥ ౩౩

అలంమహీపాలతవశ్రమేణ । ప్రయుక్తమప్యస్త్రమితోవృథాస్యాత్
నపాదపోన్మూలనశక్తిరంహః । శిలోచ్చయేమూర్ఛతిమారుతస్య॥ ౩౪

కైలాసగౌరంవృషమారురుక్షోః । పాదార్పణానుగ్రహపూతపృష్ఠం
అవేహిమాంకింకరమష్టమూర్తేః । కుంభోదరంనామనికుంభతుల్యం॥ ౩౫

గురువునకు గురుపత్నికిఁ ♦ గూర్మి మ్రొక్కి । సాంధ్యవిధిఁదీర్చి భుజజితశాత్రవుఁ డంత
క్షీరములనిచ్చి తిన్నగాఁ ♦ గూరుచున్న । ధేనువును గొల్వ వచ్చెఁ బ్రత్యేకవ్రతుండు॥ ౨౩

దీపమును మ్రోలవెట్టి నం♦దినికి ముందు । రాణితోఁ గూడఁ గూర్చుండి ♦ రక్షకుండు
క్రమముగా నది నిద్రింపఁ ♦ గనులు మూసి । లేపకడ నది లేచిన ♦ నృపుఁడు లేచె। ౨౪

ధన్యతరకీర్తి దీనసం ♦ త్రాణమూర్తి । పార్థివేంద్రుండు సంతతిఁ ♦ బడయ నెంచి
రాణితో నివ్విధంబున ♦ వ్రతమొనర్ప । దినములిరువదియొక్కటి ♦ చనియె నంత॥ ౨౫

మఱుదినమ్మున నృపచంద్రు♦మనము నరయు । కాంక్షఁ జేరెను గోవు గం♦గాప్రపాత
పరిసరప్రాంతజనితశా♦ద్వలము చేత । సుందరంబగు హిమగిరి ♦ కందరంబు॥ ౨౬

మారి మృగతతులీ గోవుఁ ♦ జేరఁదలఁచి । బ్రిదుకు సేయని శైలప్ర♦భాసములను
దృష్టిపఱపిన నరపతి ♦ యెఱుఁగకుండ । నొక్కసింహంబు దానిపై ♦ కుప్పికెను॥ ౨౭

గుహాలు మార్మ్రోయునట్లుగా ♦ గోవు సేయు । దీర్ఘ మాక్రందనస్వని ♦ దీనబంధుఁ
డైన యాతని గిరిసక్త ♦ మైన దృష్టి । లాగివైచెను త్రాటిచే ♦ లాగినట్లు॥ ౨౮

ధాతుమయమయి యొప్పు నె♦త్తమ్ము మీఁదఁ । బూచి పోలు పొందు లోధ్రంపు♦ భూజమట్లు
కొంజిగురుఛాయగల్గిన ♦ గోవుమీఁద । నున్న మృగనాథుఁ గనియె నా♦యోధుఁ డపుడు॥

సింహగమనుండు నరపాల♦సింహుఁ డార్త । రక్షణాచణుండు శౌర్యని♦ష్ఠాగుణుండు
పరిభవముడింప వధ్యమౌ ♦ హరినిద్రుంపఁ । దీప్రశరమును బొదినుండి ♦ తీయఁదొడఁగ॥

గోళ్ళుగరులకుఁ గ్రొంజిగిఁ ♦ గొల్పుచుండ । వ్రేళ్ళు శర పుంఖమునఁ జిక్కి ♦ వదలకుండఁ
జిత్తరువునందువలె నిల్చెఁ ♦ జిత్రఘనోతి । క్షణములోఁ గొట్టనున్న దు♦ర్గేంద్రరంబు॥ ౩౧

బద్ధభుజుఁడౌట నారాజు ♦ క్రుద్ధుఁడగుచు । సిద్ధమంత్రౌషధంబుల ♦ రుద్ధవీర్య
మైన యహివలె మండె లో♦లోననప్పు । డట్లు డాసిన యపరాధ ♦ నంటఁగాను॥ ౩౨

కేసరిబలుండు మనువంశ♦కేతు విట్టు । లాత్మచరితకు వెఱఁగంది ♦ నతని గాంచి
యావుఁ బట్టిన హర్యక్షు ♦ మంతకంటె । నచ్చెరువు గూర్చ మనుజనా♦థ్యయములనిరు॥

చాలుఁ జాలును భూపాల ♦ శ్రమము చేల । బాణమేసిన నదియును ♦ భగ్నమగును
దరులఁ బెకలింపనేకాని ♦ గిరులఁ గూల్పఁ । జాలునే గాలి యెంతటి ♦ దైన యున్న॥ ౩౪

వెండిమలవలె వెల్లనౌ ♦ వృషభ మెక్కు । నపుడు నా పృష్ఠమందు నా ♦ యష్టమూర్తి
పాదముల మెట్టి నన్నుఁ బా♦వనము సేయుఁ । గూర్మిఁ గుంభోదరుండన ♦ సంఘనుఁడ॥

అముంపురః పశ్యసిదేవదారుం । పుత్రీకృతోసౌ వృషభధ్వజేన
యోహేమకుంభస్తననిఃసృతానాం । స్కందస్యమాతుః పయసాంరసజ్ఞః॥ ౩౬

కండూయమానేన కటంకదాచి । ద్వన్యద్విపేనోన్మథితాత్వగస్య
అథైనమద్రేస్తనయాశుశోచ । సేనాన్యమాలీఢమివాసురాస్త్రైః॥ ౩౭

తదాప్రభృత్యేవవనద్విపానాం । త్రాసార్థమస్మిన్నహమద్రికుక్షౌ
వ్యాపారితః శూలభృతావిధాయ । సింహత్వమంకాగతసత్త్వవృత్తి॥ ౩౮

తస్యాలమేషాక్షుధితస్యతృప్త్యై । ప్రదిష్టకాలాపరమేశ్వరేణ
ఉపస్థితాశోణితపారణామే । సురద్విషశ్చాంద్రమసీసుధేవ॥ ౩౯

సత్వంనివర్తస్వ విహాయలజ్జాం । గురోర్భవాన్దర్శితశిష్యభక్తిః
శస్త్రేణరక్ష్యం యదశక్యరక్షం । నతద్యశః శస్త్రభృతాంక్షిణోతి॥ ౪౦

ఇతిప్రగల్భంపురుషాధిరాజో । మృగాధిరాజస్యవచోనిశమ్య
ప్రత్యాహతాస్త్రోగిరిశప్రభావా । దాత్మన్యవజ్ఞాంశిథిలీచకార॥ ౪౧

ప్రత్యబ్రవీచ్చైనమిషుప్రయోగే । తత్పూర్వసంగేవితథప్రయత్నః
జడీకృతస్త్ర్యంబకవీక్షితేన । వజ్రంముముక్షన్నివవజ్రపాణిః॥ ౪౨

సంరుద్ధచేష్టస్యమృగేంద్రకామం । హాస్యంవచస్తద్యదహంవివక్షుః
అంతర్గతంప్రాణభృతాంహివేద । సర్వంభవాన్భావమతోభిధాస్యే॥ ౪౩

మాన్యఃసమేస్థావరజంగమానాం । సర్గస్థితిప్రత్యవహారహేతుః
గురోరపీదంధనమాహితాగ్నే । ర్నశ్యత్పురస్తాదనుపేక్షణీయం॥ ౪౪

సత్వంమదీయేన శరీరవృత్తిం । దేహేననిర్వర్తయితుంప్రసీద
దినావసానోత్సుకబాలవత్సా । విసృజ్యతాంధేనురియంమహర్షేః॥ ౪౫

అథాంధకారంగిరిగహ్వరాణాం । దంష్ట్రామయూఖైః శకలానికుర్వన్
భూయఃసభూతేశ్వరపార్శ్వవర్తీ । కించిద్విహస్యార్థపతింబభాషే॥ ౪౬

ఏకాతపత్రంజగతః ప్రభుత్వం । నవంవయఃకాంతమిదంవపుశ్చ
అల్పస్యహేతోర్బహుహాతుమిచ్ఛన్ । విచారమూఢః ప్రతిభాసిమేత్వం॥ ౪౭

భూతానుకంపాతవచేదియంగౌ । రేకాభవేత్స్వస్తిమతీత్వదంతే
జీవన్పునఃశశ్వదుపప్లవేభ్యః । ప్రజాఃప్రజానాథ పితేవపాసి॥ ౪౮

అదిగో యాదేవదారువు ♦ నాపృషాంకుఁ । డాత్మపుత్త్రునిలీలఁ దా ♦ నరయుచుండు
వినుకుమారునితల్లిదో ♦ కనకకుంభ । కుచపయోధారరుచిఁగాంచి ♦ కొమరుమిగులు॥

వనగజంబొండు తీఁటవో♦వఁగను దీనిఁ । జెక్కులను బెట్టిరాయఁగాఁ ♦ జెక్కులెత్తె
ననురశరముల సేనాని ♦ కయిన గాయ । ములకుఁ బొక్కినయట్లులు ♦ పొక్కె గారి॥ ౩౭

అదిమొదలు నాకు శూలి సిం♦హత్వమిచ్చి । యంకగతసత్త్వములఁదిన ♦ నాజ్ఞయొసఁగి
కాననంబునఁ దిరిగెడు ♦ కరులకెల్లఁ । దాఁ్రసమిడనుంచె నీ గుహాం♦తరమునందు॥ ౩౮

ఈశ్వరునిచేతి నిశ్వాధి ♦ నిప్పుడొదవె ! క్షుధితుఁడైనట్టి నాతృప్తి ♦ కొఱకుఁగాను
రక్తమయభోజనం బిది ♦ రాహువునకుఁ । జంద్రసుధవోలె నిదిచాలు ♦ సార్వభౌమ॥

వీడిఁజ్జను దీనిని ♦ విడిచినీవు । శిష్యభక్తిని గురుని దర్శింపఁ బొమ్ము
శస్త్రముల రక్ష్యరక్ష య♦శక్యమేని । కలదె యపకీర్తి శస్త్రధా♦రులకు జగతి॥ ౪౦

పౌఢముగనిట్లు మృగరాజు ♦ పల్కుటయును । రాజువినఁగానె తనయస్త్ర♦రాజమునకు
భవునిచేఁ గల్గినట్టియా ♦ భంగపాటు । వలనఁబొడమిన యాచింత ♦ తొలఁగెఁగొంత॥ ౪౧

వజ్రమునవైవనుండఁగా ♦ ఫాలనేత్రు । వాడిచూపుల జడుఁడైన ♦ వజ్రివోలె
నెన్నఁడు శరప్రయోగమం♦దింతముఁదు । భంగమెఱుఁగని యాఱేఁడు ♦ పలికెనిట్లు॥ ౪౨

కట్టువడినట్టి నాదువా♦క్యమ్ము నీకు । నోమృగేంద్రమ పరిహాస ♦ యోగ్యమైనఁ
బ్రాణులమనంబులందుండు ♦ భావములను । దెలియువాఁడవుగావునఁ ♦ బలుకువాఁడ॥ ౪౩

జంగమస్థావరమ్ముల ♦ జననభరణ । నాశకారణునకు వంద♦నంబొనర్తు
నాహితాగ్నియు గురువగు ♦ నతనిధనము । నాశమగుటొర్వ నీలీల ♦ నాదుమ్రోల॥ ౪౪

ఆఁకలినిదీర్చుకొనుము నా♦యంగమునను । సంజఁదల్లిని జూచెడు ♦ సంభ్రమమున
నుండు దూడకు సంతోష ♦ మొదవునట్లు । విడువుము ఋషీంద్రు ధేనువు♦వేఁడికొనెద॥

అనిన గిరిగహ్వరంబుల ♦ యంధకార । మంతయును గోరపన్నుల ♦ కాంతిఁదొలఁగఁ
జిన్నినగవునునవ్వి వీ♦క్షించినృపునిఁ । బలికెఁ దానిట్లు లీశ్వర ♦ పార్శ్వవర్తి॥ ౪౬

అపరికిని నీప్రభుత్వ మే♦కాతపత్ర । మంగమోకాంతిమంతము ♦ యౌవనంబు
నందునున్నాఁడ వివియెల్ల ♦ నల్పమునకు । వీడు నీవెన్న మఱచేసి♦వాఁడఁ ఉండె॥ ౪౭

దయదలఁచితేని నీకు నం♦తంబుగలిగి । ధేనువో సేమంబుఁ ♦ బూనఁగలదు
నీవు గలిగిన నరపాల ♦ నిఖిలజనుల । యాపదలువాపు తండ్రిగా ♦ నరయఁగలవు॥ ౪౮

అప్యేకధేనోరపరాధచండా । ద్గురోః కృశానుప్రతిమాద్బిభేషి
శక్యోస్యమన్యుర్భవతావినేతుం । గాఃకోటిశఃస్పర్శయతాఘటోధ్నీః॥ ౪౯

తద్రక్షకల్యాణపరంపరాణాం । భోక్తారమూర్జస్వలమాత్మదేహం
మహీతలస్పర్శనమాత్రభిన్న । మృద్ధంహిరాజ్యంపదమైంద్రమాహుః॥ ౫౦

ఏతావదుక్త్వావిరతేమృగేంద్రే । ప్రతిస్వనేనాస్యగుహాగతేన
శిలోచ్చయోపిక్షితిపాలముచ్చైః । ప్రీత్యాతమేవార్థమభాషతేవ॥ ౫౧

నిశమ్యదేవానుచరస్యవాచం । మనుష్యదేవః పునరప్యువాచ
ధేన్వాతదధ్యాసితకాతరాక్ష్యా । నిరీక్ష్యమాణఃసుతరాందయాలుః॥ ౫౨

క్షతాత్కిలత్రాయత ఇత్యుదగ్రః । క్షత్రస్యశబ్దోభువనేషురూఢః
రాజ్యేనకింతద్విపరీతవృత్తేః । ప్రాణైరుపక్రోశమలీమసైర్వా॥ ౫౩

కథంనుశక్యోనునయోమహర్షే । ర్విశ్రాణనాచ్చాన్య పయస్వినీనాం
ఇమామనూనాంసురభేరవేహి । రుద్రౌజసాతుప్రహృతంత్వయాస్యాం॥ ౫౪

సేయంస్వదేహార్పణనిష్క్రయేణ । న్యాయ్యామయామోచయితుంభవత్తః
నపారణాస్యాద్విహతాతవైవం । భవేదలుప్తశ్చమునేఃక్రియార్థః॥ ౫౫

భవానపీదంపరవానవైతి । మహాన్హియత్నస్తవ దేవదారౌ
స్థాతుంనియోక్తుర్నహిశక్యమగ్రే । వినాశ్యరక్ష్యం స్వయమక్షతేన॥ ౫౬

కిమప్యహింస్యస్తవ చేన్మతోహం । యశఃశరీరేభవమేదయాలుః
ఏకాంతవిధ్వంసిషుమద్విధానాం । పిండేష్వనాస్థాఖలుభౌతికేషు॥ ౫౭

సంబంధమాభాషణపూర్వమాహు । ర్వృత్తఃసనౌసంగతయోర్వనాంతే
తద్భూతనాథానుగ నార్హసిత్వం । సంబంధినోమేప్రణయంవిహంతుం॥ ౫౮

తథేతిగాముక్తవతేదిలీపః । సద్యఃప్రతిష్టంభవిముక్తబాహుః
సన్యస్తశస్త్రోహరయేస్వదేహ । ముపానయత్పిండమివామిషస్య॥ ౫౯

తస్మిన్క్షణేపాలయితుఃప్రజానా । ముత్పశ్యతఃసింహనిపాతముగ్రం
అవాఙ్ముఖస్యోపరిపుష్పవృష్టిః । పపాతవిద్యాధరహస్తముక్తా॥ ౬౦

ఉత్తిష్ఠవత్సేత్యమృతాయమానం । వచోనిశమ్యోత్థితముత్థితఃసన్
దదర్శరాజాజననీమివస్వాం । గామగ్రతఃప్రస్రవిణీంనసింహం॥ ౬౧

ధేనువొక్కటి; గురువా కృ♦శానుమూర్తి । దండియపరాధమునినీవు ♦ తలఁకఁబోకు
కోపమునుబాప నీపిటఁ ♦ గోట్లకొలఁది । మొదవులుండవె కుండంత♦పొదుగుగలవి॥ ౪౯

అమల సౌఖ్యపరంపర ♦ లనుభవింప । బలముగలనీదు తనువుఁ గా♦పాడికొనుము
ప్రబలురాజ్యంబు దేవేంద్ర ♦ పదవిగాదె । యొక్క భూస్పర్శమున భేద♦ముండుఁగాని॥ ౫౦

అని మృగేంద్రుఁడు విరమింప ♦ నానగేంద్రుఁ । డెంతయును దానియర్థమీ ♦ పృథ్వీపతికిఁ
దనగుహలఁగల్గు నాప్రతి ♦ ధ్వనులచేతఁ । గంఠమెత్తి పఠించిన ♦ కరణిఁదోఁచె॥ ౫౧

అంతయును విని యాధరా♦కాంతుఁడంత । ఘోరసింహంబుచేఁబడ్డ ♦ గోవుభీతిఁ
బఱపు దైన్యంపుఁజూపులఁ ♦ గరఁగిపోవు । మానసంబున నిట్టులు ♦ మాఱుపలికె॥ ౫౨

నాశమందుండి కాచునట్టి ♦ ఖ్యాతమైన । యర్థ మా క్షత్రపదమున ♦ నమరియుండ
దానికి విరోధవృత్తి చే ♦ సైనయట్టి । రాజ్యమేల నికృష్టమా ♦ ప్రాణమేల॥ ౫౩

అన్యగోవుల మౌనీంద్రు ♦ ననునయింప । శక్యమా! యీపయస్విని ♦ స్వర్గధేను
వగు సురభితోడఁ దులఁదూఁగు ♦ హరునిమహిమఁ । గొట్టితివిగాని పరులకు ♦ ముట్టనగునె॥

కాన నాకాయమునియెడు ♦ క్రయ మొసంగి । దీని నీవుండికొనుట న్యా♦యానుమతము
దీనిచే నీదుపారణ ♦ హానికాని । మౌనికార్యార్థలోపమ్ము ♦ కాని కాదు॥ ౫౫

భూరియత్నమ్ముచే దేవ ♦ దారువరయు । నీవు పరతంత్రుఁడగుట న♦న్నెఱుఁగఁగలవు
స్వామియుండట నిల్వంగ ♦ శక్తుఁడగునె । రక్ష్యము నశింపఁజూచు ని♦రక్షకుండు॥ ౫౬

నన్ను హింసింపరాదని ♦ యెన్నదేని । కరుణఁజూపుము నాయశః ♦ కాయమందు
భౌతికానిత్యపిండ సం♦జాతమందు । వాంఛగల్గునె నాబోటి ♦ వారికెందు॥ ౫౭

ధాత్రి సంభాషణంబున ♦ మైత్రిగల్గు । నండ్రు మనకది గల్గె వ♦నాంతరమున
దివ్యసఖుఁడవు నాకోర్కె ♦ దీర్పకుంట । యర్హమే స్వామి భూతనా♦థానుగామి॥ ౫౮

అనినఁగాకయని సింహ ♦ మావువదలెఁ । సద్దిలీపుని బాహుబం♦ధమ్మునీడె
నతఁడు శస్త్రంబుపడవైచి ♦ హరికిముందుఁ । బెట్టె దేహమ్ము మాంసంపుఁ♦బిండమట్లు॥ ౫౯

ధరణిఁజూచుచుఁగూర్చుండె ♦ ధారుణీంద్రుఁ । డుగ్రసింహంబు దనమీఁది♦కుఱుకునంచు
నప్పు డవనతముఖుఁడగు ♦ నతనిమీఁదఁ । గురిసె విద్యాధరులచేతి ♦ కుసుమవృష్టి॥ ౬౦

వత్సలెమ్మను నమృతంపు ♦ వచనమొండు । వినఁబడిన లేచి నరపతి ♦ వేడ్కఁజూడఁ
దనయెదుటఁ బాలఁజేపుచు ♦ జననివోలె । ధేనువుండెను సింహం బ♦దృశ్యమయ్యె॥ ౬౧

తంవిస్మితంధేనురువాచసాధో । మాయాంమయోద్భావ్యపరీక్షితోఽసి
ఋషిప్రభావాన్మయినాంతకోఽపి । ప్రభుఃప్రహర్తుంకిముతాన్యహింస్రాః॥ ౬౨

భక్త్యాగురౌమయ్యనుకంపయాచ । ప్రీతాస్మితేపుత్రవరంవృణీష్వ
నకేవలానాంపయసాంప్రసూతి । మవేహిమాంకామదుఘాంప్రసన్నాం॥ ౬౩

తతఃసమానీయసమానితార్థీ । హస్తౌస్వహస్తార్జితవీరశబ్దః
వంశస్యకర్తారమనంతకీర్తిం । సుదక్షిణాయాంతనయంయయాచే॥ ౬౪

సంతానకామాయతథేతికామం । రాజ్ఞేప్రతిశ్రుత్యపయస్వినీసా
దుగ్ధ్వాపయఃపత్రపుటేమదీయం । పుత్రోపభుంక్ష్వేతితమాదిదేశ॥ ౬౫

వత్సస్యహోమార్థవిధేశ్చశేష । మృషేరనుజ్ఞామధిగమ్యమాతః
ఔధస్యమిచ్ఛామితవోపభోక్తుం । షష్ఠాంశముర్వ్యాఇవరక్షితాయాః॥ ౬౬

ఇత్థంక్షితీశేనవసిష్ఠధేను । ర్విజ్ఞాపితాప్రీతతరాబభూవ
తదన్వితాహైమవతాచ్చకుక్షేః । ప్రత్యాయయావాశ్రమమశ్రమేణ॥ ౬౭

తస్యాఃప్రసన్నేందుముఖఃప్రసాదం । గురుర్నృపాణాంగురవేనివేద్య
ప్రహర్షచిహ్నానుమితంప్రియాయై । శశంసవాచాపునరుక్తయేవ॥ ౬౮

సనందినీస్తన్యమనిందితాత్మా । సద్వత్సలోవత్సహుతావశేషం
పపౌవసిష్ఠేనకృతాభ్యనుజ్ఞః । శుభ్రంయశోమూర్తమివాతితృష్ణః॥ ౬౯

ప్రాతర్యథోక్తవ్రతపారణాంతే । ప్రాస్థానికంస్వస్త్యయనంప్రయుజ్య
తౌదంపతీస్వాంప్రతిరాజధానీం । ప్రస్థాపయామాసవశీవసిష్ఠః॥ ౭౦

ప్రదక్షిణీకృత్యహుతంహుతాశ । మనంతరంభర్తురరుంధతీంచ
ధేనుంసవత్సాంచనృపఃప్రతస్థే । సన్మంగళోదగ్రతరప్రభావః॥ ౭౧

శ్రోత్రాభిరామధ్వనినారథేన । సధర్మపత్నీసహితః సహిష్ణుః
యయావనుద్ఘాతసుఖేనమార్గం । స్వేనేవపూర్ణేనమనోరథేన॥ ౭౨

తమాహితౌత్సుక్యమదర్శనేన । ప్రజాఃప్రజార్థవ్రతకర్శితాంగం
నేత్రైఃపపుస్తృప్తిమనాప్నువద్భి । ర్నవోదయంనాథమివౌషధీనాం॥ ౭౩

పురందరశ్రీః పురముత్పతాకం । ప్రవిశ్యపౌరైరభినంద్యమానః
భుజేభుజంగేంద్రసమానసారే । భూయఃసభూమేర్ధురమాససంజ॥ ౭౪

అచ్చెరువుగన్న యతనితో ♦ ననియె నాఘ । పన్నితినిమాయ యోవత్స♦నిన్ను నరయ
మునిమహిమ నన్నుయమునుఁడైనఁ ♦ జెనక లేఁడు । తక్క క్రూరమృగమ్ములఁ ♦ దలఁపనేల॥

పరమవయచేత నన్ను స♦ద్భక్తిచేత । గురుని మెప్పించితివి పుత్ర ♦ కోరువరము
మెచ్చినను బాలె గాక యే ♦ యిచ్చనైనఁ । దీర్పఁగల వేఁడుమనియె నా♦ధేనువంత॥ ౬౩

స్వబలమునఁగన్న వీరశ♦బ్దంబువాఁడు । పాలితార్థి మహీపతి ♦ కేలుమోడ్చి
వంశకర్తయు సత్కీర్తి ♦ వంతుఁడగుదు । నలరు సుతునానుదక్షిణ ♦ యందుఁగోరె॥ ౬౪

సంతతినిగోరు నారాజ ♦ చంద్రమునకు । నట్లెయగుఁగాక యనిపల్కి ♦ యతనిఁగూర్చి
పత్రపాత్రంబులోఁ దన ♦ పాలునిచి । క్రోలుమని యానతియొసంగె ♦ గోమతల్లి॥ ౬౫

హోమవత్సంబులకుఁబోఁగ ♦ నుండునీదు । పాలుత్రాగెద ఋషియాజ్ఞ ♦ వడసిమాత
నేను బాలింపుమనుర్వర ♦ లోనయుండి । యొలమి షష్ఠాంశము గ్రహిం♦చు చుమనట్లు॥ ౬౬

ఋషివసిష్ఠునిధేను వా♦నృపతివాక్య । ములకుఁ దానుమతింత సం♦మోదమంది
వీడి యగ్గహనాతని ♦ తోడఁగూడి । యాశ్రమంబుగఁ జేరె నా♦యాశ్రమంబు॥ ౬౭

అలరు చంద్రునివలెముఖ ♦ మమరునృపతి । నందినిప్రసన్నురాలైన ♦ చందమతని
హర్ష మేతెల్పఁ బునరుక్తి ♦ యట్లు మునికి । విన్నవించెను దరువాత ♦ వినిచె సతికి॥ ౬౮

క్రోలె నతికుతుకంబున ♦ గురునియాజ్ఞ । వత్సహోమావశిష్టంబు ♦ పావనంబు
కీర్తిమూర్తిభవించిన ♦ క్రియను గ్రాలు । నందినీస్తన్య మానర♦నాథమౌళి॥ ౬౯

అంత నుదయాన వ్రతపార ♦ ణాంతమందు । సముయసముచిత శుభకార్య♦చయము దీర్చి
రాజదంపతులను దమ ♦ రాజధానిఁ । జేర నియమించె జ్ఞాని వ♦సిష్ఠమౌని॥ ౭౦

హోమవహ్నికి గురునకు ♦ నామహర్షి । సతికరుంధతికిని మాతృ♦సరణినొప్పు
సురభిసుతకును దూడకుఁ ♦ జుట్టుఁదిరిగి । తరలెజనపతి మంగళో♦దగ్రమూర్తి॥ ౭౧

శ్రావ్యనినదాభిరామమౌ ♦ రథమునందు । నాత్మపూర్ణమనోరథ ♦ మందుఁబోలె
సౌఖ్యముగసాగె మార్గంబు ♦ సహనశీలుఁ । డైన నృపతికిఁ బత్నితో ♦ నలరుపతికి॥ ౭౨

కనఁబడక దీర్ఘకాల ము♦త్కంఠఁగొలిపె । శిశువుఁ గాంక్షించి వ్రతమునఁ ♦ జిక్కియున్న
విభునిఁ బ్రజతృప్తిదీఱని ♦ వేడ్కఁగాంచె । బాలుఁడైపట్టియోషధీ ♦ పతినిబోలె॥ ౭౩

పౌరులలరఁ బురందర ♦ వైభవుండు । భూతిభుజగేంద్రబలుఁడుతా ♦ భూభుజుండు
వరపతాకాభిశోభిత ♦ పురముఁజొచ్చి । బాహువునఁదాల్చె మరలభూ♦భార మెల్ల॥ ౭౪

ద్వితీయః సర్గః.

అథనయనసముత్థం జ్యోతిరత్రేరివద్యౌః । సురసరిదివతేజో వహ్నినిష్ఠ్యూతమైశం
నరపతికులభూత్యైగర్భమాధత్త రాజ్ఞీ । గురుభిరభినివిష్టం లోకపాలానుభావైః॥ ౭౫

గద్య.

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతౌ నందినీవర
ప్రదానో నామ ద్వితీయఃసర్గః

చంపకము.

దివి తనయందు నత్రిముని ♦ దృక్కులఁగల్గినచంద్రుఁబోలె జా
హ్నవి తనయందు వహ్నియిడి ♦ నట్టి శివాంశముఁబోలె రాణియున్
ప్రవిమలగర్భమందు నృప♦వంశవిభూతికి లోకపాలకుల్
దివిభువిమెచ్చఁగా నిడిన ♦ తేజముఁదాల్చి వెలింగె నెంతయున్॥ ౭౫

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాఫలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరావులక్ష్మాంబా బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాధనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు నందినీవరప్రదానంబను ద్వితీయాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

తృతీయః సర్గః

అథేప్సితం భర్తురుపస్థితోదయం । సఖీజనోద్వీక్షణ కౌముదీముఖం
నిదాన మిక్ష్వాకుకులస్య సంతతేః । సుదక్షిణా దౌహృదలక్షణం దధౌ॥ ౧

శరీరసాదా దసమగ్రభూషణా । ముఖేన సాలక్ష్యత లోధ్రపాండునా
తనుప్రకాశేన విచేయతారకా । ప్రభాతకల్పా శశినేవ శర్వరీ॥ ౨

తదాననమ్మృత్సురభిక్షితీశ్వరో । రహస్యుపాఘ్రాయ నతృప్తిమాయయౌ
కరీవసిక్తంపృషతైః పయోముచాం । శుచివ్యపాయే వనరాజిపల్వలం॥ ౩

దివంమరుత్వానివభోక్ష్యతేభువం । దిగంతవిశ్రాంతరథో హి తత్సుతః
అతోఽభిలాషే ప్రథమంతథావిధే । మనోబబంధాన్యరసాన్విలంఘ్యసా॥ ౪

నమేహ్రియా శంసతికించిదీప్సితం । స్పృహావతీవస్తుషుకేషుమాగధీ
ఇతిస్మపృచ్ఛత్యనువేలమాదృతః । ప్రియాసఖీరుత్తర కోసలేశ్వరః॥ ౫

ఉపేత్యసాదోహద దుఃఖశీలతాం । యదేవ వవ్రే తదపశ్యదాహృతం
నహీష్ట మస్యత్రి దివేఽపిభూపతే । రభూదనాసాద్య మధిజ్యధన్వనః॥ ౬

క్రమేణనిస్తీర్యచ దోహదవ్యథాం । ప్రచీయమానావయవా రరాజసా
పురాణపత్రాపగమా దనంతరం । లతేవసన్నద్ధ మనోజ్ఞపల్లవా॥

దినేషుగచ్ఛత్సు నితాంతపీవరం । తదీయమానీల ముఖం స్తనద్వయం
తిరశ్చకారభ్రమ రాభిలీనయోః । సుజాతయోః పంకజకోశయోః శ్రియం॥ ౮

నిధానగర్భామివ సాగరాంబరాం । శమీమివాభ్యం తరలీనపావకాం
నదీమివాంతస్సలిలాం సరస్వతీం । నృపః ససత్త్వాం మహిషీమమన్యత॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

తృతీయాశ్వాసము.

గీతములు.

పతిమనోరథమునకుఁ బ్ర◆భాత మగుచు । వరసఖీదృష్టికౌముదీ◆పర్వ మగుచు
మానితేక్ష్వాకువంశని◆దాన మగుచు । సతిసుదక్షిణగర్భల◆క్షణము దనరె॥ ౧

తనువుకృశమాట మితభూష◆లనుధరించి । లొద్దుగట్టులువెల్లనౌ ◆ ముద్దుమోము
గలుగునక్కాంత చంద్రుని◆కాంతి దఱుఁగఁ । దారకలుజారుప్రాభాత ◆ తమిని బోలె॥ ౨

మృత్సురభి నొప్పుసతిమోము ◆ నృపతితిలక । మెంతలోలోనమూర్కొన్నఁ ◆ దృప్తిగనఁడు
వేసవికిఁ దుదఁజినుకుల ◆ విపినరాజిఁ । దడియుపడియలఘ్రాణించు ◆ దంతిమాడ్కి॥ ౩

స్వపరిమాతిదిగంత వి◆శ్రాంతరథుఁడు । దివినినింద్రుండువోలెఁ దా◆భువిభుజించు
నంచు మదినెంచికాఁబోలు ◆ నప్పుడామె । యన్నిరసములనుమాని తా ◆ మన్నుదినుట॥ ౪

సిగ్గుచేనాకుఁదెల్ప దీ◆ప్సితమొకింత । మాగధికిఁ గోర్కె దేనిలో ◆ మగువలార
యనుచు నుత్తరకోసలా◆ధిపుఁ డడుగుఁ । బల్మఱును సాదరమునఁ ద◆త్ప్రాణసఖుల॥ ౫

ఆమె వేవిళ్ళఁబడుచు నే◆మేమిగోరు । నన్నియును దత్క్షణంబున ◆ నచటఁజూచు
నృపశిరోమణి యతఁడు వి◆ల్లెక్కవెట్ట । నందరానిది త్రిదినము ◆ నందునున్నె॥ ౬

వేవిళులఁబాసి క్రమముగా ◆ వెలఁదిదేహ । మంతకంతకుఁ బొదలంగ ◆ నపుడు కాంత
పండుటాకులురాలిపోఁ ◆ బల్లవముల । తోడఁ జెలువొందు తీఁగెనాఁ ◆ దోఁచి మెఱసె॥ ౭

ఇట్లు దినములుగడవంగ ◆ వృద్ధినొంది । యింతినీలముఖంపుఁబా ◆ లిండ్లురెండు
నింపుగాభృంగతతి నావ◆రింపఁబడిన । తమ్మిమొగ్గలసిరుల న◆దల్చుచుండె॥ ౮

వరనిధులుదాల్చు సాంగరాం◆బరవిధాన । దహనుధరియించు నాశమీ ◆ తరువుమాడ్కి
ంతరువక సరస్వతి ◆ యట్లు లామె । గర్భవతియని యద్ధరా ◆ కాంతుఁ డెఱిఁగె॥ ౯

ప్రియానురాగస్య మన స్సముస్నతే । ర్భుజార్జితానాంచ దిగంతసంపదాం
యథాక్రమం పుంసవనాదికాః క్రియా । ధృతేశ్చధీరః సదృశీర్వ్యధత్త సః॥ ౧౦

సురేంద్రమాత్రాశ్రిత గర్భగౌరవాత్ । ప్రయత్నముక్తాసనయా గృహాగతః
తయోపచారాంజలి ఖిన్నహస్తయా । ననంద పారిప్లవనేత్రయా నృపః॥ ౧౧

కుమారభృత్యా కుశలై రనుష్ఠితే । భిషగ్భిరాప్తై రథగర్భభర్మణి
పతిః ప్రతీతః ప్రసవోన్ముఖీం ప్రియాం । దదర్శకాలే దివమభ్రితామివ॥ ౧౨

గ్రహైస్తతః పంచభిరుచ్చ సంశ్రయై । రసూర్యగైః సూచిత భాగ్యసంపదం
అసూతపుత్రం సమయే శచీసమా । త్రిసాధనాశక్తి రివార్థ మక్షయం॥ ౧౩

దిశః ప్రసేదుర్మరుతోవవుః సుఖాః । ప్రదక్షిణార్చి ర్హవిరగ్ని రాదదే
బభూవసర్వం శుభశంసితత్క్షణం । భవోహి లోకాభ్యుదయాయ తాదృశాం॥ ౧౪

అరిష్టశయ్యాం పరితోవిసారిణా । సుజన్మన స్తస్యనిజేన తేజసా
నిశీథదీపాః సహసాహతత్విషో । బభూవురాలేఖ్య సమర్పితా ఇవ॥ ౧౫

జనాయశుద్ధాంత చరాయశంసతే । కుమార జన్మామృత సంమితాక్షరం
అదేయమాసీత్త్రయమేవ భూపతేః । శశిప్రభంఛత్రముభేచచామరే॥ ౧౬

నివాతపద్మస్తిమితేనచక్షుషా । నృపస్యకాంతంపిబతః సుతాననం
మహోదధేః పూరఇవేందుదర్శనా । ద్గురుఃప్రహర్షః ప్రబభూవనాత్మని॥ ౧౭

సజాతకర్మణ్యఖిలేతపస్వినా । తపోవనాదేత్యపురోధసాకృతే
దిలీపసూనుర్మణిరాకరోద్భవః । ప్రయుక్తసంస్కారఇవాధికంబభౌ॥ ౧౮

సుఖశ్రవామంగళతూర్యనిస్వనాః । ప్రమోదనృత్యైఃసహవారయోషితాం
నకేవలంసద్మనిమాగధీపతేః । పథివ్యజృంభంత దివౌకసామపి॥ ౧౯

నసంయతస్తస్యబభూవరక్షితు । ర్విసర్జయేద్యం సుతజన్మహర్షితః
ఋణాభిధానాత్స్వయమేవకేవలం । తదాపితౄణాం ముముచేసబంధనాత్॥ ౨౦

శ్రుతస్యయాయాదయమంతమర్భక । స్తథాపరేషాంయుధిచేతిపార్థివః
అవేక్ష్యధాతోర్గమనార్థమర్థవి । చ్చకారనామ్నారఘుమాత్మసంభవం॥ ౨౧

పితుఃప్రయత్నాత్ససమగ్రసంపదః । శుభైఃశరీరావయవైర్దినేదినే
పుపోషవృద్ధిం హరిదశ్వదీధితే । రనుప్రవేశాదివబాలచంద్రమాః॥ ౨౨

రాణియందలి తన యను♦రాగమునకు । నాత్మయందలి యాచార్య ♦ హర్షమునకు
నిజభుజార్జిత సంపదా♦నీకమునకు । నర్హవిధిసల్పెఁ బుంసవ ♦ నాదిక్రియలు|| ౧౦

రాణివాసముఁ బతిచేర ♦ రాణి యపుడు । దివ్యగర్భభరమ్మునఁ ♦ దివిరిలేచి
యోర్పుతో నంజలులఁగూర్చి ♦ యుపచరించి । తరలవీక్షణములఁజూచి ♦ తనిపెవిభుని|| ౧౧

శిశుచికిత్సాదివిద్యలఁ ♦ గుశలులైన । బుధులచే గర్భరక్షణ ♦ విధి నొనర్చి
క్షితియనుబ్రసవోన్ముఖినిజూచెఁ♦బ్రీతినృపతి । కాలమునమబ్బుగొనుదివిఁ♦గాంచునట్లు|| ౧౨

భాగ్యసూచకమై గ్రహ♦పంచకంబు । రవినిగూడక యుచ్చమై ♦ క్రాలఁ దటెని
నక్షయధనంబు మద్వితీ ♦ మైనశక్తి । వడయుగతిఁ బుత్త్రుఁగనె శచి♦యంటెగరిత|| ౧౩

వీచెగాలిసుఖమ్ముగ ♦ వెలిఁగెదిశలు । అగ్నికుడివైపుదిరుగుచు ♦ హవినిగొనియె
నన్నిశుభము సెసూచించె ♦ నాక్షణమున । నభ్యుదయకారిగాదె మ♦హాత్మభవము|| ౧౪

పురిటిపరుపునఁబన్నుండి ♦ పూతజాతుఁ । డాశిశువుచుట్టుఁ బఱపిన ♦ యమలతేజ
మునను నడుకెయి దీపముల్ ♦ మినుకులెడలి । చిత్తరువులోఁ గడిపాల ♦ చెన్నుఁగనియె||

పుత్త్రజన్మసుధాక్షర ♦ ములనుదెచ్చి । చెవినిజేర్చిన శుద్ధాంత ♦ సేవకులకు
నియ్యనివిమాఁడెభూపతి ♦ యిందుఁబోలు । ఛత్రమొక్కటిమఱిరెండు♦చామరములు|| ౧౬

గాలిలేమిని గదలని ♦ కమలములను । బోలుకన్నులఁబుత్త్రుని ♦ ముద్దుమోము
లీలఁగని హర్షమునుబట్టఁ ♦ జాలకుండెఁ । జంద్రుఁగనివార్ధి పొంగాపఁ♦జాలనట్లు|| ౧౭

తపసియగునవ్వసిష్ఠుఁడు ♦ దరలివచ్చి । జాతకర్మాదులొనరింప ♦ జనపసుతుఁడు
గనినిబుట్టినమణికి సం♦స్కారమిడిన । వెలుఁగనట్లలు మిక్కిలి ♦ వెలుఁగఁజొచ్చె|| ౧౮

శ్రావ్యమంగళతూర్య సం♦రావములును । హృద్యతరవారకామినీ ♦ నృత్యములును
జెలఁగె నామాగధీశుని ♦ నిలయమందె । గాక దివిజాలుచనెడుమా♦ర్గమునఁగూడ|| ౧౯

కొడుకుపుట్టినహర్షాన ♦ విడిచిపుచ్చ । బద్ధుఁడెవ్వఁడులేమి నృ♦పాలకుండు
దాను బితరులఋణమను ♦ తథ్యమైన । బంధనమునుండి తనుఁదానె ♦ పాపికొనియె|| ౨౦

శాస్త్రపారంగతుండయి ♦ శత్రుతతుల । నాలమునమించిపోవు నే♦యర్భకుండు
తథ్యముగనంచు గమనార్థ ♦ ధాతువరసి । యర్థవిదుడిడె రఘునామ ♦ మాత్మజునకు|| ౨౧

భానుకిరణాళితనలోనఁ ♦ బ్రతిఫలింప । బాలచంద్రుఁడు నానాటఁ ♦ బ్రబలునట్లు
వైభవసమగ్రుఁడౌ తండ్రి ♦ భవ్యయత్న । ములను బాలుఁడువర్ధిల్లెఁ ♦ బుష్టిపుష్టి|| ౨౨

తృ తీ యః స ర్గః.

ఉమావృషాంకౌశరజన్మనాయథా । యథాజయంతేన శచీపురందరౌ
తథానృపఃసాచసుతేనమాగధీ । ననందతు స్తత్సదృశేనతత్సమౌ॥ ౨౩

రథాంగనామ్నోరివభావబంధనం । బభూవయత్ప్రేమపరస్పరాశ్రయం
విభ క్తమప్యేకసుతేనత త్తయోః । పరస్పరస్యోపరిపర్యచీయత॥ ౨౪

ఉవాచధాత్ర్యాప్రథమోదితంవచో । యయౌతదీయామవలంబ్యచాంగుళిం
అభూచ్చనమ్రః ప్రణిపాతశిక్షయా । పితుర్ముదంతేనతతానసోర్భకః॥ ౨౫

తమంకమారోప్యశరీరయోగజైః । సుఖైర్నిషించంతమివామృతంత్వచి
ఉపాంతసంమీలితలోచనోనృప । శ్చిరాత్సుతస్పర్శరసజ్ఞతాంయయౌ॥ ౨౬

అమంస్తచానేనపరార్ధ్యజన్మనా । స్థితేరభేత్తాస్థితిమంతమన్వయం
స్వమూర్తిభేదేనగుణాగ్ర్యవర్తినా । పతిఃప్రజానామివసర్గమాత్మనః॥ ౨౭

సవృత్తచూలశ్చలకాకపక్షకై । రమాత్యపుత్రైః సవయోభిరన్వితః
లిపేర్యథావద్గ్రహణేనవాఙ్మయం । నదీముఖేనేవసముద్రమావిశత్॥ ౨౮

అథోపనీతం విధివద్విపశ్చితో । వినిన్యురేనం గురవోగురుప్రియం
అవంధ్యయత్నాశ్చబభూవురత్రతే । క్రియాహివస్తూపహితాప్రసీదతి॥ ౨౯

ధియఃసమగ్రైఃసగుణైరుదారధీః । క్రమాచ్చతస్రశ్చతురర్ణవోపమాః
తతారవిద్యాఃపవనాతిపాతిభి । ర్దిశోహరిద్భిర్హరితామివేశ్వరః॥ ౩౦

త్వచంసమేధ్యాం పరిధాయరౌరవీ । మశిక్షతాస్త్రంపితురేవమంత్రవత్
నకేవలంతద్గురురేకపార్థివః । క్షితావభూదేకధనుర్ధరోపిసః॥ ౩౧

మహోక్షతాంవత్సతరఃస్పృశన్నివ । ద్విపేంద్రభావంకలభఃశ్రయన్నివ
రఘుఃక్రమాద్యౌవనభిన్నశైశవః । పుపోషగాంభీర్యమనోహరంవపుః॥ ౩౨

అథాస్యగోదానవిధేరనంతరం । వివాహదీక్షాంనిరవర్తయద్గురుః
నరేంద్రకన్యాస్తమవాప్యసత్పతిం । తమోనుదందక్షసుతాఇవాబభుః॥ ౩౩

యువాయుగవ్యాయతబాహురంసలః । కవాటవక్షాః పరిణద్ధకంధరః
వపుఃప్రకర్షాదజయద్గురుంరఘు । స్తథాపినీచైర్వినయాదదృశ్యత॥ ౩౪

తతఃప్రజానాం చిరమాత్మనాధృతాం । నితాంతగుర్వీంలఘుయిష్యతాధురం
నిసర్గసంస్కారవినీతఇత్యసౌ । నృపేణచక్రేయువరాజశబ్దభాక్॥ ౩౫

శైలజాశివులెట్టులా ♦ స్కందుతోడ । నాశచీశక్రులెట్లు జ♦యంతుతోడఁ
దత్సములు రాణిరాజులు ♦ దత్సమానుఁ । డైన తనయునితోఁగూడి ♦ యలరిరట్లు॥ ౨౩

వారినిర్వుర బంధించి ♦ వఱలుప్రేమ । యాత్మజునిచేత విభజిత ♦ మయ్యెఁ గూడ
నంతకంతకుపర్ధిల్లె ♦ నద్భుతముగఁ । జక్రవాకంబులందలి ♦ చందమునను॥ ౨౪

దాదిచెప్పినమాటలె ♦ తానునుడివి । దానివ్రేళ్ళనుగొని ముందుఁ ♦ దరలుచుండి
తెలిపిచూపినవారికి ♦ దలనువంచి । తండ్రి కానందమును బెంచెఁ ♦ దనయుఁడపుడు॥ ౨౫

బాలునంటుటచేఁగన్న ♦ పరమసౌఖ్య । మంగమునకు సుధాసేక ♦ మగుదునుతుని
జనకుఁడంకానఁజేర్చి క♦న్గొనలమోడ్చి । తనయసంస్పర్శరుచి చిర ♦ మనుభవించె॥ ౨౬

స్రష్టతనసృష్టితనదగు ♦ సత్వగుణపు । టమలమూర్తులరక్షిత ♦ మంచునెంచె
స్థితిపతిప్రశస్తుఁడౌ యాత్మ ♦ సుతునివలన । నన్వయంబుసురక్షిత ♦ మంచునెంచె॥ ౨౭

చౌలమునుగాంచి తనయీడు ♦ సచివసుతులఁ । గాకపక్షముగలవారిఁ ♦ గలసిరఘువు
మొదటివర్ణాళియను నదీ♦ముఖమువలన । వాఙ్మయంబనువార్ధిలో♦పలికిఁ జొచ్చె॥ ౨౮

అంతనుపనీతుఁడైనయా ♦ యధిపసుతుఁడు । గురులకుఁబ్రియుండుఁబుధులచేఁ♦గఱచెశిక్షు
గొడ్డుపోలేదుయత్నమ్ము ♦ గురులకచటఁ । గ్రియఫలింపదెపాత్రమా ♦ క్షేత్రమందు॥ ౨౯

ధీసమగ్రుఁడుదారుఁ డా♦దివ్యగుణుఁడు । నాల్గుసంద్రమ్ములనుబోలు ♦ నాల్గువిద్య
లధిగమించెను సూర్యుఁడ ♦ య్యనిలగతిని । మించునశ్వాళిదిశల లం♦ఘించునట్లు॥ 30

అమలమైనట్టిరురుచర్మ ♦ మతఁడుదాల్చి । యేకపార్థివుఁడునుమఱి ♦ యేకధన్వి
జనకుఁడౌటను శస్త్రాస్త్ర ♦ శాస్త్రమెల్ల । మంత్రయుతముగఁబడసె నా♦మాన్యువలన॥

వత్సము మహార్షభత్వంబుఁ ♦ బడసినట్లు । కలభము ద్విపేంద్రభావంబుఁ ♦ గాంచినట్లు
శైశవముమీఱియౌవనా ♦ శ్రియముజెంది । యతఁడుగంభీరచారుదే♦హముధరించె॥ 3౨

అంత గోదానవిధిఁజేసి ♦ యలరుచుండు । తనయునకుఁబెండ్లిగావించె ♦ జనవిభుండు
రాజకన్యలు తత్పతి ♦ రఘునిగూడి । యబ్జుతోనున్నదక్షుసు ♦ తాళిఁబోల॥ 33

పొడువుగాఁ గాడివలెనుండు ♦ భుజయుగమ్ము । పటుతరగ్రీవ మురము క♦వాటసమము
గలిగితనువునఁదండ్రిని ♦ గెలిచియున్నఁ । దనదువినయమ్ముచేఁజాలఁ ♦ దగ్గియుండె॥ 3౪

తండ్రిచిరకాలముగను దాఁ♦దాల్చియున్న । పాలనాభారమునుగొంత ♦ వఱకుడింప
సహజసంస్కారవినయ వి♦స్తారుఁడైన । తనయు యువరాజపదమునఁ ♦ దనరఁజేసె॥ 3౫

నరేంద్రమూలాయతనాదనంతరం । తదాస్పదం శ్రీర్యువరాజసంజ్ఞితం
అగచ్ఛదంశేనగుణాభిలాషిణీ । నవావతారంకమలాదివోత్పలం॥ ౩౬

విభావసుః సారథినేవ వాయునా । ఘనవ్యపాయేనగభస్తిమానివ
బభూవ తేనాతితరాంసుదుఃసహః । కటప్రభేదేనకరీవపార్థివః॥ ౩౭

నియుజ్యతంహోమతురంగరక్షణే । ధనుర్ధరంరాజసుతైరనుద్రుతం
అపూర్ణమేకేనశతక్రతూపమః । శతంక్రతూనామపవిఘ్నమాపసః॥ ౩౮

తతఃపరంతేనమఖాయయజ్వనా । తురంగముత్సృష్టమనర్గళంపునః
ధనుర్భృతామగ్రతఏవరక్షిణాం । జహారశక్రఃకిలగూఢవిగ్రహః॥ ౩౯

విషాదలుప్తప్రతిపత్తివిస్మితం । కుమారసైన్యంసపదిస్థితంచతత్
వసిష్ఠధేనుశ్చయదృచ్ఛయాగతా । శ్రుతప్రభావాదదృశేఽథనందినీ॥ ౪౦

తదంగనిస్యందజలేనలోచనే । ప్రమృజ్యపుణ్యేనపురస్కృతఃసతాం
అతీంద్రియేష్వప్యుపపన్నదర్శనో । బభూవభావేషు దిలీపనందనః॥ ౪౧

సపూర్వతః పర్వతపక్షశాసనం । దదర్శదేవం నరదేవసంభవః
పునఃపునః సూతనిషిద్ధచాపలం । హరంతమశ్వంరథరశ్మిసంయతం॥ ౪౨

శతైస్తమక్ష్ణామనిమేషవృత్తిభిః । హరింవిదిత్వాహరిభిశ్చవాజిభిః
అవోచదేనంగగనస్పృశారఘుః । స్వరేణధీరేణనివర్తయన్నివ॥ ౪౩

మఖాంశభాజాంప్రథమోమనీషిభిః । త్వమేవదేవేంద్రసదానిగద్యసే
అజస్రదీక్షాప్రయతస్యమద్గురోః । క్రియావిఘాతాయకథంప్రవర్తసే॥ ౪౪

త్రిలోకనాథేనసదామఖద్విషః । త్వయానియమ్యాననుదివ్యచక్షుషా
సచేత్స్వయంకర్మసుధర్మచారిణాం । త్వమంతరాయోభవసిచ్యుతోవిధిః॥ ౪౫

తదంగమగ్ర్యంమఘవన్మహాక్రతోః । రముంతురంగంప్రతిమోక్తుమర్హసి
పథఃశ్రుతేర్దర్శయితారఈశ్వరా । మలీమసామాదదతేనపద్ధతిం॥ ౪౬

ఇతిప్రగల్భంరఘుణాసమీరితం । వచోనిశమ్యాధిపతిర్దివౌకసాం
నివర్తయామాసరథంసవిస్మయః । ప్రచక్రమేచప్రతివక్తుముత్తరం॥ ౪౭

యదాత్థరాజన్యకుమారతత్తథా । యశస్తురక్ష్యం పరతోయశోధనైః
జగత్ప్రకాశంతదశేషమిజ్యయా । భవద్గురుర్లంఘయితుం మమోద్యతః॥ ౪౮

అపుడు నృపుఁడనుమాలాల ♦ యంబునుండి । వచ్చియువరాజసంజ్ఞచేఁ ♦ బ్రిక్కనొప్ప
రఘువులోనంశమునఁగోరి ♦ రమపసించె । వీడితమ్మిని జెంగల్వఁ ♦ జేరునట్లు॥ ౩౬

వాయుసారథ్యమున విభా ♦ వసుఁడువోలె । ధూతమేఘాళిచేఁగన ♦ ద్యుమణివోలె
గండభేదమ్ముచేతను ♦ గజమువోలె । రాజు దుస్సహుఁడయ్యె నా♦రఘువుచేత॥ ౩౭

హోమతురగంబురక్షింప ♦ యోధవరుని । రఘుని నియమించి వెనువెంట ♦ రాజసుతుల
నుంచి నిర్విఘ్నముగఁజేసె ♦ నొకటిదక్క । క్రతువులొకనూఱంతచ్ఛత ♦ క్రతుసముండు॥

మరలఁ దురగంబువిడిచెను ♦ మఖముకొఱకు । విమలగుణరాజియాయాజి ♦ విచ్చలవిడి
యానిచాపమ్మురక్షకు ♦ లుండఁగాని । గూఢముగశక్రుఁడశ్వంబుఁ ♦ గొంచునరిగె॥ ౩౯

అక్కుమారునిసైన్య మ♦త్యంతమైన । విస్మయ విచారములచేత ♦ వెరవుదక్క ౪౦
యుండ వచ్చెవసిష్ఠుని ♦ హోమధేను । వైనసందిని మహిమాఢ్య ♦ యటకుస్వేచ్ఛ॥

ఆదిలీపునినందనుఁ ♦ డమలమూర్తి । దానియంగంబులందుండి ♦ తరలుపుణ్య
తోయములచేత నేత్రముల్ ♦ దుడిచికొనుడు । నిందిృయాతీతములఁజూచు♦దృష్టియమరె॥

యజ్ఞతురగంబురథమున ♦ కంటఁగట్టి । దానియుద్ధతిసారథి ♦ తఱచునణఁప
నేగుగిరిపక్షవిచ్ఛేది ♦ నిందుృఁజూచె । నపుడు తూర్పున నన్నరేం ♦ ద్రాత్మజుండు॥ ౪౧

ఱెప్పవేయనికనులు వే♦యొప్పుచుంట । హరులు హరివర్ణముననుంట ♦ హరిగఁదెలిసి
యతనిపథమునకవరోధ ♦ మనఁగ రఘువు । ధీరవాక్కులనిట్లనె ♦ దివినిముట్ట॥ ౪౩

యాగభాగముభుజియించు ♦ నమరులందు । నెప్పుడునునిన్ను నాద్యుగా ♦ నెంత్రుబాధులు
అవపరతయజ్ఞదీక్షచే ♦ నలరునాదు । జనకుకార్యవిఘాతంబు ♦ సలుపుదేల॥ ౪౪

యజ్ఞవైరుల నోత్రిలో ♦ కాధినాథ । దివ్యచక్షుండవోటను ♦ దెలిసినొంపఁ
దగిననీవె స్వయమ్ముగా ♦ ధర్మచరుల । కడ్డమైతేని విఘ్నులెల్ల ♦ నడఁగిపోవె॥ ౪౫

యజ్ఞముఖ్యాంగమైన యీ♦హయమునిపుడె । విడిచిపుచ్చుటయోగ్యంబు ♦ విబుధవర్య
శ్రుతిపథప్రయుఁజూపువట్టి యీ♦శుద్ధమూర్తు । లెందు మలినంపుపద్ధతి ♦ నందఁగలరె॥ ౪౬

ప్రౌఢముగనిట్లు రఘువు దాఁ♦బల్కుటయును । విని సురేంద్రుఁడు విస్మయ♦వివశుఁడగుచు
రథమునుమరల్చి కాంచి త♦ద్రాజసుతుని । మాఱువల్కెను విశ్రుతో ♦ దారుఁడపుడు॥ ౪౭

నృపతిసుత నీదువచనమ్ము ♦ నిజమెకాని । కీర్తిరక్షాపరులుగారె ♦ కీర్తిధనులు
కంటెనీతండ్రిలోకవి ♦ ఖ్యాతమైన । మద్యశంబెల్లమఖముచే ♦ మాపనెంచె॥ ౪౮

హరిర్యథైకః పురుషోత్తమః స్మృతో । మహేశ్వరస్త్ర్యంబక ఏవ నాపరః
తథా విదుర్మాం మునయః శతక్రతుం । ద్వితీయగామీ న హి శబ్ద ఏష నః॥ ౪౯

అతోఽయమశ్వః కపిలానుసారిణా । పితుస్త్వదీయస్య మయాపహారితః
అలం ప్రయత్నేన తవాత్ర మా నిధాః । పదం పదవ్యాం సగరస్య సంతతేః॥ ౫౦

తతః ప్రహస్యాపభయః పురందరం । పునర్బభాషే తురగస్య రక్షితా
గృహాణ శస్త్రం యది సర్గ ఏష తే । న ఖల్వనిర్జిత్య రఘుం కృతీ భవాన్॥ ౫౧

స ఏవముక్త్వా మఘవంతమున్ముఖః । కరిష్యమాణః సశరం శరాసనం
అతిష్ఠదాలీఢవిశేషశోభినా । వపుః ప్రకర్షేణ విడంబితేశ్వరః॥ ౫౨

రఘోరవష్టంభమయేన పత్త్రిణా । హృది క్షతో గోత్రభిదప్యమర్షణః
నవాంబుదానీకముహూర్తలాంఛనే । ధనుష్యమోఘం సమధత్త సాయకం॥ ౫౩

దిలీపసూనోః స బృహద్భుజాంతరం । ప్రవిశ్య భీమాసురశోణితోచితః
పపావనాస్వాదితపూర్వమాశుగః । కుతూహలేనేవ మనుష్యశోణితం॥ ౫౪

హరేః కుమారోఽపి కుమారవిక్రమః । సురద్విపాస్ఫాలనకర్కశాంగులౌ
భుజే శచీపత్త్రవిశేషకాంకితే । స్వనామచిహ్నం నిచఖాన సాయకం॥ ౫౫

జహార చాన్యేన మయూరపత్త్రిణా । శరేణ శక్రస్య మహాశనిధ్వజం
చుకోప తస్మై స భృశం సురశ్రియః । ప్రసహ్య కేశవ్యపరోపణాదివ॥ ౫౬

తయోరుపాంతస్థితసిద్ధసైనికం । గరుత్మదాశీవిషభీమదర్శనైః
బభూవ యుద్ధం తుములం జయైషిణో । రధోముఖైరూర్ధ్వముఖైశ్చ పత్త్రిభిః॥ ౫౭

అతిప్రబంధప్రహితాస్త్రవృష్టిభి । స్తమాశ్రయం దుష్ప్రసహస్య తేజసః
శశాక నిర్వాపయితుం న వాసవః । స్వతశ్చ్యుతం వహ్నిమివాద్భిరంబుదః॥ ౫౮

తతః ప్రకోష్ఠే హరిచందనాంకితే । ప్రమథ్యమానార్ణవధీరనాదినీం
రఘుః శశాంకార్ధముఖేన పత్త్రిణా । శరాసనజ్యామలునాద్బిడౌజసః॥ ౫౯

స చాపముత్సృజ్య వివృద్ధమత్సరః । ప్రణాశనాయ ప్రబలస్య విద్విషః
మహీధ్రపక్షవ్యపరోపణోచితం । స్ఫురత్ప్రభామండలమస్త్రమాదదే॥ ౬౦

రఘుర్భృశం వక్షసి తేన తాడితః । పపాత భూమౌ సహ సైనికాశ్రుభిః
నిమేషమాత్రాదవధూయ తద్వ్యథాం । సహోత్థితః సైనికహర్షనిస్వనైః॥ ౬౧

హరికైపురుషోత్తమపదంబు ♦ త్ర్యంబకునకె । యమ్మహేశ్వరపదమెప్పు ♦ డన్వయించు
మునులునన్నశతక్రతుఁ ♦ డనుమఁబిలుతు । రెందునివిచూకెవెల్లును ♦ జెందవారలు|| ౪౯

కాన నీతండ్రిదగు తుర♦గంబుదీని । నపహరించితినేఁ గపి♦లానుసరణి
వినువుముప్రియత్నమిఁకఁజాలు ♦ వెడలిపొమ్ము । సగరసుతులపథంబునఁ ♦ జనకమునిన||

వాజిరక్షాపరుండు ని♦ర్భయుఁడు రఘుఁడు । మరలనిట్లనె నాపురం♦దరునకపుడు
ఇదియె నిజమేనిశస్త్రంబు ♦ నింద్రగొనుము । కృతివెనీవెన్న రఘుని ని♦గ్రహింపకున్న|| ౫౧

ఇట్లుపల్కుచు శక్రున ♦ కెదురుదిరిగి । వింటబాణంబుసంధించి ♦ వీరమూర్తి
ధరణినాలీఢగతినిల్చి ♦ తనువుఁబెంప । నొప్పె రెండవయీశ్వరుఁ ♦ డోయనంగ|| ౫౨

సంభ్రమోద్దామరఘుని ని♦శాతశరము । పక్షమునుగాయపఱచిన ♦ వజ్రికెరలి
క్షణము నవమేఘచయపతా♦కముగ మెఱయఁ । జాపమునగూర్చెమిడివోని ♦ సాయకంబు||

దనుజరక్తమ్ముసేకాని ♦ మనుజశోణి । తమ్ముఁజవిగాంచియెఱుఁగని ♦ తమకమునను
డ్రావెనోయనఁ గ్రోలెనా ♦ రాజసుతుని । యురమునఁజొచ్చినెత్తు ర♦యుగ్రశరము||

అమరకరిఁదట్టికఱకులా ♦ నంగుళులును । శచియిడిపత్త్రిచిహ్నముల్ ♦ రుచిరములుగ
నమరుదేవేంద్రుభుజమున ♦ నక్కుమార । విక్రముఁడునాటెఁ దనపేర♦వెలయునలుఁగు||

మఱి మయూరపుగరులొప్పు ♦ శరముచేత । నింద్రునిమహోన్నతధ్వజ ♦ మిలకుఁద్రోసె
నమరలక్ష్మిశిరోజము ♦ లట్టెయూడ్చె । నట్లుకోఁచినరఘునిపై ♦ నలిగెవజ్రి|| ౫౬

అప్పుడిరువురదరినున్న ♦ యమరమనుజ । సైనికులుపక్షసంయుక్త ♦ సర్పములను
బోలి భయపెట్టెడునథోర్ధ్వ ♦ ముఖశరముల । సంకులంబుగఁబోరిరి ♦ జయముగోరి|| ౫౭

ఎడతెగకయెంతగురిసిన ♦ నిషుచయంబుఁ । బ్రబలతేజోనివాసమా ♦ రఘునిసార్వఁ
జాలకుండెనుశక్రుండు ♦ జలదమాత్మ । జనితమౌనగ్నిఁజల్లార్పఁ ♦ జాలనట్లు|| ౫౮

చందనాంకితమణిబంధ ♦ మందుఁగ్రాలి । నిర్మథనసింధుగంభీర ♦ నినదమొప్పు
నర్ధచంద్రాస్త్రమును రఘు ♦ నడరఁజేసి ; యాపురందరుశింజిని ♦ నట్టెత్రుంచె|| ౫౯

చాపమటనుంచిశక్రుండు ♦ కోపగించి । ప్రబలుఁడౌరిపుఁద్రుంప భా♦వమునఁనెంచి
గిరులరెక్కలఖండించు ♦ క్రీడమించు । చిత్రికళనించుకైదువఁ ♦ జేతఁబట్టె|| ౬౦

వక్షమదిదాఁక రఘువంత ♦ వసుధమీఁద । సైనికాశ్రులతోఁబాటు ♦ దానుబడియె
నొక్కనిముసానదానిని ♦ లెక్కగొనక । సైనికులహర్షశబ్దంబు ♦ తోసలేచె|| ౬౧

తథాపిశస్త్రవ్యవహారనిష్ఠురే । విపక్షభావేచిరమస్యతస్థుషః
తుతోషవీర్యాతిశయేనవృత్రహా । పదంహిసర్వత్రగుణైర్నిధీయతే॥ ౬౨

అసంగమద్రిష్వపిసారవత్తయా । నమేత్వదన్యేనవిసోఢమాయుధం
అవేహిమాంప్రీతమృతేతురంగమాత్ । కిమిచ్ఛసీతిస్ఫుటమాహవాసవః॥ ౬౩

తతోనిషంగాదసమగ్రముద్ధృతం । సువర్ణపుంఖద్యుతిరంజితాంగుళిం
నరేంద్రసూనుఃప్రతిసంహరన్నిషుం । ప్రియంవదంప్రత్యవదత్సురేశ్వరం॥ ౬౪

అమోచ్యమశ్వంయదిమన్యసేప్రభో । తతఃసమాప్తేవిధినైవకర్మణి
అజస్రదీక్షాప్రయతఃసమద్గురుః । క్రతోరశేషేణఫలేనయుజ్యతాం॥ ౬౫

యథాచవృత్తాంతమిమంసదోగతః । త్రిలోచనైకాంశతయాదురాసదః
తవైవసందేశహరాద్విశాంపతిః । శృణోతిలోకేశతథావిధీయతాం॥ ౬౬

తథేతికామంప్రతిశుశ్రువాన్రఘో । ర్యథాగతంమాతలిసారథిర్యయౌ
నృపస్యనాతిప్రమనాఃసదోగృహం । సుదక్షిణాసూనురపిన్యవర్తత॥ ౬౭

తమభ్యనందత్ప్రథమంప్రబోధితః । ప్రజేశ్వరఃశాసనహారిణాహరేః
పరామృశన్హర్షజడేనపాణినా । తదీయమంగంకులిశవ్రణాంకితం॥ ౬౮

ఇతిక్షితీశోనవతింనవాధికం । మహాక్రతూనాంమహనీయశాసనః
సమారురుక్షుర్దివమాయుషఃక్షయే । తతానసోపానపరంపరామివ॥ ౬౯

అథసవిషయవ్యావృత్తాత్మాయథావిధిసూనవే
నృపతికకుదందత్త్వాయూనేసితాతపవారణం
మునివనతరుచ్ఛాయాందేవ్యాతయాసహశిశ్రియే
గలితవయసామిక్ష్వాకూణామిదంహికులవ్రతం॥ ౭౦

ఇతిశ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కాళిదాసకృతౌ రఘురాజ్యాభిషేకో
నామ తృతీయఃసర్గః.

క్రూరశస్త్రాస్త్రములు మీఁదఁ ♦ గురిసికురిసి । పరుషతనుఁజూపి వైరియై ♦ పరఁగుచున్న
నారఘుని తేజమునకు సు♦త్రారి మెచ్చె । భవ్యగుణమండలికిఁ బూజ్య ♦ పదము గాదె॥ ౮౨
నిల్వలే దెవ్వరును దీన ♦ నీవు దక్క । నదురులేఁదను జెడదు నా♦యాయుధంబు
తురగమును గాక కోరు మే♦వరము నైన । నంచు స్పష్టము గాఁ బల్కె ♦ నమరవిభుఁడు॥ ౮౩
హేమపుంఖద్యుతులు వెల్గ ♦ కింపు నింపఁ । దనదు పాదనఁ డితీయుఁ జుం♦డినశరంబు
మరలిచి నరేంద్రపుత్రుఁడు ♦ మహితయశుఁడు । ప్రియము పల్కుచు వజ్రికి ♦ వినిచె నిట్లు॥
హయము వదలంగఁ గాదేని ♦ యమరవర్య । నిత్యదీక్షాపరుండను ♦ నిర్మలాత్ముఁ
డైన మద్గురునకు నిమ్మ ♦ యాగ మెల్లఁ । బూర్ణసిద్ధిఁ జేసినట్టియా ♦ పుణ్యఫలము॥ ౮౫
సవనగృహపర్తి నృపతి యీ♦శానమూర్తి । యతనిఁ జేరంగ నొరుల శ♦క్యంబుగాదు
ఈను వార్తనుఁ బంపు లో♦కేశ నీవె । దూతచే నాతఁ డాలించు ♦ రీతి ననిన॥ ౮౬
దానికీకొని వచ్చిన ♦ దారిఁ బట్టి । మాతలిని సారథిగఁ గొన్న ♦ మాన్యుఁ డరిగె
మరలెను సుదక్షిణాసుతుఁ♦ డాత్మజనకు । యజ్ఞశాలనుఁ గూర్చి ప్ర♦హర్షవిరతి॥ ౮౭
ముందె యింద్రునిదూతచేఁ ♦ జందమెల్ల । నెఱిఁగియుండుటను నందను ♦ నెలమిఁ జూచి
జడిమ హర్షానఁ గొన్న హ♦స్తంబుచేత । తనయుఁ గులిశవ్రణాంకిత ♦ తనువు నిమిరె॥ ౮౮
ఆయువంతంబు నొందిన ♦ యపుడు తనకు । స్వర్గమెక్కఁగ సోపాన ♦ పంక్తిగాఁగఁ
దొంబదికిమీఁదఁ దొమ్మిది ♦ తురగమేధ । ములను మహనీయశాసనుఁ♦డిల నొనర్చె॥ ౮౯

శార్దూలము.

ఆతం డంత జితాత్ముఁడై తనయు న♦త్యానందసంవర్ధనున్
శ్వేతచ్ఛత్రముతోడ రాజ్యరమకున్ ♦ జెల్వొందఁ గాఁగూర్చి సం
ప్రీతిన్ బత్ని సుదక్షిణం గలసి సే♦వించెన్ వనిన్ వృద్ధుఁడై
యాతీరే గద రాజు లెల్లరకు నీ♦యిక్ష్వాకువంశంబునన్॥ ౯౦

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు రఘురాజ్యాభిషేకమను తృతీయా
శ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

చతుర్థః సర్గః

సరాజ్యం గురుణాదత్తం । ప్రతిపద్యాధికం బభౌ
దినాంతేనిహితం తేజః । సవిత్రేవ హుతాశనః॥ ౧

దిలీపానంతరంరాజ్యే । తంనిశమ్య ప్రతిష్ఠితమ్
పూర్వం ప్రధూమితోరాజ్ఞాం । హృదయేగ్నిరివోత్థితః॥ ౨

పురుహూతధ్వజస్యేవ । తస్యోన్నయన పంక్తయః
నవాభ్యుత్థాన దర్శిన్యో । ననందుః సప్రజాః ప్రజాః॥ ౩

సమమేవ సమాక్రాంతం । ద్వయం ద్విరదగామినా
తేనసింహాసనం పిత్ర్య । మఖిలం చారిమండలం॥ ౪

ఛాయామండల లక్ష్యేణ । తమదృశ్యాకిల స్వయం
పద్మా పద్మాతపత్రేణ । భేజేసామ్రాజ్య దీక్షితం॥ ౫

పరికల్పిత సాన్నిధ్యా । కాలే కాలేచవందిషు
స్తుత్యం స్తుతిభిరర్థ్యాభి । రుపతస్థే సరస్వతీ॥ ౬

మనుప్రభృతిభిర్మాన్యై । ర్భుక్తా యద్యపిరాజభిః
తథాప్యనన్యపూర్వేవ । తస్మిన్నాసీ ద్వసుంధరా॥ ౭

సహిసర్వస్య లోకస్య । యుక్తదండతయా మనః
ఆదదేనాతి శీతోష్ణో । నభస్వానివ దక్షిణః॥ ౮

మందోత్కంఠాఃకృతాస్తేన । గుణాధికతయా గురౌ
ఫలేన సహకారస్య । పుష్పోద్గమ ఇవప్రజాః॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

చతుర్థాశ్వాసము.

అగ్ని రవిదీప్తి వడసి ది♦నాంతమందు । నంతకంతకుఁ బ్రబలమై ♦ యలరునట్లు
జనకుఁ డొసఁగినపూర్వరా♦జ్యంబుదాల్చి । యంతకంతకుఁ బ్రబలుఁడై ♦ యలరె రఘువు॥

ఆదిలీపు ననంతర ♦ మా ప్రభుత్వ । మందు రఘువు ప్రతిష్ఠితుఁ ♦ డగుటఁ దెలిసి
రాజులమనంబులనుమున్నె ♦ రాజుచున్న । మత్సరాగ్ని మహోద్ధతి ♦ మండఁ జొచ్చె॥ ౨

ఇంద్రకేతూదయంబున ♦ కెట్లు ప్రజలు । దృష్టిపఱతురో యట్టులే ♦ యెల్లవారు
భూమిపతి రఘు నూతనా♦భ్యుదయమునకు । దృష్టిపఱచుచునుండిరి ♦ హృష్టమతిని॥ ౩

ఏకసమయాన నాతఁ డి♦భేంద్రగామి । యాక్రమించెను రెండు మ♦హాద్భుతముగ
నందొకటి పైతృకంబు సిం♦హాసనంబు । మఱియొకటి చూడ నిఖిలారి ♦ మండలంబు॥ ౪

అమలసామ్రాజ్యదీక్షితుఁ ♦ డైన రఘుని ♦ నెవరుగానని తెఱఁగున ♦ నెలమిఁ దానె
పద్మ పద్మాతపత్రంబుఁ ♦ బట్టి కొలిచె ♦ నతని ఛాయయె సాక్షి యీ ♦ యంశమునకు॥ ౫

ఆసర్వతిపందుల ♦ యందు నిలిచి । సార్థకము లైననుతులను ♦ సలుపుచుండి
స్తోత్రముల కర్హుఁడైన యా ♦ సుగుణనిధిని । మించుభక్తిని నెప్పుడు సే♦వించుచుండె॥ ౬

మనువు మొదలుగ నెందఱో ♦ మానధనులు । మనుజనాథులు మున్ను ద♦న్ననుభవించి
చనినవసుమతి రఘుని రా♦జ్యంబునందుఁ । బరులు దన్నంటి యెఱుఁగని ♦ పగిది మెఱసె॥ ౭

ఉచితదండన మొసఁగు నా♦యుర్విధవుఁడు । యుక్తశీతోష్ణములచేత ♦ నొప్పుమీఱి
దక్షిణమునుండి వీచు వా♦తమ్ముకరణి । నెల్లవారికి నెంతయు ♦ హృద్యుఁడయ్యె॥ ౮

తనయుఁడు రఘుండు గుణములఁ ♦ దండ్రిమీఱఁ । దగ్గఁగుతుకంబు ప్రజలకుఁ ♦ దండ్రియందు
మావిపండునుగాంచిన ♦ మావిపూఁత । లోని యుత్కంఠ తఱుగదే ♦ లోకులకును॥ ౯

నయవిద్భిర్నవే రాజ్ఞి । సదసచ్చోపదర్శితం
పూర్వ ఏవాభవత్పక్ష । స్తస్మిన్నాభవదుత్తరః॥ ౧౦

పంచానామపి భూతానా । ముత్కర్షం పుపుషుర్గుణాః
నవే తస్మిన్ మహీపాలే । సర్వం నవమివాభవత్॥ ౧౧

యథా ప్రహ్లాదనాచ్చంద్రః । ప్రతాపాత్తపనో యథా
తథైవ సోఽభూదన్వర్థో । రాజా ప్రకృతిరంజనాత్॥ ౧౨

కామం కర్ణాంతవిశ్రాంతే । విశాలే తస్య లోచనే
చక్షుష్మత్తా తు శాస్త్రేణ । సూక్ష్మకార్యార్థదర్శినా॥ ౧౩

లబ్ధప్రశమనస్వస్థ । మథైనం సముపస్థితా
పార్థివశ్రీర్ద్వితీయేవ । శరత్పంకజలక్షణా॥ ౧౪

నిర్వృష్టలఘుభిర్మేఘై । ర్ముక్తవర్త్మా సుదుఃసహః
ప్రతాపస్తస్య భానోశ్చ । యుగపద్వ్యానశే దిశః॥ ౧౫

వార్షికం సంజహారేంద్రో । ధనుర్జైత్రం రఘుర్దధౌ
ప్రజార్థసాధనే తౌ హి । పర్యాయోద్యతకార్ముకౌ॥ ౧౬

పుండరీకాతపత్రస్తం । వికసత్కాశచామరః
ఋతుర్విడంబయామాస । న పునః ప్రాప తచ్ఛ్రియం॥ ౧౭

ప్రసాదసుముఖే తస్మిం । శ్చంద్రే చ విశదప్రభే
తదా చక్షుష్మతాం ప్రీతి । రాసీత్సమరసా ద్వయోః॥ ౧౮

హంసశ్రేణిషు తారాసు । కుముద్వత్సు చ వారిషు
విభూతయస్తదీయానాం । పర్యస్తా యశసామివ॥ ౧౯

ఇక్షుచ్ఛాయనిషాదిన్య । స్తస్య గోప్తుర్గుణోదయం
ఆకుమారకథోద్ఘాతం । శాలిగోప్యో జగుర్యశః॥ ౨౦

ప్రససాదోదయాదంభః । కుంభయోనేర్మహౌజసః
రఘోరభిభవాశంకి । చుక్షుభే ద్విషతాం మనః॥ ౨౧

మదోదగ్రాః కకుద్మంతః । సరితాం కూలముద్రుజాః
లీలాఖేలమనుప్రాపు । ర్మహోక్షాస్తస్య విక్రమం॥ ౨౨

నీతికోవిదు లానూత్న ♦ నృపునియెదుట । సదసదాత్మక యుద్ధప్ర♦శంస సేయఁ
బ్రథమముగ్రహించె సత్పథ ♦ రాజమంచు । రెండవది వీడె నతఁడు ని♦కృష్టమంచు॥ ౧౦
భూవిభుఁడుక్రొత్త వాఁడౌట ♦ భూమియందు । నన్నియునుగ్రొత్తభావంబె♦యావహించె
భూమిమొదలగు నాపంచ♦భూతములకు । నతిశయంబగు గంధాదు ♦ లమరఁజొచ్చె॥
చంద్రుఁడాహ్లాదకరుఁడౌటఁ ♦ జందిపదము । తపనుఁడుపరితాపియౌటను ♦ దపనపదము
సార్థమాగతిఁ బ్రకృతిరం♦జనమువలన । రఘునికిన్ సార్థకంబయ్యె ♦ రాజపదము॥ ౧౨
అతఁడు కర్ణాంత విశ్రాంత ♦ మై చెలంగు । వెడఁదకన్నులుగలభూమి♦విభుఁడెయయ్యు
సూక్ష్మకార్యార్థములనెల్లఁ ♦ జూపునట్టి । శాస్త్ర మనుకన్నుచేతనే ♦ సతముఁజూచు॥
సర్వము నురక్షితముసేసి ♦ జనవిభుండు । నెమ్మదిగనుండ నరుదెంచె ♦ నృపునిరాజ్య
రమునఁ దోడుగవచ్చిన ♦ రమయనంగ ♦ సరసిజానందమగు శర♦త్సమయ మపుడు॥ ౧౪
నీరములువోయి తేలెడు ♦ నీరదములు । తోలఁగఁగా దుస్సహుండయి ♦ తోఁచునినుని
ధారుణీంద్రుని రఘుని ప్ర♦తాపమప్పు । డొక్కమాఱుగ వ్యాపించె ♦ దిక్కులందు॥ ౧౫
వానకైకొన్నధనువును ♦ వజ్రివీడ । గెలుపుకై చాపమునుబట్టెఁ ♦ గేల నృపతి
ప్రజల కర్థంబు గూర్చెడు ♦ పనులకొఱకె । క్రమముగా వారుదాల్చిరి ♦ కార్ముకముల॥
పుండరీకాతపత్రింపుఁ ♦ బోలుపుఁగన్నఁ । గాశచామరముల నువి♦కాస మున్న
నానృపునిబోల నెంత యా♦యత్తమైన । నాప్రకాశంబు నాబుతు ♦ వందదయ్యె॥ ౧౭
అపుడు కనులున్నవారల ♦ కందఱకును । సమముగా హర్ష మిడినవి ♦ జగతి రెండె
యతిప్రసన్నతనొప్పెడు ♦ నతనిమోము । చారుచంద్రికలనుజల్లు ♦ చందమామ॥ ౧౮
వరమరాళమనోహర ♦ పంక్తులందుఁ । దారలందుఁ గుముద్వతీ♦వారియందుఁ
బ్రభువతంసుని సత్కీర్తి ♦ వైభవములు । భవ్యముగఁ బ్రసరించిన ♦ పగిదిఁదోఁచె॥ ౧౯
శాలిసస్యమ్ములను గాచు ♦ సతులుగూడి । చెఱకుఁదోఁటల నీడల ♦ దరినినిలిచి
బాల్యముననుండిపరఁగిన ♦ భవ్యయశుని । గురుగుణోదయమును బాడి ♦ కొనిరిచెలఁగి॥ ౨౦
అయ్యగస్త్యోదయంబున ♦ నన్నికడల । సలిలములు శుభ్రతరములై ♦ చెలఁగఁజొచ్చె
నురుపరాక్రముఁడౌ రఘు ♦ వుదయమంద । ఖలరిపులచిత్తములుభీతిఁ♦గలఁగఁజొచ్చె॥ ౨౧
గొప్పమూపురములతోడ ♦ నొప్పమీఱి । మదముచేమించు నృషభముల్ ♦ నదులదరుల
సలుపుతమకేళియందు నా ♦ సార్వభౌము । ననుపమపరాక్రమక్రమ ♦ మనుకరించె॥ ౨౨

ప్రసవైః సప్తపర్ణానాం । మదగంధి భిరాహతాః
అసూయయేవ తన్నాగాః । సప్తధైవ ప్రసుస్రువుః॥ ౨౩

సరితః కుర్వతీ గాధాః । పథశ్చాశ్యానకర్దమాన్
యాత్రాయై చోదయామాస । తంశక్తేః ప్రథమం శరత్॥ ౨౪

తస్మై సమ్యగ్ఘుతోవహ్ని । ర్వాజినీరాజనావిధౌ
ప్రదక్షిణార్చి ర్వ్యాజేన । హస్తేనేవజయం దదౌ॥ ౨౫

సగుప్త మూలప్రత్యంతః । శుద్ధపార్ష్ణి రయాన్వితః
షడ్విధం బలమాదాయ । ప్రతస్థే దిగ్జిగీషయా॥ ౨౬

అవాకిర న్వయోవృద్ధా । స్తం లాజైః పౌరయోషితః
పృషతైర్మందరోద్ధూతైః । క్షీరోర్మయ ఇవాచ్యుతం॥ ౨౭

సయయౌ ప్రథమం ప్రాచీం । తుల్యఃప్రాచీన బర్హిషా
అహితాననిలోద్ధూతై । స్తర్జయన్నివ కేతుభిః॥ ౨౮

రజోభిః స్యందనోద్ధూతై । ర్గజైశ్చ ఘనసన్నిభైః
భువస్తల మివవ్యోమ । కుర్వన్వ్యోమేవ భూతలం॥ ౨౯

ప్రతాపోగ్రే తతః శబ్దః । పరాగ స్తదనంతరం
యయౌపశ్చా ద్రథాదీతి । చతుఃస్కంధేవసా చమూః॥ ౩౦

మరుపృష్ఠా న్యుదంభాంసి । నావ్యాః సుప్రతరానదీః
విపినాని ప్రకాశాని । శక్తిమత్త్వాచ్చకార సః॥ ౩౧

ససేనాం మహతీం కర్షన్ । పూర్వసాగర గామినీం
బభౌహరజటా భ్రష్టాం । గంగామివ భగీరథః॥ ౩౨

త్యాజితైః ఫలముత్ఖాతై । ర్భగ్నైశ్చ బహుధానృపైః
తస్యాసీ దుల్బణోమార్గః । పాదపైరివ దంతినః॥ ౩౩

పౌరస్త్యా నేవమాక్రామం । స్తాం స్తాన్జనపదాన్ జయీ
ప్రాపతాలీవనశ్యామ । ముపకంఠం మహోదధేః॥ ౩౪

అనమ్రాణాం సముద్ధర్తు । స్తస్మాత్సింధురయాదివ
ఆత్మాసంరక్షితః సుహ్మై । ర్వృత్తి మాశ్రిత్య వైతసీం॥ ౩౫

చారుమదగంధమీనెడు ♦ సప్తపర్ణ । పాదపసుమాళి కోర్వని ♦ పగిదిఁదోఁప
నామహీధవు సమదగ♦జాళి గార్చె । దానధారలు సప్త రం♦ధ్రములనుండి॥ ౨౩

దాఁటుటకునర్హమగు నదుల్ ♦ దనరఁజేసి । యాడునులేనట్లు పథముల ♦ నలరఁజేసి
తచ్ఛరత్కాలమాతని ♦ దండయాత్ర । కరుగఁ బురికొల్పె నతఁ డను♦కూలకముగ॥

వాజి నీరాజనంబని ♦ పరఁగువిధిని । వహ్ని వేల్పంగఁబడి కుడి♦వైపు దిరిగి
హస్తమననొప్పు జ్వాలతో ♦ నవనిపతికి । సకల సద్గుణజలధికి ♦ జయమొసంగె॥ ౨౫

ప్రాంతదుర్గమ్ములను బురి ♦ భద్రపఱచి । వెన్ను గాపానధించి ష♦డ్విధబలమ్ము
నెమ్మిఁ గొల్వంగ దిగ్విజ ♦ యమ్ము వెడలె । మంగళోదగ్రుఁ డానృప ♦ పుంగవుండు॥

కవ్వపుం గొండచేతఁ బా♦ల్కడలిఁ జిలుకఁ । బాలతుంపర హరి కప్పఁ ♦ బడినయట్లు
పౌరవృద్ధాంగనలు చల్లు ♦ భవ్యలాజ । తతులచేఁ గప్పఁబడియె నా♦క్షితిపమౌళి॥ ౨౭

ఇంద్రసముఁడగు నాధర ♦ ణీశ్వరుండు । దరలెఁ ద్రోలుదోల్తఁ దూర్పుకై ♦ ధ్వజపటమ్ము
లఖిలరిపుకోటులకు గుండె ♦ లదరునట్టు । లనిలనిర్ఘాతమై యల్ల ♦ లాడుచుండ॥ ౨౮

రథగమనవేగమున లేచు ♦ రజముచేత । వ్యోమతలమును మార్చెను ♦ భూమిగాను
గ్రాలు మేఘమ్ములను బోలు ♦ కరులచేత । భూమితలమును మార్చెను ♦ వ్యోమముగను॥

విక్రమము దారిచూపఁగా ♦ వెంటనరిగె । శబ్దములు వానివెంటను ♦ జనె పరాగ
మంత్రఁ జతురంగబలము వె♦న్నంటి వెడలె । నాల్గు వ్యూహమ్ములనుబోలి ♦ నడిచెనిట్లు॥ 3౦

నీరపూరముఁ గొల్పె నె♦డారులందు । వరపథమ్ములు వెలయించె ♦ వనములందు
నావలనుదాఁట యోగ్యమా♦నదులయందు । సులభసాధనములఁ గూర్చె ♦ సుబలుఁడందు॥

పూర్వసాగరమును గూర్చి ♦ పోవుచుండు । నమ్మహాసేన నడిపెడు ♦ నారఘుండు
హరజటాజూటమును వీడి ♦ యరుగుచుండు । గంగనడుపు భగీరథు♦కరణి నుండె॥ 3౨

భగ్ననిర్మూలగతఫల ♦ బహునృపాల । వితతియుతమైన యాతని ♦ విశదపథము
భగ్ననిర్మూల గతఫల ♦ పాదపముల । గములు గలిగిన దంతిమా♦ర్గమునుబోలె॥ 33

విజయశీలుఁడు పూర్వ ది♦గ్విజయయాత్ర । వెడలియయ్యాయిదేశముల్ ♦ గడచి యిట్లు
చారుతాళీవనాళిచే ♦ శ్యామలమయి । క్రాలెడు మహార్ణవంబు తీ♦రమునుజేరె॥ 3౪

నమ్రతను జూపకుండెడు ♦ నరపతులను । జేరి నిర్మూలమొనరించు ♦ నారఘునకు
సింధురయమునఁ బ్రబ్బలి ♦ శిరమువాల్చు । పగిది నతులయి సుంపాలు ♦ బ్రదుకుఁగనిరి॥

వంగా నుత్ఖాయ తరసా । నేతానౌ సాధనోద్యతాన్
నిచఖాన జయస్తంభాన్ । గంగా స్రోతోంతరేషు సః॥ ౩౬

ఆపాద పద్మప్రణతాః । కలమా ఇవ తేరఘుం
ఫలైః సంవర్ధయామాసు । రుత్ఖాత ప్రతిరోపితాః॥ ౩౭

సతీర్త్వా కపిశాం సైన్యై । ర్బద్ధ ద్విరదసేతుభిః
ఉత్కలాదర్శిత పథః । కలింగాభిముఖో యయౌ॥ ౩౮

సప్రతాపం మహేంద్రస్య । మూర్ధ్ని తీక్ష్ణం న్యవేశయత్
అంకుశం ద్విరదస్యేవ । యంతాగంభీర వేదినః॥ ౩౯

ప్రతిజగ్రాహ కాలింగ । స్తమస్త్రై ర్గజసాధనః
పక్షచ్ఛే దోద్యతం శక్రం । శిలావర్షీవ పర్వతః॥ ౪౦

ద్విషాం విషహ్య కాకుత్స్థ । స్తత్ర నారాచదుర్దినం
సన్మంగళస్నాత ఇవ । ప్రతిపేదే జయశ్రియం॥ ౪౧

తాంబూలీనాం దళై స్తత్ర । రచితాపానభూమయః
నారికేళాసవం యోధాః । శాత్రవంచపపుర్యశః॥ ౪౨

గృహీత ప్రతిముక్తస్య । సధర్మ విజయీ నృపః
శ్రియం మహేంద్రనాథస్య । జహారనతు మేదినీం॥ ౪౩

తతో వేలా తటేనైవ । ఫలవత్పూగమాలినా
అగస్త్య చరితామాశా । మనాశా స్యజయోయయౌ॥ ౪౪

ససైన్య పరిభోగేన । గజదాన సుగంధినా
కావేరీం సరితాంపత్యుః । శంకనీయామి వాకరోత్॥ ౪౫

బలైరధ్యుషితా స్తస్య । విజిగీషో ర్గతాధ్వనః
మారీచో ద్భ్రాంతహారీతా । మలయాద్రేరుపత్యకాః॥ ౪౬

ససంజురశ్వక్షుణ్ణానా । మేలానా ముత్పతిష్ణవః
తుల్యగంధిషు మత్తేభ । కటేషు ఫలరేణవః॥ ౪౭

భోగివేష్టన మార్గేషు । చందనానాం సమర్పితం
నాస్రస త్కరిణాం గ్రైవం । త్రిపదీచ్ఛేదినామపి॥ ౪౮

సావలనుగూర్చి తాఁకి స♦న్నద్ధులైన । వంగదేశస్థులను గెల్చి ♦ తుంగశక్తి
నతఁడు గంగామహాప్రవా♦హాంతరమున । నొప్పుభువిని జయస్తంభ ♦ మొకటినాటె॥ ౩౮

పాతులఁగలింపఁబడి మఱి ♦ పాతఁబడినఁ । గలమసస్యంబు ఫలమిచ్చు ♦ కరణిమగలఁ
దమ యథాస్థానముల నిల్పఁ ♦ దనరునృపులు । ప్రభునికాళ్ళకు మ్రొక్కి క♦ప్పములనిడిరి॥

ద్విరదతతినైన వింతవం♦తెనల మీఁదఁ । గపిశయనునది దాఁటి యు♦త్కలులు చూపు
మార్గమున నాకళింగ భూ♦మండలమును । గూర్చి సేనలతోఁ జనెఁ ♦జేర్చి రఘువు॥ ౩౯

అమ్మహేంద్రుని యుత్తమాం♦గమ్మునందుఁ । దనదు దుస్సహమైన ప్ర♦తాపమునిచె
వెరవరి నియంతగంభీర ♦ వేదియనెడు । నిభముతలమీఁద నంకుశం ♦ బిడెడుమాడ్కి॥

తుంగగజసైన్యయుతుఁడు క♦ళింగవిభుఁడు । ప్రతిఘటించుచు నిలిచె న♦స్త్రములచేత
బక్షములఁ గొట్టవచ్చిన ♦ వజ్రిమీఁద । శిలలఁగురియుచు నిలుచునా ♦ శిఖరివోలె॥ ౪౦

శత్రు నారాచవర్షంబు ♦ శాంతినోర్చి । యక్కకుత్స్థకులుండు మ♦హాద్రిధీరుఁ
డంతఁ జయలక్ష్మిఁ జేకొనె ♦ నంతమందు । మంగళస్నాతవలె నృప ♦ పుంగవుండు॥ ౪౧

తమతమకుఁ గల్పితములైన ♦ స్థలములందుఁ । దమలపాకులనైన పా♦త్రములయందు
నారికేళాసవముదాల్చి ♦ వీరులెల్ల । దాయల యశంబుతోఁ బాటు ♦ ద్రావిరప్పుడు॥ ౪౨

ధర్మమునెగోరి జయమును ♦ దాల్చునృపతి । యంతఁ దాఁబట్టివిడిచిన ♦ యమ్మహేంద్ర
నాథునుండి కరమ్ము ధ♦నమ్ముగొనియెఁ । గాని మేదిని నావంత ♦ యేని గొనఁడు॥ ౪౩

అంత ఫలయుత పూగస్ర♦క్షాళితోడఁ । గ్రాలు వేలాతటంబున ♦ శుష్మనరుండు
దరలె నాకుంభజన్ముని ♦ దారిపట్టి । యంతరాయంబు జయపథ ♦ మంటనట్లు॥ ౪౪

రఘువు నదులకుఁ బతియయి ♦ క్రాలునట్టి । వారిధికిఁ గొల్పెశంక కా♦వేరియందు
మించిసేనలు దానిభో♦గించునపుడు । దానగంధంబు దానిని ♦ దాఁకుకతన॥ ౪౫

అతఁడు దిగ్విజయముగోరి ♦ యతులసేన । గొని చనుచునిట్లు మిరియంపు ♦ ననలనెగయు
పసుపుపిట్టల చేతను ♦ భవ్యమైన । మలయగిరిచెంత విడిసె ను♦త్కలికతోడ॥ ౪౬

అశ్వరింఖాసముద్ధూత ♦ మగుచు లేచి । యలరుచుండెడు నేలాఫ♦లాళిరజము
తనసుగంధాన కెనయయి ♦ తనరుచుండు । గంధగజమదగండభా♦గములనంటె॥ ౪౭

ద్విరదములు కాళ్ళసంకెళ్ళఁ ♦ద్రెంచుకొనియు । సర్పములు చుట్టుకొనుటచేఁ ♦జందనంపుఁ
జెట్టులను గల్గు జాడలఁ ♦ గట్టఁబడిన । కంఠబంధము జగురీతిఁ ♦ గాంచనయ్యె॥ ౪౮

దిశిమందాయ తే తేజో । దక్షిణస్యాం రవేరపి
తస్యామేవ రఘోః పాండ్యాః । ప్రతాపం నవిషేహి రే॥ ౪౯

తామ్రపర్ణీ సమేతస్య ।। ముక్తాసారం మహోదధేః
తేనిపత్య దదుస్తస్మై । యశః స్వమివ సంచితం॥ ౫౦

సనిర్విశ్య యథాకామం । తటేష్వాలీనచందనా
స్తనా వివదిశ స్తస్యాః । శైలా మలయదుర్దురా॥ ౫౧

అసహ్య విక్రమః సహ్యం । దూరాన్ముక్త ముదన్వతా
నితంబమివ మేదిన్యాః । స్రస్తాం శుకమలంఘయత్॥ ౫౨

తస్యా నీకైర్వి సర్పద్భి । రపరాంత జయోద్యతైః
రామాస్త్రోత్సారి తోప్యాసీత్ । సహ్యాలగ్న ఇవార్ణవః॥ ౫౩

భయోత్సృష్ట విభూషాణాం । తేనకేరళ యోషితాం
అలకేషు చమూరేణు । శ్చూర్ణ ప్రతినిధీ కృతః॥ ౫౪

మరులామారు తోద్ధూత । మగమత్కైతకం రజః
తద్యోధవార బాణానా । మయత్న పటవాసతాం॥ ౫౫

అభ్యభూయత వాహానాం । చరతాంగాత్ర శింజితైః
వర్మభిః పవనోద్ధూత । రాజతాళీ వనధ్వనిః॥ ౫౬

ఖర్జూరీ స్కంధనద్ధానాం । మదోద్గార సుగంధిషు
కటేషు కరిణాం పేతుః । పున్నాగేభ్యః శిలీముఖాః॥ ౫౭

అవకాశం కిలోదన్వాన్ । రామాయాభ్యర్థి తోదదౌ
అపరాంత మహీపాల । వ్యాజేన రఘవే కరం॥ ౫౮

మత్తేభ రదనోత్కీర్ణ । వ్యక్త విక్రమ లక్షణం
త్రికూటమేవ తత్రోచ్చై । ర్జయస్తంభం చకారసః॥ ౫౯

పారసీకాంస్త తోజేతుం । ప్రతస్థే స్థలవర్త్మనా
ఇంద్రియాఖ్యానివరిపూన్ । స్తత్త్వజ్ఞానేన సంయమీ॥ ౬౦

యవనీముఖ పద్మానాం । సేహే మధుమదం నసః
బాలాతపమివాబ్జానా । మకాల జలదోదయః॥ ౬౧

తెల్లమేగద దక్షిణ ♦ దిక్కునందుఁ । దరణికినిగూడఁ దేజంబు ♦ తగ్గుచుంట
కాని యచ్చటిపాండ్యులు ♦ ఘనుని రఘుని । యుగ్రతేజంబు నోర్వఁగా ♦ నోపరైరి॥

వారలాతామ్రపర్ణితో ♦ వఱలుచుండు । సాగరమునుండి కొన్నట్టి ♦ సాగచారు
మౌక్తికావళి రఘునృప ♦ మౌళికిడిరి । సంచితంబైన కీర్తి నో♦సంగినట్లు॥ ౫౦

ఆతఁడాదిశయను కాంత ♦ కందమగుచుఁ । దటులఁ జందనమునుగూడి ♦ స్తనములట్లు
వఱలుచుండెడు మలయదు♦ర్దరము లనెడు । గిరులఁడగు సౌఖ్యములఁదేలి ♦ తగలితరలి॥

సాగరమునుండి దూరమై ♦ క్ష్మారమణికిఁ । జీరతొలఁగిన యక్కటి ♦ సీమయనఁగఁ
గ్రాలుచుండెడు సహ్యప♦ర్వతముదాఁటి । వినుతశీలుఁడు దుస్సహ ♦ విక్రముండు॥ ౫౨

అపర దిగ్జయమునుగోరి ♦ యరుగునతని । వెంటఁజనుసేన సహ్యాద్రి ♦ నంటియుండఁ
బరశురాముని శరహతిఁ ♦ బాఱికూడ । నగ్గిరిని నబ్ధియంటి యు♦న్నట్లుతోఁచె॥ ౫౩

భయముచే భూషణమ్ములఁ ♦ బాఱనైచి । నట్టి కేరళయువతుల ♦ యలకలందుఁ
జారు కుంకుమచూర్ణ ప్ర♦చారమునకు । మాఱుసైనిక రేణు సం♦హార మొదవె॥ ౫౪

అతనిభటకంచుకాళి క♦యత్నముగను । బరిమళముగొల్పుభటుఁడయ్యె ♦ మరుళయనెడు
నదినిబుట్టెడుగాలిచేఁ ♦ బొదలుచుండి । మోదమిడునట్టి కేతకీ ♦ పుష్పగజము॥ ౫౫

వర్మములుదాల్చియలలెడు ♦ వారవముల । గాత్రములనుండి వెడలు వి♦చిత్రరవము
గాలిచేరాజతాళి వ♦నాళినుండి । వచ్చుశబ్దమ్మునకుఁ దల♦వంపుఁగొలిపె॥ ౫౬

కరులుఖర్జూరతరులకుఁ ♦ గట్టియుండ । మానిపున్నాగసుమముల ♦ మధుపచయము
కరముమదసౌరభంబునఁ ♦ గ్రాలుచుండు । వానిగండస్థలంబుల ♦ వ్రాలెఁదమిని॥ ౫౭

తన్నుయాచింపయాచింప ♦ దయఁదలంచి । జామదగ్న్యికి నొకయింత ♦ స్థలమొసంగెఁ
బడమటినృపాలురనుమిషఁ ♦ బరమభక్తిఁ । గప్పమొసఁగను రఘునకు ♦ నప్పయోధి॥ ౫౮

మదగజేంద్రాళికొమ్ముల ♦ మలిచినట్టి । విక్రమక్రమచిహ్నాలు ♦ వెలయుకతనఁ
దత్త్రికూటంబె తనజయ ♦ స్తంభముగను । వఱలఁజేసెను రఘుదుర్ధరా♦వల్లభుండు॥ ౫౯

పారసీకులనోర్వంగఁ ♦ బార్థివుండు । వెడలెభూమార్గముననంత ♦ విక్రమించి
సంయమీంద్రుఁడు తత్త్వవి♦జ్ఞానమునను । విషయరిపులను నిర్జింప ♦ వెడలునట్లు॥ ౬౦

యవనకాంతాముఖాబ్జము ♦ లందుఁగలుగు । మధుమదముఁజూడనోర్వఁడా♦మనుజవిభుఁడు
అకాలకాలపునీరద ♦ మంబుజాత । ముదయమునూర్ధ్వతపముగాంచ ♦ నోర్వనట్లు॥ ౬౧

సంగ్రామ స్తుముల స్తస్య । పాశ్చాత్త్యైరశ్వ సాధనైః
శార్ఙ్గకూజిత విజ్ఞేయ । ప్రతియోధే రజస్యభూత్॥ ౬౨

భల్లాప వర్జితైస్తేషాం । శిరోభిః శ్మశ్రులైర్మహీం
తస్తార సరఘావ్యాప్తైః । సక్షౌద్ర పటలైరివ॥ ౬౩

అపనీత శిరస్త్రాణాః । శేషాస్తం శరణం యయుః
ప్రణిపాత ప్రతీకారః । సంరంభోహి మహాత్మనాం॥ ౬౪

వినయంతే స్మతద్యోధా । మధుభిర్విజయ శ్రమం
ఆస్తీర్ణజిన రత్నాను । ద్రాక్షావలయ భూమిషు॥ ౬౫

తతః ప్రతస్థే కౌబేరీం । భాస్వానివ రఘుర్దిశం
శరైరు స్రైరివోదీచ్యా । నుద్ధరిష్యన్ రసానివ॥ ౬౬

వినీతాధ్వశ్రమాస్తస్య । సింధుతీర విచేష్టనైః
దుధువుర్వాజినః స్కంధాం । ల్లగ్న కుంకుమ కేసరాన్॥ ౬౭

తత్ర హూణావరోధానాం । భర్తృషు వ్యక్తవిక్రమం
కపోలపాటలాదేశి । బభూవ రఘుచేష్టితం॥ ౬౮

కాంభోజాః సమరేసోఢుం । తస్యవీర్య మనీశ్వరాః
గజాలాన పరిక్లిష్టై । రక్షోటైః సార్ధమానతాః॥ ౬౯

తేషాంసదశ్వ భూయిష్ఠా । స్తుంగద్రవిణ రాశయః
ఉపదావివిశుః శశ్వ । న్నోత్సేకాః కోసలేశ్వరం॥ ౭౦

తతో గౌరీగురుం శైల । మారురోహాశ్వసాధనః
వర్ధయ న్నివతత్కూటా । నుద్ధూతైర్ధాతు రేణుభిః॥ ౭౧

శశంస తుల్య సత్త్వానాం । సైన్యఘోషేప్య సంభ్రమం
గుహాశయానాం సింహానాం । పరివృత్త్యావ లోకితం॥ ౭౨

భూర్జేషుమర్మరీ భూతాః । కీచకధ్వని హేతవః
గంగా శీకరిణోమార్గే । మరుతస్తం నిషేవిరే॥ ౭౩

విశశ్రముర్నమేరూణాం । ఛాయాస్వధ్యాస్య సైనికాః
దృషదో వాసి తోత్సంగా । నిషణ్ణ మృగనాభిభిః॥ ౭౪

వాజియుతమైనపాశ్చాత్య ♦ బలముతోడ । రఘునకొదవెను ఘోర సం♦గ్రామమపుడు
భటులుటంకారములఁ బర♦స్వరముఁ దెలిసి । పోరిరి రజమ్ముదట్టమై ♦ పోలుచుకతన॥ ౬౨

అతఁడు శరముల రిపులపై ♦ నడరఁజేయఁ । దునిసి భువిఁబడ్డగడ్డాల ♦ తోడి తలలు
తేనెటీఁగెలుమూఁగిన ♦ తెట్టెలట్లు । గనఁబడుచునుండె సంగరాం ♦ గణమునందు॥ ౬౩

అంతఁ దలపాగలనువీడి ♦ యవనివిభుని । యంఘ్రిఁ వ్రాలిరి హతశేషు ♦ లైనవారు
ఘనులకోపమ్మునకుఁ బ్రతీ♦కారమరయ । వచ్చి వారలశరణంబు ♦ చొచ్చుటొకటె॥ ౬౪

విపులద్రాక్షావనమ్ముల ♦ వీరులెల్లఁ । జేరిమృగచర్మములమీఁదఁ ♦ గూరుచుండ
జయముగాంచుటలోఁబడ్డ ♦ శ్రమముదీఱ । మధువుఁ ద్రావుచు సంతోష ♦ మగ్నులైరి॥ ౬౫

కిరణములరసముంబీల్చు ♦ తరణి కరణిఁ । గఱకుటమ్ముల శత్రుల ♦ గర్వమెల్లఁ
బీల్చుచుం జనె నంతఁ బృ♦థ్వీవరుండు । రఘుఁడు కౌబేరదిశకు సం♦భ్రమముమీఱ॥ ౬౬

దారినడచిన బడలిక ♦ దీఱునట్లు । హయలు సింధుతటంబునఁ ♦ దిరుగుచుండి
జూలు నంటినకుంకుమ ♦ రాలునట్లు । తఱచుఁ దమయంగములను గ♦దల్చుచుండె॥ ౬౭

అచటి హూణులశుద్ధాంత ♦ నిచయమునకు । నెఱుపుచెక్కిళ్ళమీఁదను ♦ నెఱపసేర్చె
వారిభర్తలయందు ను♦వ్యక్తమైన । విక్రమంబను రఘుని చే♦ష్టాక్రమంబు॥ ౬౮

అతనితేజంబునకుముందు ♦ నాలమందు । నిలువఁజాలక కాంభోజ ♦ నృపులువచ్చి
కరులకట్టులచేతను ♦ గరమువంగు । నచటియంకోలతరులతో ♦ నట్టెవ్రాలి॥ ౬౯

పయిఁబయిని గానుకలొసఁగిన ♦ వారలిచ్చు । స్వర్ణరాసులు వాజిరా♦జములగములు
పొందెనేకాని గర్వంబు ♦ పొందలేదు । కొంచెమేనియుఁగూడ నా ♦ కోసలేంద్రు॥ ౭౦

అశ్వసేనాళితోఁగూడి ♦ యాతఁడంత । గౌరిగురుఁడని ప్రఖ్యాతిఁ ♦ గన్నయట్టి
హిమశిఖరినెక్కె శృంగాల ♦ నెగయునట్టి । ధాతురేణులతోఁ బెంపఁ ♦ దలఁచినట్లు॥ ౭౧

సమబలముఁగాంచి గుహల వి♦శ్రాంతిమించి । యఱుతలనుద్రిప్పి పఱుపు హ♦ర్యక్షతతుల
వీక్షణమ్ములు సేనల ♦ విపుల ఘోష । ములకు వెఱవనిభావంబుఁ ♦ దెలియఁబఱచె॥ ౭౨

భూర్జపత్రాళి గలగల ♦ పొదలఁజేసి । యంచితధ్వని వెదురుల♦యందు నించి
గాంగశీకరములఁదాల్చి ♦ క్రాలువాత । మతనిసేవించె మార్గ మ♦ధ్యమ్మునందు॥ ౭౩

ఆరఘుని యోధవరులు ని♦మేరుతరుల । నీడఁ గస్తూరిమృగముల ♦ క్రీడచేతఁ
బరిమళముగన్నయురుశిలా ♦ ఫలకములను । హాయిగా విశ్రమించి రా ♦ యాసమెడల॥

సరళాసక్త మాతంగ । గ్రైవేయ స్ఫురితత్విషః
ఆసన్నో షధయోనేతు । ర్నక్తమస్నేహ దీపికాః॥ ౭౫

తస్యోత్సృష్ట నివాసేషు । కంఠరజ్జుక్షతత్వచః
గజవర్ష్మ కిరాతేభ్యః । శశంసు ర్దేవదారవః॥ ౭౬

తత్రజన్యం రఘోర్ఘోరం । పర్వతీయై ర్గణై రభూత్
నారాచ క్షేపణీయాశ్మ । నిష్పేషో త్పతితానలం॥ ౭౭

శరై రుత్సవ సంకేతా । న్సకృత్వా విరతోత్సవా
జయోదాహరణం బాహ్వో । ర్గాపయామాస కిన్నరాన్॥ ౭౮

పరస్పరేణ విజ్ఞాత । స్తేషూ పాయన పాణిషు
రాజ్ఞా హిమవతః సారో । రాజ్ఞః సారో హిమాద్రిణా॥ ౭౯

తత్రాక్షోభ్యం యశోరాశిం । నివేశ్యావరురోహ సః
పౌలస్త్య తులితస్యాద్రే । రాదధాన ఇవహ్రియం॥ ౮౦

చకంపే తీర్ణలౌహిత్యే । తస్మిన్ ప్రాగ్జ్యోతిషేశ్వరః
తద్గజాలానతాం ప్రాప్తైః । సహకాలాగురు ద్రుమైః॥ ౮౧

నప్రసేహే స రుద్ధార్క । మధారావర్ష దుర్దినం
రథవర్త్మ రజోప్యస్య । కుతఏవ పతాకినీం॥ ౮౨

తమీశః కామరూపాణా । మత్యాఖండల విక్రమం
భేజే భిన్న కటైర్నాగై । రన్యా నుపరురోధయైః॥ ౮౩

కామరూపే శ్వరస్తస్య । హేమపీఠాధి దేవతాం
రత్న పుష్పోపహారేణ । ఛాయామానర్చ పాదయోః॥ ౮౪

ఇతిజిత్వా దిశోజిష్ణుః । న్యవర్తతరథోద్ధతం
రజో విశ్రామయన్ రాజ్ఞాం । ఛత్రశూన్యేషు మౌళిషు॥ ౮౫

సవిశ్వజితమాజహ్రే । యజ్ఞం సర్వస్వదక్షిణం
ఆదానం హివిసర్గాయ । సతాం వారిముచామివ॥ ౮౬

సత్రాంతే సచివసఖః పురస్క్రియాభి
ర్గుర్వీభిః శమిత పరాజయ వ్యలీకాన్

సరళతరువులఁ గట్టిన ♦ కరులమెడలఁ । గ్రాలు గ్రైవేయకమ్ములఁ ♦ బ్రతిఫలించు
నోషధుల కాంతులయ్యె నా ♦ యుర్విపతికిఁ । జమురు లేకయె వెల్గు దీ ♦ పములు రాత్రి॥ ౨౫

కంఠరజ్జుక్షతంబయి ♦ క్రాలుచుండు । దేవదారువులే చెప్పు ♦ దేవసముని
రఘుని కరులప్రమాణ మ్మ ♦ రణ్యచరుల । కతఁడు విడిసిన నెలవుల ♦ యందునచట॥ ౨౬

ఉర్విపతికిని బర్వతీ ♦ యులకు నంతఁ । బ్రాప్తమయ్యెను ఘోరసం ♦ గ్రామమచట
భీమనారాచ పాషాణ ♦ భిండివాల । గణము నిప్పుల నుమిసె సం ♦ ఘట్టనమున॥ ౨౭

అంతనుత్సవసంకేతు ♦ లనెడి రిపుల । నోర్చి శరముల నుత్సవ ♦ మార్చి రఘువు
నిజభుజార్జిత జయగీత ♦ నిచయములను । కిన్నరులచేతఁ బాడించెఁ ♦ గీర్తిఁ బెంచె॥ ౨౮

పర్వతీయులు తమతమ ♦ పాణులందుఁ । గాన్కలను బట్టి భూవరు ♦ కడకు రాఁగ
నృపుఁడెఱింగెను హిమవంతుఁ ♦ డెట్టివాఁడొ । యెఱిఁగె హిమవంతుఁడును నృపుఁ ♦ డెట్టివాఁడొ

ఆ ఘనగిరీంద్రుమీఁద న ♦ మోఘమైన । కీర్తిరాశిని గూర్చి స ♦ త్కీర్తి రఘువు
తత్పులస్త్య సుతుండు క ♦ దల్చినట్టి । యద్రికిని లజ్జఁ గొల్పనో ♦ యనఁగ దిగియె॥ ౩౦

అంత లౌహిత్యనది దాఁటి ♦ యచట నృపతి । హస్తిశతిఁ గట్టి వైచిన ♦ నగురు తరుల
నా ప్రదేశపుఁ బ్రాగ్జ్యోతి ♦ షాధిపతియు । నొక్కుమారుగఁ గంపంబు ♦ నొందిరపుడు॥ ౩౧

ఆకసమునందు వర్షాని ♦ కడ్డమగుచు । వృష్టి లేనట్టి మబ్బుగా ♦ విస్తరిలిన
రఘువు రథరాజి లేచిన ♦ రజమె యోర్వ । లేని యావైరి నిలుమనే ♦ సేనయెదుట॥ ౩౨

అన్యుల జయింప సాయమై ♦ యధికమగుచు । చేతఁ గటములు పగిలిన ♦ సింధురముల
నింద్రవిక్రముఁ డైన న ♦ రేంద్రమణికిఁ । గామరూపాధిపతి యిచ్చెఁ ♦ గాన్కగాఁగ॥ ౩౩

హేమపీఠాధిదేవత ♦ నా మహేంద్రుఁ । గామరూపేశ్వరుఁడు చేరి ♦ కాంతుతోడ
నతని పాదాబ్జములఛాయ ♦ కర్చసల్పె । రత్నపుష్పోపహార మ ♦ ర్పణము సేసి॥ ౩౪

దిగ్విజయమిట్లు లొనరించి ♦ దీప్తిమించి । ఛత్రశూన్యుల రిపుల శీ ♦ ర్షములమీఁద
రథరయోద్ధూతమైనట్టి ♦ రజముఁ గొలిపి । రాజధానికి మరలె నా ♦ రాజమౌళి॥ ౩౫

సర్వమును దక్షిణగఁ బెట్టి ♦ సల్పునట్టి । విశ్వజిద్యాగ మొనరించె ♦ విమలకీర్తి
జలదముల కెట్టులో సజ్జ ♦ నులకు నల్లె । యార్జనం బెల్లఁ ద్యాగార్థ ♦ మానుగాదె॥ ౩౬

చ॥ నృపతి కకుస్థవంశమణి ♦ నీతివిదుండు మఖాంతమందుఁ ధా
స్థపతులఁ బాసి గాసిలెడు ♦ సాధ్యులకెంతయు సంతసంబుగా

చతుర్థః సర్గః

కాకుత్థ్స శ్చిరవిరహో త్సుకావరోధా
రాజన్యా న్స్వపుర నివృత్తయేనుమేనే॥ ౮౭

తే రేఖాధ్వజ కులిశాతపత్ర చిహ్నం
సమ్రాజశ్చరణయుగం ప్రసాదలభ్యం
ప్రస్థాన ప్రణతిభిరంగులీషు చక్రు
ర్మౌళి స్రక్చ్యుతమకరంద రేణుగౌరం॥ ౮౮

గద్య.

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతౌ రఘుదిగ్విజయోనామ చతుర్థస్సర్గః

నపజయచింతఁ బోఁదోలఁచి ♦ యంచిత సత్కృతులన్ గృపామతిన్
స్వపురములేగ నాజ్ఞయిడె ♦ సర్వమహీధవపాళి కంతటన్॥ ౧౦

చ॥ నిజనగరమ్ము లేగుధర♦ణీపతులెల్లఁ బ్రసాదలభ్యమా
ధ్వజకులిశాదిరేఖలను ♦ భాసిలుచుండు నరేంద్రు నంఘ్రులన్
ఋజుమతి వ్రాలి రంగుళుల ♦ కెత్తునికాంతులు మౌళిబద్ధమా
స్రజములనుండి జారెడు మ♦రందరజమ్ములచేత నించుచున్॥ ౧౧

గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చి
వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు రఘు
దిగ్విజయంబను చతుర్థాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

పంచమః సర్గః

తమధ్వరేవిశ్వజితిక్షితీశం । నిఃశేషవిశ్రాణితకోశజాతం
ఉపాత్తవిద్యోగురుదక్షిణార్థీ । కౌత్సఃప్రపేదేవరతంతుశిష్యః॥ ౧

సమృణ్మయేవీతహిరణ్మయత్వాత్ । పాత్రేనిధాయార్ఘ్యమనర్ఘశీలః
శ్రుతప్రకాశంయశసాప్రకాశః । ప్రత్యుజ్జగామాతిథిమాతిథేయః॥ ౨

తమర్చయిత్వావిధివద్విధిజ్ఞ । స్తపోధనంమానధనాగ్రయాయీ
విశాంపతిర్విష్టరభాజమారాత్ । కృతాంజలిఃకృత్యవిదిత్యువాచ॥ ౩

అప్యగ్రణీర్మంత్రకృతామృషీణాం । కుశాగ్రబుద్ధే కుశలీగురుస్తే
యతస్త్వయాజ్ఞానమశేషమాప్తం । లోకేనచైతన్యమివోష్ణరశ్మేః॥ ౪

కాయేనవాచామనసాపిశశ్వ । ద్యత్సంభృతంవాసవధైర్యలోపి
ఆపాద్యతేనవ్యయమంతరాయైః । కచ్చిన్మహర్షేస్త్రివిధంతపస్తత్॥ ౫

ఆధారబంధప్రముఖైఃప్రయత్నైః । సంవర్ధితానాంసుతనిర్విశేషం
కచ్చిన్నవాయ్వాదిరుపప్లవోవః । శ్రమచ్ఛిదామాశ్రమపాదపానాం॥ ౬

క్రియానిమిత్తేష్వపివత్సలత్వా । దభగ్నకామామునిభిఃకుశేషు
తదంకశయ్యాచ్యుతనాభినాలా । కచ్చిన్మృగీణామనఘాప్రసూతిః॥ ౭

నిర్వర్త్యతేయైర్నియమాభిషేకో । యేభ్యోనివాపాంజలయః పితౄణాం
తాన్యుంఛషష్ఠాంకితసైకతాని । శివానివస్తీర్థజలానికచ్చిత్॥ ౮

నీవారపాకాదికడంగరీయై । రామృశ్యతేజానపదైర్నకచ్చిత్
కాలోపపన్నాతిథికల్ప్యభాగం । వన్యంశరీరస్థితిసాధనంవః॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

పంచమాశ్వాసము.

గీతములు.

విశ్వజిద్యాగ మొనరించి ♦ విత్తమెల్ల । వెచ్చపెట్టిన రఘుఁజేర ♦ వచ్చెఁ గౌత్సుఁ
డమలవరతంతు శిష్యుఁడా ♦ గమములెల్ల । నేర్చి గురుదక్షిణార్థంబు ♦ గూర్చుకొఱకు॥

స్వర్ణపాత్రము లేమి మృ♦త్పాత్రియందు । నఖిల పూజార్థసామగ్రి ♦ ననువుపఱచి
బ్రహ్మతేజున కతిథికి ♦ భవ్యకీర్తి । యెదురుగాఁజనె నతిథుల ♦ నేలు నృపతి॥ ౨

అత్తపోధను నుపవిష్టు ♦ నర్చఁజేసి । ధర్మకార్యజ్ఞుఁడును మాన♦ధనుఁడు రఘువు
దత్సమీపాసనంబునఁ ♦ దనరుచుండి । యంజలియొనర్చి యతనితో ♦ ననియె నిట్లు॥ 3

ఇనుఁడు జగతికిఁ జైతన్య ♦ మిడెడునట్లు । లఖిల విద్యలమీకిడి ♦ నట్టివాఁడు
మంత్రికర్తయుఁ ఋషులలో ♦ మాన్యతముఁడు । నైనగురుఁడు సుఖుండె కు♦శాగ్రబుద్ధి॥

శక్రు మనమున ధైర్యంబు ♦ సడలఁజేసి । వాఙ్మనఃకాయకర్మముల్ ♦ వదలకుండి
వర్ధిలు ఋషీంద్రు త్రివిధ త♦పమ్మునందుఁ । గొఱఁత వడలేదుగా విఘ్న♦కోటివలన॥

పాదిపెట్టుట నీరిడు ♦ టాదిక్రియల । సుతుని బ్రోచుటకంటెను ♦ నతిశయముగఁ
బెంపఁ శ్రమదీర్చునాశ్రమ ♦ వృక్షములకుఁ । గీడు మూడదుగా గాలిఁ ♦ గీలిపలన॥ ౬

తపయనుష్ఠానములకు సా♦ధనములైన । కుశలుదినినను నోర్తురు ♦ కూర్మిమునులు
విడకతోడనుండ్రు బొడ్డులు ♦ పీడుదాఁక । యట్టిలేడికలకు నిర్భ♦యంబెయచట॥ ౭

నిత్యవిధులగు స్నానాది ♦ కృత్యములకు । దోయిటనొసంగు పితరుల ♦ తోయములకు
మునివిరచితోంఛషష్ఠాంశ ♦ పులినములకు । నెలవులౌ పుణ్యతీర్థమ్ము ♦ లలరుచున్నె॥ ౮

తనువులను బెంచుకొనుటకుఁ ♦ దఱినివచ్చు । నతిథులను బ్రోచుకొఱకు మీ♦రనువుపఱుచు
వన్యఫలముల నీవార ♦ ధాన్యములను । బొట్టుదిను గ్రామ పశువులు ♦ బొక్కవుగద॥ ౯

అపిప్రసన్నేనమహర్షిణాత్వం । సమ్యగ్వినీయానుమతోగృహాయ
కాలోహ్యయంసంక్రమితుంద్వితీయం । సర్వోపకారక్షమమాశ్రమంతే॥ ౧౦

తవార్హతోనాభిగమేనతృప్తం । మనోనియోగక్రియయోత్సుకంమే
అప్యాజ్ఞయాశాసితురాత్మనావా । ప్రాప్తోసిసంభావయితుంవనాన్మామ్॥ ౧౧

ఇత్యర్ఘ్యపాత్రానుమితవ్యయస్య । రఘోరుదారామపిగాంనిశమ్య
స్వార్థోపపత్తింప్రతిదుర్బలాశ । స్తమిత్యవోచద్వరతంతుశిష్యః॥ ౧౨

సర్వత్రనోవార్తమవేహిరాజన్ । నాథేకుతస్త్వయ్యశుభంప్రజానాం
సూర్యేతపత్యావరణాయదృష్టేః । కల్పేతలోకస్యకథంతమిస్రా॥ ౧౩

భక్తిఃప్రతీక్ష్యేషుకులోచితాతే । పూర్వాన్మహాభాగతయాతిశేషే
వ్యతీతకాలస్త్వహమభ్యుపేత । స్త్వామర్థిభావాదితిమేవిషాదః॥ ౧౪

శరీరమాత్రేణనరేంద్రతిష్ఠ । న్నాభాసితీర్థప్రతిపాదితర్ద్ధిః
ఆరణ్యకోపాత్తఫలప్రసూతిః । స్తంబేననీవారఇవావశిష్టః॥ ౧౫

స్థానేభవానేకనరాధిపఃసన్ । నకించనత్వంమఖజంవ్యనక్తి
పర్యాయపీతస్యసురైర్హిమాంశోః । కలాక్షయఃశ్లాఘ్యతరోహివృద్ధేః॥ ౧౬

తదన్యతస్తావదనన్యకార్యో । గుర్వర్థమాహర్తుమహంయతిష్యే
స్వస్త్యస్తుతేనిర్గళితాంబుగర్భం । శరద్ఘనంనార్దతిచాతకోపి॥ ౧౭

ఏతావదుక్త్వాప్రతియాతుకామం । శిష్యంమహర్షేర్నృపతిర్నిషిధ్య
కింవస్తువిద్వన్గురవేప్రదేయం । త్వయాకియద్వేతితమన్వయుంక్త॥ ౧౮

తతోయథావద్విహితాధ్వరాయ । తస్మైస్మయావేశవివర్జితాయ
వర్ణాశ్రమాణాంగురవేసవర్ణీ । విచక్షణఃప్రస్తుతమాచచక్షే॥ ౧౯

సమాప్తవిద్యేనమయామహర్షి । ర్విజ్ఞాపితోభూద్గురుదక్షిణాయై
సమేచిరాయాస్ఖలితోపచారాం । తాంభక్తిమేవాగణయత్పురస్తాత్॥ ౨౦

నిర్బంధసంజాతరుషార్థకార్శ్య । మచింతయిత్వాగురుణాహముక్తః
విత్తస్యవిద్యాపరిసంఖ్యయామే । కోటీశ్చతస్రోదశచాహరేతి॥ ౨౧

సోహంసపర్యావిధిభాజనేన । మత్వాభవంతంప్రభుశబ్దశేషం
అభ్యుత్సహేసంప్రతినోపరోద్ధు । మల్పేతరత్వాచ్ఛ్రుతనిష్క్రయస్య॥ ౨౨

విద్యలను నేర్చి గార్హస్థ్య ◆ విధికిమీరు । నాజ్ఞయిడినాఁడె ప్రీతితో ◆ నమ్మహర్షి
యఖిలలోకోపకారక ◆ మనఁగనొప్పు । తద్ద్వితీయాశ్రమమునకుఁ ◆ దగుగురిపుడు॥ ౧౦

అర్థ్యతామీయరాఁగానె ◆ యరునెతృప్తి । మీనియుక్తంబునెఱవేర్చి ◆ మించిగాక
నన్నుమాన్యునిజేయ వ◆నమ్మునుండి । స్వయముగనో లేక గురునాజ్ఞ ◆ వచ్చినావొ॥ ౧౧

అనఘ నుదారవాక్యమ్ము ◆ లాలకించి । యర్ఘ్యపాత్రింబెయుతని వ్య◆యమ్ముదెల్ప
స్వార్థలాభంబువందు ని◆రాశఁజెంది । పలికెవరతంతు శిష్యుండు ◆ ప్రభునకిట్లు॥ ౧౨

అన్నిటనుమాను సేమంబె ◆ యవనిపాల । పతివినీవుండఁ బ్రజ కసు◆ఖంబుగలదె
చిత్రభానుఁడువెలుఁగఁగాఁ ◆ జీఁకటియెటు । జనులమాపులఁ గ్రమ్మంగఁ ◆ జాలుఁజెపుమ॥

యోగ్యసత్కృతినీకుఁ గు◆ణోచితంబు । మించుమహిమను బూజ్యుల ◆ మించినావు
కాలమునతిక్రమించి నీ◆కడకునిట్లు । లర్థిగావచ్చినందుల ◆ కాత్మనగతు॥ ౧౪

పాత్రులకు నున్నదంతయుఁ ◆ బంచిపెట్టి । దేహమాత్రావశిష్టుఁడౌ ◆ దేవనీవు
ఫలమునంతయు వనజన ◆ పాళికొసఁగి । కాలునీవారకాండంబుఁ ◆ బోలినావు॥ ౧౫

సార్వభౌముఁడవయ్యును ◆ సననమునను । ధనవిహీనుఁడవౌట యెం◆తయునుదగును
గ్రమముగా దేవతలచేతఁ ◆ ద్రాగఁబడెడు । క్షీణచంద్రుండె శ్లాఘ్యుఁడై ◆ చెలఁగుఁగాదె॥

గురువుగోరినదక్షిణ ◆ గూర్చనఱకు । వేఱుపనిసేయ ధనమన్య ◆ వేడఁబోదు
నీకుఁగల్గుతశుభములు ◆ నీరులేని । శారదఘనంబుఁగోరునే ◆ చాతకంబు॥ ౧౭

అనుమఁబోవఁగనున్న మ◆హర్షిశిష్యు । నాపి నగపతియిట్లనె ◆ నతనితోడ
నెద్ది మతియెంతగురునకు ◆ నీయవలెనొ । తెల్పవే దేవ సచ్ఛీల ◆ ధీవిశాల॥ ౧౮

అనినవిధివిహితంబుగా ◆ నధ్వరంబు । సలిపిగర్వంబునొందక ◆ శాంతమతిని
సర్వవర్ణాశ్రమంబుల ◆ నిర్వహించు । రఘునకిట్లని తెల్పె నా ◆ బ్రహ్మచారి॥ ౧౯

విద్యనుముగించి గురునకు ◆ వినతిసల్పి । దక్షిణనుగోరుమని వేడఁ ◆ దనకుభక్తి
సేనొనర్చినసేవల ◆ నెల్ల నప్పు । డెన్నమొదలిడె మాని ప్ర◆సన్నమతిని॥ ౨౦

ఒత్తివేసినవాగ్రహ ◆ యత్తుఁడగుచు । ధనవిహీనుఁడ నేనౌటఁ ◆ దలఁపకుండ
విద్యకనురూపసంఖ్యయౌ ◆ విత్తమిమ్ము । పదియునాలుగుకోట్లనెఁ ◆ బార్థివేంద్ర॥ ౨౧

అర్ఘ్యపాత్రంబుఁ జూచిన ◆ యంతలోనె । యీవుపరిభుపదశేషుఁడం ◆ చెఱిఁగినేను
బ్రస్తుతమునిన్ను నిర్బంధ ◆ పఱుపనైతి । విద్యవెలకొద్దిగాదని ◆ వేద్యమగుట॥ ౨౨

ఇత్థం ద్విజేన ద్విజరాజకాంతి । రావేదితో వేదవిదాం వరేణ
ఏనోనివృత్తేంద్రియవృత్తిరేనం । జగాద భూయో జగదేకనాథః॥ ౨౩

గుర్వర్థమర్థీ శ్రుతపారదృశ్వా । రఘోః సకాశాదనవాప్య కామం
గతో వదాన్యాంతరమిత్యయం మే । మాభూత్పరీవాదనవావతారః॥ ౨౪

స త్వం ప్రశస్తే మహితే మదీయే । వసంశ్చతుర్థోఽగ్నిరివాగ్న్యగారే
ద్విత్రాణ్యహాన్యర్హసి సోఢుమర్హన్ । యావద్యతే సాధయితుం త్వదర్థం॥ ౨౫

తథేతి తస్యావితథం ప్రతీతః । ప్రత్యగ్రహీత్సంగరమగ్రజన్మా
గామాత్తసారాం రఘురప్యవేక్ష్య । నిష్క్రష్టుమర్థం చకమే కుబేరాత్॥ ౨౬

వసిష్ఠమంత్రోక్షణజాత్ప్రభావా । దుదన్వదాకాశమహీధరేషు
మరుత్సఖస్యేవ బలాహకస్య । గతిర్విజఘ్నే న హి తద్రథస్య॥ ౨౭

అథాధిశయ్య ప్రయతః ప్రదోషే । రథం రఘుః కల్పితశస్త్రగర్భం
సామంతసంభావనయైవ ధీరః । కైలాసనాథం తరసా జిగీషుః॥ ౨౮

ప్రాతః ప్రయాణాభిముఖాయ తస్మై । సవిస్మయాః కోశగృహే నియుక్తాః
హిరణ్మయీం కోశగృహస్య మధ్యే । వృష్టిం శశంసుః పతితాం నభస్తః॥ ౨౯

తం భూపతిర్భాసురహేమరాశిం । లబ్ధం కుబేరాదభియాస్యమానాత్
దిదేశ కౌత్సాయ సమస్తమేవ । పాదం సుమేరోరివ వజ్రభిన్నం॥ ౩౦

జనస్య సాకేతనివాసినస్తౌ । ద్వావప్యభూతామభినంద్యసత్త్వౌ
గురుప్రదేయాధికనిఃస్పృహోఽర్థీ । నృపోఽర్థికామాదధికప్రదశ్చ॥ ౩౧

అథోష్ట్రివామీశతవాహితార్థం । ప్రజేశ్వరం ప్రీతమనా మహర్షిః
స్పృశన్ కరేణానతపూర్వకాయం । సంప్రస్థితో వాచమువాచ కౌత్సః॥ ౩౨

కిమత్ర చిత్రం యది కామసూర్భూ । ర్వృత్తే స్థితస్యాధిపతేః ప్రజానాం
అచింతనీయస్తు తవ ప్రభావో । మనీషితం ద్యౌరపి యేన దుగ్ధా॥ ౩౩

ఆశాస్యమన్యత్పునరుక్తభూతం । శ్రేయాంసి సర్వాణ్యధిజగ్ముషస్తే
పుత్రం లభస్వాత్మగుణానురూపం । భవంతమీడ్యం భవతః పితేవ॥ ౩౪

ఇత్థం ప్రయుజ్యాశిషమగ్రజన్మా । రాజ్ఞే ప్రతీయాయ గురోః సకాశం
రాజాపి లేభే సుతమాశు తస్మా । దాలోకమర్కాదివ జీవలోకః॥ ౩౫

అనుచు వేదవిదగ్రణి ♦ తనకుఁ దెలుపఁ । బాపములువాయ నింద్రియ ♦ పాళినోర్చి
యిందుకాంతినివెల్గు లో♦కైకవిభుఁడు । మాఱుపల్కెను దద్విజ ప్ర♦మణికి నిట్లు॥ ౨3

వేదపారంగతుండగు ♦ ద్విజుఁడు రఘుని । గురునిదక్షిణకైఁ డాసి ♦ కోర్కెగనమిఁ
గోరఁజనెనన్యుననియెడి ♦ కొఱ్ఱ త్తనింద । యుర్విలోనన్ను నంటక ♦ యుండుఁగాక॥ ౨౪

పాత్రిజ్యపూజ్యమదీయాగ్ని ♦ భవనమందు । నధివసింపుఁడు నాల్గవ ♦ యగ్నివోలె
రెండుమూఁడుదినంబులు ♦ నిండుమదిని । జతనమొనరింతు మీయభీ♦ప్సితముదీర్ప॥ ౨౫

అనిననౌఁగాకయనియుండె ♦ నచటమౌని । యతనిప్రతిన యమోఘమఁ♦చని యెఱింగి
భూమినిస్సారమగుటను ♦ భూవిభుండు । గోరెధనమునులాగఁ గు♦బేరునుండి॥ ౨౬

అతనిరథము వసిష్ఠుని ♦ యమలమంత్రి । ములను బ్రోక్షింపఁబడియుంట ♦ జలధిశైల
గగనములదానికడ్డంబు ♦ గలుగదెపుడు । గాలిఁగూడిన మేఘంబు ♦ గతికిఁబోలె॥ ౨

మహితుఁ గైలాసనాథుసా ♦ మంతుగాఁగ । నెంచిబలమున నతని జ♦యింపఁగోరి
రఘుఁడుధీరుఁడు శస్త్రముల్ ♦ రథమునందుఁ । బెట్టి శయనించెనుబ్రదోష♦వేళయందు॥

తెల్లవాఱినరఘుఁడంత ♦ నుల్లసిల్లి । వెడలనుండెడు సమయాన ♦ విస్మయంబు
మీఱ రక్షకులరుదెంచి ♦ మింటనుండి । కోశమున స్వర్ణవర్షంబు ♦ గురిసెననిరి॥ ౨౯

అంతఁదానెత్తిపోనున్న ♦ యాకుబేరు । వలనలభియించి దేవేంద్రు ♦ వజ్రహతిని
బడిన మేరువుపాదంబు ♦ పగిదినొప్పు । స్వర్ణరాశిని మునికిచ్చెఁ ♦ బూర్ణముగను॥ 30

గురునికోర్కికిమిక్కిలి ♦ గొనఁడు ద్విజుఁడు । గోర్కెకెక్కువయర్థికిఁ ♦ గూర్చునృపుఁడు
వీరియిర్వురనిస్పృహ ♦ వృత్తికలరి । పొగిడిరెంతయు సాకేత ♦ పురముప్రజలు॥ 3౧

వందలకొలందినొంటెల ♦ వారువముల । ధనముఁగొనిపోవనిచ్చి య♦త్యంతభక్తి
వాల్చితనపూర్వకాయమ్ము ♦ నిల్చినట్టి । యారఘుని మౌని కరముల ♦ నంటిపలికె॥ 3౨

రాజన్వ్రత్తస్థిరుండయి ♦ ప్రజలనేలు । స్వామి కోర్కెలభూమి యిచ్చు ♦ టేమి వింత?
కామితమ్ములదివి పితు ♦ కంగఁజేయు । నీమహిమ సెన్నశక్యమే ♦ నృపవరేణ్య॥ 33

అన్నిశుభములఁబడసిన ♦ యధిపనీకు । వేఱుదీవెన పునరుక్తి ♦ విధముగానఁ
బూజ్యుఁడౌనీవుతండ్రికిఁ ♦ బొడమినట్లు । పొడముఁగావుతనీకు నీ♦బోటిసుతుఁడు॥ 3౪

అనుచురాజునుదీవించి ♦ యగ్రజన్ముఁ । డాత్మగురువునుజేరఁగా ♦ నరిగెనంతఁ
దద్వరంబుననతుఁగాంచె ♦ ధరణిధవుఁడు । గాంతిరవినుండి జీవులు ♦ గాంచునట్లు॥ 3౫

బ్రాహ్మేముహూర్తేకిలతస్యదేవీ । కుమారకల్పంసుషువేకుమారం
అతఃపితాబ్రహ్మణఏవనామ్నా । తమాత్మజన్మానమజంచకార॥ ౩౬

రూపంతదోజస్వితదేవవీర్యం । తదేవనైసర్గికమున్నతత్వం
నకారణాత్స్వాద్బిభిదేకుమారః । ప్రవర్తితోదీపఇవప్రదీపాత్॥ ౩౭

ఉపాత్తవిద్యంవిధివద్గురుభ్య । స్తంయౌవనోద్భేదవిశేషకాంతం
శ్రీఃసాభిలాషాపిగురోరనుజ్ఞాం । ధీరేవకన్యాపితురాచకాంక్షే॥ ౩౮

అథేశ్వరేణక్రథకైశికానాం । స్వయంవరార్థంస్వసురిందుమత్యాః
ఆప్తఃకుమారానయనోత్సుకేన । భోజేనదూతోరఘవేవిసృష్టః॥ ౩౯

తంశ్లాఘ్యసంబంధమసౌవిచింత్య । దారక్రియాయోగ్యదశంచపుత్రం
ప్రస్థాపయామాసససైన్యమేనం । మృద్ధాంవిదర్భాధిపరాజధానీం॥ ౪౦

తస్యోపకార్యారచితోపచారా । వన్యేతరాజానపదోపదాభిః
మార్గేనివాసామనుజేంద్రసూనో । ర్బభూవురుద్యానవిహారకల్పాః॥ ౪౧

సనర్మదారోధసిసీకరార్ద్రై । ర్మరుద్భిరానర్తితనక్తమాలే
నివేశయామాసవిలంఘితాధ్వా । క్లాంతంరజోధూసరకేతుసైన్యం॥ ౪౨

అథోపరిష్టాద్భ్రమరైర్భ్రమద్భిః । ప్రాక్సూచితాంతఃసలిలప్రవేశః
నిర్ధౌతదానామలగండభిత్తి । ర్వన్యస్సరిత్తోగజఉన్మమజ్జ॥ ౪౩

నిఃశేషవిక్షాళితధాతునాపి । వప్రక్రియామృక్షవతస్తటేషు
నీలోర్ధ్వరేఖాశబలేనశంసన్ । దంతద్వయేనాశ్మవికుంఠితేన॥ ౪౪

సంహారవిక్షేపలఘుక్రియేణ । హస్తేనతీరాభిముఖఃసశబ్దం
బభౌసభిందన్బృహతస్తరంగా । న్వార్యర్గళాభంగఇవప్రవృత్తః॥ ౪౫

శైలోపమఃశైవలమంజరీణాం । జాలానికర్షన్నురసాసపశ్చాత్
పూర్వంతదుత్పీడితవారిరాశిః । సరిత్ప్రవాహస్తటముత్ససర్ప॥ ౪౬

తస్యైకనాగస్యకపోలభిత్త్యో । ర్జలావగాహక్షణమాత్రశాంతా
వన్యేతరానేకపదర్శనేన । పునర్దిదీపేమదదుర్దినశ్రీః॥ ౪౭

సప్తచ్ఛదక్షీరకటుప్రవాహ । మసహ్యమాఘ్రాయమదంతదీయం
విలంఘితాధోరణతీవ్రయత్నాః । సేనాగజేంద్రావిముఖాబభూవుః॥ ౪౮

అక్కుమారునిఁబోలిన ♦ యక్కుమారు । నమలబ్రాహ్మముహూర్తాన ♦ నతని దేవి
గనెను గావున బ్రహ్మకుఁ ♦ గాలునట్టి । యజుఁడనెడి పేరు రఘువిడె ♦ నాత్మజునకు॥ ౩౬

అదియె రూపంబు బలమును ♦ నదియె తేజ । మదియె స్వాభావికౌన్నత్య ♦ మదియె గుణము
కారణమునుండి యింతయు ♦ మాఱఁడతఁడు । వరప్రదీపానఁబుట్టు దీ♦పంబు పగిది॥ ౩౭

విధివిహితరీతి గురులచే ♦ విద్య గాంచి । పూర్ణయౌవనకాంతిచేఁ ♦ బొలుచు నజుని
జేరఁ గోరియు రాలచ్చి ♦ ధీరయైన । కన్యవలెఁ దండ్రియాజ్ఞకై ♦ కాచియుండె॥ ౩౮

భోజుఁడను క్రథకైశిక ♦ రాజరత్న । మతనితోఁబుట్టువౌ యిందు ♦ మతికి జగగు
సుస్వయంవరమున రఘు ♦ సూను దేఁగ । నంపె నొక దూత నాప్తుఁడై ♦ యలరువాని॥ ౩౯

అతని సంబంధమెంతయు ♦ న్వర్గమంచుఁ । గొమరుఁ డుద్వాహమున కను♦కూలుఁడంచు
నమితసైన్యంబుతో రఘు ♦ వంపె నజునిఁ । దన్విదర్భాధిపతి రాజ♦ధాని కపుడు॥ ౪౦

అతఁడు వెగుచోట్ల నిర్మిత ♦ మైనయట్టి । పటకుటీరాదికమ్ములు ♦ పరికరములు
పల్లెజలకాన్కల వన్యభా♦వమును వీడ । నజుని కారామకేళిగా ♦ నలరెఁ బథము॥ ౪౧

దుమ్ముగ విసిన ధ్వజముల ♦ తోడఁగూడి । బడలియున్నట్టి సేనల ♦ విడియఁజేసె
నతఁడు చల్లని గాలికి ♦ నల్లలాడు । కానుకగ నొప్పు నర్మదా ♦ క్రాంతతటిని॥ ౪౨

ఏఁచినదినుండి లేచె వ♦న్యేభమొకటి । మున్నుటనుమీఁది తుమ్మెదల్ ♦ ముందతెలుప
మదజలము వోయి శుభ్రమై ♦ పొదలు గండ।యుగము మజ్జనమొనరించి ♦ యుంటఁజూప॥

ధాతువులు వోయి శుభ్రమై ♦ దంతయుగము । చిత్రనీలోర్ధ్వరేఖలఁ ♦ జెలఁగుచుంట
బుక్షవంతముతటుల ను♦త్క్రీడసల్ప । శిలలచే మొక్కవోయిన ♦ చెలువుఁ దెలిపె॥ ౪౪

తుంగరవమునఁ బొంగు త♦రంగములను । సారెసారెకు ముడుచుచుఁ ♦ జాచుచుండు
తొండమున వ్రచ్చి తటిఁజేరు ♦ చుండు దంతి । బంధములు ద్రెంచుకొని వచ్చు ♦ పగిదిఁదోఁచె॥

పర్వతముఁబోలు నక్కరి ♦ పామనామ । నుగముచే నూడ్చికొనివచ్చి ♦ యొడ్డుఁజేర
నందు చేతను గల్గిన ♦ యట్టివరద । ముందుగా వచ్చి తీరము ♦ నందుఁజేర॥ ౪౬

అప్పటికి నీటఁదోఁగుట ♦ సాగియున్న । గండమదధార లావన♦గంధకరికిఁ
దత్పురగజాళిఁ జూచిన ♦ తత్క్షణంబ । వర్షలక్ష్మిగ వృద్ధియై ♦ పొఱఁజొచ్చె॥ ౪౭

సప్తపర్ణపుఁబాల ట్ల♦సహ్యమైన । దానిమదజలగంధంబు ♦ సేనలోని
కరులు మూర్కొని మాఱుమొ♦గమ్ముపెట్టి । పరువులిడె మావటీలకు ♦ వశముగాక॥ ౪౮

సచ్ఛిన్నబంధద్రుతయుగ్యశూన్యం । భగ్నాక్షపర్యస్తరథంక్షణేన
రామాపరిత్రాణవిహస్తయోధం । సేనానివేశంతుములంచకార॥ ౪౯

తమాపతంతంనృపతేరవధ్యో । వన్యఃకరీతిశ్రుతవాన్కుమారః
నివర్తయిష్యన్విశిఖేనకుంభే । జఘాననాత్యాయతకృష్టశార్ఙ్గః॥ ౫౦

సవిద్ధమాత్రఃకిలనాగరూపం । ముత్సృజ్యతద్విస్మితసైన్యదృష్టః
స్ఫురత్ప్రభామండలమధ్యవర్తి । కాంతంవపుర్వ్యోమచరంప్రపేదే॥ ౫౧

అథప్రభావోపనతైఃకుమారం । కల్పద్రుమోత్థైరవకీర్యపుష్పైః
ఉవాచవాగ్మీదశనప్రభాభిః । సంవర్ధితోరస్థలతారహారః॥ ౫౨

మతంగశాపాదవలేపమూలా । దవాప్తవానస్మిమతంగజత్వం
అవేహిగంధర్వపతేస్తనూజం । ప్రియంవదంమాంప్రియదర్శనస్య॥ ౫౩

సచానునీతఃప్రణతేనపశ్చా । న్మయామహర్షిర్మృదుతామగచ్ఛత్
ఉష్ణత్వమగ్న్యాతపసంప్రయోగా । చ్ఛైత్యంహియత్సాప్రకృతిర్జలస్య॥ ౫౪

ఇక్ష్వాకువంశప్రభవోయదాతే । భేత్స్యత్యజఃకుంభమయోముఖేన
సంయోక్ష్యసేస్వేనవపుర్మహిమ్నా । తదేత్యవోచత్సతపోనిధిర్మాం॥ ౫౫

సంమోచితఃసత్త్వవతాత్వయాహం । శాపాచ్చిరప్రార్థితదర్శనేన
ప్రతిప్రియంచేద్భవతోనకుర్యాం । వృథాహిమేస్యాత్స్వపదోపలబ్ధిః॥ ౫౬

సంమోహనంనామసఖేమమాస్త్రం । ప్రయోగసంహారవిభక్తమంత్రం
గాంధర్వమాదత్స్వయతఃప్రయోక్తు । ర్నచారిహింసావిజయశ్చహస్తే॥ ౫౭

అలంహ్రియామాంప్రతియన్ముహూర్తం । దయాపరోభూఃప్రహరన్నపిత్వం
తస్మాదుపచ్ఛందయతిప్రయోజ్యం । మయిత్వయానప్రతిషేధరౌక్ష్యం॥ ౫౮

తథేత్యుపస్పృశ్యపయఃపవిత్రం । సోమోద్భవాయాఃసరితోనృసోమః
ఉదఙ్ముఖఃసోస్త్రవిదస్త్రమంత్రం । జగ్రాహతస్మాన్నిగృహీతశాపాత్॥ ౫౯

ఏవంతయోరధ్వనిదైవయోగా । దాసేదుషోఃసఖ్యమచింత్యహేతు
ఏకోయయౌచైత్రరథప్రదేశా । న్సౌరాజ్యరమ్యానపరోవిదర్భాన్॥ ౬౦

తంతస్థివాంసంనగరోపకంఠే । తదాగమారూఢగురుప్రహర్షః
ప్రత్యుజ్జగామక్రథకైశికేంద్ర । శ్చంద్రంప్రవృద్ధోర్మిరివోర్మిమాలీ॥ ౬౧

బంధములుద్రెంచుకొనిహరుల్ ◆ పరువులెత్తె । నిరుసులెడలిరథమ్ములు ◆ ధరణిఁగూలె
సైనికులుదత్తరిల్లిరి ◆ సఖులఁగావ । క్షణములోశిబిరంబెల్ల ◆ సంచలించె॥ ౪౯

వనగజమ్మునృపావధ్య ◆ మనుచునెఱుఁగు । రాఘవుండేచు కరిని మ◆రల్చుటకును
గుణముకొంచెమ్ముగాలాగి ◆ గురినిజూచి । బాణమునఁగొట్టె దానికుం◆భమ్ముదాఁక॥ ౫౦

తాఁకినంతనవన్య దం◆తావళంబు । రూపమునుబాసి ఖేచర ◆ రూపమొందెఁ
జుట్టుధగధగదీప్తులు ◆ ముట్టివెలుఁగ । శిబిరమునఁజూచువారి క◆చ్చెరువుగాఁగ॥ ౫౧

స్వప్రభావంబుచేత సం◆ప్రాప్తమైన । సురతరుసుమాళిఁజల్లి రా◆ట్సుతునిమీఁద
దంతకాంతులఁ దదురస్థ◆తారహార । దీప్తివర్ధిల్లఁజేయుచుఁ ◆ దెలిపెనిట్లు॥ ౫౨

ఈమతంగజమైతి నే ◆ నామతంగు । శాపమున గర్వకారణ◆పాపమునను
దనరుప్రియదర్శనాఖ్య గం◆ధర్వనాథుఁ । డతనిసుతుఁడఁ బ్రియంవదుఁ ◆ డనెడువాఁడ॥

అంతఁబతిమాలి నేమ్రొక్క ◆ నమ్మహర్షి । చిత్తమెంతయుదయచేత ◆ మెత్తనయ్యె
నుష్ణమంతయు నగ్నిసం◆యోగముననె । జలమునకుఁజల్లఁదనముగా ◆ సహజగుణము॥ ౫౪

ఎన్నఁడిక్ష్వాకుకులసము◆త్పన్నుఁ డజుఁడు । చీరనీకుంభమును వాఁడి◆నారసమున
నాఁడు నీదివ్యతనువుతోఁ ◆ గూడఁగలవు । పొమ్మనియె నత్తపోనిధి ◆ పుణ్యజలధి॥ ౫౫

చిరముగాఁగోరితినినీదు ◆ దరిసెనమును । సత్త్వశాలివినీచేత ◆ శాపమెడలె
నీకుఁబ్రతికృతిచేయంగ ◆ నేరనేని । వ్యర్థముగఁగాదె యీపద ◆ ప్రాప్తినాకు॥ ౫౬

స్నేహితుఁడ! చూడు నాదుసం◆మోహనాస్త్ర । మిదిప్రయోగింపనరినొవ్వఁ◆డోడవుజయము
విడువమరలింపమంత్రముల్ ◆ వేఱువేఱు । దనరుగాంధర్వమిది గయి ◆ కొనుముదయను॥

చాలుననుగూర్చిలజ్జింప ◆ నేలనీకుఁ । గొట్టినప్పుడెదయను జూ◆పెట్టితీవు
గాననాకోరికెనుదోసి ◆ కఠినవృత్తిఁ । జూపఁబోకుము నాయందు ◆ శుద్ధచరిత॥ ౫౮

అనిననాఁగాకయని రాజ◆తనయుఁ డంత । నిర్మలంబగునర్మదా ◆ నీరమునను
వారిచి యుదఙ్ముఖుండయి ◆ భక్తిఁగొనియె । నస్త్రవిదుఁడస్త్రమంత్రమ్ము ◆ లతనినుండి॥

ఇట్టులిర్వురదారి ని◆ర్హేతుకముగ । దైవయోగమ్ముచేమైత్రిఁ ◆ దనరి యంత
నొకరుచైత్రరథంబున ◆ కొకరు మంచి । రాజుచేరమ్యమగు విద◆ర్భకును జనిరి॥ ౬౦

అంత నగరోపకంఠమ్ము ◆ నజుఁడుసేరె । నని తెలిసిహర్షభరమున ◆ నవ్విదర్భ
నేలుక్రథకైశికేశ్వరుఁ ◆ డెదురుకొనియె । సంద్రముప్పొంగునలలచేఁ ◆ జంద్రునట్లు॥ ౬౧

ప్రవేశ్యచైనంపురమగ్రయాయీ । నీచైస్తథోపాచరదర్పితశ్రీః
మేనేయథాతత్రజనఃసమేతో । వైదర్భమాగంతుమజంగృహేశం॥ ౬౨

తస్యాధికారపురుషైఃప్రణతైఃప్రదిష్టాం
ప్రాగ్ద్వారవేదివినివేశితపూర్ణకుంభాం
రమ్యాంరఘుప్రతినిధిఃసనవోపకార్యాం
బాల్యాత్పరామివదశాంమదనోధ్యువాస॥ ౬౩

తత్రస్వయంవరసమాహృతరాజలోకం
కన్యాలలామకమనీయమజస్యలిప్సోః
భావావబోధకలుషాదయితేవరాత్రౌ
నిద్రాచిరేణనయనాభిముఖీబభూవ॥ ౬౪

తంకర్ణభూషణనిపీడితపీవరాంసం
శయ్యోత్తరచ్ఛదవిమర్దకృశాంగరాగం
సూతాత్మజాఃసవయసఃప్రథితప్రబోధం
ప్రాబోధయన్నుషసివాగ్భిరుదారవాచః॥ ౬౫

రాత్రిర్గతామతిమతాంవరముంచశయ్యాం
ధాత్రాద్విధైవననుధూర్జగతోవిభక్తా
తామేకతస్తవబిభర్తిగురుర్వినిద్ర
స్తస్యాభవానపరధుర్యపదావలంబీ॥ ౬౬

నిద్రావశేనభవతాప్యనవేక్షమాణా
పర్యుత్సుకత్వమబలానిశిఖండితేవ
లక్ష్మీర్వినోదయతియేనదిగంతలంబీ
సోపిత్వదాననరుచింవిజహాతిచంద్రః॥ ౬౭

తద్వల్గునాయుగపదున్మిషితేనతావత్
సద్యఃపరస్పరతులామధిరోహతాంద్వే
ప్రస్పందమానపరుషేతరతారమంత
శ్చక్షుస్తవప్రచలితభ్రమరంచపద్మం॥ ౬౮

వృంతాచ్ఛ్లథంహరతిపుష్పమనోకహానాం
సంసృజ్యతేసరసిజైరరుణాంశుభిన్నైః

నము౹ద్రైమునందునరుగుచు ♦ నగరమందుఁ । బ్రీతిరఘుపుత్రునజునిఁ బ్ర♦వేశపెట్టి
సిరులనర్చించుభోజునిఁ ♦ బురమువార । లెంచి రతిథిగ నజుని గృ♦హేశుఁగాఁగ॥ ౬౨

ఉ॥ మంగళపూర్ణకుంభచయ ♦ మండితవేదిని నొప్పుమోసలన్
రంగుదలిర్చునూత్నభవ♦నంబును రాజనియుక్తపూరుషుల్
వంగినమస్కరించి తెలు♦పన్ రఘుకల్పుఁడు సొచ్చి బాల్యమే
గంగను వచ్చుపాప్రియమునఁ ♦ గంతుఁడువోలె వసించె వేడుకన్॥ ౬౩

చ॥ ధరణిపులన్ స్వయంవర వి♦ధానముచేసటు చేర్చినట్టి యా
సురుచిరకన్యకామణిని ♦ శుద్ధమతిన్ గనుకోర్కినున్న యా
నరవరుకన్నులన్ నిదుర ♦ నాటి నిశన్ గడుఁబొద్దువోవఁగాఁ
దటిసెనుభావమున్ గనక ♦ తాఁగలుషించిన కాంతకైవడిన్॥ ౬౪

ధృవకోకిల. అగలిపానుపుమీఁదరాలిన ♦ యంగరాగమువానిఁ జే
రెగుభుజంబులు పోగులంటు నృ♦పేంద్రసూను మహాత్మునిన్
దగువయస్కులు సూతపుత్త్రు లు♦దారవాజ్నిచయంబులన్
నుగతినిట్టులు మేలుకొల్పిరి ♦ శుభ్రమైనయుషస్సునన్॥ ౬౫

మత్తకోకిల. రాత్రివోయెను శయ్యవీడుము ♦ రాజపూజ్యమహామతీ
ధాత్రిభారము రెండుసేసెను ♦ ధాత విం౹తెశ్రియఃపతీ
చిత్రిమందుభరించెనిద్రఁ ద్య♦జించినీగురుఁ డొక్కటిన్
బాత్రుఁ డీవు మఱొండుదాల్పఁగ ♦ భవ్యరూపరఘూపమా॥ ౬౬

ఉ॥ భద్రుఁడవైననీపయిని ♦ బద్మకునెంతటి మోహముండినన్
నిద్రికవశ్యుఁడై నిశిని ♦ నీవటులున్న నుపేక్షచేసి తా
రాద్రిముఁదాల్చి ఖండిత తె♦ఱంగునవెవ్వనితో వినోదమున్
దద్రిమసల్పె నాశశియుఁ ♦ దన్ముఖకాంతిని వీడిజారెడిన్॥ ౬౭

ఉత్సాహము. రెండునొక్కసారె రమ్య ♦ రీతి విచ్చి యిప్పుడే
నిండుగాసమానమాచు ♦ నింపుగాతమింపులన్
ఒండులోనమెదలుపాప ♦ యొండునీదుకన్నువే
ఱొండులోఁజలించుభృంగ ♦ ముందునట్టిపద్మమున్॥ ౬౮

మ॥ భనదీయాననవాయువందలి స్వభా♦వంబైన సౌరభ్యమున్
వివిధాన్యైకగుణంబులంగలిపి గ♦ల్పింపంగ వాంఛించి యి

స్వాభావికంపరగుణేనవిభాతవాయుః
సౌరభ్యమీప్సురివతేముఖమారుతస్య॥ ౬౯

తామ్రోదరేషుపతితంతరుపల్లవేషు
నిర్ధౌతహారగులికావిశదంహిమాంభః
ఆభాతిలబ్ధపరభాగతయాధరోష్ఠే
లీలాస్మితంసదశనార్చిరివత్వదీయం॥ ౭౦

యావత్ప్రతాపనిధిరాక్రమతేనభాను
రహ్నాయతావదరుణేనతమోనిరస్తం
ఆయోధనాగ్రసరతాంత్వయివీరయాతే
కింవారిపూంస్తవగురుఃస్వయముచ్ఛినత్తి॥ ౭౧

శయ్యాంజహత్యుభయపక్షవినీతనిద్రాః
స్తంబేరమాముఖరశృంఖలకర్షిణస్తే
యేషాంవిభాంతితరుణారుణరాగయోగా
ద్భిన్నాద్రిగైరికతటాఇవదంతకోశాః॥ ౭౨

దీర్ఘేష్వమీనియమితాఃపటమండపేషు
నిద్రాంవిహాయవనజాక్షవనాయుదేశ్యాః
వక్త్రోష్మణామలినయంతిపురోగతాని
లేహ్యానిసైంధవశిలాశకలానివాహాః॥ ౭౩

భవతివిరళభక్తిర్మ్లానపుష్పోపహారః
స్వకిరణపరివేషోద్భేదశూన్యాఃప్రదీపాః
అయమపిచగిరంనస్త్వత్ప్రబోధప్రయుక్తా
మనువదతిశుకస్తేమంజువాక్పంజరస్థః॥ ౭౪

ఇతివిరచితవాగ్భిర్వందిపుత్త్రైఃకుమారః
సపదివిగతనిద్రస్తల్పముజ్ఝాంచకార
మదపటునినదద్భిర్బోధితోరాజహంసైః
సురగజఇవగాంగంసైకతంసుప్రతీకః॥ ౭౫

అథవిధిమవసాయ్యశాస్త్రదృష్టం
దివసముఖోచితమంచితాక్షిపక్ష్మా

బ్భువి వృక్షంబులనుండి జారిపడునా ◆ పూలం బ్రభాతానిలం
బవధానంబున బాలసూర్యకరభి◆న్నాబ్జాళితోఁ గూర్చెడిన్॥ ౧౯

ఉ॥ క్రొంజిగియాణిముత్తెముల◆కున్ సరిమించెడు మంచుబిందువుల్
కెంజిగురాకులం బోలుచు ◆ లీలలు చూడఁగఁ గ్రిందివాతెఱన్
రంజిలుదంతకాంతులప◆రంపరఁ గూడి వెలుంగుచుండు నీ
మంజుతరస్మితంబులను ◆ మానక తెల్పు నరేంద్రనందనా॥ ౨౦

ఉ॥ ఆకసమున్ బ్రతాపనిధి ◆ యర్కుఁడు చేరకమున్నె చీఁకటిన్
వీఁక ననూరుఁడెంతయును ◆ వే యెగజిమ్మెను వీరకోటిలోఁ
బ్రాకటనాయకుండవయి ◆ భాసిలుచుండఁగ నీవు వైరులన్
దాఁకి వధించు నేలొకో ర◆ణస్థలి నీజనకుండు రాఘవా॥ ౨౧

చ॥ ఇఱుగడనిద్రదీరికరు ◆ లెంతయు మ్రోగుచునుండ సంకిళుల్
తొలఁగెను సెజ్జ నంత నటుఁ ◆ దోఁచినసూర్యుని రక్తరశ్మిచే
నరుణతరప్రభాతతుల ◆ నందిన యగ్గజవంతకోశముల్
వఱలెను గైరికాద్రితటి ◆ వ్రచ్చినకైవడి నింపునించుచున్॥ ౨౨

చ॥ నిడుపుగఁగట్టినట్టి పట◆నిర్మితమండపపాళియందుఁ బెం
పడరెడు పారసీకతుర◆గావళి నిద్రనుబాపి ముందు సా
పడనిడినట్టి సైంధవపుఁ ◆ బల్కులనెల్లను నోటియావిరిన్
గడుమలినంబుసేసెడిని ◆ గన్గొనుమో సరోరుహదళలోచనా॥ ౨౩

ఉ॥ పాడుటచేఁ గడున్ శిథిల◆భావముఁ గాంచె సుమోపహారముల్
వీడెను దీప్తిమండలము ◆ వెగ్గెడు దివ్వెల నీవు మేలుకో
నాడెడు మానువాక్యముల ◆ కందము గాఁ బ్రతిఁ బల్కు ముద్దుమా
టాడుచుఁ బంజరమ్మున వి◆హారముసల్పెడు నీదుకీరమున్॥ ౨౪

ఉ॥ వందికుమారు లిప్పగిది ◆ వాగ్విభవంబులు చూపిలేపఁగాఁ
జెందినవేడ్కనంచలు ర◆చించెడు శబ్దముచేత లేచి యా
నందముతోడ గాంగపులి◆నంబుల వీడెడు నుప్రతీక మ
ట్లొందిన ప్రీతి మేల్కని న◆రోత్తమసూతితొలంగెఁ దల్పమున్॥ ౨౫

ఉ॥ అంతఁ బ్రభాతకృత్యముల ◆ నన్నియుఁ దీర్చి యథావిధిజ్ఞతన్
గాంతములైన రెప్పలను ◆ గ్రాలుకనుంగవ యొప్పనయ్యెజుం

కుశలవిరచితానుకూలవేషః
క్షితిపసమాజమగాత్స్వయంవరస్థం॥ ౭౬

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కాళిదాసకృతా వజస్వయంవరాభి
గమనో నామ పంచమఃసర్గః.

డెంతయు దత్తు లర్థిరచి ♦ యించిన వేషముఁబూనిచేరె భూ
కాంతులు దత్స్వయంవరపుఁ ♦ గాంక్షనుగూడిన యాసభాస్థలిన్॥ ౭౬

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాధనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు నజస్వయంవరాభిగమనంబను
పంచమాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

షష్ఠః సర్గః

—:o:—

సతత్ర మంచేషు మనోజ్ఞ వేషా । న్సింహాసనస్థా నుపచారవత్సు
వైమానికానాం మరుతా మపశ్య । దాకృష్టలీలా న్నరలోక పాలాన్ ॥ ౧
రతే ర్గృహీతానునయేన కామం । ప్రత్యర్పిత స్వాంగ మివేశ్వరేణ
కాకుత్స్థ మాలోకయతాం నృపాణాం । మనో బభూవేందుమతీ నిరాశం ॥ ౨
వైదర్భ నిర్దిష్ట మసౌ కుమారః । క్లృప్తేనసోపాన పథేన మంచం
శిలావిభంగై ర్మృగరాజ శాబ । స్తుంగం నగోత్సంగ మివారురోహ ॥ ౩
పరార్ధ్యవర్ణా స్తరణోపపన్న । మాసేదివాన్ రత్నవదాసనం సః
భూయిష్ఠమాసీ దుపమేయకాంతి । ర్మయూర పృష్ఠాశ్రయిణాగుహేన ॥ ౪
తాసుశ్రియా రాజపరంపరాసు । ప్రభావిశేషోదయదుర్నిరీక్ష్యః
సహస్రధాత్మా వ్యరుచద్విభక్తః । పయోముచాం పంక్తిషు విద్యుతేవ ॥ ౫
తేషాం మహార్హాసన సంస్థితానా । ముదార నేపథ్య భృతాం సమధ్యే
రరాజధామ్నా రఘుసూను రేవ । కల్పద్రుమాణా మివ పారిజాతః ॥ ౬
నేత్రవ్రజాః పౌరజనస్య తస్మిన్ । విహాయ సర్వా న్నృపతీ న్నిపేతుః
మదోత్కటే రేచిత పుష్పవృక్షా । గంధద్విపే వన్యఇవ ద్విరేఫాః ॥ ౭
అథస్తుతే వందిభి రన్వయజ్ఞైః । సోమార్కవంశ్యే నరదేవలోకే
సంచారితే చాగరుసారయోనౌ । ధూపే సముత్సర్పతి వైజయంతీః ॥ ౮
పురోపకంఠోపవనాశ్రయాణాం । కలాపినా ముద్ధతనృత్యహేతౌ
ప్రధ్మాతశంఖే పరితో దిగంతాం । స్తూర్యస్వనే మూర్ఛతి మంగళార్థే ॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

షష్ఠాశ్వాసము.

---:o:---

గీతములు.

దివి విమానాళి విహరించు ◆ దివిజవరుల । లీలలనుగ్రాలి పర్యంక ◆ పాళిమీఁద
సింహపీఠములందుండి ◆ చెలఁగునృపుల । రమ్యవేషుల నటఁగాంచె ◆ రఘుని సుతుఁడు॥ ౧

హరుని రతికాంత వేఁడఁగా ◆ నతనికరుణ । మరల దేహంబుదాల్చిన ◆ మరుఁడనంగ
నొప్పు కాకుత్స్థమణిఁ గాంచి ◆ యుర్వీపాలు । రిందుమతిఁ గూరిచి నిరాశఁ ◆ జెందిరంత॥

జాళ్ళపై జాళ్లమీఁదుగా ◆ రమ్యశిఖరి । శిఖరమెక్కెడు సింహంపు ◆ శిశువువోలె
నవ్విదర్భాధిపతి చూప ◆ నక్కుమార । విభుఁడు మెట్టులమీఁదుగాఁ ◆ బీఠమెక్కె॥ 3

రత్నకంబళరాజిచేఁ ◆ బ్రిభదలిర్చు । నాసనంబునఁ గూర్చున్న ◆ యయ్యజుండు
చిత్రకాంతుల నెమ్మిపైఁ ◆ జెలఁగుచుండు । స్కందుతోఁ బోల్పనెంతయుఁ ◆ జాలియుండె॥

అంబుదాళిని వేరూపు ◆ లంది మెఱపు । చెలఁగి కనులకు మిఱుమిట్లు ◆ గొలుపునట్లు
రాజపంక్తుల రాజిల్లు ◆ రాజ్యలక్ష్మి । యధికకాంతిని దుస్సహ ◆ మయ్యెఁజూడ॥ ౫

శ్రేష్ఠ సింహాసనంబులఁ ◆ జెన్నుమీఱి । యుజ్జ్వలంబగు వేషాల ◆ నొప్పియున్న
రాజులందఱిలో రఘు ◆ రాజసుతుఁడె । సురతరులఁబారిజాతంబు ◆ కరణి మెఱసె॥ ౬

భృంగముల్ పుష్పవృక్షమ్ము ◆ లెల్లఁబాసి । వచ్చిమదగంధ గజముపై ◆ వ్రాలినట్లు
పౌరజనముల సకలదృగ్ ◆ వ్రాతములును । బాసిరాజుల నజునిపై ◆ వచ్చివ్రాలె॥ ౭

సోమసూర్యకులంబుల ◆ భూమిపతుల । వంశచరితలు దెలిసిన ◆ వందితతులు
పాఠములు సల్ప నగరుధూ ◆ పమ్ములడరి । పర్వి చుట్టును ధ్వజముల ◆ పయికి నెగసె॥ ౮

శంఖమంగళతూర్య ని ◆ స్స్వానచయము । కడలకును ముట్టియంతటఁ ◆ గలసినెఱయ
నగర కంఠోపవనముల ◆ నెగడుచుండు । నెమళులకు నృత్యహేతువై ◆ యమరెనపుడు॥ ౯

మనుష్యవాహ్యం చతురస్రయాన । మధ్యాస్య కన్యా పరివారశోభి
వివేశ మంచాంతర రాజమార్గం । పతింవరా క్లృప్త వివాహవేషా॥ ౧౦

తస్మి న్విధానాతిశయే విధాతుః । కన్యామయే నేత్రశతైక లక్ష్యే
నిపేతు రంతఃకరణై ర్నరేంద్రా । దేహైః స్థితాః కేవలమాసనేషు॥ ౧౧

తాంప్రత్యభివ్యక్త మనోరథానాం । మహీపతీనాం ప్రణయాగ్రదూత్యః
ప్రవాళశోభా ఇవపాదపానాం । శృంగారచేష్టా వివిధా బభూవుః॥ ౧౨

కశ్చిత్కరాభ్యా ముపగూఢనాళ । మాలోల పత్రాభి హతద్విరేఫం
రజోభిరంతః పరివేషబంధి । లీలారవిందం భ్రమయాం చకార॥ ౧౩

విస్రస్త మంసా దపరోవిలాసీ । రత్నానువిద్ధాం గదకోటిలగ్నం
ప్రాలంబ ముత్కృష్య యథావకాశం । నినాయ సాచీకృత చారువక్త్రః॥ ౧౪

ఆకుంచితాగ్రాంగులినా తతోన్యః । కించిత్స మావర్జిత నేత్రశోభః
తిర్యగ్విసంసర్పి నఖప్రభేణ । పాదేన హైమం విలిలేఖ పీఠం॥ ౧౫

నివేశ్యవామం భుజమాసనార్ధే । తస్మి న్నివేశాదధికోన్నతాం సః
కశ్చిద్వివృత్త త్రికభిన్నహారః । సుహృత్సమాభాషణతత్పరోభూత్॥ ౧౬

విలాసినీ విభ్రమదంతపత్ర । మాపాండురం కేతకబర్హ మన్యః
ప్రియానితంబోచిత సంనివేశై । ర్విపాటయామాస యువానఖాగ్రైః॥ ౧౭

కుశేశయా తామ్రతలేన కశ్చిత్ । కరేణ రేఖా ధ్వజలాంఛనేన
రత్నాంగుళీయ ప్రభయానువిద్ధా । నుదీరయామాస సలీలమక్షాన్॥ ౧౮

కశ్చిద్యథాభాగ మవస్థితేపి । స్వసంనివేశా ద్వ్యతిలంఘినీవ
వజ్రాంశుగర్భాంగుళి రంధ్రమేకం । వ్యాపారయామాస కరం కిరీటే॥ ౧౯

తతోనృపాణాం శ్రుతవృత్తవంశా । పుంవత్ప్రగల్భా ప్రతిహారరక్షీ
ప్రాక్సన్నికర్షం మగధేశ్వరస్య । నీత్వా కుమారీ మవదత్సునందా॥ ౨౦

అసౌశరణ్యః శరణోన్ముఖానా । మగాధసత్త్వో మగధప్రతిష్ఠః
రాజాప్రజా రంజనలబ్ధవర్ణః । పరంతపోనామ యథార్థనామా॥ ౨౧

కామం నృపాః సంతు సహస్రశోన్యే । రాజన్వతీ మాహు రనేన భూమిం
నక్షత్రతారా గ్రహసంకులాపి । జ్యోతిష్మతీ చంద్రమసైవ రాత్రిః॥ ౨౨

పరిచరులతోడ నొప్పి వి♦వాహవేష । కలితయైన పతింవర ♦ కన్య నరులు
మోయుపల్లకినెక్కి పు ♦ మోదమతిని । రాజపర్యంకమధ్యమా ♦ర్గమునజొచ్చె॥ ౧౦

వందలకొలంది వీక్షణ ♦ వ్రాతములకు । గుఱియగుచు బ్రహ్మసృష్టి న ♦ బ్బురమనగుచు
నెసఁగునాకన్నెపైవ్రాలె ♦ నృపులమనము । లంగములుమాత్రముండె సిం♦హాసనముల॥ ౧౧

ఆమెయందలి తమప్రేమ ♦ వ్యక్తపఱుచు । భూతలేంద్రుల ప్రణయాగ్ర ♦ దూతలనఁగ
వివిధ శృంగార చేష్టలు ♦ వెలసెనపుడు । వృక్షములయందుఁ బల్లవ ♦ శ్రీలువోలె॥ ౧౨

కదలిరేకులు తేంట్లను ♦ గడకునెట్ట । వరపరాగంబు లోపలఁ ♦ బరిధిగట్ట
నాళమును జేతఁబట్టి భూ ♦ నాథుఁడొక్కఁ । డందముగఁ ద్రిప్పె లీలార♦విందమపుడు॥

వేత్రకవిలాసి పూదండ ♦ జారిభుజము । రత్నఖచితవరాంగదా ♦ గ్రమునఁ దగులు
కొనిన సుందరముఖమును ♦ గొంతత్రిప్పి । దానిసవరించి యిడె యథా ♦ స్థానమంత॥

మఱియొకఁడు గొంతవెనుకకుఁ ♦ బఱపిదృష్టి । కాళ్లమునివేళ్లవంచి బం ♦ గారుపాద
పీఠమును వ్రాయుచుండెను ♦ విమలనఖర । వక్రికాంతులు దానిపైఁ ♦ బర్వుచుండ॥ ౧౫

మించియెత్తుగ మూపు గా ♦ న్పించురీతి । వామభుజముంచి పీఠార్ధ ♦ భాగమందు
విరిసరముజారనొకయుంత ♦ వెన్నుద్రిప్పి । యొకఁడుమాట్లాడఁగడఁగెను ♦ సకునితోడ॥

మఱియొకఁడు స్వప్రియాంగన ♦ పిఱుఁదుమీఁద । నునుచుకొనగోటఁ గామినీ♦జనవిలాస
మునకునౌ దంతపత్త్రిళి ♦ కనువుగాఁగఁ । బచ్చగేదంగిరేకును ♦ బట్టిచీల్చె॥ ౧౭

ధ్వజముమొదలగు రేఖలఁ ♦ దనరుచుండి । పద్మమల్లెట్టగానుండు ♦ పాణితోడ
రత్నముల యుంగరమ్ముల ♦ ప్రభలుగ్రమ్మ । పాచికలు వైచె నొక్కండు♦పార్థివుండు॥

తలనుయుక్తస్థలంబునఁ ♦ దనరుచున్న । మకుట మొక్కఁడు దలఁగిన ♦ మాడ్కిదాని
నంటఁజొచ్చెను గరమున ♦ నక్కిరీట । వజ్రరుచి వేళ్లసందులఁ ♦ బడివెలుంగ॥ ౧౯

అంత రాడ్వంశచరితంబు ♦ లన్నివెలసి ♦ పురుషులంతటిప్రౌఢయై ♦ పఱలుచుండు
ద్వారపాలసునంద త♦త్కన్యనపుడు । తోలుతమగధేశుకడనిల్పి ♦ పలికెనిట్లు॥ ౨౦

అమితసత్త్వుఁడు మగధర♦త్నాస్పదుండు । శరణుజొచ్చినవారికి ♦ శరణమగుచుఁ
బ్రజలరంజింపఁజేసెడు ♦ భవ్యయశుఁడు । సార్థకపరంతపాఖ్యుఁ డీ♦త్మావరుండు॥ ౨౧

పృథ్వివరులన్యులున్నను ♦ వేలకొలఁది । నితఁడురాజన్వతినిజేసె ♦ క్షితితలమును
లెక్కలేనన్నిగ్రహములు ♦ చుక్కలున్న । నిశినిజ్యోతిష్మతినిజేయు ♦ శశివిధమున॥ ౨౨

క్రియాప్రబంధా దయమధ్వరాణా । మజస్రమాహూత సహస్రనేత్రః
శచ్యాశ్చిరం పాండుకపోలలంబాన్ । మందారశూన్యా నలకాం శ్చకార॥ ౨౩

అనేనచేదిచ్ఛసి గృహ్యమాణం । పాణిం వరేణ్యేన కురుప్రవేశే
ప్రాసాదవాతాయన సంశ్రితానాం । నేత్రోత్సవం పుష్పపురాంగనానాం॥ ౨౪

ఏవంతయోక్తే తమవేక్ష్యకించిత్ । విస్రంసి దూర్వాంక మధూకమాలా
ఋజుప్రణామ క్రియయైవతన్వీ । ప్రత్యాదిదేశైన మభాషమాణా॥ ౨౫

తాంసైవవేత్ర గ్రహణే నియుక్తా । రాజాంతరం రాజసుతాం నినాయ
సమీరణోత్థేవ తరంగరేఖా । పద్మాంతరం మానసరాజహంసీం॥ ౨౬

జగాదచైనా మయమంగనాథః । సురాంగనా ప్రార్థిత యౌవనశ్రీః
వినీతనాగః కిలసూత్రకారై । రైంద్రం పదం భూమిగతోఽపి భుంక్తే॥ ౨౭

అనేనపర్యాస యతాశ్రు బిందూన్ । ముక్తాఫలస్థూల తమాన్స్తనేషు
ప్రత్యర్పితాః శత్రువిలాసినీనా । మున్ముచ్యసూత్రేణ వినైవహారాః॥ ౨౮

నిసర్గభిన్నాస్పద మేకసంస్థ । మస్మిన్ద్వయం శ్రీశ్చ సరస్వతీచ
కాంత్యాగిరా సూనృతయాచ యోగ్యా । త్వమేవకల్యాణి తయోస్తృతీయా॥ ౨౯

అథాంగరాజా దవతార్యచక్షు । ర్యాహీతి జన్యా మవదత్కుమారీ
నాసౌనకామ్యో నచవేదసమ్య । గ్ద్రష్టుంనసా భిన్నరుచిర్హిలోకః॥ ౩౦

తతఃపరం దుఃప్రసహం ద్విషద్భి । ర్నృపం నియుక్తా ప్రతిహార భూమౌ
నిదర్శయామాస విశేషదృశ్య । మిందుం నవోత్థాన మివేందుమత్యై॥ ౩౧

అవంతినాథోఽయ ముదగ్రబాహు । ర్విశాలవక్షా స్తనువృత్తమధ్యః
ఆరోప్యచక్ర భ్రమ ముష్ణతేజా । స్త్వష్ట్రేవ యత్నోల్లిఖితో విభాతి॥ ౩౨

అస్యప్రయాణేషు సమగ్రశక్తే । రగ్రేసరై ర్వాజిభి రుత్థితాని
కుర్వంతిసామంత శిఖామణీనాం । ప్రభాప్రరోహా స్తమయం రజాంసి॥ ౩౩

అసౌమహాకాల నికేతనస్య । వసన్నదూరే కిల చంద్రమౌలేః
తమిస్రపక్షేఽపి సహప్రియాభి । ర్జ్యోత్స్నావతో నిర్విశతి ప్రదోషాన్॥ ౩౪

అనేనయూనా సహపార్థివేన । రంభోరుకచ్చి న్మనసోరుచిస్తే
సిప్రాతరంగానిల కంపితాసు । విహర్తుముద్యాన పరంపరాసు॥ ౩౫

ఎడతెగక జన్నములు సేసి ♦ యెప్పుడు నిందుఁ । బిల్చి శచివెల్లచెక్కుల ♦ వ్రేలునట్టి
ముంగురులయందు మందార ♦ పుష్పచయము । చేరనుండఁగఁ జేసెను ♦ జిరమితండు॥

ఈవరేణ్యుని చేపట్టు ♦ దేని నీవు । బుష్పపురమును జొచ్చి యా ♦ పురములోని
యమలప్రాసాదవాతాయ ♦ నములఁ జూచు । చానలకు నేత్రపర్వంబు ♦ సలుపఁగలవు॥

అనుచుఁ జెప్పిన నాలించి ♦ యతనిఁ గాంచి । గరికెతో నొప్పు నిప్పపూ ♦ సరముగదల
ఋజుగతిని గ్రాలుమతి నమ ♦ స్కృతి నొనర్చి । తన్వి మౌనముతోడ నా ♦ తనిఁ దొలంగె॥

మానసమరాళి నొండు ప♦ద్మమును జేర్చు । గాలిచేఁ గల్గుతరఁగల ♦ పాళిపగిది
రాజపుత్రిని మఱియొక ♦ రాజుఁ జేర్చె । యనియె వేత్రమ్ము దాల్చిన ♦ యానునంద॥ ౨౬

అంగనాథుఁ డితండు సు♦రాంగనాళి । కోరయౌవనకాంతిఁ జె♦న్నారువాఁడు
గజములకు శిక్ష ఋషులచేఁ ♦ గఱపినాఁడు । ధరణిపై నింద్రవిభవంబు ♦ దాల్చినాఁడు॥

అశ్రుబిందులు ముత్తెమ్ము ♦ లంతలేసి । వైరికాంతలచనులపైఁ ♦ బ్రస్తరించి
యితఁడు మున్నొన్నసరులకుఁ ♦ బ్రతిగనిడిన । హారములు లేని యండల ♦ తీరు గొలిపె॥ ౨౮

భిన్నవాసస్వభావలై ♦ యున్న నిటను । శ్రీసరస్వతు లిర్వురుఁ ♦ జేరి రొకట
సత్యవాక్పూతసౌందర్య ♦ శాలివీవు । గూడియుంటకు యోగ్యవు ♦ మూఁడవదిగ॥ ౨౯

అనుడు నాతనిపై దృష్టి ♦ నట్టె దింపి । పదయనుచుఁ జెప్పెఁ జెలికి న ♦ ప్రభుకుమారి
తానెఱుంగఁగఁ జాలదా? ♦ తగఁడ యతఁడు । అవనినభిరుచి భిన్నమౌ ♦ నంతె గాక॥ 30

అంత దౌవారికసునంద ♦ యరితతులకు । దుష్ప్రసహ్యుని నూత్న చం♦ద్రుండువోలెఁ
జూడ నెంతయు యోగ్యుని ♦ సుభగునృపుని । నింకొకనిఁ జూపి యిట్లనె ♦ నిందుమతికి॥ 31

నిడుదలైనట్టి బాహువుల్ ♦ వెడఁదరొమ్ము । సుంద్రమౌ సన్ననడుమును ♦ గొమరుమిగులఁ
ద్వష్ట్రి చక్రభ్రమంబుపైఁ ♦ దవిలిరాయ । వఱలురవిఁ బోలు నీతఁ డ♦వంతివిభుఁడు॥ 32

శక్తిసంపూర్ణు నీతని ♦ జైత్రయాత్ర । ముందు నడిచెడు హరిశతిఁ ♦ బొడము రజము
లఖిలసామంతరాజ తే♦జాంకురముల । కస్తమానంబు గల్పించు ♦ నద్భుతముగ॥ 33

అమ్మహాకాలనిలయు శ♦శాంకమౌళి । కెలనవసియించుఁ గావునఁ ♦ గృష్ణపక్ష
మందుఁ గూడను దనప్రియు ♦ రాండ్రతోడ । ననుభవించును జంద్రికా ♦ యామినులను॥

ఈపడుచు కీనితోఁ గూడి ♦ యింపుమీఱ । విమలసిప్రాతరంగాళి ♦ వెడలుగాలి
వలనఁ గంపించు నుద్యాన ♦ పాళియందుఁ । జెలఁగఁ గోరు దె రంభోరు ♦ తెలుపుమనిన॥ 34

తస్మిన్నభిద్యోతిత బంధుపద్మే । ప్రతాపసంశోషిత శత్రుపంకే
బబంధ సానోత్తమ సౌకుమార్యా । కుముద్వతీ భానుమతీవ భావమ్॥ ౩౬

తామగ్రతస్తామరసాంతరాభా । మనూపరాజస్య గుణైరనూనామ్
విధాయసృష్టిం లలితాం విధాతు । ర్జగాద భూయః సుదతీం సునందా॥ ౩౭

సంగ్రామనిర్విష్ట సహస్రబాహు । రష్టాదశద్వీప నిఖాత యూపః
అనన్యసాధారణ రాజశబ్దో । బభూవయోగీ కిల కార్తవీర్యః॥ ౩౮

అకార్యచింతా సమకాలమేవ । ప్రాదుర్భవం శ్చాపధరః పురస్తాత్
అంతః శరీరేష్వపియః ప్రజానాం । ప్రత్యాదిదేశా వినయం వినేతా॥ ౩౯

జ్యాబంధ నిష్పంద భుజేనయస్య । వినిఃశ్వసద్వక్త్ర పరంపరేణ
కారాగృహే నిర్జితవాసవేన । లంకేశ్వరే ణోషిత మాప్రసాదాత్॥ ౪౦

తస్యాన్వయే భూపతిరేష జాతః । ప్రతీప ఇత్యాగమ వృద్ధసేవీ
యేనశ్రియః సంశ్రయదోషరూఢం । స్వాభావలోలేత్యయశః ప్రమృష్టం॥ ౪౧

ఆయోధనే కృష్ణగతిం సహాయ । మవాప్యయః క్షత్రియ కాలరాత్రిం
ధారాంశితాం రామపరశ్వధస్య । సంభావయ త్యుత్పలపత్రసారాం॥ ౪౨

అస్యాంకలక్ష్మీ ర్భవ దీర్ఘబాహో । ర్మాహిష్మతీ వప్రనితంబకాంచీం
ప్రాసాదజాలై ర్జలవేణిరమ్యాం । రేవాంయది ప్రేక్షితు మస్తికామః॥ ౪౩

తస్యాః ప్రకామం ప్రియదర్శనోపి । నసక్షితీశో రుచయే బభూవ
శరత్ప్రమృష్టాంబుధరోపరోధః । శశీవపర్యాప్త కలోనలిన్యాః॥ ౪౪

సాశూరసేనాధిపతిం సుషేణ । ముద్దిశ్యలోకాంతరగీతకీర్తిం
ఆచారశుద్ధో భయవంశదీపం । శుద్ధాంతరక్ష్యా జగదేకుమారీ॥ ౪౫

నీపాన్వయః పార్థివ ఏషయజ్వా । గుణైర్యమాశ్రిత్య పరస్పరేణ
సిద్ధాశ్రమం శాంత మివైత్యసత్త్వై । ర్నైసర్గికో ప్యుత్ససృజే విరోధః॥ ౪౬

యస్యాత్మగేహే నయనాభిరామా । కాంతిర్హిమాంశో రివసన్నివిష్టా
హర్మ్యాగ్ర సంరూఢ తృణాంకురేషు । తేజోవిషహ్యం రిపుమందిరేషు॥ ౪౭

యస్యావరోధ స్తనచందనానాం । ప్రక్షాళనా ద్వారివిహారకాలే
కలిందకన్యా మధురాంగతాపి । గంగోర్మిసంసక్త జలేవభాతి॥ ౪౮

బంధుపద్మమ్ములలరించి ♦ వైరిపంక । మింకఁజేసిపరితాపాన ♦ నెసఁగునతని
యందు మృదుల కుముద్వతి ♦ యాత్మభావ । బంధమునుభానుమతివలెఁ ♦ బఱుపదయ్యె॥ ౩౬

అంతఁగంజాతగర్భంపుఁ ♦ గాంతికలిగి । వనజగర్భునిసృష్టికి ♦ వన్నెయిడెడు
రూపసుగుణాఢ్యసుదతి న ♦ నూపనృపతి । యెదుటఁజేర్చిసునంద దా ♦ నిట్లుపలికె॥ ౩౭

యూపములఁబదునెన్మిది ♦ ద్వీపములను । నిల్పివేయిభుజమ్ములఁ ♦ గొల్పియాజిఁ
బరులుగనఁగాని రాజశ ♦ బ్దంబుఁబడసి । యుండెఁగార్తవీర్యుఁడన ♦ యోగియొకఁడు॥

సలుపఁదగనిపి సలుపంగఁ ♦ దలఁచునంత । నెక్కిడినచాపముఁబూల్చి ♦ యెదుటనిల్చి
చెడుతలంపులుమనములఁ ♦ జెందకుండఁ । బ్రజలశిక్షించిరక్షించు ♦ వాఁడతండు॥ ౩౯

అల్లెత్రాటనుభుజము ల ♦ ల్లాడకుండఁ । గట్టనిట్టూర్పువెట్టి వ ♦ క్త్రములయందు
నతనిచెఱనుండెఁగరుణించి ♦ యనుపుదాఁక । నిందుఁగెల్చినయట్టి లం ♦ కేశ్వరుండు॥ ౪౦

అతనికులమున నీప్రతీ ♦ పాఖ్యనృపతి । జ్ఞానవృద్ధులఁగొల్చు న ♦ జ్ఞానిగలిగి
సిరికినాశ్రితదోషాళి ♦ చేతఁబోడము । ప్రకృతి చంచలయనునిందఁ ♦ బాపివైచె॥ ౪౧

వహ్నిసాయంబుయుద్ధానఁ ♦ బడసియితఁడు । క్షత్రియులకాలరాత్రియై ♦ చన్నయట్టి
పరశురామునివాఁడియౌ ♦ పరశుధారఁ । గలువరేకులసారంబు ♦ గాఁగనెంచె॥ ౪౨

మించిమాహిష్మతీపురి ♦ కాంచియైన । విమలరేవానదీపూర ♦ విభవములను
హర్మ్యములనుండిచూడఁగా ♦ నాసయున్న । నగుము నీవీమహాభుజు ♦ నంకలక్ష్మి॥ ౪౩

ఎంతప్రియదర్శనుండైన ♦ నిందుమతికి । నన్నృపాలుఁడురుచియింపఁ ♦ డయ్యెఁ గోర
మొగిలువీడి శరత్కాల ♦ పూర్ణుఁడయ్యు । నిందుఁ డబ్జంబులకు రుచి ♦ యింపనట్లు॥ ౪౪

అంత నకన్యకిట్లనె ♦ నాసునంద । యుభయకులదీపమును మఱి ♦ శుభచరిత్రుఁ
డగుచు లోకాంతరములను ♦ యశముగాంచి । చెలఁగునాశూరసేను న ♦ పేణుఁజూపి॥

ఇతఁడునీపాన్వయుఁడుయాజి ♦ యితనిఁబొంది । గుణములన్యోన్యవైరంబు ♦ గొనకపొదలు
శాంతసిద్ధాశ్రమముఁబొంది ♦ సత్త్వచయము । ప్రకృతివైరమ్ములనుమాని ♦ పరఁగురీతి॥

కనులకభిరామమౌచంద్రి ♦ కాంతివంటి । కాంతితనమందిరమ్మునఁ ♦ గ్రాలఁజేసె
భూరిహర్మ్యాగ్రములగడ్డి ♦ మొలచియున్న । శత్రుగృహములదుస్సహ ♦ శౌర్యముంచె॥

ఇతఁడు జలకేళిశుద్ధాంత ♦ సతులఁగూడి । సలుపఁదత్కుచచందన ♦ ములనుగలసి
యమునమధురాపురప్రాంత ♦ మందునున్న । గంగతరఁగలఁగూడిన ♦ కరణినొప్పు॥ ౪౮

త్రాసేన తార్క్ష్యాత్కిల కాలియేన । మణింవిసృష్టం యమునౌకసాయః
వక్షఃస్థల వ్యాపి రుచందధానః । సకౌస్తుభం హ్రేపయతీవకృష్ణం॥ ౪౯

సంభావ్య భర్తారమముం యువానం । మృదుప్రవాలో త్తర పుష్పశయ్యే
బృందావనే చైత్రరథా దనూనే । నిర్విశ్యతాం సుందరి యౌవనశ్రీః॥ ౫౦

అధ్యాస్య చాంభః పృషతోక్షితాని । శైలేయగంధీని శిలాతలాని
కలాపినాంప్రావృషి పశ్యనృత్యం । కాంతాసు గోవర్ధన కందరాసు॥ ౫౧

నృపంతమావర్త । మనోజ్ఞనాభిః । సావ్యత్యగా దన్యవధూ ర్భవిత్రీ
మహీధరం మార్గవశాదుపేతం । స్రోతోవహా సాగరగామినీవ॥ ౫౨

అథాంగదాశ్లిష్టభుజం భుజిష్యా । హేమాంగదం నామకళింగ నాథమ్
ఆసేదుషీం సాదితశత్రుపక్షం । బాలామబాలేందుముఖీం బభాషే॥ ౫౩

అసౌమహేంద్రాద్రి సమానసారః । పతిర్మహేంద్రస్య మహోదధేశ్చ
యస్యక్షర త్సైన్య గజచ్ఛలేన । యాత్రాసుయాతీవ పురోమహేంద్రః॥ ౫౪

జ్యాఘాతరేఖే సుభుజో భుజాభ్యాం । బిభర్తి యశ్చాపభృతాం పురోగః
రిపుశ్రియాం సాంజన బాష్పసేకే । బందీకృతానా మివ పద్ధతీ ద్వే॥ ౫౫

యమాత్మనః సద్మని సన్నికృష్టో । మంద్రధ్వని త్యాజిత యామతూర్యః
ప్రాసాదవాతాయన దృశ్యవీచిః । ప్రబోధయ త్యర్ణవ ఏవసుప్తం॥ ౫౬

అనేనసార్థం విహరాంబురాశే । స్తీరేషు తాలీవనమర్మరేషు
ద్వీపాంతరానీత లవంగపుష్పై । రపాకృత స్వేదలవామరుద్భిః॥ ౫౭

ప్రలోభితా ప్యాకృతి లోభనీయా । విదర్భరాజావర జాతయైవం
తస్మాదపావర్తత దూరకృష్టా । నీత్యేవలక్ష్మీః ప్రతికూలదైవాత్॥ ౫౮

అథోరగాఖ్యస్య పురస్యనాథం । దౌవారికీ దేవసరూప మేత్య
ఇతశ్చకోరాక్షి విలోకయేతి । పూర్వానుశిష్టాం నిజగాదభోజ్యాం॥ ౫౯

పాండ్యోయమంసార్పిత లంబహారః । క్లృప్తాంగరాగో హరిచందనేన
ఆభాతిబాలాతప రక్తసానుః । సనిర్ఝరోద్గార ఇవాద్రిరాజః॥ ౬౦

వింధ్యస్య సంస్తంభయితామహాద్రే । ర్నిశ్శేషపీతోజ్ఝిత సింధురాజః
ప్రీత్యాశ్వమేధావభృథార్ద్రమూర్తేః । సౌస్నాతికో యస్య భవత్యగస్త్యః॥ ౬౧

గరుడునకునోడి యమునలోఁ ♦ గాఁపురంబు। సలుపు కాళీయుఁ డిచ్చిన ♦ వెలుఁగుమణిని
వక్షమునఁ దాల్చుఁ గౌస్తుభ ♦ ప్రజ్ఞ మూను। కృష్ణునకు లజ్జ గొల్పెడు ♦ క్రియ నితండు॥ ౪౯

ఈపడుచు కేని భర్తగా ♦ నెంచి నీవు। చిగురు లునిచిన మెత్తపూ ♦ సెజ్జమీఁద
యౌవనశ్రీల సుందరీ ♦ యనుభవింపు। చైత్రరథతుల్య బృందావ ♦ చిత్రవనిని॥ ౫౦

రాతిపూపరిమళముల ♦ రమ్యమగుచుఁ। జినుకులను గాంచి తడిసిన ♦ శిలలనుండి
కనుము గోవర్ధనాచింత ♦ కందరములఁ। గలుగు శిఖినృత్యముల వాన ♦ కాలమందు॥ ౫౧

అన్య పత్నిఁగఁ దెలిసి త♦న్నక్కుమారి। నుడిపగిది నాభిచెన్నారు ♦ సుందరాంగి
యబ్ధిఁ జనుచున్న నడ్డమై ♦ యదిరి రాఁగఁ। దప్పనదివలెఁ దన్నప్పుఁ ♦ దప్పిచనియె॥ ౫౨

అంత రిపుపక్షభంగు హే♦మాంగదాఖ్యు। నంగదాంచితబాహు క♦ళింగనాథు
నెదుటి బాలకుఁ బూర్ణేందు ♦ వదనకనియె। నమలదౌవారికామణి ♦ యౌ సునంద॥ ౫౩

ఇతఁడు బలమునఁ బోలు మ♦హేంద్రగిరిని। నేలుచుండు మహాబ్ధి మ♦హేంద్రములను
ఇతని యాత్రలముందు మ♦హేంద్రశైల। మరుగు మదగజతతి మిష ♦ ననఁగఁ దోఁచు॥ ౫౪

కార్ముకధరాగ్రగణ్యుఁడై ♦ క్రాలు నితఁడు। గలనఁ గొనిచను రిపులక్ష్మి ♦ కజ్జలాశ్రు
ధారఁ దడిసిన రెండు ప♦థమ్ములనఁగ। భుజములఁ గిణాంక రేఖలు ♦ పూని నాఁడు॥ ౫౫

అబ్ధియీతని నిలయంబు ♦ నంటియుంట। నతులరవముల యామతూ♦ర్యముల మించి
సౌధజాలాళి వీచి ద♦ర్శనమొసంగి। మేలుకొలుపును సుప్తు నృ♦పాలు నితని॥ ౫౬

పడసిద్వీపాంతరలవంగ ♦ పరిమళమును। జెమటలార్చెడు వాతపో ♦ తములఁ జెలఁగి
తాళవనముల మర్మర ♦ ధ్వనుల మించు। జలధితటముల నితనితో ♦ సలుపు కేళి॥ ౫౭

అనుచు లోభమ్ము నెంతఁ గొ♦ల్పినను వినక। రూపవతి భోజు చెల్లెలా ♦ భూపుఁ దొలఁగఁ
దన్ను దూరాననుండి య♦త్నమున దేఁగ। సిరి తలంపక దురదృష్టుఁ ♦ దొలఁగు కరణి॥ ౫౮

అంత భోజాన్వయను గూడి ♦ యమరరూపు। నాగపురనృపుఁ జేరి సు♦నంద పలికె
నిందుమతితోడ నెప్పటి ♦ చందమునను। గాంచుమిటను జకోరాక్షి ♦ యంచుఁ జూపి॥

పాండ్యుఁ డీతఁడు చందన ♦ పంకమలఁది। మూఁపునను హారములు వేలఁ ♦ బొదలుచుండు
నెఱ్ఱనై సానువొప్పు లే ♦ యెండచేత। నేళ్లు దిగఁ బాఱు గాల్వలు న♦గేంద్రుపగిది॥ ౬౦

అశ్వమేధావభృథము చే ♦ నంగమెల్ల। దడియు నితనికి సౌస్నాత ♦ కుఁడును బ్రియుఁడు
వింధ్యము నణంచి సంద్రమ్ము♦ పీల్చి దానిఁ। గ్రమ్మఱఁ ద్యజించినట్టి య♦గస్త్యమౌని॥ ౬౧

అస్త్రంహరాదాప్తవతా దురాపం । యేనేంద్రలోకావజయాయ దృప్తః
పురాజనస్థాన విమర్దశంకీ । సంధాయ లంకాధిపతిః ప్రతస్థే॥ ౬౨

అనేనపాణౌ విధివద్గృహీతే । మహాకులీనేన మహీవగుర్వీ
రత్నానువిద్ధార్ణవ మేఖలాయా । దిశః సపత్నీ భవదక్షిణస్యాః॥ ౬౩

తాంబూలవల్లీ పరిణద్ధపూగా । స్వేలాలతాలింగిత చందనాసు
తమాలపత్రాస్తరణాసురంతుం । ప్రసీదశశ్వన్మలయస్థలీషు॥ ౬౪

ఇందీవరశ్యామ తనుర్నృపోసౌ । త్వంరోచనాగౌర శరీరయష్టిః
అన్యోన్యశోభా పరివృద్ధయేవాం । యోగస్తటిత్తోయదయోరివాస్తు॥ ౬౫

స్వసుర్విదర్భాధిపతేస్తదీయో । లేభేంతరం చేతసి నోపదేశః
దివాకరాదర్శన బద్ధకోశే । నక్షత్రనాథాంశు రివారవిందే॥ ౬౬

సంచారిణీ దీపశిఖేవ రాత్రౌ । యంయంవ్యతీయాయ పతింవరాసా
నరేంద్రమార్గాట్ట ఇవప్రపేదే । వివర్ణభావం ససభూమిపాలః॥ ౬౭

తస్యాంరఘోః సూనురుపస్థితాయాం । వృణీతమాంనేతి సమాకులోభూత్
వామేతరః సంశయమస్య బాహుః । కేయూరబంధో చ్ఛ్వసితైర్నునోద॥ ౬౮

తంప్రాప్య సర్వావయవానవద్యం । వ్యావర్తతాన్యోప గమాత్కుమారీ
నహిప్రఫుల్లం సహకారమేత్య । వృక్షాంతరం కాంక్షతి షట్పదాళిః॥ ౬౯

తస్మిన్సమావేశిత చిత్తవృత్తి । మిందుప్రభామిందుమతీ మవేక్ష్య
ప్రచక్రమేవక్తు మనుక్రమజ్ఞా । సవిస్తరంవాక్య మిదం సునందా॥ ౭౦

ఇక్ష్వాకువంశ్యః కకుదంనృపాణాం । కకుత్స్థ ఇత్యాహితలక్షణోభూత్
కాకుత్స్థ శబ్దంయత ఉన్నతేచ్ఛాః । శ్లాఘ్యం దధత్యుత్తర కోసలేంద్రాః॥ ౭౧

మహేంద్రమాస్థాయ మహోక్షరూపం । యఃసంయతి ప్రాప్త పినాకిలీలః
చకారబాణై రసురాంగనానాం । గండస్థలీః ప్రోషితపత్రలేఖాః॥ ౭౨

ఐరావతాస్ఫాలన విశ్లథంయః । సంఘట్టయన్నంగదమంగదేన
ఉపేయుషః స్వామపిమూర్తిమగ్ర్యాం । మర్ధాసనం గోత్రభిదోధితస్థౌ॥ ౭౩

జాతఃకులేతస్య కిలోరుకీర్తిః । కులప్రదీపో నృపతిర్దిలీపః
అతిష్ఠదేకోన శతక్రతుత్వే । శక్రాభ్యసూయా వినివృత్తయేయః॥ ౭౪

హరునిచేనస్త్రమందిన దు♦రాపుఁడైన । యీతఁడోర్చు జనస్థాన♦మేచియించుఁ
దొలుత సంధినినీతని ♦ తోడసలిపి । యింద్రుపైనేగఁ బేర్చి లం♦కేశ్వరుండు॥ ౬౨

విధివిహితమైనయట్టి సం♦ధ్యావిధులతోడ । నిమ్మహాకులుకరము గ్ర♦హించినీవు
మణిమయూతార్ణవమేఖలా ♦ మండితయగు । వసుధవలె దక్షిణాశాస ♦ పత్నివగుము॥ ౬౩

ఏలకులుబ్రాకుచందన ♦ వృక్షములను । నాగవల్లులుపెనగొన్న ♦ పూగములను
బైఁబయినిరాలిన తమాల ♦ పత్రములను । జెలఁగుమలయస్థలులకేళి ♦ సలుపుమీవు॥ ౬౪

ఎసఁగునీలోత్పలశ్యామ ♦ మితనిమేను । నెగడుగోరోజనపుఁజాయ ♦ నీదుతనువు
మీసమాగమ మాతటి ♦ న్మేఘములను । మించి యన్యోన్యశోభను ♦ బెంచుఁగాత॥ ౬౫

అనెడుచెలిబోధయవకాశ ♦ మందదయ్యె । నావిదర్భేశుచెలియలి ♦ యాత్మయందు
నర్కుఁగానమిమోడ్చిన ♦ యబ్జమందు । నిందుకిరణాళి యవకాశ ♦ మందనట్లు॥ ౬౬

ఆపతింవరయొక్కొక్క ♦ భూపుదాఁటి । పోవవైవర్ణ్యమాతనిఁ ♦ బొందుచుండె
రాత్రిదివ్వటిఁగొనిచన ♦ రాజవీధిఁ । గడచినగృహంబుచీఁకటిఁ ♦ బడయుపగిది॥ ౬౭

అంతరఘుసూతితనుఁడాయ ♦ నామెఁజూచి । వలచునోలేదొయనిమదిఁ ♦ గలఁగఁజొచ్చె
సడలభుజకీర్తియాతని ♦ కుడిభుజమ్ము । వడిగఁగంపించి సంశయ ♦ మెడలఁజేసె॥ ౬౮

అతనిసర్వాంగసుందరు ♦ నక్కుమారి । చేరియన్యులడాయంగఁ ♦ గోరదయ్యెఁ
బుష్పితరసాలభూజంబు ♦ పొంతఁజేరి । యన్యవృక్షంబుఁగోరునే ♦ యళికులంబు॥ ౬౯

మానసప్రవృత్తినాతని ♦ లోనఁజేర్చి । యిందుకాంతినిజెన్నారు ♦ నిందుమతిని
గాంచి పల్కులక్రమముఁ జ♦క్కఁగనెఱుంగు । నాసునంద సవిస్తృతి♦ననియెనిట్లు॥ ౭౦

తిలకమైయుండ్లకిక్ష్వాకు ♦ కులమునందు । ఖ్యాతగుణుఁడు కకుత్స్థుఁడు ♦ గలిగెఁగాన
నుత్తరపుఁగోసలేశ్వరు ♦ లున్నతేచ్ఛ । లందికాకుత్స్థపూజ్యాంక ♦ మలరుచుండ్రు॥ ౭౧

వృషభరూపంబుదాల్చిన ♦ యింద్రునెక్కి । యాలమునవాపినాకిని ♦ లీలఁబొలిచి
రాక్షసస్త్రీలచెక్కిళ్ళ ♦ వ్రాసియున్న । చిత్రములబాణములచేతఁ♦జెఱిపెనతఁడు॥ ౭౨

అగ్గిరిభేదితనపూజ్య ♦ మైనరూప । మందినపుడును నతని పీ♦ఠార్ధమందు
నమరకరిఁదట్టుసడలిన ♦ యంగదమ్ము । నంగదము రాయఁగూర్చుండి ♦ యలరఁగలిగె॥ ౭౩

అతనికులమునఁగులదీపుఁ ♦ డౌదిలీప । నృపతియురుకీర్తి జన్మించి ♦ యెలమినించి
శక్రునియసూయమాన్పఁగా ♦ సలిపెనొక్కటి । దక్కవగ నూఱుజన్నముల్ ♦ధరణిమీఁద॥

యస్మిన్మహీం శాసతి వాణినీనాం । నిద్రాం విహారార్ధపథే గతానాం
వాతోఽపి నాస్రంసయదంశుకాని । కోలంబయేదాహరణాయ హస్తం॥ ౭౫

పుత్రో రఘుస్తస్య పదం ప్రశాస్తి । మహాక్రతో ర్విశ్వజితః ప్రయోక్తా
చతుర్దిగావర్జిత సంభృతాం యో । మృత్పాత్రశేషా మకరోద్విభూతిం॥ ౭౬

ఆరూఢమద్రీ నుదధీన్వితీర్ణం । భుజంగమానాంవ సతింప్రవిష్టం
ఊర్ధ్వంగతంయస్య నచానుబంధి । యశః పరిచ్ఛేత్తుమియత్తయాలం॥ ౭౭

అసౌకుమారస్తమజోఽనుజాత । స్త్రివిష్టపస్యేవ పతింజయంతః
గుర్వీం ధురం యోభువనస్యపిత్రా । ధుర్యేణదమ్యః సదృశం బిభర్తి॥ ౭౮

కులేనకాంత్యా వయసానవేన । గుణైశ్చతై స్తైర్వినయ ప్రధానైః
త్వమాత్మనస్తుల్య మముంవృణీష్వ । రత్నంసమాగచ్ఛతు కాంచనేన॥ ౭౯

తతః సునందా వచనావసానే । లజ్జాంతనూకృత్య నరేంద్రకన్యా
దృష్ట్యాప్రసాదామలయా కుమారం । ప్రత్యగ్రహీ త్సంవరణస్రజేవ॥ ౮౦

సాయూని తస్మిన్నభిలాష బంధం । శశాకశాలీనతయా నవక్తుం
రోమాంచలక్ష్యేణచ గాత్రయష్టిః । భిత్త్వానిరాక్రామ దరాలకేశ్యాః॥ ౮౧

తథాగతాయాం పరిహాసపూర్వం । సఖ్యాంసఖీ వేత్రభృదా బభాషే
ఆర్యే వ్రజామోఽన్యత ఇత్యథైనాం । వధూరసూయాకుటిలం దదర్శ॥ ౮౨

సాచూర్ణగౌరం రఘునందనస్య । ధాత్రీకరాభ్యాం కరభోపమోరూః
ఆసంజయామాస యథాప్రదేశం । కంఠేగుణంమూర్త మివానురాగం॥ ౮౩

తయా స్రజామంగళపుష్పమయ్యా । విశాలవక్షఃస్థల లంబయాసః
అమంస్త కంఠార్పిత బాహుపాశాం । విదర్భరాజావరజాం వరేణ్యః॥ ౮౪

శశినముపగతేయం కౌముదీ మేఘముక్తం
జలనిధిమనురూపం జహ్నుకన్యావతీర్ణా
ఇతిసమగుణయోగ ప్రీతయస్తత్రపౌరాః
శ్రవణకటునృపాణా మేకవాక్యంవివవ్రుః॥ ౮౫

ప్రముదితవరపక్ష మేకతస్తత్
క్షితిపతిమండల మన్యతో వితానం

అతఁడుధర నేలచుండ విహారభూమి । కరుగుదారిని నిదిరించు • నట్టిమస్తు
రాలివల్వలుముట్టఁడు • గాలికూడఁ । బరుఁడెవఁడు చూచుమహాస్తంబు • వానిగొనఁగ॥

విశ్వజిద్యాగ మొనరించి • వెలయుచుండు । నతనిపుత్రుండు రఘువేలు • నతనిసదను
నలుదెసలనోర్చికొన్నట్టి • కలిమినెల్ల । నొక్కమృత్పాత్రగామార్చి • యొప్పునాఁడు॥

అచలములనెక్కఁడాఁటె మహార్ణవముల । నురగులనివాసమునుజొచ్చె • నూర్ధ్వమరిగ
నడ్డులేకయె విహరించె • నతనియశము । దానిఁగొల్వంగ శక్యమే • దేనకైన॥ ౬౬

స్వర్గపతికిజయంతుని • చందమందు । నతనికిఁగుమారుఁడితఁడజుఁ • డవతరించి
తండ్రితోఁదుల్యముగఁదాల్చె • ధరణిభరము । మత్తనృషభముసరిమోచు • గిత్తకోలు॥

వినయముప్రధానమైయొప్పు • విమలకాంతి । కులగుణప్రియములనీకుఁ • గులయుతండు
గోరివరియింపుమీతనిఁ • గూర్మిమీఱఁ । గనకమునుగూడి రత్నమ్ము • గ్రాలుఁగాదె॥ ౬౭

అనుమసఖిపల్కఁగావిని • యంతమందు । సంచుకతోఁబంగిలజ్జ న • గెంప్రకన్య
ప్రవిమలామోదదృష్టితో • రాకొమారు । సహజముతోఁచిలె నరియించి• సంతసించెఁ॥ ౬౮

రఘునుతునిమీఁదితన యను • రాగమప్పుడు । బాలసిగ్గునఁబ్రకటింపఁ • జాలనిగయ్యఁ
గాననావక్రకుంతల • గాత్రయష్టి । పెద్దప్పకొనినచ్చెఁబులకలక్ష • వ్యాజమునసుఱాగ

ఇప్పుగిదినుండునెచ్చెలి • కిందుమతికిఁ । బలికెనవ్వులకై వేత్ర • పాణియిట్లు
పోదమాయన్యఁగూరిచి • పూజ్యురాల । యనినసనొక్క యబ్బాల• యసహనమునద్దె॥ ౬౯

అంతఁ గరభోరువక్కన్య • యానరేంద్ర । నందనునికంఠమందు సుమనంపుచేత
నర్హదేశానఁబెట్టించె• నమలమూర్ణ । గౌరమును రాగమూర్తినాఁ• గ్రాలుస్రజము॥ వాకి
మంగళముఁదెల్పు పుష్పదా • మమ్మజుండు । విపులనత్ఖస్థలంబున • వ్రేలఁగాంచి
యవ్విదర్భసుతనుజాత • యాత్మకంఠ । మందిడినబాహు పాశమ్ము•టంచుఁదలఁచె॥ ౭౦

ధృవకోకిల. సుగుణతుల్యులయోగమచ్చటఁ • జూచిపౌరులు ప్రీతులై
మొగిలువీడిన చంద్రుఁగూడిన • పూర్ణచంద్రిక యొంతయుఁ
దగినవార్నిధిఁజొచ్చిపాల్చెడు • ధన్యజాహ్నవి యీమొగా
జగతిలోనినిపల్కిరొక్కట • తమ్మెదరుల్ వినఁజేదుగా॥ ౭౧

ధృవకోకిల. పరునిపక్షమువారుదామొక • వంకసంతసమందగాఁ
బరనృపాలగణంబువేఱొక • వంకదైన్యముఁజెందఁగా

ఉషసి సర ఇవ ప్రఫుల్లపద్మం
కుముదవనప్రతిపన్ననిద్రమాసీత్ ॥ ౮౬

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కాళిదాసకృతౌ
స్వయంవరవర్ణనో నామ షష్ఠస్సర్గః.

సరసిజంబులువిచ్చఁ గల్వలు ♦ సర్వముల్ ముకుళింపఁగా
సర ముపస్సమయానఁగాంచెడు ♦ చందమాసభయుండెఁగా॥ ౭౬

గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చి
వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదివూడి సోమనాథ
నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు స్వ
యంవరవర్ణనమనేడు షష్ఠాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

సప్తమః సర్గః

అథోపయంత్రా సదృశేనయుక్తాం । స్కందేనసాక్షాదివ దేవసేనాం
స్వసారమాదాయ విదర్భనాథః । పురప్రవేశాభిముఖో బభూవ॥ ౧

సేనానివేశాన్పృథివీక్షితోపి । జగ్ముర్విభాతగ్రహ మందభాసః
భోజ్యాంప్రతి వ్యర్థమనోరథత్వా । ద్రూపేషు వేషేషు చ సాభ్యసూయాః॥ ౨

సాన్నిధ్యయోగాత్కిల తత్రశచ్యాః । స్వయంవరక్షోభకృతా మభావః
కాకుత్స్థముద్దిశ్య సమత్సరోపి । శశామ తేనక్షితిపాల లోకః॥ ౩

తావత్ప్రకీర్ణాభి నవోపచార । మింద్రాయుధద్యోతిత తోరణాంకం
వరఃసవధ్వా సహరాజమార్గం । ప్రాపధ్వజచ్ఛాయ నివారితోష్ణం॥ ౪

తతస్తదాలోకన తత్పరాణాం । సౌధేషుచామీకర జాలవత్సు
బభూవురిత్థం పురసుందరీణాం । త్యక్తాన్యకార్యాణి విచేష్టితాని॥ ౫

ఆలోకమార్గంసహసా వ్రజంత్యా । కయాచి దుద్వేష్టనవాంత మాల్యః
బంధుంనసంభావిత ఏవతావత్ । కరేణరుద్ధోపిచ కేశపాశః॥ ౬

ప్రసాధికాలంబిత మగ్రపాద । మాక్షిప్యకాచిద్ద్రవరాగమేవ
ఉత్సృష్టలీలాగతి రాగవాక్షా । దలక్తకాంకాం పదవీం తతాన॥ ౭

విలోచనం దక్షిణమంజనేన । సంభావ్య తద్వంచిత వామనేత్రా
తథైవవాతాయన సన్నికర్షం । యయౌశలాకా మపరా వహంతీ॥ ౮

జాలాంతరప్రేషిత దృష్టిరన్యా । ప్రస్థానభిన్నాం నబబంధనీవీం
నాభిప్రవిష్టా భరణప్రభేణ । హస్తేన తస్థావవలంబ్య వాసః॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

సప్తమాశ్వాసము.

---:o:---

గీతములు.

సేవసేనానితోనున్న ♦ దేవసేన । పగిదినిస్వతుల్యుఁడైనట్టి ♦ పతినిగూడి
పొలుచుచెల్లెలిఁదోకొని ♦ పురముగూర్చి । వెడలెను విదర్భనాథుండు ♦ వేడ్కమీఱ॥ ౧

భోజకులజాతయాశలఁ ♦ బోనడంప । రూపవేషములనుగూర్చి ♦ గోతపడుచు
వేఁడువనుజుక్కలట్టులు ♦ వెల్లఁబోయి । శిబిరములఁజేరెనప్పు డా♦ క్షితిపచయము॥ ౨

అప్పుడట శచిసన్నిధి ♦ యమరియుంట । నాస్వయంవరమును విఘ్న ♦ మంటపమ్ము
నక్కకుత్స్థకులోత్తము ♦ నందునృపుల । కెంతపగయున్ననా మెచ్చె ♦ శాంతమయ్యె॥ ౩

క్రొన్ననలచేతనెలకట్టు ♦ కొమరునింపఁ । దోరణము లింద్రచాపమ్ము ♦ సొరుఁజెంపఁ
డెక్కెములనీడవేఁడిమి ♦ యుక్కడంప । దంపతులు రాజమార్గానఁ ♦ దరలిరపుడు॥ ౪

అంతసౌధాళిఁబైడి గ♦వాక్షములను । వారిఁగాంచెడువేడ్కతోఁ ♦ బౌరనారు
లిట్లు తమతమ పనిపాటు ♦ లెల్లవీడి । మూఁకలుగవచ్చిమూఁగిరి ♦ మోదమిడుచు॥ ౫

వీడిముడి దారిపొడుగున ♦ విరులురాల । వడిగనొక్కతె జాలమ్ము ♦ వంకఁబారెఁ
జేతఁగురులున్నచోటుఁ ♦ జేరదాఁక । వేయఁదలఁపదుముడిని న♦వ్వేలఁదిమిన్న॥ ౬

ఓర్తు లత్తుకకైచాచి ♦ యున్నకాలు । దీసి వడిగను జాలమ్ము ♦ కేసిపఱచి
లలితగతిమాని యారని ♦ లక్కరసపు । టడుగుజాడలనించుచు ♦ నంతసాఁగెను॥ ౭

కాటుకను బెట్టితనకుడి ♦ కంటికంత । నెడమకంటికినిడకయే ♦ యింతియొకతె
పుడకచేతనుబట్టి తాఁ ♦ బోయిచేరెఁ । దద్దయును వేడ్కతోడ వా♦తాయనమ్ము॥ ౮

జాలమునదృష్టిపఱచుచుఁ ♦ జానయొర్తు । పోవుచుండఁగ వీడిన ♦ పోకముడిని
గట్టకయె జారుచీరెను ♦ బట్టిచేత । భూషణప్రభనాభిపైఁ ♦ బొడలనిలిచె॥ ౯

అర్ధాచితా సత్వరముత్థితాయాః । పదే పదే దుర్నిమితే గలంతీ
కస్యాశ్చిదాసీద్రశనా తదానీ । మంగుష్ఠమూలార్పిత సూత్రశేషా॥ ౧౦

తాసాంముఖై రాసవగంధగర్భై । ర్వ్యాప్తాంతరాః సాంద్రకుతూహలానామ్
విలోలనేత్రభ్రమరై ర్గవాక్షాః । సహస్రపత్రాభరణా ఇవాసన్॥ ౧౧

తా రాఘవం దృష్టిభిరాపిబంత్యో । నార్యోనజగ్ము ర్విషయాంతరాణి
తథాహి శేషేంద్రియ వృత్తిరాసాం । సర్వాత్మనా చక్షురివ ప్రవిష్టా॥ ౧౨

స్థానే వృతా భూపతిభిః పరోక్షైః । స్వయంవరం సాధుమమంస్త భోజ్యా
పద్మేవ నారాయణ మన్యథాసౌ । లభేత కాంతం కథమాత్మతుల్యం॥ ౧౩

పరస్పరేణస్పృహణీయ శోభం । నచేదిదం ద్వంద్వ మయోజయిష్యత్
అస్మిన్ద్వయే రూపవిధాన యత్నః । పత్యుః ప్రజానాం వితథోభవిష్యత్॥ ౧౪

రతిస్మరౌ నూనమిమావభూతాం । రాజ్ఞాంసహస్రేషు తథాహిబాలా
గతేయమాత్మ ప్రతిరూపమేవ । మనోహి జన్మాంతర సంగతిజ్ఞం॥ ౧౫

ఇత్యుద్గతాః పౌరవధూముఖేభ్యః । శృణ్వన్ కథాః శ్రోత్రసుఖాః కుమారః
ఉద్భాసితం మంగళసంవిధాభిః । సంబంధినః సద్మసమాససాద॥ ౧౬

తతోవతీర్యాశుకరేణుకాయాః । సకామరూపేశ్వర దత్తహస్తః
వైదర్భనిర్దిష్ట మథోవివేశ । నారీమనాంసీవ చతుష్కమంతః॥ ౧౭

మహార్హసింహాసన సంస్థితోసౌ । సరత్నమర్ఘ్యం మధుపర్కమిశ్రం
భోజోపనీతంచ దుకూలయుగ్మం । జగ్రాహసార్ధం వనితాకటాక్షైః॥ ౧౮

దుకూలవాసాః సవధూసమీపం । నిన్యేవినీతై రవరోధరక్షైః
వేలాసకాశంస్ఫుట ఫేనరాజి । ర్నవైరుదన్వా నివచంద్రపాదైః॥ ౧౯

తత్రార్చితో భోజపతేః పురోధా । హుత్వాగ్నిమాజ్యాదిభి రగ్నికల్పః
తమేవచాధాయ వివాహసాక్ష్యే । వధూవరౌ సంగమయాం చకార॥ ౨౦

హస్తేనహస్తం పరిగృహ్య వధ్వాః । సరాజసూనుః సుతరాం చకాసే
అనంతరాశోకలతా ప్రవాళం । ప్రాప్యేవచూతః ప్రతిపల్లవేన॥ ౨౧

ఆసీద్వరః కంటకితప్రకోష్ఠః । స్విన్నాంగుళిః సంవవృతే కుమారీ
వృత్తిస్తయోః పాణిసమాగమేన । సమంవిభక్తేవ మనోభవస్య॥ ౨౨

సతియొకర్తుక మొలనూలు ♦ సగము(గుచ్చి । సత్వరమ్ముగ లేచి స♦సంభ్రమముగ
బోవనడుగడ్డునకు జారి ♦ పోయి మణులు । కాలిబొటవ్రేలిదారం బె ♦ [illegible]
మధునుగంధము చేనొప్పి ♦ మంజుగతిని । దమినిజలియించుకన్నులగ ♦ [illegible]
నలరుచుమం డెడుసుదతుల ♦ యాళవమ్ములు । పద్మభూపవైదొరచె గ♦వాక్షములకు [illegible] ౧౧

చూపులను రాఘవునిదా(కు ♦ సుందరులకు । వవ్యశిపయుంబులకు మనం♦బరుగ [illegible]
దక్కుటెందియవృత్తులు ♦ దనరుచుండెఁ । గంటిలోపల నే స్థితిఁ ♦ గాంచినట్టు [illegible] ౧౨

ఎందరో పరోక్షముగఁ దమ్ము ♦ నెన్నునృపతు । లున్న సంగవణంబు య♦[illegible]
నెఱపెఁ గాకున్న శ్రీదేవి ♦ హరినిబోలె । ననుగుణుని గాంచియున్నె భో♦జాను [illegible] ౧౩

ఇట్టు లన్యోన్యమునుమించు ♦ నట్టిశోభ । గాంచు నీమిథునంబును ♦ గలుపకున్న
వీరిలోనట్టిరూపంబు ♦ పెట్టుటకును । విధియొనర్చిన యత్నంబు ♦ [illegible] ౧౪

వీరు రతిమన్మథులె యిట్లు ♦ వెలసినారు । భూపకోటిని దనప్రతి ♦ [illegible]
నిమ్మహాత్మునివరియించె ♦ నిక్కమారి । మనముజన్మాంతరపుగతిఁ ♦ [illegible] ౧౫

అనుచుఁ జెవికింపుగాఁ గఁ బౌ♦రాంగనాళి । యాడుమాటలనాలించు ♦ [illegible]
రమ్యమంగళశోభా వి♦రాజితమ్ము । పూతనిలయము కన్యాప్ర♦దాతృ [illegible] ౧౬

కరిణిపైనుండి యటదిగ్గి ♦ సరభసమునఁ । గామమూపాధవాఘుని ♦ [illegible]
చొచ్చె లోపలిచవికె భో♦జుండు సూప । సుందరులమానసంబును ♦ [illegible] ౧౭

అవ్వారసింహాసనంబున ♦ నధివసించి । పట్టుపుట్టముజత మను♦[illegible]
మణిమయుతార్ఘ్యంబుగొని భోజ♦మహిపుఁ డిడఁగ । నంగనారత్నములు [illegible]

శ్వేతవస్త్రిని రఘుసుతుఁ ♦ జేర్చిరపుడు । పడఁతు లంతఃపురమువారు ♦ [illegible]
నూత్నచంద్రినికిరణాళి ♦ మురుగుతోడి । సింధువను దీరమునకును ♦ [illegible] ౧౮

భోజగృహమునఁ బూజ్యుఁ డై♦పొల్చుచున్న । యగ్నిసముఁడు పురోహితుఁ♦[illegible]
వేల్చి యాజ్యాదిహవ్యాళి ♦ వీతిహోత్రు । సాక్షిగవధూవరులఁ గూర్చె ♦ [illegible]

అంత నారాజనుతుఁడు మం♦[illegible] । చెలఁగుసతిహస్తమును దన ♦ చేతఁ బట్టె
ప్రబ్బినయశోకలతలో[illegible] ♦ పల్లవముగఁ । బల్లవముఁ జేర్చె రామ్యావి ♦ [illegible] ౨౦

చెలఁగెఁ బులకలు వరునిమూం♦జేతికడను । వెలసెఁ జెమటలు కన్నియ♦ [illegible]
బాలికానిట్లు పాణి స♦మాగమమున । నిద్దఱకుఁ బ్రేమ సమమయి ♦ [illegible] ౨౧

తయోరపాంగప్రతిసారితాని । క్రియాసమాపత్తినివర్తితాని
హ్రీయంత్రణామానశిరే మనోజ్ఞా । మన్యోన్యలోలాని విలోచనాని॥ ౨౩

ప్రదక్షిణప్రక్రమణాత్కృశానో । రుదర్చిషస్తన్మిథునం చకాసే
మేరోరుపాంతేష్వివ వర్తమాన । మన్యోన్యసంసక్తమహస్త్రియామం॥ ౨౪

నితంబగుర్వీ గురుణా ప్రయుక్తా । వధూర్విధాతృప్రతిమేన తేన
చకార సా మత్తచకోరనేత్రా । లజ్జావతీ లాజవిసర్గమగ్నౌ॥ ౨౫

హవిఃశమీపల్లవలాజగంధీ । పుణ్యః కృశానోరుదియాయ ధూమః
కపోలసంసర్పిశిఖః స తస్యా । ముహూర్తకర్ణోత్పలతాం ప్రపేదే॥ ౨౬

తదంజనక్లేదసమాకులాక్షం । ప్రమ్లానబీజాంకురకర్ణపూరం
వధూముఖం పాటలగండలేఖ । మాచారధూమగ్రహణాద్బభూవ॥ ౨౭

తౌ స్నాతకైర్బంధుమతా చ రాజ్ఞా । పురంధ్రిభిశ్చ క్రమశః ప్రయుక్తం
కన్యాకుమారౌ కనకాసనస్థా । వార్ద్రాక్షతారోపణమన్వభూతాం॥ ౨౮

ఇతి స్వసుర్భోజకులప్రదీపః । సంపాద్య పాణిగ్రహణం స రాజా
మహీపతీనాం పృథగర్హణార్థం । సమాదిదేశాధికృతానధిశ్రీః॥ ౨౯

లింగైర్ముదః సంవృతవిక్రియాస్తే । హ్రదాః ప్రసన్నా ఇవ గూఢనక్రాః
వైదర్భమామంత్ర్య యయుస్తదీయాం । ప్రత్యర్ప్య పూజాముపదాచ్ఛలేన॥ 30

స రాజలోకః కృతపూర్వసంవి । దారంభసిద్ధౌ సమయోపలభ్యం
ఆదాస్యమానః ప్రమదామిషం త । దావృత్య పంథానమజస్య తస్థౌ॥ 3౧

భర్తాపి తావత్క్రథకైశికానా । మనుష్ఠితానంతరజావివాహః
సత్త్వానురూపాహరణీకృతశ్రీః । ప్రాస్థాపయద్రాఘవమన్వగాచ్చ॥ 3౨

తిస్రస్త్రిలోకప్రథితేన సార్ధ । మజేన మార్గే వసతీరుషిత్వా
తస్మాదపావర్తత కుండినేశః । పర్వాత్యయే సోమ ఇవోష్ణరశ్మేః॥ 33

ప్రమన్యవః ప్రాగపి కోసలేంద్రే । ప్రత్యేకమాత్తస్వతయా బభూవుః
అతో నృపాశ్చక్షమిరే సమేతాః । స్త్రీరత్నలాభం న తదాత్మజస్య॥ 3౪

తముద్వహంతం పథి భోజకన్యాం । రురోధ రాజన్యగణః స దృప్తః
బలిప్రదిష్టాం శ్రియమాదదానం । త్రైవిక్రమం పాదమివేంద్రశత్రుః॥ 3౫

ఒండొరులఁజూచు వేడ్కచే ♦ నొప్పునట్టి । యోరచూపులఁబ్రసరించు ♦ చుండునట్టి
దృష్టి దృష్టినిగలసినఁ ♦ ద్రిప్పునట్టి । వారికన్నులు సిగ్గుచే ♦ వాలివఱలె॥ ౨౩

దంపతులు దీప్తివంతులై ♦ తనరుచుండు । నగ్నిచుట్టు ప్రదక్షిణ ♦ మాచరించి
కలసి మేరుగిరీంద్రంబు ♦ బలిసితిరుగు । పగలు రేయి తెఱంగున ♦ నఱలిరపుడు॥ ౨౪

గురునితంబిని మత్తచ♦కోరనేత్ర । లజ్జచేఁగాళ్లువఘువు పే♦లాలవ్రేల్చె
వహ్నిలోపలబ్రహ్మకుఁ ♦ బ్రతిముఁడనఁగ । నొప్పుగురువర్యుచేత ని♦యుక్తయగుచు॥ ౨౫

జమ్మిచిగురుల లాజల ♦ చారుహవ్య । ముల సుగంధమ్ముచేఁ బరి ♦ పూతమగుచు
నగ్నిఁబొడమి కపోలమ్ము♦ నంటుధూమ । కలికతత్కర్ణభూషగాఁ♦ జెలఁగెనపుడు॥ ౨౬

హోమధూమము మానిని ♦ మోముఁ గ్రమ్మఁ । గజ్జలజలంబుచేఁగనుల్ ♦ గలకవాఱెఁ
గర్ణభూషలు మొలకల ♦ గతినివాడె । నెంతయుఁ గపోలరేఖ దా ♦ నెఱ్ఱనయ్యె॥ ౨౮

వైఁడిపీటల వధువును ♦ వరుఁడునుండి । క్రమముగా స్నాతకులు బంధు♦రాజితోడి
రాజు ముత్తైదువులు నను♦రాగమొప్పఁ । జల్లు తడియక్షతలుఁదాల్చి ♦ యుల్లసిలిరి॥ ౨౯

భోజకులదీపకుండగు ♦ భూపతిలకుఁ । డధికసంపన్నుఁడివ్విధి ♦ ననుజపెండ్లి
సాంతముగఁజేసి తక్కుభూ♦కాంతులకును । బూజ లొనరింప నధికార♦రాజిఁ బనిచె॥

మకరములుగల్గి తేఁటలౌ ♦ మడుఁగులట్లు । దాఁచి క్రోధంబు వెలికి మో♦దమును జూపి
మాఱుసత్కృతికట్నాల ♦ పేరనొసఁగి । చనిరి వైదర్భననుమతి ♦ సకలనృపులు॥ ౩౦

మున్నె తమకార్యసిద్ధికై ♦ భూపవితతి । యేర్పఱచుకొన్నవిధమున ♦ నేపుమీఱ
భోగ్యవస్తువుఁజేకొని ♦ పోవునట్టి । యజునిమార్గమ్ములో నిల్చి ♦ గడ్డముగను॥ ౩౧

అంతఁ జెల్లెలిపెండిలి ♦ యాచరించి । యున్నక్రథకైశికేశ్వరుం ♦ డుచితరీతి
నరణముగశ్రీలనర్పించి ♦ యజునకపుడు । వెడలసెలవిచ్చి తానును ♦ వెంటఁజనియె॥ ౩౨

ముజ్జగంబులవిఖ్యాతిఁ ♦ బొందినట్టి । యజునితోగుండినేశ్వరుఁ ♦ డధ్వమందు
మూఁడురాత్రులువసియించి ♦ వీడిమరలె । విధుఁడుపర్వాంతమునసూర్యు ♦ వీడునట్లు॥

కోసలేంద్రుఁడు తమ ధన ♦ కోశములను । గొల్లకొనియుంటచే మున్నె ♦ క్రోధముంట
ధరణిపతులోర్చియుందురే ♦ తత్సుతుండు । గాంచుస్త్రీరత్నలాభంబు♦గాంచికాంచి॥

భోజకన్యనుగొని చను ♦ భూపసుతుని । దర్పమున నడ్డగించిరి ♦ ధరణిపతులు
బలి సిరిఁగొనువామను ♦ పదము మున్ను । శక్రరిపుఁ డడ్డగించిన ♦ చందమునను॥ ౩౫

తస్యాః సరక్షార్థ మనల్పయోధ । మాదిశ్య పిత్ర్యం సచివం కుమారః
ప్రత్యగ్రహీత్పార్థివ వాహినీం తాం । భాగీరథీం శోణ ఇవోత్తరంగః॥ ౩౬

పత్తిః పదాతిం రథినం రథేశ । స్తురంగసాదీ తురగాధిరూఢం
యంతా గజస్యాభ్యపతద్గజస్థం । తుల్యప్రతిద్వంద్వి బభూవ యుద్ధం॥ ౩౭

నదత్సు తూర్యేష్వ విభావ్యవాచో । నోదీరయంతిస్మ కులోపదేశాన్
బాణాక్షరై రేవ పరస్పరస్య । నామోర్జితం చాపభృతః శశంసుః॥ ౩౮

ఉత్థాపితః సంయతి రేణురశ్వైః । సాంద్రీకృతః స్యందనవంశ చక్రైః
విస్తారితః కుంజర కర్ణతాలై । ర్నేత్రక్రమేణోప రురోధసూర్యం॥ ౩౯

మత్స్యధ్వజా వాయువశాద్విదీర్ణై । ర్ముఖైః ప్రవృద్ధ ధ్వజినీరజాంసి
బభుః పిబంతః పరమార్థమత్స్యాః । పర్యావిలానీవ నవోదకాని॥ ౪౦

రథీ రథాంగధ్వనినా విజజ్ఞే । విలోలఘంటాక్వణితేన నాగః
స్వభర్తృనామగ్రహణాద్బభూవ । సాంద్రే రజస్యాత్మపరావబోధః॥ ౪౧

ఆవృణ్వతో లోచనమార్గమాజౌ । రజోంధకారస్య విజృంభితస్య
శస్త్రక్షతాశ్వద్విపవీరజన్మా । బాలారుణోభూద్రుధిరప్రవాహః॥ ౪౨

సచ్ఛిన్నమూలః క్షతజేన రేణు । స్తస్యోపరిష్టాత్పవనావధూతః
అంగారశేషస్య హుతాశనస్య । పూర్వోత్థితో ధూమ ఇవాబభాసే॥ ౪౩

ప్రహారమూర్ఛాపగమే రథస్థా । యంతౄనుపాలభ్య నివర్తితాశ్వాన్
యైః సాదితా లక్షితపూర్వకేతూం । స్తానేవ సామర్షతయా నిజఘ్నుః॥ ౪౪

అప్యర్ధమార్గే పరబాణలూనా । ధనుర్భృతాం హస్తవతాం పృషత్కాః
సంప్రాపురేవాత్మజవానువృత్త్యా । పూర్వార్ధభాగైః ఫలిభిః శరవ్యం॥ ౪౫

ఆధోరణానాం గజసన్నిపాతే । శిరాంసి చక్రైర్నిశితైః క్షురాగ్రైః
హృతాన్యపి శ్యేననఖాగ్రకోటి । వ్యాసక్తకేశాని చిరేణ పేతుః॥ ౪౬

పూర్వం ప్రహర్తా న జఘాన భూయః । ప్రతిప్రహారాక్షమమశ్వసాదీ
తురంగమస్కంధనిషణ్ణదేహం । ప్రత్యాశ్వసంతం రిపుమాచకాంక్ష॥ ౪౭

తనుత్యజాం వర్మభృతాం వికోశై । ర్బృహత్సు దంతేష్వసిభిః పతద్భిః
ఉద్యంతమగ్నిం శమయాంబభూవు । ర్గజా వివిగ్నాః కరశీకరేణ॥ ౪౮

తనకుఁ దండ్రికి నాప్తుఁడై ♦ తనరుసచివుఁ । బ్రబలసేనలతో సతి ♦ రక్షకునిచి
రాకొమారుఁడెదిర్చెను ♦ రాజసేనఁ । బేర్చి గంగను శోణ యి♦మర్చునట్లు॥ ౩౬

రౌతురౌతును రథికుఁడు ♦ రథికవరుఁడు । గాలరియుఁగాలరియు మఱి ♦ గజముమీఁది
వాఁడు కరిమీఁదివాఁడును♦బ్రతిగనిలిచి । సమముగాద్వంద్వయుద్ధంబు ♦ సలిపిరపుడు॥

అధికతూర్యస్వనంబుల ♦ నాడుమాట । వినఁబడమి వంశకీర్తన ♦ విధమువీడి
తమపరువుఁజాటుచుండిరి ♦ తాముపలుచు । శరములనునక్షరంబులఁ ♦ జాపధరులు॥ ౩౮

అశ్వఖురముల లేచిన ♦ యట్టిధూళి । యరదములచక్రచయముల ♦ నతిశయించి
కరులవీనులనిహతిచేఁ ♦ గరముఁబెరిగి । భానునకునడ్డు తెఱయయ్యె ♦ బహరమందు॥ ౩౯

అనిలవశమున ముఖముల ♦ నట్టె తెఱచి । సైన్యఘట్టనలేచు ర♦జమ్ముఁగొనెడు
మత్స్యకేతనములుచూడ ♦ మలిననూత్న । జలముఁగొనుచేఁపలేయనఁ ♦ జాలియుండె॥

రథములనుజక్రములుసేయు ♦ రవముచేతఁ । గరులఁగదలెడుగంటల ♦ క్వణముచేతఁ
దమ్ముఁబరులను బతులనా♦మమ్ముచేత । నెఱుఁగుచుండిరి దట్టమై ♦ యొగయధూళి॥ ౪౧

ఆజిలో దృష్టిమార్గంబు ♦ నావరించి । రజముగొల్పిన యంధకా♦రమ్మునకును
బాలరవియయ్యె భటగజా♦శ్వములగముల । క్షతములందుండిపాఱు ర♦క్తంపుటేఱు॥ ౪౨

రేణుమూలము రుధిరమ్ముఁ ♦ ద్రెంచివైవఁ । బవనహతిదానిమీఁదనే ♦ పడినరజము
మండిమిగిలిననిప్పుపై ♦ నుండునట్టి । తొలుతలేచినపొగయన ♦ వెలుఁగుచుండె॥ ౪౩

దెబ్బదాఁకినమూర్ఛిల్లి ♦ తెప్పిరిలిన । రథికమణిసారథినిదూఱి ♦ రథ్యములను
మరలఁగొల్పించి ధ్వజముల ♦ గురుతుపట్టి । తన్నుఁగొట్టినమార్తురుఁ ♦ దరిగెఁగెరలి॥ ౪౪

చాపధరముక్తశరములు ♦ శత్రువరుల । బాణములమార్గమధ్యాన ♦ భగ్నమైన
ముందుసగములు లోహంపు♦మొనలతోడఁ । దమజవంబున లక్ష్యముల్ ♦ దాఁకుచుండె॥

కరులపోరున క్షురధార ♦ కలిగి మెఱయు । చక్రములమాపటులశీర్ష ♦ చయముఁద్రుంపఁ
గురులు డేగలగోళ్ళఁ జి♦క్కుకొనియుంటఁ । దడవునకుఁగానికూలదు♦ ధరణిమీఁద॥ ౪౬

తొలుతఁ దనచేతిదెబ్బచేఁ ♦ దూలితురగ । కంధరమ్మునఁబడి తన్నుఁ ♦ గరము నెత్తి
కొట్టఁజాలనిరిపువఁటి ♦ కొట్టకుండ । నతనిమనుగడరౌతు దా ♦ నభిలషించె॥ ౪౭

కత్తులనుదూసి తెంపరుల్ ♦ కవచధరులఁ । దమబృహద్దంతములవైనఁ ♦ దగులనట్టి
వహ్నిఁజల్లార్చుచుండెను ♦ భయముగొన్న । సింధురమ్ములు దమ కర ♦ శీకరముల॥ ౪౮

శిలీముఖోత్కృత్తశిరఃఫలాఢ్యా । చ్యుతైశ్శిరస్త్రైశ్చషకోత్తరేవ
రణక్షితిశ్శోణితమద్యకుల్యా । రరాజమృత్యోరివపానభూమిః॥ ౪౯

ఉపాంతయోర్నిష్కుషితంవిహంగై । రాక్షిప్యతేభ్యః పిశితప్రియాపి
కేయూరకోటిక్షతతాలుదేశా । శివాభుజచ్ఛేదమపాచకార॥ ౫౦

కశ్చిద్ద్విషత్ఖడ్గహృతోత్తమాంగః । సద్యోవిమానప్రభుతాముపేత్య
వామాంగసంసక్తసురాంగనస్స్వం । నృత్యత్కబంధంసమరేదదర్శ॥ ౫౧

అన్యోన్యసూతోన్మథనాదభూతాం । తావేవసూతౌరథినౌచకౌచిత్
వ్యశ్వౌగదావ్యాయతసంప్రహారౌ । భగ్నాయుధౌబాహువిమర్దనిష్ఠౌ॥ ౫౨

పరస్పరేణక్షతయోః ప్రహర్త్రో । రుత్క్రాంతవాయ్వోస్సమకాలమేవ
అమర్త్యభావేపికయోశ్చిదాసీ । దేకాప్సరఃప్రార్థితయోర్వివాదః॥ ౫౩

వ్యూహావుభావావితరేతరస్మా । ద్భంగంజయంచాపతురవ్యవస్థం
పశ్చాత్పురోమారుతయోఃప్రవృద్ధౌ । పర్యాయవృత్త్యేవమహార్ణవోర్మీ॥ ౫౪

పరేణభగ్నేపిబలేమహౌజా । యయావజఃప్రత్యరిసైన్యమేవ
ధూమోనివర్త్యేతసమీరణేన । యతోహికక్షస్తతఏవవహ్నిః॥ ౫౫

రథీనిషంగీకవచీ ధనుష్మాన్ । దృప్తస్సరాజన్యకమేకవీరః
నివారయామాసమహావరాహః । కల్పక్షయోద్వృత్తమివార్ణవాంభః॥ ౫౬

సదక్షిణంతూణముఖేనవామం । వ్యాపారయన్హస్తమలక్ష్యతాజౌ
ఆకర్ణకృష్టాసకృదస్యయోద్ధు । ర్మౌర్వీవబాణాన్సుషువేరిపుఘ్నాన్॥ ౫౭

సరోషదష్టాధికలోహితోష్ఠై । ర్వ్యక్తోర్ధ్వరేఖాభృకుటీర్వహద్భిః
తస్తారగాంభల్లనికృత్తకంఠై । ర్హుంకారగర్భైర్ద్విషతాంశిరోభిః॥ ౫౮

సర్వైర్బలాంగైర్ద్విరదప్రధానైః । సర్వాయుధైఃకంకటభేదిభిశ్చ
సర్వప్రయత్నేనచభూమిపాలా । స్తస్మిన్ప్రజహ్రుర్యుధిసర్వఏవ॥ ౫౯

సోస్త్రవ్రజైశ్ఛన్నరథఃపరేషాం । ధ్వజాగ్రమాత్రేణబభూవలక్ష్యః
నీహారమగ్నోదినపూర్వభాగః । కించిత్ప్రకాశేనవివస్వతేవ॥ ౬౦

ప్రియంవదాత్ప్రాప్తమసౌకుమారః । ప్రాయుంక్తరాజస్వధిరాజసూనుః
గాంధర్వమస్త్రంకుసుమాస్త్రకాంతః । ప్రస్వాపనంస్వప్ననివృత్తలౌల్యః॥ ౬౧

బాణవిచ్ఛిన్న శిరములు ♦ పండ్లుగాఁగ । ధరఁబడినపొగ లానుపా ♦ త్రములుగాఁగ
రక్తమే మద్యకుల్యగ ♦ రణతలమ్ము । మృత్యుదేవత పానభూ ♦ మిగఁ జెలంగె॥ ౪౯
చేరి యొకనక్క పక్షులు ♦ చీల్చుచున్న । బాహుఖండమ్ము గొనియును ♦ బాహుపురిని
గలుగు మొనచేతఁ దాలువు ♦ గాయమగుడుఁ । బలలమందెంత ప్రియమున్నఁ ♦ బాఱవైచె॥
వీరుఁడొక్కఁడు దనతల ♦ నైగినఱక । వ్యోమయానప్రభుత్వంబు ♦ నొందియపుడె
యొడమపైపు సురాంగన ♦ యొసఁగనుండి । యాజిఁ జూచెను దనమొండె ♦ మాడుచుంట॥
తమపరస్పరసారథుల్ ♦ ధరణిఁగూల । రథికులిర్వురు సారథి ♦ రథికులైరి
షాలయగుజ్జాలు పోరిరి ♦ పూనిగదలు । దునియ నవియును భుజయుద్ధ ♦ మునకు దిగిరి॥
ఒండొరుల వ్రేట్లనిర్వురు ♦ నొక్కమాఱె । యసువులను వీడి యమరత్వ ♦ మందికూడ
నపుడు వారిద్ద ఱొక్కతే ♦ యప్సరసను । గోరియుండుటచేఁ బోరు ♦ తీఱదయ్యె॥ ౫౩
వ్యూహములరెంటియందు నొం ♦ డొరులఁ గలని । భంగజయములు నియమంబు ♦ బడయవయ్యె
వెనుకముందులగాడ్పుల ♦ వెనుకముందు । వృద్ధిగ్రామముగఁ గనునబ్ధి ♦ వీచులట్లు॥ ౫౪
పరబలముచేతఁ దనసేన ♦ భంగపడిన । నజుఁడెతాఁకెను రిపులను ♦ దగ్రిమూర్తి
ధూమమును గాలితటిమిన ♦ దూరముగను । వహ్నిమాత్రము గడ్డిపై ♦ వఱలుఁగాదె॥ ౫౫
ఏకవీరుఁడు ధానుష్క ♦ లోకవిభుఁడు । రథియుఁగవచియుఁదూణీరుఁడై ♦ రాజతతుల
నర్ణవజలంపుఁబొంగుఁ గ ♦ ల్పాంతమందు । నాపెడుమహావరాహమ ♦ ట్లాపెనజుఁడు॥
పాదిముఖంబునఁగుడిచెయ్యి ♦ పొదలుచుండ । నజుఁడు దుస్సహతేజుఁడై ♦ యలరుచుండె
నతని చెవిదాఁకు శింజిని ♦ యరులఁజంపు । నస్త్రముల నీనుచున్నదా ♦ యనఁగఁదోఁచె॥
అలుకఁగొటికిన నెజ్జనా ♦ నధరములును । బొల్చినిగిడిన గీతల ♦ బొమముడులును
హుంకృతులు గల్గి శరముల ♦ నుత్తరింపఁ । బడిన రిపుశీర్షముల నేలఁ ♦ బఱచెనజుఁడు॥
సమదగజముఖ్య సర్వసై ♦ న్యములతోడఁ । గవచభేదనిమొదలు కై ♦ దువులతోడఁ
దమకునను నైన యన్నియ ♦ త్నములతోడఁ । రాజులందఱు నజునిపై ♦ నాజిఁబడిరి॥
రథము రిపుబాణహతిచేతఁ ♦ గ్రమ్మఁబడిన । నజునిదేలియంగ నయ్యె ధ్వ ♦ జాగ్రిమునను
మంచుతన్నావరించిన ♦ నించుకంత । కాంతి బాలార్కు నెఱుఁగనౌ ♦ కరణినందు॥
హెచ్చరిల్లి ప్రియంవదుఁ ♦ డిచ్చినట్టి । నిద్రగొల్పెడు గాంధర్వ ♦ నిరుపమాస్త్ర
మానృపాలురపైఁబుచ్చె ♦ నయ్యజుండు । ప్రసవశరసుందరుఁడు మహా ♦ రాజసుతుఁడు॥
నిద్రకును లొంగి యంతనా ♦ నృపులసేన । యల్లెత్రాడీడ్వఁజాలని ♦ హస్తములును
మూఁపులకునొక్కఁడనువాలు ♦ బొమిడికములు । గలిగియొరగెను డొక్కొంపుఁ ♦ గంబములను॥

తతో ధనుష్కర్షణమూఢహస్త । మేకాంసపర్యస్తశిరస్త్రజాలం
తస్థౌ ధ్వజస్తంభనిషణ్ణదేహం । నిద్రావిధేయం నరదేవసైన్యం॥ ౬౨

తతః ప్రియోపాత్తరసేఽధరోష్ఠే । నివేశ్య దధ్మౌ జలజం కుమారః
యేన స్వహస్తార్జిత మేకవీరః । పిబన్యశో మూర్తమివాబభాసే॥ ౬౩

శంఖస్వనాభిజ్ఞతయా నివృత్తా । స్తం సన్నశత్రుం దదృశుః స్వయోధాః
నిమీలితానామివ పంకజానాం । మధ్యే స్ఫురంతం ప్రతిమాశశాంకం॥ ౬౪

సశోణితైస్తేన శిలీముఖాగ్రై । ర్నిక్షేపితాః కేతుషు పార్థివానాం
యశో హృతం సంప్రతి రాఘవేణ । న జీవితం వః కృపయేతి వర్ణాః॥ ౬౫

స చాపకోటీనిహితైకబాహుః । శిరస్త్రనిష్కర్షణభిన్నమౌళిః
లలాటబద్ధశ్రమవారిబిందు । ర్భీతాం ప్రియామేత్య వచో బభాషే॥ ౬౬

ఇతః పరానర్భకహార్యశస్త్రా । న్వైదర్భి పశ్యానుమతా మయాసి
ఏవంవిధేనాహవచేష్టితేన । త్వం ప్రార్థ్యసే హస్తగతా మమైభిః॥ ౬౭

తస్యాః ప్రతిద్వంద్విభవాద్విషాదాత్ । సద్యో విముక్తం ముఖమాబభాసే
నిఃశ్వాసబాష్పాపగమాత్ప్రపన్నః । ప్రసాదమాత్మీయమివాత్మదర్శః॥ ౬౮

హృష్టాపి సా హ్రీవిజితా న సాక్షా । ద్వాగ్భిః సఖీనాం ప్రియమభ్యనందత్
స్థలీ నవాంభఃపృషతాభివృష్టా । మయూరకేకాభిరివాభ్రబృందం॥ ౬౯

ఇతి శిరసి స వామం పాదమాధాయ రాజ్ఞా
ముదవహదనవద్యాం తామవద్యాదపేతః
రథతురగరజోభిస్తస్య రూక్షాలకాగ్రా
సమరవిజయలక్ష్మీః సైవ మూర్తా బభూవ॥ ౭౦

ప్రథమపరిగతార్థస్తం రఘుః సన్నివృత్తం
విజయినమభినంద్య శ్లాఘ్యజాయాసమేతం
తదుపహితకుటుంబః శాంతిమార్గోత్సుకోఽభూ
న్న హి సతి కులధుర్యే సూర్యవంశ్యా గృహాయ॥ ౭౧

గద్య.

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీ కాళిదాసకృతౌ అజపాణిగ్రహణో నామ సప్తమః సర్గః

అంతఁ బ్రియురాలి చూచిన ♦ యధరమందు । మించుశంఖంబుఁ బెట్టిపూ♦రించు వఱకుఁ
స్వార్జితయశంబుఁ గ్రోలు ♦ నైకవీర । మూర్తియోయన నెంతయుఁ♦బొల్చు మండె॥
శంఖశబ్దమ్మున నెఱింగి ♦ సరగ మరలి । యతనియోధులు గాంచిరి ♦ యరుల నెల్ల
నిద్రవుచ్చి మొగిడ్చిన ♦ నీరజముల । నడిమి చంద్రుని ప్రతిమనా ♦ న్గ్రాలు నగజుని॥ ౬౪
ఇపుడు మీ కీర్తి రాఘవుం ♦ డపహరించెఁ । బ్రాణముల నంట లేదు కృ ♦ పాళుఁడగుట
ననెడు వర్ణమ్ములను గూర్చె ♦ నజుఁడు నృపుల । ధ్వజములం దంప మొనలర♦క్తమ్ము చేత॥
చాపకోటిని బాహువు ♦ మోపినట్టి । బొమిడికము దీయ జారిన ♦ ముడిగలట్టి
చెమటబొట్టులు నుదుటను ♦ జెందినట్టి । యజుఁడు భయపడ్డ ప్రియఁ జేరి♦యని యిట్లు ।
సెలవొసంగితిఁ జూడుము ♦ శిశువు లేని । దముశరంబుల హరియింపఁ ♦ దగిన రిపుల
నన్నుఁ బొందిన వైదర్భి ♦ నిన్ను నిట్టి । యుద్ధచేష్టలఁ గోరంగ ♦ నూరు నృపుల॥ ౬౬
అనిన శత్రులవలని భ ♦ యమ్ము వాసి ♦ యామె ముఖమండలం బొప్పె ♦ నమల మగుచు
నాత్తనిశ్శ్వాసబాష్పమ్ము ♦ లారిపోవఁ । దద్దయును దేటఁ బొల్చు న♦ద్దమ్ము పగిది॥ ౬౭
మెచ్చియును బ్రియు సిగ్గుచే ♦ మెలఁత తనదు । పలుకులను గాక సఖులప♦ల్కులను బొగడె
మెట్ట క్రొంజిన్కులను వాని ♦ మేఘతతిని । నెమ్మికేకలఁ బొగడు వి ♦ ధమ్ము గాఁగ॥
ఉ॥ ఈవిధి వామపాదము న ♦ రేశ శిరంబులఁ బెట్టి నిర్మలుం
డానను ఘేంద్రపుత్రుఁ డజుఁ ♦ డాత్మసతిం గొనివచ్చె స్యందనా
శ్వావళి లేచు ధూళి యల ♦ కాగ్రములం బరుషంబుఁ గూర్పఁ ద
త్పావనశీల తేజరిలె ♦ భవ్యసమిజ్జయలక్ష్మిరూపమై॥ ౭౦
మానిని. అన్నియు మున్నె యెఱింగిన యారఘు ♦ ఁడట్లు రెంచిన యాయజునిన్
సన్నుతధర్మసతీజయశోభితు ♦ సారెకు మెచ్చి తదాత్మజుపైఁ
దిన్నగ నుంచి కుటుంబము శాంతిగ♦తిన్ గవుతున్నకుఁ డయ్యెఁ గడున్
గన్న సుతున్ గులధుర్యుని నిల్పరు♦గా గృహమం దినవంశభవుల్॥ ౭౧

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాఫలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదెపూడి
సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు నజపాణిగ్రహణంబను
సప్తమాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

అష్టమః సర్గః

—:o:—

అథతస్య వివాహకౌతుకే । లలితం విభ్రతఏవపార్థివః
వసుధామపిహస్తగామినీ । మకరో దిందుమతీమివాపరాం॥ ౧
దురితైరపి కర్తుమాత్మసాత్ । ప్రయతంతే నృపసూనవోహియత్
తదుపస్థిత మగ్రహీదజః । పితురాజ్ఞేతి నభోగతృష్ణయా॥ ౨
అనుభూయవసిష్ఠసంభృతైః । సలిలైస్తేన సహాభిషేచనం
విశదోచ్ఛ్వసితేన మేదినీ । కథయామాస కృతార్థతామివ॥ ౩
సబభూవ దురాసదః పరైః । గురుణాథర్వవిదా కృతక్రియః
పవనాగ్ని సమాగమోహ్యయం । సహితంబ్రహ్మయదస్త్రతేజసా॥ ౪
రఘుమేవనివృత్తయౌవనం । మమన్యంత నరేశ్వరంప్రజాః
సహితస్యన కేవలాంశ్రియం । ప్రతిపేదే సకలాన్గుణానపి॥ ౫
అధికం శుశుభే శుభంయువా । ద్వితయేనద్వయమేవ సంగతం
పదమృద్ధమజేన పైతృకం । వినయేనాస్య నవంచయౌవనం॥ ౬
సదయం బుభుజే మహాభుజః । సహసోద్వేగమియం వ్రజేదితి
అచిరోపనతాం సమేదినీం । నవపాణిగ్రహణాం వధూమివ॥ ౭
అహమేవమతో మహీపతే । రితిసర్వః ప్రకృతిష్వచింతయత్
ఉదధేరివనిమ్నగాశతే । ష్వభవన్నాస్య విమాననాక్వచిత్॥ ౮
నఖరోనచ భూయసామృదుః । పవమానః పృథివీరుహానివ
సపురస్కృత మధ్యమక్రమో । నమయామాస నృపాననుద్ధరన్॥ ౯

రఘువంశము.

అష్టమాశ్వాసము.

గీతములు.

అంత నుద్వాహ సూచక ♦ మై తనర్చు । లలితకంకణకలితుఁడై ♦ చెలఁగుచుండు
నజుని కపరేందుమతియన ♦ నలరునట్టి । పృథివిఁ గరగత మొనరించె ♦ నృపతిరఘువు॥ ౧

చేయరానట్టిదుష్కృతుల్ ♦ చేసియైన । దేనిఁబడయంగనృపసుతుల్ ♦ పూనుచుందు
రట్టిరాజ్యంబుదానయి ♦ యతనిఁజేర । నాశచేఁగాక పితృనాజ్ఞ ♦ నజుఁడుగొనియె॥ ౨

అజునితోడ వసిష్ఠమ ♦ హర్షిచేతి । యమలసలిలాభిషేకంబు ♦ ననుభవించి
తేఁటలౌయూపిరులచేతఁ ♦ దేఁటపఱచు । దనకృతార్థతయున ధర ♦ దనరుచుండె॥ ౩

అజుఁ డధర్వజ్ఞుఁడైయొప్పు ♦ నవ్వసిష్ఠు । చేత నభిషిక్తుఁడై రిపు ♦ వారితములకు
దుస్సహుండయ్యె వాతమ్ము ♦ తోడివహ్ని । వంటిదౌక్షాత్రమునఁగూడు ♦ బ్రాహ్మ్యమరయ॥

మరలయౌవనమును గాంచి ♦ వఱలురఘువె । యీయజనరేంద్రుఁడని ప్రజ ♦ యెంచుచుండె
రాజ్యలక్ష్మినెగాక యా ♦ రఘునృపాలు । నఖిలలక్షణములఁగాంచి ♦ యలరుకతన॥ ౫

అమలగతిరెండురెంటినిఁ ♦ గ్రమముగాఁగఁ । గూడి యొండొంటికినిశోభ ♦ గూర్చుచుండె
నలరుపైతృకపద మజు ♦ నందుటొకటి । పడమఁదనమునవినయంబు ♦ పరఁగుటొకటి॥ ౬

భూమి తన్నప్పుడప్పుడె ♦ పొందియుంట । సాహసముఁజూపభీతిల్లుఁ ♦ జనదటంచుఁ
గ్రొత్తగాఁగొన్న పెండిలి ♦ కూఁతునట్లు । భూరిదయనేలె నమ్మహా ♦ భుజుఁ డజుండు॥ ౭

ప్రభునకేమాన్యుఁడని ప్రతి ♦ వాఁడునెంచు । నదధిచేవందలకొలంది ♦ నదులయందు
నొక్కటేనియు నవమాన ♦ మొందనట్టు । లజునిచే నవమతి నెవ్వఁ ♦ డందకుండు॥ ౮

అతిమృదులతీక్ష్ణమార్గమ్ము ♦ లందుఁజనక । యనిలమూర్వీరుహంబుల ♦ యందుఁజూపు
నడిమిపథమును గైకొని ♦ నరపతులను । వంచెనేకాని పెకలింప ♦ నెంచఁడయ్యె॥ ౯

అథవీత్య్వరఘుః ప్రతిష్ఠితం । ప్రకృతిష్వాత్మజమాత్మవిత్తయా
విషయేషు వినాశధర్మసు । త్రిదివస్థేష్వపినిః స్పృహోభవత్॥ ౧౦

గుణవత్సుతరోపితశ్రియః । పరిణామేహి దిలీపవంశజాః
పదవీం తరువల్కవాససాం । ప్రయతాః సంయమినాంప్రపేదిరే॥ ౧౧

తమరణ్యసమాశ్రయోన్ముఖం । శిరసా వేష్టన శోభినాసుతః
పితరంప్రణిపత్య పాదయో । రపరిత్యాగమయాచతాత్మనః॥ ౧౨

రఘురశ్రుముఖస్య తస్యతత్ । కృతవానీప్సిత మాత్మజప్రియః
నతుసర్ప ఇవత్వచంపునః । ప్రతిపేదేవ్యపవర్జితాం శ్రియం॥ ౧౩

సకిలాశ్రమ మంత్యమాశ్రితో । నివసన్నావసథే పురాద్బహిః
సముపాస్యత పుత్రభోగ్యయా । స్నుషయే వావికృతేంద్రియః శ్రియా॥ ౧౪

ప్రశమస్థిత పూర్వపార్థివం । కులమభ్యుద్యతనూతనేశ్వరం
నభసానిభృతేందునాతులా । ముదితార్కేణ సమారురోహతత్॥ ౧౫

యతిపార్థివ లింగధారిణౌ । దదృశాతే రఘురాఘవౌ జనైః
అపవర్గమహోదయార్థయో । ర్భువమంశా వివ ధర్మయోర్గతౌ॥ ౧౬

అజితాధిగమాయమంత్రిభి । ర్యుయుజేనీతి విశారదైరజః
అనపాయిపదోపలబ్ధయే । రఘురాప్తైః సమియాయయోగిభిః॥ ౧౭

నృపతిః ప్రకృతీరవేక్షితుం । వ్యవహారాసనమాదదేయువా
పరిచేతుముపాంశు ధారణాం । కుశపూతం ప్రవయాస్తువిష్టరం॥ ౧౮

అనయత్ప్రభుశక్తి సంపదా । వశమేకోనృపతీననంతరాన్
అపరః ప్రణిధాన యోగ్యయా । మరుతః పంచశరీరగోచరాన్॥ ౧౯

అకరోదచిరేశ్వరః క్షితౌ । ద్విషదారంభఫలాని భస్మసాత్
అపరోదహనేస్వకర్మణాం । వవృతేజ్ఞానమయేనవహ్నినా॥ ౨౦

పణబంధముఖాన్గుణానజః । షడుపాయుంక్త సమీక్ష్యతత్ఫలం
రఘురప్యజయద్గుణత్రయం । ప్రకృతిస్థం సమలోష్టకాంచనః॥ ౨౧

నవవః ప్రభు రాఫలోదయాత్ । స్థిరకర్మా విరరామకర్మణః
నచయోగవిధేర్నవేతరః । స్థిరధీరాపరమాత్మదర్శనాత్॥ ౨౨

ప్రజలలోపలఁ బుత్రుండు ◆ పదిలముగను । నెలకొనుటఁ గాంచి రఘువు దా ◆ విలయ మొందు
నాకసంబంధవిషయమ్ము ◆ లందుఁ గూడ । స్వాంతమిడఁ డయ్యె నాత్మని◆ జ్ఞానగరిమ॥ ౧౦

అద్దిలీపకులోత్పన్ను ◆ లైనవారు । వరగుణము లొప్పు సుతునకు ◆ సిరు లొసంగి
గెలిచి విషయాళి నారచీ◆రలను దాల్చి । మునిపదవి నొందుదురు గద ◆ ముదిమియందు॥ ౧౧

కానఁ గానకు రఘువు పోఁ ◆ గడఁగుచుండ । వంచమా పాగ తల నొప్ప ◆ నట్టి సుతుఁడు
పాదముల వ్రాలి తను నెడఁ ◆ బాయవలవ । దంచు నెంతయు భక్తిఁ బ్రా◆ర్థించె నతని॥ ౧౨

సుతుని దద్దయుఁ బ్రీతితోఁ ◆ జూచి రఘువు । కంటఁ దడిపెట్టు నాయజు ◆ కాంక్ష నొసఁగెఁ
గాని వీడినసిరి మఱిఁ ◆ బూనలేదు । తాను విడిచిన పొరఁ బాము ◆ తాల్పనట్లు। ౧౩

అంతిమాశ్రమమున విష◆యాళి గెల్చి । యూరివెలుపల నొక్కచో ◆ నొప్పుచుండు
రఘున కుపచార మొనరించె ◆ రాజ్యలక్ష్మి । కొడుకనుభవింపయోగ్యమౌ ◆ కోడలట్లు॥

శాంతిదశయందుఁ బూర్వభూ◆కాంతుఁ డుండి । యభ్యుదయమందు నవనృపుఁ ◆ డలరుచుండఁ
గ్రుంకు చంద్రుని బాలార్కుఁ ◆ గూడియుండు । నాకసముతోడఁ దులఁ దూఁగె ◆ నక్కులంబు॥

యతినృపతిలక్షణంబుల ◆ నలరుచుండు । రఘువు రాఘవులను జూచు ◆ ప్రజలకెల్ల
నమలమోక్షోదయార్థ ధ◆ర్మములు రెండు । నంశముల భువిఁ బుట్టెనో ◆ యనఁగఁ దోఁచె॥

మించి యజితులఁ జేరి ని◆ర్జించుకొఱకు । నజుఁడు నీతిజ్ఞులగు సచి◆వాళిఁ గూర్చె
స్థిరతరంబైన ముక్తి నా◆ర్జించుకొఱకు । రఘువు పరమాప్తయోగీంద్ర ◆ రాజిఁ గూర్చె॥ ౧౪

యౌవనంబున నలరారు ◆ నట్టి రాజు । న్యాయము నుదీర్ప ధర్మాస◆నమున నుండె
విమలదర్భాసనముఁ జేరి ◆ వృద్ధరాజు । ధారణాభ్యాసమున కేక◆తముగ నుండె॥ ౧౫

ఒకఁడు రాష్ట్రాంతరమ్ముల ◆ నున్న నృపులఁ । బ్రబలప్రభుశక్తిచే వశ◆పఱచుకొనియె
మఱియొకఁడు మేనఁ బొల్చెడు ◆ మారుతములఁ । బరఁగు ప్రణిధానమున వశ◆పఱచుకొనియె॥

ఒకఁడు నూత్న నరేశ్వరుం ◆ డుర్విలోన । భస్మ మొనరించె రిపుకార్య ◆ ఫలము లెల్ల
మఱియొకఁడు వృద్ధుఁ జ్ఞానాగ్ని ◆ మహిమచేతఁ । దద్దయును గాల్చెఁ దనకర్మ◆తతుల నెల్ల॥

సంధియాదిగ నొప్పారు ◆ షడ్గుణముల । నరసి యాయాఫలంబుల ◆ నజుఁడు గూర్చెఁ
గాంచనము మన్ను సమముగాఁ ◆ గాంచు రఘువు । ప్రకృతి నుండెడు తద్గుణ◆త్రయము నోర్చె॥

పనులఁ దిరముగఁ బొల్పుచు నా◆తనుఁడు నృపుఁడు । విడఁడు కార్యాళి ఫలములు ◆ పడయుదాఁక
దృఢమనస్కత నొప్పెడు ◆ వృద్ధనృపతి । విడఁడు యోగంబు పరమాత్ముఁ ◆ బడయుదాఁక॥

ఇతిశత్రుషు చేంద్రియేషు చ । ప్రతిసిద్ధ ప్రసరేషు జాగ్రతౌ
ప్రసితా వుదయాపవర్గయో । రుభయీం సిద్ధి ముభావవాపతుః॥ ౨౩

అథకాశ్చిద జవ్యపేక్షయా । గమయిత్వా సమదర్శనః సమాః
తమసః పరమాపదవ్యయం । పురుషం యోగసమాధినారఘుః॥ ౨౪

శ్రుతదేహవిసర్జనః పితు । శ్చిరమశ్రూణి విముచ్య రాఘవః
విదధే విధిమస్య నైష్ఠికం । యతిభిః సార్థమనగ్ని మగ్నిచిత్॥ ౨౫

అకరోచ్చత దౌర్ధ్వ దైహికం । పితృభక్త్యా పితృకార్య కల్పవిత్
నహితేనపథాతనుత్యజ । స్తనయావర్జిత పిండకాంక్షిణః॥ ౨౬

సపరార్ధ్యగతే రశోచ్యతాం । పితురుద్దిశ్య సదర్థవేదిభిః
శమితాధిరధిజ్యకార్ముకః । కృతవాన ప్రతిశాసనం జగత్॥ ౨౭

క్షితిరిందు మతీచభామినీ । పతిమాసాద్యత మగ్ర్యపౌరుషం
ప్రథమా బహురత్నసూ రభూ । దపరావీర మజీజనత్సుతం॥ ౨౮

దశరశ్మిశతోపమద్యుతిం । యశసాదిక్షుదశస్వపిశ్రుతం
దశపూర్వరథంయమాఖ్యయా । దశకంఠారిగురుంవిదుర్బుధాః॥ ౨౯

ఋషిదేవగణస్వధాభుజాం । శ్రుతయాగప్రసవైఃసపార్థివః
అనృణత్వముపేయివాన్బభౌ । పరిధేర్ముక్తఇవోష్ణదీధితిః॥ 30

బలమార్తభయోపశాంతయే । విదుషాంసన్నతయేబహుశ్రుతం
వసుతస్యవిభోర్నకేవలం । గుణవత్తాపిపరప్రయోజనా॥ 3౧

సకదాచిదవేక్షితప్రజః । సహదేవ్యావిజహారసుప్రజాః
నగరోపవనేశచీసఖో । మరుతాంపాలయితేవనందనే॥ 3౨

అథరోధసిదక్షిణోదధేః । శ్రితగోకర్ణనికేతమీశ్వరం
ఉపవీణయితుంయయౌరవే । రుదగావృత్తిపథేననారదః॥ 33

కుసుమైర్గ్రథితామపార్థివైః । స్రజమాతోద్యశిరోనివేశితాం
అహరత్కిలతస్యవేగవా । నధివాసస్పృహయేవమారుతః॥ 3౪

భ్రమరైఃకుసుమానుసారిభిః । పరికీర్ణాపరివాదినీమునేః
దదృశేపవనావలేపజం । సృజతీబాష్పమివాంజనావిలం॥ 3౫

ఇట్టులు దయాపవర్గమ్ము ♦ లిచ్ఛయించి । యఘుయులకు లాగు వైరీంద్రి♦యములయందు
వప్రిమత్తత మెంసఁగెను ♦ నట్టివీర । లిర్వురును బూర్తిఁబడసి ర ♦ భీష్టములను॥ ౨౩

అంత సమదర్శుఁడయి ♦ యలరురఘువు । తనయుకోరికఁ గొన్ని య ♦ బ్దములుగడపి
మహితమైనట్టి యోగస ♦ మాధిచేతఁ । జేరెఁ బరమాత్మమాయావి ♦ దూరునజుఁడు॥ ౨౪

వదలె దేహము జనకుఁడ ♦ వార్త వినిన।వశుప్రుల నెంతయును రాల్చి♦యాహితాగ్ని
యజుఁడు యతులనుగూడి దే ♦ హాంతవిధుల । నగ్నివర్జించి నిష్ఠతో ♦ నాచరించె॥ ౨౫

జనకునందలి భక్తితో ♦ శ్రాద్ధవిధుల । నెఱుఁగు నయ్యజుఁ డౌర్ధ్వ దై♦హిక మొనర్చెఁ
దనువు నిట్టులు యోగప♦థానఁ దొరఁగు । వారు నుతులిడు పిండముల్ ♦ గోరరుగద॥

పరమగతిఁ గన్న జనకుకై ♦ పరితపింపఁ । జనదను నధర్వవేదియా ♦ మునిపలుకులఁ
దక్కిచింత నజుండును వి ♦ ల్లెక్కుపెట్టి । యెందుఁ బ్రతిశాసనము లేక ♦ యేలెజగతి॥

క్షితియు స్త్రీరత్న మగు నిందు♦మతియు నజుని । నతిపరాక్రమవంతునిఁ♦బతిగఁబడసి
ప్రథమ బహురత్నముల నీని ♦ వఱలుచుండె । రెండవదిగనె నాత్మజుఁ ♦ జండతేజు॥

దశశతాంశుని తేజంబుఁ ♦ దాల్చి యతఁడు । దశకు రథశబ్దమును గూర్పఁ♦దనరుపేర
దశముఖారి గురుండయి ♦ దశదిశలను । యశము గనునని తెలిసిరి ♦ యార్యులెల్ల॥ ౨౯

అధ్యయనయాగ సంతతు ♦ లమరియిట్లు । ఋషుల యమరుల పితరుల ♦ ఋణమునుండి
ముక్తుఁడయ్యెను బార్థివ ♦ పుంగవుండు । పరిధిచే ముక్తుఁ డౌచిత్ర ♦ భానుపగిది॥ ౩౦

ఆర్తభయశాంతికయ్యె న ♦ య్యజునిబలము । పండితులనతికయ్యె న ♦ ప్ప్రభునివిద్య
యవ్విభుని విత్తమే గాక ♦ యతని సుగుణ । వృత్తముఁబరప్రయోజనా♦యత్తమయ్యె॥ ౩౧

ప్రజలకుఁబ్రియుండును ప్రభుఁ♦డజుఁడు రాణి।తోడ విహరించెనొకనాఁడు♦తోఁటయందు
శచికి సఖుఁడగు దేవతా ♦ స్వామివజ్రి । నందనంబున విహరించు ♦ చందమునను॥ ౩౨

అంత దక్షిణ సాగరో ♦ పాంతమందు । నలరు గోకర్ణమునమందు ♦ నభవుచెంత
నారదుఁడువీణవాయింపఁ ♦ గోరి వెడలెఁ । ధరణియుత్తరమునుండి ♦ మరలుత్రోవ॥ ౩౩

ఆతని వీణాశిరంబున ♦ నవపుష్పగాలు । దివ్యకుసుమాళిచేనైన ♦ భవ్యమాల
గాలి చివ్వునఁగొనిపోయెఁ ♦ గడు బ్రియమునఁ । దాను వాసనచూడంగఁ♦దలఁచెననఁగ॥

సుమములనుబట్టి మునివీణె ♦ మట్టుఁదిరుగు । భ్రమరములుచూడ వల్లకి ♦ పవనువలనఁ
గన్నవమతికై కార్చు ♦ కజ్జలమ్ము । తోడి కన్నీటిబొట్లు నాఁ ♦ దోఁచుచుండె॥ ౩౫

అభిభూయవిభూతిమార్తవీం । మధుగంధాతిశయేనవీరుధాం
నృపతేరమరస్రగాపసా । దయితోరుస్తనకోటిసుస్థితిం॥ ౩౬

క్షణమాత్రసఖీంసుజాతయోః । స్తనయోస్తామవలోక్యవిహ్వలా
నిమిమీలనరోత్తమప్రియా । హృతచంద్రాతమసేవకౌముదీ॥ ౩౭

వపుసాకరణోజ్ఝితేనసా । నిపతంతీపతిమప్యపాతయత్
నను తైలనిషేకబిందునా । సహదీపార్చిరుపైతిమేదినీం॥ ౩౮

ఉభయోరపిపార్శ్వవర్తినాం । తుములేనార్తరవేణవేజితాః
విహగాఃకమలాకరాలయాః । సమదుఃఖాఇవతత్రచుక్రుశుః॥ ౩౯

నృపతేర్వ్యజనాదిభిస్తమో । నునుదేసాతుతథైవసంస్థితా
ప్రతికారవిధానమాయుషః । సతిశేషేహిఫలాయకల్పతే॥ ౪౦

ప్రతియోజయితవ్యవల్లకీ । సమవస్థామథసత్త్వవిప్లవాత్
సనినాయనితాంతవత్సలః । పరిగృహ్యోచితమంకమంగనాం॥ ౪౧

పతిరంకనిషణ్ణయాతయా । కరణాపాయవిభిన్నవర్ణయా
సమలక్ష్యతబిభ్రదావిలాం । మృగలేఖాముషసీవచంద్రమాః॥ ౪౨

విలలాపసబాష్పగద్గదం । సహజామప్యపహాయధీరతాం
అభితప్తమయోపిమార్దవం । భజతేకైవకథాశరీరిషు॥ ౪౩

కుసుమాన్యపిగాత్రసంగమాత్ । ప్రభవంత్యాయురపోహితుంయది
నభవిష్యతిహంతసాధనం । కిమివాన్యత్ప్రహరిష్యతోవిధేః॥ ౪౪

అథవామృదువస్తుహింసితుం । మృదునైవారభతేప్రజాంతకః
హిమసేకవిపత్తిరత్రమే । నలినీపూర్వనిదర్శనంమతా॥ ౪౫

స్రగియంయదిజీవితాపహా । హృదయేకింనిహితానహంతిమాం
విషమప్యమృతంక్వచిద్భవే । దమృతంవావిషమీశ్వరేచ్ఛయా॥ ౪౬

అథవామమభాగ్యవిప్లవా । దశనిఃకల్పితఏవవేధసా
యదనేననపాతితస్తరుః । క్షపితాతద్విటపాశ్రయాలతా॥ ౪౭

కృతవత్యసినావధీరణా । మపరాధేపియదాచిరంమయి
కథమేకపదేనిరాగసం । జనమాభాష్యమిమంనమన్యసే॥ ౪౮

మధుసుగంధాతిశయముల ♦ మహిమచేత । నవ్వసంతర్తులతసొంపు ♦ నవ్వసేయు
దివ్యసుమదామ మానృప ♦ తిలకు నజుని । సతికుచాగ్రములందు ను♦ స్థితినిగాంచె॥ ౩౬

అన్న రేంద్రుని ప్రియపత్ని ♦ యట్లు నిమిష । ముత్తమ స్తన మైత్రిని ♦ నొప్పసరముఁ
గాంచినంతనె వివశయై ♦ కనులుమోడ్చె । శశినిరాహువుమ్రింగినఁ ♦ జంద్రికట్లు॥ ౩౭

అనువులఁదొలంగినట్టిదే ♦ హంబుతోడఁ । బడెనుభువినామె తనతోడఁ♦బతియుఁబడఁగ
దీపశిఖ దీపమునువీడి ♦ దిగువఁబడిన । దానితోఁ దైలబిందువు ♦ ధాత్రిఁబడదె॥ ౩౮

వారలిర్వుర సేవకా ♦ వళి రొనర్చ । నార్త సంకులరవముల ♦ నచటనున్న
సరసులందలిపక్షులు ♦ కరముబెదరి । సమముగా దుఃఖపడినట్లు ♦ సలిపెరొదలు॥ ౩౯

తేతె విభుఁడంత వ్యజనోప ♦ చారవిధులఁ । గాని యామె యథాస్థితిఁ ♦ గదలకుండె
నాయువుండినవారికే ♦ యగును గాదె । యౌషధాదులఫలము లీ ♦ యవనియందు॥ ౪౦

ఎంతయును బ్రేమమీఱ నా ♦ నృపతిమౌళి । శ్రుతితొలంగిన వీణియ♦గతినిఁ బ్రాణ
మెడలియున్నట్టిపడఁతిని ♦ నెత్తి పట్టి । పెట్టికొనెఁ గూర్పయోగ్యమా♦నట్టియొడిని॥ ౪౧

ప్రాణమెడలినభిన్నవ ♦ ర్ణంబుదాల్చి । యంకమందుండు సతితోడి ♦ యయ్యజుండు
వేఁకువనుజింకగుఱుతుతో ♦ వికృతిఁజెంది । యున్నచంద్రునివలెఁదోఁచు♦చుండెఁజూడ॥

అజుఁడు దనకున్న సహజధై♦ర్యమునుబాసి । మాటతడఁబడ నేడ్చెఁ గ♦న్నీటమున్గి
కాచమార్దవమినుమును ♦ గాంచుననినఁ । దనువుదాల్చినవారలఁ ♦ దడవనేల॥ ౪౩

సుమములనుగూడ దేహంబు ♦ సోఁకియిట్టు । లసువులనుదీయఁజాలిన ♦ వక్కటకట
చంపఁగోరినవిధికి నీ ♦ జగతియందు । నన్యమెయ్యదిగాకుండు ♦ సాయుధంబు॥ ౪౪

కాని మృదువస్తువును మృదు♦వైనదాని । వలన నేచంపఁగడఁగెఁ గా♦వలయుయముఁడు
గలదుదీనికిఁ బూర్వతా♦ర్కాణమరయ । మంచుపడిపద్మములువ్యాతిఁ ♦ గాంచుటొకటి॥

ఈ యలరు దండ ప్రాణముల్ ♦ దీయనేని । నేల చంపదు వక్షమం ♦ దిడిననన్ను
నొక్కచో విష మమృతమౌ ♦ నొక్కచోట । నెన్న నమృతంబు విషమగు ♦ నీశ్వరేచ్ఛ॥

అరయఁగా నిది నాదు భా ♦ గ్యమునఁ దంప । విధివినిర్మిత మైనట్టి ♦ వింత పిడుగు
గాకయుండిన శాఖలఁ ♦ బ్రాఁకులతను । గాల్చిపీడునె వృక్షంబుఁ ♦ గాల్పకుండ॥ ౪౭

గొప్ప తప్పిదమును జేసి ♦ నప్పుడైన । నవమతిని జూపి యెఱుఁగని ♦ యన్నుమిన్న!
నిరపరాధిని నన్ను వ ♦ న్నింపవేల । యొప్పగాఁబల్కరించి నీ ♦ వొక్క మాఱు॥ ౪౮

ధృవమస్మిశఠశ్శుచిస్మితే । విదితఃకైతవవత్సల స్తవ
పరలోకమసన్నివృత్తయే । యదనాపృచ్ఛ్యగతాసిమామితః॥ ౪౯

దయితాంయదితావదన్వగా । ద్వినివృత్తంకిమిదంతయావినా
సహతాంహతజీవితంమమ । ప్రబలామాత్మకృతేనవేదనాం॥ ౫౦

సురతశ్రమసంభృతోముఖే । ధ్రియతేస్వేదలవోద్గమోపితే
అథచాస్తమితాత్వమాత్మనా । ధిగిమాందేహభృతామసారతాం॥ ౫౧

మనసాపినవిప్రియంమయా । కృతపూర్వంతవకింజహాసిమాం
ననుశబ్దపతిఃక్షితేరహం । త్వయామేభావనిబంధనారతిః॥ ౫౨

కుసుమోత్ఖచితాన్వలీభృత । శ్చలయన్భృంగరుచస్తవాలకాన్
కరభోరుకరోతిమారుత । స్త్వదుపావర్తనశంకిమేమనః॥ ౫౩

తదపోహితుమర్హసిప్రియే । ప్రతిబోధేనవిషాదమాశుమే
జ్వలితేనగుహాగతంతమ । స్తుహినాద్రేరివనక్తమోషధిః॥ ౫౪

ఇదముచ్ఛ్వసితాలకంముఖం । తవవిశ్రాంతకథందునోతిమాం
నిశిసుప్తమివైకపంకజం । విరతాభ్యంతరషట్పదస్వనం॥ ౫౫

శశినంపునరేతిశర్వరీ । దయితాద్వంద్వచరంపతత్రిణం
ఇతితౌవిరహాంతరక్షమా । కథమత్యంతగతానమాందహేః॥ ౫౬

నవపల్లవసంస్తరేపితే । మృదుదూయేతయదంగమర్పితం
తదిదంవిషహిష్యతేకథం । వదవామోరుచితాధిరోహణం॥ ౫౭

ఇయమప్రతిబోధశాయినీం । రసనాత్వాంప్రథమారహఃసఖీ
గతివిభ్రమసాదనీరవా । నశుచానానుమృతేవలక్ష్యతే॥ ౫౮

కలమన్యభృతాసుభాషితం । కలహంసీషుమదాలసంగతం
పృషతీషువిలోలమీక్షితం । పవనాధూతలతాసువిభ్రమః॥ ౫౯

త్రిదివోత్సుకయాప్యవేక్ష్యమాం । నిహితాఃసత్యమమీగుణాస్త్వయా
విరహేతవమేగురువ్యథం । హృదయంనత్వవలంబితుంక్షమాః॥ ౬౦

మిథునంపరికల్పితంత్వయా । సహకారఃఫలినీచనన్విమౌ
అవిధాయవివాహసత్క్రియా । మనయోర్గమ్యతఇత్యసాంప్రతం॥ ౬౧

అడుగకయె నీవు నా నుండి ♦ యక్కటకట । మరలి రాకుండఁ బరలోక ♦ మరుగుకతన
నోశుచిస్మిత సత్యమై ♦ యొప్పు ప్రేమ । నీయెడల లేని శఠుఁడ నే ♦ నిజము దెలిసె॥ ౫౦

ప్రాణజీవితమా! ప్రియ ♦ పత్నితోడ । నరిగియును వీడియామెను ♦ మరలి తేల
యంత మొదవెడు పలు కోర్చి ♦ యనుభవింపు । మధికదుస్సహ దుఃఖమ్ము ♦ నాత్మకృతము॥

కలిగి సురతశ్రమంబునఁ ♦ గలికి నీదు । వదనమందున్న స్వేదల ♦ వంబుగూడ
నస్తమింపదు నీయాత్మ ♦ యస్తమించె । నహహ దేహులస్థితి యెంత ♦ యస్థిరంబు॥ ౫౧

అప్రియము నీకు మున్నెన్నఁ ♦ డాచరింపఁ । జిత్తమునఁ గూడ నన్నుఁ ద్య ♦ జింప నేల
వేరునకు భూమిపతిఁ గాని ♦ ప్రేమచేత । బద్ధుఁడను నేను నీయందు ♦ భావమందు॥ ౫౨

సుమచయముతోడ భృంగవ ♦ ర్ణములనొప్పి । గాలిఁ గదలెడు నీకుటి ♦ లాలకములఁ
జూడఁ నూపిరి మరల ని ♦ న్గాడు నేమొ । యనెడు శంక జనించు నా ♦ మనమునందు॥ ౫౩

కాన నో ప్రియ! ప్రాణంబు ♦ గాంచి మగల । హిమగిరిగుహాంతరమ్ములఁ ♦ దమము నిశిని
భవ్యకాంతుల నోషధుల్ ♦ పాపు పగిది । నాపఁగా నట్టి నావగఁ ♦ బాపఁదగదె॥ ౫౪

లోనిభృంగాళి రొదలను ♦ మాని యుండ । రేయి నిదురించు నేక నీ ♦ రేజమట్టు
లలకలిటునటుఁ జెదరి మా ♦ టలను వీడి । యున్న నీమోము నన్నేఁచు ♦ చున్న దకట॥ ౫౫

జంటఁదిరుగుఖగాళిలోఁ ♦ జక్రవాకి । చక్రవాకమ్ముతో రాత్రి ♦ చంద్రుతోడ
మరలఁగూడును గావున ♦ విరహ మోర్చుఁ । గ్రమ్మరక చన్న నీవు న ♦ న్గాల్ప వెట్లు॥ ౫౬

క్రొంజిగురుపాన్పు సోఁకినఁ ♦ గూడ నీదు । మృదుతనువు నొవ్వుచుండెడు ♦ మెలఁత మిన్న
యీ చితిని బెట్టఁబడుటకు ♦ నెవ్విధమున । నోర్చియుండఁగఁ గలవో కో ♦ యువిద చెపుమ॥

నీకు మొదటి విరహస్యంపు ♦ నెయ్యురాలిఁ । బోలు మొలనూలు నీకూర్చు ♦ లీల లేమి
తనరవము మానితోఁచె మే ♦ ల్కొనని నిద్ర । గాంచు నీతోడ నగచి గ ♦ తించెననఁగ॥ ౫౭

లలితభాషలఁ గోకిల ♦ కులమునందు । నంచమంద గతులరా ♦ యంచలందుఁ
దరళతరవీక్షణంబుల ♦ హరిణులందు । లీలలను గాలిఁ గదలు ల ♦ తాళియందు॥ ౫౮

కూర్చితివి నాకు నయి నీదు ♦ గుణములిట్టు । లమరపురికేగు కౌతూహ ♦ లమున నున్నఁ
గాని నీ విరహంబునఁ ♦ గన్న శోక । కీలి నోర్వంగ మది కివి ♦ చాలియున్నె॥ ౬౦

తియ్యమామిడిగున్నను ♦ నెయ్యమునను । ఫలినితోడను గూర్చి దం ♦ పతులఁ జేసి
వీనికి వివాహవిధి నెఱ ♦ వేర్పకుండ । వీడి యిట్లేఁగఁ బోవ్పుట ♦ పాడియగునె॥ ౬౧

కుసుమైఃకృతదోహదస్త్వయా । యదశోకోఽయముదీరయిష్యతి
అలకాభరణంకథంనుతత్ । తవనేష్యామినివాపమాల్యతాం॥ ౬౨

స్మరతేవసశబ్దనూపురం । చరణానుగ్రహమన్యదుర్లభం
అమునాకుసుమాశ్రువర్షిణా । త్వమశోకేనసుగాత్రిశోచ్యసే॥ ౬౩

తవనిశ్వసితానుకారిభి । ర్బకులైరర్ధచితాంసమంమయా
అసమాప్యవిలాసమేఖలాం । కిమిదంకిన్నరకంఠిసుప్యతే॥ ౬౪

సమదుఃఖసుఖఃసఖీజనః । ప్రతిపచ్చంద్రనిభోఽయమాత్మజః
అహమేకరసస్తథాపితే । వ్యవసాయఃప్రతిపత్తినిష్ఠురః॥ ౬౫

ధృతిరస్తమితారతిశ్చ్యుతా । విరతంగేయమృతుర్నిరుత్సవః
గతమాభరణప్రయోజనం । పరిశూన్యంశయనీయమద్యమే॥ ౬౬

గృహిణీసచివః సఖీమిథః । ప్రియశిష్యాలలితేకళావిధౌ
కరుణావిముఖేనమృత్యునా । హరతాత్వాంవదకింనమేహృతం॥ ౬౭

మదిరాక్షిమదాననార్పితం । మధుపీత్వారసవత్కథంనుమే
అనుపాస్యసిబాష్పదూషితం । పరలోకోపనతంజలాంజలిం॥ ౬౮

విభవేపిసతిత్వయావినా । సుఖమేతావదజస్యగణ్యతాం
అహృతస్యవిలోభనాంతరైః । మమసర్వేవిషయాస్త్వదాశ్రయాః॥ ౬౯

విలపన్నితికోసలాధిపః । కరుణార్థగ్రథితంప్రియాంప్రతి
అకరోత్పృథివీరుహానపి । స్రుతశాఖారసబాష్పదుర్దినాన్॥ ౭౦

అథతస్యకథంచిదంకతః । స్వజనస్తామపనీయసుందరీం
విససర్జతదంత్యమండనా । మనలాయాగరుచందనైధసే॥ ౭౧

ప్రమదామనుసంస్థితఃశుచా । నృపతిః సన్నితివాచ్యదర్శనాత్
నచకారశరీరమగ్నిసాత్ । సహదేవ్యానతుజీవితాశయా॥ ౭౨

అథతేనదశాహతఃపరే । గుణశేషాముపదిశ్యభామినీం
విదుషావిధయోమహర్ధయః । పురఏవోపవనేసమాపితాః॥ ౭౩

సవివేశపురీంతయావినా । క్షణదాపాయశశాంకదర్శనః
పరివాహమివావలోకయన్ । స్వశుచఃపౌరవధూముఖాశ్రుషు॥ ౭౪

నీవు దోహదమొనరింప ♦ నెగడుమందు । నయ్యశోకము నీవురు ♦ లంచునిడెడు
భూషలుగనిచ్చుపువ్వులఁ ♦ బువ్వుబోణి । యెట్టులర్పింతు దాహక♦కృత్యమందు॥ ౬౨

అయ్యలకు దుర్లభంబయి ♦ యందె మ్రోయదు । చరణమునవీవుచూపిన ♦ కరుణఁదలఁచి
కుసుమబాష్పంబుల నశోక♦కుజముగురిసి । కరముశోకించెనీకయి ♦ గదె సుగాత్రి॥ ౬౩

ఆటలకునిట్లు నీయూర్పు ♦ ననుకరించు । పొగడపువ్వులమొలనూళు ♦ సగమునాను
సమముగాఁగూర్చిపరిపూర్తి ♦ సలుపకుండఁ । గనులమోడ్చుట కిన్నర♦కంఠి తగునె॥ ౬౪

సఖులసుఖదుఃఖములయందు ♦ సములు వీరు । పుత్త్రిఁడిదె బాలచంద్రునిఁ ♦ బోలువాఁడు
నేనొ చెదరనిప్రేమశో ♦ నిన్నుఁజూతు । నీదుకావ్యంబు కేవల ♦ నిష్ఠురంబు। ౬౫

దైన్యమెసలెను భోగముల్ ♦ తలఁగిపోయె । నీడె గానంబు ఋతువుల ♦ వేడ్కముగిసె
భూషణాళిప్రయోజన ♦ ములు నడంగె । నకట హానుపుపరిశూన్య ♦ మయ్యెనేఁడు॥ ౬౬

ఏకపత్నివి మంత్రిసం♦వేకతంపుఁ । జెలివి సుకుమారి! కళలందు ♦ శిష్యవుగద
నిష్కరుణమృత్యుదేవత ♦ నిన్నుహరింప । నేని నాయదిహరియింప ♦ లేదుచెపుము॥ ౬౭

నేను జవిగొన్నరసవంత ♦ మైనమధువు । నానుమదిరాక్షి పరలోక ♦ మందునీవు
బాష్పదూషితమైన త♦ర్పణజలంబు । లెట్లుసేవింతువక్కటా ♦ యేనొసంగ॥ ౬౮

అన్యభోగాభిలాషకొగ్గని ♦ యట్టినాడు । విషయములకీవె కుదురయి ♦ వెలయుకతన
నెన్నివిభవంబులుండిన ♦ నీవులేమి । నిర్వ్యాజనిసౌఖ్యమంతయు ♦ నింతనఱకె॥ ౬౯

కోసలాధిపుఁడివ్విధిఁ ♦ గూర్మిసతిని । గూర్చివిలపించి జాలిని ♦ గొల్పురీతి
వృక్షములుకూడరసబాష్ప♦బిందువులను । గొమ్మలందుండివృష్టిగాఁ ♦ గురియఁజేసె॥ ౭౦

అంత బంధువులజూనంక ♦ మందునుండి । యెంతయునుగష్టమునఁదీసి ♦ యిందుమతిని
నంత్యసుమదామశోభిత ♦ నగ్నినిడిరి । యగరుచందనముల నింధ ♦ నాళిఁజేసి॥ ౭౧

ఎంత తెలిసినన్నృపుఁడు దాఁ ♦ గాంతకొఱకుఁ । జింతనుగతించెననునింద ♦ చెందవెఱచి
యామెతోనగ్నినిడఁడు దే ♦ హంబునజుఁడు । గానిప్రాణంబుపైనుండు ♦ కాంక్షఁగాదు॥

అంతఁ బదిదినములమీఁద ♦ నధిపమాళి । యమలగుణశేషురాలగు ♦ నాత్మసతికి
నప్పురోద్యానమందె మ♦హావిభూతి । విధివిహితకార్యములనెల్ల ♦ వెలయఁజేసె॥ ౭౩

రేయిఁబాసినచంద్రుని ♦ చాయనుండు । భార్యఁబాసినపతి తన ♦ పట్టణంబు
పౌరకాంతలముఖముల ♦ బాష్పజలము । తనదుశోకంపువఱదగాఁ ♦ గనుచుఁజొచ్చె॥ ౭౪

అథతంసవనాయదీక్షితః । ప్రణిధానాద్గురురాశ్రమస్థితః
అభిషంగజడంవిజజ్ఞివా౯ । నితిశిష్యేణకిలాన్వబోధయత్॥ ౭౫

అసమాప్తవిధిర్యతోముని । స్తవవిద్వానపితాపకారణం
నభవంతముపస్థితస్స్వయం । ప్రకృతౌస్థాపయితుంపథశ్చ్యుతం॥ ౭౬

మయితస్యసువృత్తవర్తతే । లఘుసందేశపదాసరస్వతీ
శృణువిశ్రుతసత్త్వసారతాం । హృదిచైనాముపధాతుమర్హసి ౭౭

పురుషస్యపదేష్వజన్మనః । సమతీతంచభవచ్చభావిచ
సహినిష్ప్రతిఘేనచక్షుషా । త్రితయంజ్ఞానమయేనపశ్యతి॥ ౭౮

చరతఃకిల దుశ్చరంతప । స్తృణబిందోఃపరిశంకితఃపురా
ప్రజిఘాయసమాధిభేదినీం । హరిరస్మైహరిణీంసురాంగనాం॥ ౭౯

సతపఃప్రతిబంధమన్యునా । ప్రముఖావిష్కృతచారువిభ్రమాం
అశపద్భవమానుషీతితాం । శమవేలాప్రలయోర్మిణామునిః॥ ౮౦

భగవా౯పరవానయంజనః । ప్రతికూలాచరితంక్షమస్వమే
ఇతిచోపనతాంక్షితి స్పృశం । కృతవానాసురపుష్పదర్శనాత్॥ ౮౧

క్రథకైశికవంశసంభవా । తవభూత్వామహిషీచిరాయసా
ఉపలబ్ధవతీదివశ్చ్యుతం । వివశాశాపనివృత్తికారణం॥ ౮౨

తదలంతదపాయచింతయా । విపదుత్పత్తిమతాముపస్థితా
వసుధేయమవేక్ష్యతాంత్వయా । వసుమత్యాహినృపాఃకలత్రిణః॥ ౮౩

ఉదయేమదవాచ్యముజ్ఝతా । శ్రుతమావిష్కృతమాత్మవత్త్వయా
మనసస్సముపస్థితేజ్వరే । పునరక్లీబతయాప్రకాశ్యతాం॥ ౮౪

రుదతాకుతఏవసాపున । ర్భవతానానుమృతాపిలభ్యతే
పరలోకజుషాంస్వకర్మభి । ర్గతయోభిన్నపథాహిదేహినాం॥ ౮౫

అపశోకమనాఃకుటుంబినీ । మనుగృహ్ణీష్వనివాపదత్తిభిః
స్వజనాశ్రుకిలాతిసంతతం । దహతిప్రేతమితిప్రచక్షతే॥ ౮౬

మరణంప్రకృతిశ్శరీరిణాం । వికృతిర్జీవితముచ్యతేబుధైః
క్షణమప్యవతిష్ఠతేశ్వస౯ । యదిజంతుర్ననులాభవానసౌ॥ ౮౭

అంతగురుఁడు వసిష్ఠుండు ♦ యాగదీక్ష । నాశ్రమంబుననుండి యా♦య్యాజుఁడు దుఃఖ
మనమునుంగుట ప్రణిధాన♦మున నెఱింగి । చింతఁబాపంగఁబనిచిన ♦ శిష్యుఁడనియె॥ ౭౫

కనుఁగొనియుమాని నీదుఃఖ ♦ కారణంబు । స్వయము గావచ్చిశోకంబు ♦ శాంతిపఱిచి
నిన్యథాస్థితినిల్పంగ ♦ నేరఁ తయ్యెఁ । బూనియున్నట్టియాగంబు ♦ పూర్తిగామి॥ ౭౬

అతనివాక్కులనొప్పుచు ♦ మితముగల్గి । యున్ననాదెమ్ముసందేశ ♦ మో సుజాత
ఖ్యాతధైర్యగుణోపేత ♦ యాలకించి । స్వాంతముననిల్పనెంతయు ♦ నర్హుఁడీవు॥ ౭౭

పరమపురుషుని త్రిభువన ♦ పదములందు । వర్తమానము భూతము ♦ భావియనెడు
మూటినెఱుఁగునుగాదె యా♦మ్మునివరుండు । విఘ్నమొందనివిజ్ఞాన ♦ వీక్షణమున॥ ౭౮

తొల్లితృణబిందువను బుషి ♦ వల్లభుండు । తీవ్రతపమొనరింప భీ♦తిల్లి వజ్రి
పంపెనతనిసమాధి భే♦దింపఁజాలు । హరిణియనుదేవతాంగన ♦ నతనికడకు॥ ౭౯

శాంతితీరమ్మునకు లయ ♦ సమయజనిత । భంగమననొప్పి తనతపో♦భంగమునను
గనినయల్కను మునితిట్టె ♦ మనుజసతివి । గమ్మనుచుముందు నెమ్మెలఁ♦గాంచిలుదాని॥ ౮౦

దాసురాలఁ బరాధీనఁ ♦ దప్పిదమ్ము ♦ దయనుక్షమియింపవేఁడెద ♦ ధర్మమూర్తి
యనుచు నదిమొక్కనుగకును♦మాళిఁగూడుదనుకధరనుండుమనియెనా♦మునివరుండు

అమలకథకైశికాన్వయ ♦ మందుఁబుట్టి । నీవుఁబట్టంపురాణివై ♦ నెగడుచుండి
కడకు శాపనివృత్తికిఁ ♦ గారణంబు । జాగ దివినుండిస్వర్గంబుఁ ♦ జేరెహరిణి॥ ౮౨

చాలుఁ జింతిల్లఁబోకుము ♦ చానమృతికిఁ । జేరుమరణంబు పుట్టిన ♦ వారినెల్ల
నృపతులుగళతవంతులు ♦ పృథివిపలనఁ । గాననేలుముక్షితిని భూ♦కాంతమాళి॥ ౮౩

అభ్యుదయమందు మదినింద ♦ యంటకుండ । స్వాంతమోర్చివివేకంబు ♦ జాటినావు
హృదయమునఁదాపమొదవిన ♦ యిపుడుగూడ । ధైర్యముననట్టితెల్వియె ♦ తగదెచూప॥

కడుఁగవనిట్టు లామెను ♦ బడయఁగలవె । వెంటమృతిగన్నఁగూడ ల ♦ భింపదామె
పరమునన్వేఱువేఱగు ♦ పథములందు । స్వస్వకర్మలదేహులు ♦ జనుచునుంట॥ ౮౫

బంధులుదొఱంగుకన్నీరు ♦ పరమునందుఁ । బ్రేతలదహించుననిశాస్త్ర ♦ వితతిదెల్పుఁ
గాన శోకించుటలుమాని ♦ కాంతకిడుము । సాదరమ్ముగ నీతర్ప ♦ ణోదకముల॥ ౮౬

ప్రకృతిమరణంబు ప్రాణికి ♦ వికృతిచూడ । జీవితమటంచుబుధులెల్లఁ ♦ జెప్పుచుంద్రు
గాన క్షణమాత్రమూపిరి ♦ గాంచియున్న । లాభమేకద జీవికి ♦ లాతలమున॥ ౮౭

అష్టమః సర్గః.

అవగచ్ఛతిమూఢచేతనః । ప్రియనాశంహృదిశల్యమర్పితం
స్థిరధీస్తుతదేవమన్యతే । కుశలద్వారతయాసముద్ధృతం॥ ౮౮

స్వశరీరశరీరిణావపి । శ్రుతసంయోగవిపర్యయౌయదా
విరహఃకిమివానుతాపయే । ద్వదబాహ్యైర్విషయైర్విపశ్చితం॥ ౮౯

నపృథగ్జనవచ్ఛుచోవశం । వశినాముత్తమగంతుమర్హసి
ద్రుమసానుమతాంకిమంతరం । యదివాయౌద్వితయేపితేచలాః॥ ౯౦

సతథేతివినేతురుదారమతేః । ప్రతిగృహ్యవచోవిససర్జమునిం
తదలబ్ధపదంహృదిశోకఘనే । ప్రతియాతమివాంతికమస్యగురోః॥ ౯౧

తేనాష్టౌపరిగమితాఃసమాఃకథంచి । ద్బాలత్వాదవితథసూనృతేనసూనోః
సాదృశ్యప్రతికృతిదర్శనైఃప్రియాయాః । స్వప్నేషుక్షణికసమాగమోత్సవైశ్చ॥ ౯౨

తస్యప్రసహ్యహృదయంకిలశోకశంకుః । ప్లక్షప్రరోహఇవసౌధతలంబిభేద
ప్రాణాంతహేతుమపితంభిషజామసాధ్యం । లాభంప్రియానుగమనత్వరయాసమేనే॥

సమ్యగ్వినీతమథవర్మహరంకుమార । మాదిశ్యరక్షణవిధౌవిధివత్ప్రజానాం
రోగోపసృష్టతనుదుర్వసతింముముక్షుః । ప్రాయోపవేశనమతిర్నృపతిర్బభూవ॥ ౯౪

తీర్థేతోయవ్యతికరభవేజహ్నుకన్యాసరయ్వో
ర్దేహత్యాగాదమరగణనాలేఖ్యమాసాద్యసద్యః
పూర్వాకారాధికచతురయాసంగతఃకాంతయాసౌ
లీలాగారేష్వరమతపునర్నందనాభ్యంతరేషు॥ ౯౫

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీ కాళిదాస కృతౌ అజవిలాపో
నామాష్టమఃసర్గః.

ప్రియవినాశనముసమూర్ఛుఁ♦డయినవాఁడు । హృదయశల్యముగా మది ♦ నెంచుచుండుఁ
బరమధీరుఁడు కుశలక ♦ వాటమరయఁ । దెలుపఁబడెననిమనములోఁ ♦ దెలియుచుండు॥

ఆత్మసంబంధమైన దే♦హాత్మలందె । యోగముః యోగమునుజూచు ♦ చుండికూడ
బాహ్యమైనట్టి విషయసం♦బంధమైన । విరహమునఁజింతనొందునే ♦ విబుధవరుఁడు॥ ౮౯

నిర్జితేంద్రియవర్యుఁడై ♦ నెగడుచుండి । యన్యులట్టులువగఁజిక్క ♦ నర్హమగునె
తరులుగిరులునుగూడ వా ♦ తమునఁగదలఁ । బృథ్విలోనింక రెంటికి ♦ భేదమెద్ది॥ ౯౦

అనిగురుఁడు నుదారుఁడౌ ♦ నవ్వసిష్ఠు । వచనమాలేఁడువిని మునిఁ ♦ బనిచెఁగాని
యది యమితశోకు నాతని ♦ మదినిలువక । గురునిదరికినిమరలిన ♦ కరణినుండె॥ ౯౧

ఆత్మజుఁడు బాలుఁడౌట న♦ష్టాబ్దములను । దనప్రియాంగనప్రతికృతి ♦ దర్శనముల
స్వప్నములనామెతోఁగల్గు ♦ క్షణికమైన । యుత్సవమ్ములఁబుచ్చె నా ♦ యుచితభాషి॥

రావిచిలుమొల్క సౌధము౯ ♦ వ్రచ్చునట్లు । సాంతమునువ్రచ్చుశోకశ♦ల్యంబునజుఁడు
వైద్యులకసాధ్యమును బ్రాణ♦భంగకరము । నైనఁ బ్రియఁజేరుతమిలాభ ♦ మంచునెంచె॥

పూర్ణశిక్షితుఁగవచియై ♦ పొదలుకొమరు । శాస్త్రవిధిఁబ్రజనేల రా♦జ్యముననునిచి
తెవులుచేనుండఁగూడని ♦ దేహమజుఁడు । వీడఁ బ్రాయోపవేశన ♦ విధికిఁగడఁగె॥ ౯౪

చ॥ సరయువు జాహ్నవింగలయు ♦ సంగమమందు స్వకీయదేహము౯
దొఱఁగి యజుండు దేవతల ♦ తో సమభావమునొంది యప్పుడే
మురిపెముముచ్చటంగలిగి ♦ ముందటికంటె వెలుంగు కాంతతో
నరుదగు కేళికాగృహము ♦ లందుఁ జరించెను నందనంబులో౯॥

గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చి
వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు న
జవిలాపంబను నష్టమాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

నవమః సర్గః

—:o:—

పితురనంతరముత్తరకోసలాన్ । సమధిగమ్యసమాధిజితేంద్రియః
దశరథఃప్రశశాసమహారథో । యమవతామవతాంచధురిస్థితః॥ ౧

అధిగతంవిధివద్యదపాలయత్ । ప్రకృతిమండలమాత్మకులోచితం
అభవదస్యతతోగుణవత్తరం । సనగరంనగరంధ్రకరౌజసః॥ ౨

ఉభయమేవవదంతిమనీషిణః । సమయవర్తితయాకృతకర్మణాం
బలనిషూదనమర్థపతించతం । శ్రమనుదంమనుదండధరాన్వయం॥ ౩

జనపదేనగదఃపదమాదధౌ । నభిభవఃకృత ఏవసపత్నజః
క్షితిరభూత్ఫలవత్యజనందనే । శమరతేమరతేజసిపార్థివే॥ ౪

దశదిగంతజితారఘుణాయథా । శ్రియమపుష్యదజేనతతఃపరం
తమధిగమ్యతథైవపునర్బభౌ । ననమహీనమహీనపరాక్రమం॥ ౫

సమతయావసువృష్టివిసర్జనైః । ర్నియమనాదసతాంచనరాధిపః
అనుయయౌయమపుణ్యజనేశ్వరౌ । సవరుణావరుణాగ్రసరంరుచా॥ ౬

నమృగయాభిరతిర్నదురోదరం । నచశశిప్రతిమాభరణంమధు
తముదయాయనవానవయౌవనా । ప్రియతమాయతమానమపాహరత్॥ ౭

నకృపణాప్రభవత్యపివాసవే । నవితథాపరిహాసకథాస్వపి
నచసపత్నజనేష్వపితేనవా । గపరుషాపరుషాక్షరమీరితా॥ ౮

ఉదయమస్తమయంచరఘూద్వహా । దుభయమానశిరేవసుధాధిపాః
సహినిదేశమలంఘయతామభూత్ । సుహృదయోహృదయఃప్రతిగర్జతాం॥ ౯

శ్రీ

ర ఘు వ ం శ ము.

న వ మా శ్వా స ము.

గీతములు.

ఇంద్రియమ్ములరిపుల జ♦యించిమించి । యతుల కవనీపతుల కగ్రి ♦ మంగుఁబోల్చి
దశరథమహారథుండు దాఁ ♦ దండ్రిపిదపఁ । గూర్మితోనేలె నుత్తర ♦ కోసలంబు॥ ౧

ప్రజలతోనొప్పు రాష్ట్రిముక్ ♦ రాజధానిఁ । దనకులోచితమగువాని ♦ ధర్మవిధిని
గాంచనగభేదితేజాన ♦ మించునతఁడు । పాలనముసేయ నవిగడుఁ ♦ బ్రబలుచుండె॥ ౨

కర్మరులశ్రీమదీఱ స♦కాలవృష్టి । గురియువారిర్వురంచుఁ బ♦ల్కుదురుబుధులు
బలినినిర్జించిమించిన ♦ వజ్రియొకఁడు । మనునృపకులుండు దశరథ ♦ ధనపుఁడొకఁడు॥ ౩

అజునిసుతుఁడగుదశరథుఁ ♦ డమరనిభుఁడు । క్షమనుబాలించుచుండఁగా♦క్షమవహించి
యుర్విఫలియించెఁ గాలిడ♦కుండెవ్యాధి । యింక రిపునృపబాధల ♦ కెడమగలదె॥ ౪

దశదిశలగెల్చిరఘువేల ♦ ధరణిమెఱసె । నంత నజుపాలనంబున ♦ నల్లెచెలఁగె
నెంతయును వారిఁబోలు న♦హీనతేజుఁ । డితఁడు రక్షింప నవ్విధ ♦ నెసఁగకున్నె॥ ౫

సమతధనవృష్టిఖలదండ♦నములయందు । యమధనేశ్వరవరుణుల ♦ నమలరుచుల
నరుణుసారథిగానొప్పు ♦ నరుణకిరణు । ననుసరించెను దశరథా ♦ వనిపమౌళి॥ ౬

అభ్యుదయమందుఁగడఁగెడు ♦ నన్నరేంద్రు । స్వాంతమునుహరియింపఁగాఁ♦జాలవయ్యె
వేఁటజూదంబుచంద్రుని ♦ సాటినొప్పు । పానమును నూత్నయౌవన ♦ మైనప్రియయు॥ ౭

ఇంద్రుకడనైనఁజూపఁడు ♦ కృపణవృత్తి । హాస్యమందైనఁ గల్లల ♦ నాడఁబోఁడు
పరుషవాక్కులరిపులనైనఁ ♦ బలుకఁడెపుడు । కోపమెఱుఁగనిదశరథ ♦ భూపమౌళి॥ ౮

ఆరఘూద్వహుచే నుద♦యాస్తమయము । లుభయములుపొందుచుండిరి ♦ యుర్విపాలు
రతనిమ్నమువిధేయుల ♦ కతిప్రసన్న । మలుకనెదిరించువారి క♦యస్సమంబు॥ ౯

అజయదేకరథేనస మేదినీ । ముదధినేమిమధిజ్యశరాసనః
జయమఘోషయదస్యతు కేవలం । గజవతీజవతీవ్రహయాచమూః॥ ౧౦

అవనిమేకరథేనవరూథినా । జితవతఃకిలతస్యధనుర్భృతః
విజయదుందుభితాంయయురర్ణవా । ఘనరవానరవాహనసంపదః॥ ౧౧

శమితపక్షబలఃశతకోటినా । శిఖరిణాంకులిశేనపురందరః
సశరవృష్టిముచాధనుషాద్విషాం । స్వనవతానవతామరసాననః॥ ౧౨

చరణయోర్నఖరాగసమృద్ధిభి । ర్ముకుటరత్నమరీచిభిరస్పృశన్
నృపతయఃశతశోమరుతోయథా । శతమఖంతమఖండితపౌరుషం॥ ౧౩

నివవృతేసమహార్ణవరోధసః । సచివకారితబాలసుతాంజలీన్
సమనుకంప్యసపత్నపరిగ్రహా । ననలకానలకానవమాంపురీం॥ ౧౪

ఉపగతోపిచమండలనాభితా । మనుదితాన్యసితాతపవారణః
అజితమస్తినృపాస్పదమిత్యభూ । దనలసోనలసోమసమద్యుతిః॥ ౧౫

క్రతుషుతేనవిసర్జితమౌలినా । భుజసమాహృతదిగ్వసునాకృతాః
కనకయూపసముచ్ఛ్రయశోభినో । వితమసాతమసాసరయూతటాః॥ ౧౬

అజినదండభృతంకుశమేఖలాం । యతగిరంమృగశృంగపరిగ్రహాం
అధివసంస్తనుమధ్వరదీక్షితా । మసమభాసమభాసయదీశ్వరః॥ ౧౭

అవభృథప్రయతోనియతేంద్రియః । సురసమాజసమాక్రమణోచితః
నమయతిస్మసకేవలమున్నతం । వనముచేనముచేరరయేశిరః॥ ౧౮

తమపహాయకకుత్స్థకులోద్భవం । పురుషమాత్మభువంచపతివ్రతా
నృపతిమన్యమసేవతదేవతా । సకమలాకమలాఘవమర్థిషు॥ ౧౯

సకిలసంయుగమూర్ధ్నిసహాయతాం । మఘవతఃప్రతిపద్యమహారథః
స్వభుజవీర్యమగాపయదుచ్ఛ్రితం । సురవధూరవధూతభయాఃశరైః॥ ౨౦

అసకృదేకరథేనతరస్వినా । హరిహయాగ్రసరేణధనుర్భృతా
దినకరాభిముఖారణరేణవో । రురుధిరేరుధిరేణసురద్విషాం॥ ౨౧

తమలభంతపతింపతిదేవతాః । శిఖరిణామివసాగరమాపగాః
మగధకోసలకేకయశాసినాం । దుహితరోహితరోపితమార్గణం॥ ౨౨

జలధివలయితమేదినీ ♦ తలము నెల్ల । నొక్కరథమునగెల్చి వి♦ల్లెక్కువెట్టి
కేవలంబుగ నాతని ♦ గెల్పుఁ జాటు । మండె గజతురగాళితో ♦ నిండుసేన॥ ౧౦

రక్షితంబగునొక్కటే ♦ రథము చేత । ధరణిగెల్చిన యాధను ♦ ర్ధారిమణికి
సంపదఁ గుబేరుఁబోలెడు ♦ సారగుణికి । నయ్యె జయభేరి ఘనరవం ♦ బలరుజలధి॥ ౧౧

వాఁడిగలశతధారల ♦ వాలుచేత । గిరుల రెక్కలబలమును ♦ హరిహరించె
నితఁడు నవపద్మముఖుఁ డరి♦తతిహరించె । బహుళటంకారయుతఘోర ♦ బాణధార॥

నురలు శతముఖునంఘ్రుల ♦ కెఱఁగుకరణి । వందలకొలందినృపతులీ ♦ పరమశూరు
కాళ్లకెఱఁగిరి నఖరాగ ♦ కాంతితోడఁ । దమకిరీటాళి మణిఘృణి ♦ తతులు నెఱయ॥ ౧౩

అలకలనలంకరింపని ♦ యరులసతులు । సచివులనుగొల్పి నుతులయం♦జలులఁగూర్పఁ
దెఱలెఁ గరుణించియలకకుఁ ♦ దీసిపోని । తనపురికి రేఁడు వారిధి ♦ తటముపీడి॥ ౧౪

మాఱులేనిసితచ్ఛత్రి ♦ మహిమతోడ । నఖిలమండలనాభిత్వ ♦ మందికూడ
నజితజయ రాజధర్మంబు ♦ నతఁడుతలఁచి । యప్రమత్తతవెలిఁగెఁ జం♦ద్రాగ్నిదీప్తి॥ ౧౫

క్రతువులఁగిరీటమునుపీడి ♦ క్రాలువాఁడు । కడలసిరులనుభుజశ♦క్తిఁ గన్నరేఁడు
తమసయొడ్డునసరయువు ♦ తటినిఁగూర్చెఁ । గనకయూపాళిమాఁగాంధ ♦ కారహేళి॥

జింకతోలును దండమ్ము ♦ జింకకొమ్ము । దర్భమేఖలమౌనంబు ♦ దాల్చియుండు
యజ్ఞదీక్షితునృపుని దే♦హమ్మునందు । నసమరుచిఁగూర్చె నీశ్వరుఁ ♦ డధివసించి॥ ౧౬

అవభృథామలుఁడయి యింద్రి♦యములగెల్చి । యమరసభయందుఁగ్రాలఁగా♦ నర్హుఁడైన
దశరథుఁడు వంచెఁ దనయున్న ♦ తంపుశిరము । నుదకములనిచ్చునింద్రున ♦ కొక్కరునకె॥

ఆశ్రితోదారపురుషుని ♦ నాత్మభువుని । నక్కకుత్స్థకులోద్భవు ♦ నసమువీడి
భాగ్యదేవత తమ్మితో ♦ నెఱులుగరిత । యన్యనరపాలు సేవింప ♦ నరుగఁగలదె॥ ౧౭

అమ్మహారథుఁ డాహవా♦గ్రమ్మునందు । శక్రునకుఁదోడుగానిల్చి ♦ సలిపిరణము
బాణములనురసతులకుఁ ♦ బాపిభయముఁ । గొలిపెఁ గీర్తింపఁదనబాహు♦బలముకలిమి॥

చాపధరుఁ డేకరథుఁడు ప్రశ♦స్తబలుఁడు । హరిహయుని ముందుఁబోల్చెడు ♦ నరవరుండు
రవి కెదుటలేచు రణధూళి ♦ రాక్షసాళి । రక్తధారలచే నివా♦రణముచేసె॥ ౨౧

మగధకోసలకేకయ ♦ క్ష్మాపసుతలు । పతిని దేవునిగా నెంచు ♦ భవ్యమతులు
పతిగఁబడసిరి శరజిత ♦ వైరి నతనిఁ । బతిగఁగడలిని సెలయేళ్ళు ♦ వడసినట్లు॥ ౨౨

ప్రియతమాభిరసౌ తిసృభిర్బభౌ । తిసృభిరేవ భువం సహ శక్తిభిః
ఉపగతో౽పనినీషురివ ప్రజా । హరిహయో౽రిహయోగవిచక్షణః॥ ౨౩

అథ సమావవృతే కుసుమైర్నవై । స్తమివ సేవితుమేకనరాధిపం
యమకుబేరజలేశ్వరవజ్రిణాం । సమధురం మధురంజితవిక్రమం॥ ౨౪

హిమవివర్ణితచందనపల్లవం । విరహయన్ మలయాద్రిముదఙ్ముఖః
విహగయోః కృపయేవ శనైర్యయౌ । రవిరహర్విరహధ్రువభేదయోః॥ ౨౫

జిగమిషుర్ధనదాధ్యుషితాం దిశం । రథయుజా పరివర్తితవాహనః
దినముఖాని రవిర్హిమనిగ్రహై । ర్విమలయన్మలయం నగమత్యజత్॥ ౨౬

కుసుమజన్మ తతో నవపల్లవా । స్తదను షట్పదకోకిలకూజితం
ఇతి యథాక్రమమావిరభూన్మధు । ర్ద్రుమవతీమవతీర్య వనస్థలీం॥ ౨౭

సురభిసంగమజం వనమాలయా । నవపలాశమధార్యత భంగురం
రమణదత్తమివార్ద్రనఖక్షతం । ప్రమదయా మదయాపితలజ్జయా॥ ౨౮

ఉపహితం శిశిరాపగమశ్రియా । ముకుళజాలమశోభత కింశుకే
ప్రణయినీవ నఖక్షతమండనం । ప్రమదయా మదయాపితలజ్జయా॥ ౨౯

పరభృతా మదనక్షతచేతసాం । ప్రియసఖీ లఘువాగివ యోషితాం
ప్రియతమాయ కరోత్కలహాంతరే । మృదురవా మరవాపసమాగమా॥ ౩౦

వ్రణగురుప్రమదాధరదుస్సహం । జఘననిర్విషయీకృతమేఖలం
నఖలు తావదశేషమపోహితుం । రవిరలం విరలం కృతవాన్ హిమం॥ ౩౧

విశదచంద్రకరం సుఖమారుతం । కుసుమితద్రుమమున్మదకోకిలం
తదుపభోగరసం హిమవర్షిణః । పరమృతోరమృతోపమతాం యయౌ॥ ౩౨

అభినయాన్పరిచేతుమివోద్యతా । మలయమారుతకంపితపల్లవా
అమదయత్సహకారలతా మనః । సకలికా కలికామజితామపి॥ ౩౩

నయగుణోపచితామివ భూపతేః । సదుపకారఫలాం శ్రియమర్థినః
అభియయుః సరసో మధుసంభృతాం । కమలినీమలినీరపతత్త్రిణః॥ ౩౪

దశనచంద్రికయా వ్యవభాసితం । హసితమాసవగంధి మధోరివ
వకుళపుష్పమసేవ్యత షట్పదైః । శుచిరసం చిరసంచితమీప్సుభిః॥ ౩౫

అరులనోర్చునుపాయాన ♦ నాఁటితేఁటి । ప్రియలమువ్వురతోఁ బోల్చు ♦ నృపుఁడతండు
మాఁడుశక్తులతోఁ గూడి ♦ భూమిప్రజల । నేలవచ్చినయింద్రునిఁ ♦ బోలుమండె॥ ౨౩

అంత మధువేకనరపాలుఁ ♦ డైతనర్చు । యమకుబేరేంద్రవరుణుల ♦ సమతఁ బోలుచు
నంచితపరాక్రమంబున ♦ మించునతనిఁ । గొలుచుగతివచ్చెఁ గ్రొత్త పు♦వ్వులుధరించి॥

ఇనముపడిచెడ్డగంధంపుఁ ♦ జివురులున్న । మలయగిరివీడి యుత్తర ♦ మార్గమినుఁడు
పగలుమెల్లఁగఁజనెఁ జక్ర♦వాకములకు । సంజఁగలుగువియోగంపు ♦ జాలినఁగ॥ ౨౫

ధనదుదిశఁబట్టిపోవఁగాఁ ♦ దలఁచియంత । సారథినిఁగొల్పి వెన్క ♦ కశ్వములఁద్రిప్పి
భానుఁడివముహరించి ప్ర♦భాతములను । విమలములుసేసి మలయాద్రి ♦ వీడివెడలె॥ ౨౬

పూలుపూచెను నవపల్ల ♦ వాళితోఁ చెఁ । గోకిలలు షట్పదమ్ములు ♦ గూయఁజొచ్చె
వృక్షములనొప్పువనముల ♦ నీక్రమమున । వింతగాదిగి యావిర్భ♦వించె మధువు॥ ౨౭

మాధవునిసంగతిని వన♦ మాలయపుడు । వక్రమైనపలాశపు ♦ ష్పంబుదాల్చె
సిగ్గువదలినమదవతి ♦ చెలువుఁడిడిన । యార్ద్రమైననఖక్షత ♦ మందినట్లు॥ ౨౮

వీడశిశిరము మధులక్ష్మి ♦ పెట్టినట్టి । యప్పలాశముపైఁ గొర♦కాళియొప్పెఁ
బ్రిమదమదమునలజ్జను ♦ బాసి ప్రియుని । పయిని నిడినఖక్షతా ♦ భరణమనఁగ॥ ౨౯

ప్రణయకలహాంతమందు న ♦ బ్జాభవజాత । విశిఖహతచిత్తలైనట్టి ♦ ప్రియలకపుడు
సుఖసమాగమకారియై ♦ సొంపునింపె । రమ్యవాక్సఖిచలె మృదు ♦ రవపికమ్ము॥ ౩౦

వెలఁదులకుఁ గటిఁగాంచిని ♦ వీడఁజేసి । పంటినొక్కుల పెదవుల ♦ ప్రమదలకును
దుస్సహంబగు మంచును ♦ దొలఁచెఁగొంత । యంతయును మాపలేకున్న♦ నయ్యెనుండు॥

తేఁటవెన్నెల హాయియా♦ తెమ్మెరయును। గుసుమములనొప్పుభూజముల్ ♦ గ్రొవ్విరియుండు
నట్టిపికములు గల్గి భో ♦ గార్హమైన । హిమగతవసంత మొంతయు ♦ నమృతసమము॥

అభినయము నేర్పుగతి మల ♦ యానిలముఁ । బల్లవములాడఁ గొరక ♦ పాళితోడఁ
బొదలు లేమావితీవియ ♦ ముదముఁగొల్పె । రాగరోషము లొర్చిన ♦ యోగులకును॥ ౩౩

సదుపకారార్థమై నీతి ♦ శాస్త్రరీతిఁ । బొందునృపుసిరి కర్థులు ♦ మూఁగునట్లు
సరసిలోపల మధువికా♦సముఁబొదలు । కమలముల మూఁగె జలవిహం♦గములునళులు॥

ఆసవసుగంధయుక్తమై ♦ యలరుమంచు । దంతికాంతివెలుంగు న ♦ సంతునవ్వుఁ
బోల్చుచుండెడు పొగడపు♦వ్వును జిరంబు । కోరిసేవించె భృంగాళి ♦ కూర్మిమీఱ॥ ౩౫

కుసుమమేవనకేవలమార్తవం । నవమశోకతరోః స్మరదీపనం
కిసలయప్రసవోపివిలాసినాం మదయితాదయితాశ్రవణార్పితః॥ ౩౬

విరచితామధునోపవనశ్రియా । మభినవాఇవపత్రవిశేషకాః
మధులిహాంమధుదానవిశారదాః । కురవకారవకారణతాంయయుః॥ ౩౭

సువదనావదనాసవసంభృత । స్తదనువాదిగుణఃకుసుమోద్గమః
మధుకరైరకరోన్మధులోలుపై । ర్బకులమాకులమాయతపంక్తిభిః॥ ౩౮

గమయితుంప్రభురేషసుఖేనమాం । నమహతీంబతపాంథవధూజనః
ఇతిదయాతఇవాభవదాయతా । నరజనీరజనీశవతీమధౌ॥ ౩౯

ప్రథమమన్యభృతాభిరుదీరితాః । ప్రవిరలాఇవముగ్ధవధూకథాః
సురభిగంధిషుశుశ్రువిరేగిరః । కుసుమితాసుమితావనరాజిషు॥ ౪౦

శ్రుతిసుఖభ్రమరస్వనగీతయః । కుసుమకోమలదంతరుచోబభుః
ఉపవనాంతలతాః పవనాహతైః । కిసలయైఃసలయైరివపాణిభిః॥ ౪౧

లలితవిభ్రమబంధవిచక్షణం । సురభిగంధపరాజితకేసరం
పతిషునిర్వివిశుర్మధుమంగనాః । స్మరసఖంరసఖండనవర్జితం॥ ౪౨

తిలకమస్తకహర్మ్యకృతాస్పదైః । కుసుమమధ్వనుషంగసుగంధిభిః
కలమగీయతభృంగవిలాసినాం । స్మరయుతైరయుతైరబలాసఖైః॥ ౪౩

శుశుభిరేస్మితచారుతరాననాః । స్త్రియఇవశ్లథశింజితమేఖలాః
వికచతామరసాగృహదీర్ఘికా । మదకలోదకలోలవిహంగమాః॥ ౪౪

లఘయతిస్మనపత్యపరాధజం । నసహకారతరుస్తరుణీధృతం
కుసుమితోనమితోలిభిరున్మదైః । స్మరసమాధిసమాధికరోషితం॥ ౪౫

ఉపయయౌతనుతాంమధుఖండితా । హిమకరోదయపాండుముఖచ్ఛవిః
సదృశమిష్టసమాగమనిర్వృతిం । వనితయానితయారజనీవధూః॥ ౪౬

అపతుషారతయావిశదప్రభైః । సురతసంగపరిశ్రమనోదిభిః
కుసుమచాపమతేజయదంశుభి । ర్హిమకరోమకరోర్జితకేతనం॥ ౪౭

హుతహుతాశనదీప్తివనశ్రియః । ప్రతినిధిఃకనకాభరణస్యయత్
యువతయఃకుసుమందధురాహితం । తదలకేదలకేసరపేశలం॥ ౪౮

ఆమని నశోకతరువుల ♦ నమరునట్టి । భవ్యసుందరకుసుమవి ♦ భ్రమమెగాక
ప్రియులు మోహింపఁ బ్రియురాండ్రు ♦ వీనులందుఁ। గూర్చు పల్లవపాళియుఁ ♦ గొలిపె బాళి॥

అవ్వసంతుఁడు వనలక్ష్మి ♦ యంగమందుఁ । గూరిచిన పత్రములఁ బోలు ♦ కురువకాళి
యమలమధుదాన దక్షమై ♦ యలరుకతనఁ । గారణంబయ్యె మధుపర్కం ♦ కారమునకు॥

అమలవదనల వదనాస ♦ వమునఁబుట్టి । యట్టిగుణమునె గలవయి ♦ యలరులుంట
వరుసలుగ వచ్చినిండెను ♦ వకుళమందు । మధువునానెడు కాంక్షచే ♦ మధుపకులము॥

*విరహిణులుచాల దీర్ఘమై ♦ వెలయుతన్ను । హాయిగా దాఁటలేరని ♦ యాత్మయందు
దయఁదలఁచినట్లు చంద్రుతోఁ ♦ దనరురాత్రి । యెంతయునుహ్రస్వమయ్యె వ ♦ సంతమందు॥

ననలచేతను గమ్మవా ♦ సనలచేత । నలరు వనములఁ బికములు ♦ తొలుతసలుపు
ముగ్ధవధువుల మితవాక్య ♦ ములనుబోలు । విరళమౌ కూజితమ్ములు ♦ వినఁగనయ్యె॥ ౪౦

భ్రమర రవములు శ్రావ్యమౌ ♦ పాటగాఁగఁ । గాంతనుమరుచిమృదుదంత ♦ కాంతిగాఁగఁ
జేతనభినయమును బట్టు ♦ చెలువుఁజూపెఁ । దలిరుగమిగాలిఁ గదలు ను ♦ ద్యానలతలు॥

తగ్గని విలాసమును గూర్పఁ ♦ దగినయట్టి । పొగడపూ మించువాసన ♦ పొదలునట్టి
పతుల యనురాగమును భంగ ♦ పఱుపనట్టి । స్మరసఖము మధువానిరి ♦ మగువలప్డు॥

*తిలకవృక్షాగ్ర మనుహర్మ్య ♦ తలమునందుఁ । గమ్మపూఁదేనె వాసనల్ ♦ గ్రమ్ముచుండ
భృంగములు వేలకొలఁదిగఁ ♦ బ్రియలఁగూడి । హాయిగాఁ బాడె నెంతయు ♦ హర్షమునను॥

నవ్వుమోములు వ్రేసెడు ♦ మువ్వలుండు । జాఱు మొలనూళ్ళు గలయట్టి ♦ సతులకరణి
నలరుదమ్ములు కలరవ ♦ జలఖగాళి । గలిగి చెన్నారు గృహదీర్ఘి ♦ కలు చెలంగె॥ ౪౪

*పొలయలుకఁబుట్టి మారుఁడు ♦ గొలిపినట్టి । చిరమనోవ్యథ గాసిలు ♦ చేడియలకు
ధైర్యమునుజార్చె మదభృంగ ♦ తతులచేత । వంగిపూచిన సహకార ♦ పాదపంబు॥ ౪౫

ఆవసంతుఁడు ఖండింప ♦ రేవెలంది । సోముఁ డుదయింప వెల్లని ♦ మోముపెట్టె
నాఁడునాటికిఁ గృశియించె ♦ నాథుతోడి । సంగమప్రాప్తి కలుగని ♦ చానపగిది॥ ౪౬

మంచులేనట్టి శుభ్రమై ♦ మించునట్టి । జాతనురతశ్రమము దీర్పఁ ♦ జాలునట్టి
చారుకిరణాళిచే నుమ ♦ చాపధరుని । మీనకేతనుఁ జలివెల్గు ♦ మెఱయఁజేసె॥ ౪౭

ప్రజ్వలితవహ్నిఁ బోలెడు ♦ ప్రభలదాని । వనరమకుఁ బైడి నగమౌలు ♦ వఱలుదాని
మృదుతరంబగు రేకుల ♦ మించుదానిఁ । గురులఁ బ్రియులిడఁదాల్చి ర ♦ క్ష్వారని సతులు॥

అలిభిరంజనబిందుమనోహరైః । కుసుమపంక్తినిపాతిభిరంకితః
నఖలుశోభయతిస్మవనస్థలీం । నతిలకస్తిలకఃప్రమదామివ॥ ౪౯

అమదయన్మధుగంధసనాథయా । కిసలయాధరసంతతయామనః
కుసుమసంభృతయానవమల్లికా । స్మితరుచాతరుచారువిలాసినీ॥ ౫౦

అనలసాన్యభృతానలసాన్మనః । కమలధూళిభృతామరుతేరితా
కుసుమభారనతాధ్వగయోషితా । మసమశోకమశోకలతాకరోత్॥ ౫౧

అరుణరాగనిషేధిభిరంశుకైః । శ్రవణలబ్ధపదైశ్చయవాంకురైః
పరభృతావిరుతైశ్చవిలాసినః । స్మరబలైరబలైకరసాఃకృతాః॥ ౫౨

ఉపచితావయవాశుచిభిఃకణై । రలికదంబకయోగముపేయుషీ
సదృశకాంతిరలక్ష్యతమంజరీ । తిలకజాలకజాలకమౌక్తికైః॥ ౫౩

ధ్వజపటంమదనస్యధనుర్భృత । శ్ఛవికరంముఖచూర్ణమృతుశ్రియః
కుసుమకేసరరేణుమలివ్రజాః । సపవనోపవనోత్థితమన్వయుః॥ ౫౪

అనుభవన్నవదోలమృతూత్సవం । పటురపిప్రియకంఠజిఘృక్షయా
అనయదాసనరజ్జుపరిగ్రహే । భుజలతాంజలతామబలాజనః॥ ౫౫

త్యజతమానమలంబతవిగ్రహై । ర్నపునరేతిగతంచతురంవయః
పరభృతాభిరితీవనివేదితే । స్మరమతేరమతేస్మవధూజనః॥ ౫౬

అథయథాసుఖమార్తవముత్సవం । సమనుభూయవిలాసవతీసఖః
నరపతిశ్చకమేమృగయారతిం । సమధుమన్మధుమన్మథసన్నిభః॥ ౫౭

పరిచయంచలలక్ష్యనిపాతనే । భయరుషోశ్చతదింగితబోధనం
శ్రమజయాత్ప్రగుణాంచకరోత్యసౌ । తనుమతోనుమతఃసచివైర్యయౌ॥ ౫౮

మృగవనోపగమక్షమవేషభృ । ద్విపులకంఠనిషక్తశరాసనః
గగనమశ్వఖురోద్ధతరేణుభి । ర్నృసవితాసవితానమివాకరోత్॥ ౫౯

ప్రథితమౌళిరసావనమాలయా । తరుపలాశసవర్ణతనుచ్ఛదః
తురగవల్గనచంచలకుండలో । విరురుచేరురుచేష్టితభూమిషు॥ ౬౦

తనులతావినివేశితవిగ్రహాః । భ్రమరసంక్రమితేక్షణవృత్తయః
దదృశురధ్వనితం వనదేవతాః । సునయనం నయనందితకోసలం॥ ౬౧

అంజనకణాళివలె హృద్య ♦ మైతనర్చి । యాఱుబంతుల త్రావెడు ♦ నళులనొప్ప
తిలకవృక్షమ్ముతో వని ♦ తేజరిల్లెఁ । దిలకమునఁ దేజరిల్లు సతీ ♦ తిలకమట్లు॥ ౪౯

కుజములకుఁ గ్రొత్తసోగనును ♦ గూర్చుచుండి । పొల్చు నవమల్లికాలత ♦ పూలచేతఁ
జిఱునగవు చెల్వుఁజూపుచుఁ ♦ జిగురుపెదవు । లందు మధుగంధమందియా ♦నందమొసఁగె॥

తమ్మిపుష్పాడి దాల్చి వా ♦ తమునఁ గదలి । గండుఁ గోయిల గుంపులఁ ♦ గ్రాలుచుండి
సుమభృతిని బంగినట్టియ ♦ శోకశాఖి । చిచ్చుగాఁజేసె విరహిణీ ♦ చిత్తములను॥ ౫౧

అరుణకాంతిని మించిన ♦ యంబరములు । చెవులఁ జేర్చిన యాకలవె ♦ చిఱుమొలకలు
వరశికరమ్ము లనియెడు ♦ మరుబలములు । చేడియల రాగమునముంచెఁ ♦ గోడెకాండ్ర॥

అమల సుమరేణువుల బలు ♦ పండినట్టి । యాయాసము లొప్ప మీఁద భృం ♦ గాళిగప్పఁ
దిలకవృక్షపుఁ బూగుత్తి ♦ చెలఁగెఁ గాంతిఁ । గురులఁ జేర్చిన మౌక్తికా ♦ భరణమట్లు॥

ధన్వియై యొప్పు దర్పకు ♦ ధ్వజపటంబొ । శోభయుతలక్ష్మి కీడుముక్కు ♦ చూర్ణమొకొ
యనఁగ గాలికి నెపసన ♦ మందులేచు । సుమరజము వెంటనంటెను ♦ భ్రమరకులము॥

యువతు లుయ్యెలలను వసం ♦ తోత్సవముల । బాగుగా నూఁగఁగల్గియు ♦ బాహులతలు
పతిని నాలింగనముసేయు ♦ కుతుకమునను । గని జడిమ పీఠరజ్జుల ♦ గ్రహణమందు॥ ౫౫

అలుకమానుఁడు వైరముల్ ♦ తొలఁగిమనుఁడు । యౌవనము వోవ మరలరా ♦ దనెడు వారని
మతము పికతతిచే విన్న ♦ గతిని సతులు । లలిత కేళీ విలాసముల్ ♦ సలిపిరపుడు॥ ౫౬

మధుహరుని మన్మథుని మతి ♦ మధునిబోలు । మనుజవిభుఁడు విలాసినీ ♦ మణులతోడ
సమ్మదోత్సవ మెలమితో ♦ ననుభవించి । కోరె మృగయావిహారంబుఁ ♦ గూర్మిసలుప॥

ఇటునటుఁ జలించు లక్ష్యమ్ము ♦ లేయఁగలుపు । నలుక వెఱపుల లక్షణ ♦ మలను దెలుపు
నోర్పు మొదలగుగుణముల ♦ నొడలఁ గొలుపు । వేఁటయని మంత్రులొప్పఁగా ♦ వెడలె విభుఁడు॥

వేఁటకనువయిపొల్చెడు ♦ వేషమూని । విపులకంఠస్థలమునంట ♦ విల్లుదాల్చి
తురగరింఖాసముద్ధూత ♦ ధూళిఁగొలిపెఁ । గలనడెమ్మట్లు నింగి భూ ♦ కాంతమౌళి॥ ౫౯

మహితవనమాలకలితమై ♦ మౌళితనరు । మోదుగాకులరంగును ♦ బోలమరున
కులుకు గుజ్జుంపుసొవరిపో ♦ గులుచలింప । రురువిహారపుభూమిపై ♦ నలరెఁ బ్రభువు॥ ౬౦

తనువులను గూర్చితనులతా ♦ తతులయందుఁ । గంటిచూపులఁ జొనిపిపుం ♦ గములయందుఁ
గనిరిపుడు దేవతాస్త్రీలు ♦ గమలనయనుఁ । గోసలకుఁ జిత్తసీత చేఁ ♦ గొలువున్న॥ ౬౧

శ్వగణివాగురికైః ప్రథమాస్థితం । వ్యపగతానలదస్యువివేశ సః
స్థిరతురంగమభూమినిపానవన్ । మృగవయోగవయోపచితంవనం॥ ౬౨

అథనభస్యఇవత్రిదశాయుధం । కనకలింగతటిద్గుణసంగతం
ధనురధిజ్యమనాధిరుపాదదే । నరవరోనవరోషితకేసరీ॥ ౬౩

తస్యస్తనప్రణయిభిర్ముహురేణశాబై । ర్వ్యాహన్యమానహరిణీగమనం పురస్తాత్
ఆవిర్బభూవకుశగర్భముఖంమృగాణాం । యూథంతదగ్రసరగర్వితకృష్ణసారం॥ ౬౪

తత్ప్రార్థితంజవనవాజిగతేనరాజ్ఞా । తూణీముఖోద్ధృతశరేణవిశీర్ణపంక్తిః
శ్యామీచకారవనమాకులదృష్టిపాతై । ర్వాతేరితోత్పలదలప్రకరైరివార్ద్రైః॥ ౬౫

లక్ష్యీకృతస్యహరిణస్యహరిప్రభావః । ప్రేక్ష్యస్థితాంసహచరీంవ్యవధాయదేహం
ఆకర్ణకృష్టమపికామితయాసధన్వీ । బాణంకృపామృదుమనాః ప్రతిసంజహార॥ ౬౬

తస్యాపరేష్వపిమృగేషుశరాన్ముముక్షోః । కర్ణాంతమేత్యబిభిదేనిబిడోపిముష్టిః
త్రాసాతిమాత్రచటులైఃస్మరయత్సునేత్రైః । ప్రౌఢప్రియానయనవిభ్రమచేష్టితాని॥

ఉత్తస్థుషఃశిశిరపల్వలపంకమధ్యా । న్ముస్తాప్రరోహకబలావయవానుకీర్ణం
జగ్రాహసద్రుతవరాహకులస్యమార్గం । సువ్యక్తమార్ద్రపదపంక్తిభిరాయతాభిః॥ ౬౮

తంవాహనాదవనతోత్తరకాయమీష । ద్విధ్యంతముద్ధతసటాఃప్రతిహంతుమీషుః
నాత్మానమస్యవివిదుః సహసావరాహా । వృక్షేషువిద్ధమిషుభిర్జఘనాశ్రయేషు॥ ౬౯

తేనాభిఘాతరభసస్యవికృష్యపత్రీ । వన్యస్యనేత్రవివరేమహిషస్యముక్తః
నిర్భిద్యవిగ్రహమశోణితలిప్తపుంఖ । స్తంపాతయాంప్రథమమాసపపాతపశ్చాత్॥ ౭౦

ప్రాయోవిషాణపరిమోక్షలఘూత్తమాంగా । న్ఖడ్గాంశ్చకారనృపతిర్నిశితైఃక్షురప్రైః
శృంగంసదృప్తవినయాధికృతఃపరేషా । మత్యుచ్ఛ్రితంనమమృషేనతుదీర్ఘమాయుః॥ ౭౧

వ్యాఘ్రానభీరభిముఖోత్పతతోగుహాభ్యః । ఫుల్లాసనాగ్రవిటపానివవాయురుగ్ణాన్
శిక్షావిశేషలఘుహస్తతయానిమేషాత్ । తూణీచకారశరపూరితవక్త్రరంధ్రాన్॥ ౭౨

నిర్ఘాతోగ్రైః కుంజలీనాన్ జిఘాంసు । ర్జ్యానిర్ఘోషైః క్షోభయామాస సింహాన్
నూనం తేషా మభ్యసూయాపరోభూ । ద్వీర్యోదగ్రే రాజశబ్దే మృగేషు॥ ౭౩

తాన్హత్వా గజకులబద్ధ తీవ్రవైరాన్ । కాకుత్స్థః కుటిలనఖాగ్రలగ్నముక్తాన్
ఆత్మానం రణకృతకర్మణాం గజానా । మానృణ్యం గతమివమార్గణై॥ రమంస్త ౭౪

వలలుపక్కలుగల పరి ♦ వారమున్న । చిచ్చుమ్రిచ్చులనెడలి తే ♦ జీలునడుచు
దృఢపథంబులఁ గొలకులఁ ♦ దీటియున్న । మృగగనయపక్షిమయవని ♦ నృపుఁడుసొచ్చె॥

మించుబంగారుపచ్చని ♦ మెఱపునారి । తనరుసురచాపమునుభాద్రి ♦ దాల్చుకరణి
నెక్కిడినవిల్లుఁగొనెఁజింత ♦ లెఱుఁగనట్టి । హరులఁడంకృతిఁగెరలించు ♦ నట్టినృపతి॥ ౬౩

కాళ్లమునుముందునల్లని ♦ గండులేడి । తటిసిపొదుగులఁదల్లుల ♦ నరుగనీక
మాటికినినాఁపఁబిల్లలు ♦ నోటఁగుశల । నిడికొనిన లేళ్లమంద గ ♦ న్పడియె నెదుట॥ ౬౪

తీసిపొనియల్లునడిగల ♦ తేజినెక్కి । క్షితిపుఁడెనురైనఁజెవరియా ♦ జింకపిండు
బెదరుకడిమూపులను నల్లఁ ♦ బఱచెననిని । వాయు వృత్పలదళతతిఁ ♦ బఱపునట్లు॥ ౬౫

హరిసుతుఁడు తేఁడుగురియిడ్డ ♦ హరిణయునకు । హరిణియడ్డుగఁదనువిడ ♦ నతఁడు స్వాయము
కాముకుండౌట మదిదయఁ ♦ గరఁగధన్వి । దింపెశరమును జెవిదాఁకఁ ♦ దీసియున్న॥ ౬౬

అన్యమృగములనేయ ను ♦ న్నపుడుకూడఁ । జకితతరళంబు లౌకనుల్ ♦ చతురలైన
దయితలవిలాసదృక్కులఁ ♦ దలఁపుకొలుప । నొడయుడు చెవిసోఁకుదృఢముష్టి ♦ సడలుచుండె॥

వన్యసూకరములుకడి ♦ పడియుఁదొఱఁగి । రాలిపడనోటిగడ్డి శీ ♦ ఘ్రముగఁబాఱ
నడుమనడుగులవరుసలు ♦ పొడవుగాను । బడినపథమునుబట్టెను ♦ బార్థివుండు॥ ౬౮

గుజ్జుమందుండిపైమేను ♦ గొంతవంచి । పొడుచునృపుపయి నటువిచ్చి ♦ పడఁగఁదొడఁగు
నడవిపందులెఱుంగవు ♦ నడుములాను । తరులఁదామంటఁ బడియుంట ♦ ఁదచ్ఛరముల॥ ౬౯

కడునడినిమీఁదఁ బడవచ్చు ♦ కారెనుమును । బ్రిదరముదీసికంటెరం ♦ ధ్రమున నేయ
గరులనొప్పెడు బాణ మం ♦ గమ్ముచొచ్చి । నెత్తురంటకపడెదాని ♦ నేలఁగూల్చి॥ ౭౦

కఱకుటమ్ముల శృంగభం ♦ గమ్మునేసి । ఖడ్గమృగశీర్ష భారముల్ ♦ కడఁకడించె
దుష్టనిగ్రహుఁడోర్చునే ♦ దుష్టతతుల । యున్నతిఁజిరాయువోర్చిన ♦ నోర్చుఁగాక॥

గాలికాసనపుల్ల శా ♦ ఖాళియట్లు । లెడలిగుహలను బులులేచి ♦ యెదుటఁబడిన
వాడుకనుగన్నశరలాఘు ♦ వమునవపుడె । పొదవిశరములనొళ్లను ♦ బొదులఁజేసె॥ ౭౨

పొదలడాగినసింహాళిఁ ♦ జనియునెంచి । తేఁడుగర్జోగ్రటంకృతి ♦ రేపెవానిఁ
బ్రిబలతేజంబుమృగరాజ ♦ పదముఁజూచి । యెంతయును నాత్మనోర్వని ♦ హేతువునను॥

వక్రనఖములముత్యముల్ ♦ వఱలుచుండు । సింధురభయంకరారులౌ ♦ సింహములను
జంపిశిరముల నాజిలో ♦ సాయపడిన । హస్తితతి యుప్పదీతిన ♦ దంచునెంచె॥ ౭౪

చమరాన్ పరితః ప్రవర్తితాశ్వః । క్వచిదాకర్ణ వికృష్ట భల్లవర్షీ
నృపతీ నిరతాన్నియోజ్య సద్యః । సితబాలవ్యజనైర్జగామ శాంతిం॥ ౬౫

అపితురగ సమీపా దుత్పతంతం మయూరం । నసరుచిరకలాపం బాలలక్ష్యీచకార
సపదిగత మనస్కశ్చిత్రమాల్యానుకీర్ణే । రతివిగళిత బంధే కేశపాశే ప్రియాయాః॥

తస్య కర్కశ విహారసంభవం । స్వేదమానన విలగ్నజాలకం
ఆచచామ సతుషార శీకరో । భిన్నపల్లవపుటోవనానిలః॥ ౬౬

ఇతి విస్మృతాన్య కరణీయమాత్మనః । సచివావలంబితధురం నరాధిపం
పరివృద్ధరాగ మనుబంధ సేవయా । మృగయాజహార చతురేవ కామినీ॥ ౬౮

సలలిత కుసుమప్రవాళ శయ్యాం । జ్వలిత మహౌషధి దీపికాసనాథాం
నరపతి రతివాహయాం బభూవ । క్వచిదసమేత పరిచ్ఛదస్త్రియామాం॥ ౬౯

ఉషసి సగజయూథ కర్ణతాలైః । పటుపటహధ్వనిభిర్వినీతనిద్రః
అరమత మధురాణి తత్రశృణ్వన్ । విహగవికూజిత వందిమంగళాని॥ ౭౦

అథ జాతురురోర్గృహీతవర్త్మా । విపినేపార్శ్వచరైరలక్ష్యమాణః
శ్రమఫేనముచాతపస్వి గాఢాం । తమసాం ప్రాపనదీం తురంగమేణ॥ ౭౧

కుంభపూరణభవః పటురుచ్చై । రుచ్చచారనినదోంభసితస్యాః
తత్ర సద్విరదబృంహిత శంకీ । శబ్దపాతినమిషుం విససర్జ॥ ౭౨

నృపతేః ప్రతిషిద్ధమేవతత్ । కృతవాన్ పఙ్క్తిరథోవిలంఘ్యయత్
అపథేపదమర్పయంతిహి । శ్రుతవంతోపి రజోనిమీలితాః॥ ౭౩

హా తాతేతి క్రందితమాకర్ణ్యవిషణ్ణ । స్తస్యాన్విష్య వేతసగూఢప్రభవంసః
శల్యప్రోతం ప్రేక్ష్య సకుంభం మునిపుత్రం । తాపాదంతః శల్యఇవాసీత్క్షితిపోపి॥ ౭౪

తేనావతీర్య తురగాత్ప్రథితాన్వయేన । పృష్టాన్వయః సజలకుంభ నిషణ్ణదేహః
తస్మైద్విజేతరతపస్విసుతం స్ఖలద్భి । రాత్మానమక్షరపదైః కథయాంబభూవ॥ ౭౫

తచ్చోదితశ్చ తమనుద్ధృత శల్యమేవ । పిత్రోః సకాశమవసన్నదృశోర్నినాయ
తాభ్యాం తథాగతముపేత్య తమేకపుత్ర । మజ్ఞానతః స్వచరితం నృపతిశ్శశంస॥ ౭౬

తౌ దంపతీ బహువిలప్య శిశోః ప్రహర్త్రా । శల్యం నిఖాతముదహారయతా మురస్తః
సోభూత్పరాసురథభూమిపతింశశాప । హస్తార్పితైర్నయనవారిభిరేవవృద్ధః॥ ౭౭

తేజిపైఁ జమరీమృగ ♦ రాజిమట్టుఁ । దిరిగి శరములఁ జెవిదాఁకఁ ♦ దీసిగురిసి
లీలనెడలించి చామర ♦ వాలములను । దృష్టిగనెనోఁడు తక్కిన ♦ నృపతులట్లు॥ ౨౫

వీడి రతికేళివిరిసరుల్ ♦ గూడి యుండు । తనసతీ కేశపాశమున్ ♦ దలఁపుకొలుప
నెమ్మి నేయఁడు నృపుఁడు పిం ♦ ఛమ్ము విప్పి । నశ్వసామీప్యమునఁ జెర ♦ లాడుచున్న॥

కరము బడలిన నృపతిముం ♦ గురులనంటి । వదనమునఁ గ్రాలు చెమటపై ♦ వ్రాలి వ్రాలి
చల్లతుంపరతోఁ గూడి ♦ పల్లవములు । విప్పు కోహానాలిలము ముద్దు ♦ వెట్టుకొనియె॥ ౨౬

ఇట్లు కార్యాంతరమ్ముల ♦ నెల్ల మఱచి । ధరణిభారమ్ము సచివుల ♦ తలను బెట్టి
యెడ తెగని సేవనురాగ ♦ మెచ్చ నతఁడు । లొంగె వేఁటకుఁ జతురకు ♦ లొంగు పగిది॥ ౨౭

ఒక్క పరిచరుఁడును లేని ♦ యొక్క చోటఁ । దేజరిల్లఁగ నోషధీ ♦ దీపవితతి
పల్లవమ్ముల పువ్వుల ♦ పాన్పు మీఁదఁ । రాత్రి గడపెను దశరథ ♦ రాజమౌళి॥ ౨౮

వనకరుల కర్ణతాళముల్ ♦ పటహరవము । లీలఁ జెలఁగిన వేఁకువ ♦ మేలుకాంచి
వందిశుభగీతముల చంద ♦ మొందు విహగ । మధురరుతముల నాలించి ♦ మహిపుఁడలరె॥ ౩౦

లేడి విపినంబులోఁ జన్న ♦ జాడఁ బట్టి । పార్శ్వచరులకుఁ దాఁ గనఁ ♦ బడక యుండఁ
జేరె వరపక్షిమునిజన ♦ సేవ్యఁ దమస । నురుగు బడలిన గుఱ్ఱము ♦ నోటఁ గాఱ॥ ౩౧

కడవ నానదిముంచఁ గాఁ ♦ బొడము దీర్ఘ । కలకలమ్మును ద్విరదఘీం ♦ కారమంచు
నెంచి యాశబ్దపథము గు ♦ ర్తించి విడిచెఁ । దీవ్రశరము నరపాల ♦ తిలకమపుడు॥ ౩౨

నృపులకు నిషిద్ధమే యైన ♦ నిట్టి పథము । ధర్మమును దాఁటి మెట్టెను ♦ దశరథుండు
ప్రాజ్ఞులే నిరజోగుణ ♦ బద్ధులైనఁ । బదము నిడుదురు గాదె దు ♦ ష్పథమునందు॥ ౩౩

అంత హా తండ్రి! యని మొఱ ♦ నార్తరవము । వినఁబడిన నోఁడు దీనుఁడై ♦ వెదకియచట
వేతసనికుంజమున మునిసుతు ♦ విశిఖవిద్ధు । ఘటయుతుఁ గాంచి చింతాస్త్ర ♦ ఘటితుఁడయ్యె॥

ప్రథితకులుఁడైన విభుఁడు గు ♦ ఱ్ఱంబు డిగ్గి । కులము మునిసుతు నడిగినఁ ♦ గుంభ మాని
మాట తడఁబడ నాతఁడు ♦ మాఱు పలికెఁ । ద్విజేతర తాపస ♦ తనయుఁడంచు॥ ౩౫

అతఁడు గోరఁగ శరము కో ♦ నతని నృపుఁడు । కనులు లేనట్టి జనకుల ♦ కడకుఁ దెచ్చి
యేకపుత్రుని ముందిడి ♦ యొఱుక పఱిచె । నజ్ఞతను దానొనర్చిన ♦ యట్టి తప్పు॥ ౩౬

దంపతులు వారలెంతయుఁ ♦ దల్లడిల్లి । హస్తచేతను శరముదీ ♦ యంగఁ జేయఁ
దనయుఁడు గతించె వృద్ధుఁడౌ ♦ జనకుఁడంతఁ । దిట్టఁ దొడఁగెను గన్నీరు ♦ పట్టి చేత॥ ౩౭

దిష్టాంతమాప్స్యతి భవానపి పుత్రశోకా । దంత్యేవయస్యహమివేతిత ముక్తవంతం
ఆక్రాంతపూర్వ మివముక్తవిషం భుజంగం । ప్రోవాచ కోసలపతిః ప్రథమాపరాద్ధః॥

శాపోప్యదృష్టతనయానన పద్మశోభే । సానుగ్రహో భగవతామయిపాతితోయం
కృష్యాం దహన్నపి ఖలుక్షితిమింధనేద్ధో । బీజప్రరోహజననీం జ్వలనః కరోతి॥

ఇత్థంగతే గతఘృణః కిమయం విధత్తాం । వధ్యస్తవేత్యభిహితో వసుధాధిపేన
ఏధాన్హుతాశనవతః సమునిర్యయాచే । పుత్రం పరాసుమనుగంతుమనాః సదారః॥

ప్రాప్తానుగః సపదిశాసనమస్యరాజా
సంపాద్యపాతక విలుప్తధృతిర్నివృత్తః
అంతర్నివిష్టపదమాత్మ వినాశహేతుం
శాపం దధజ్జ్వలన మౌర్వమివాంబురాశిః॥ ౮౨

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీ కాళిదాసకృతౌ
మృగయావర్ణనో నామ నవమఃసర్గః.

నావలెనె వార్ధకంబున ♦ నీవుగూడఁ । బుత్రశోకంబుచే మృతిఁ ♦ బొందుమంచుఁ
గ్రొక్కనహితోల్లవిషమును ♦ గ్రక్కుకరణిఁ । బల్కెఁ బ్రథమాపరాధిన్ని ♦ పాలుఁడనియె॥
నుతునిముఖపద్మకాంతిని ♦ జూడనట్టి । నాకు మీతిట్టు దీవెన ♦ నాఁ దనర్చె
నగ్నికణ్ణులతో మండి ♦ యవనితలముఁ । గాల్చినన్ సస్యహేతువై ♦ క్రాలుఁ గాదె॥ ౮౯
వధ్యుఁడనుమీకుఁ గరుణావి ♦ వర్జితుండ । నేమిసెలవనియడుగ భూ ♦ మీశునతఁడు
నుతునికడ కేగెదను నాదు ♦ సతినిగూడి । కూర్పు మా కగ్ని నీవని ♦ కోరెమాని॥ ౯౦

చ॥ అనుచరరాజిఁ బంచి ముని ♦ యానతిఁ దీర్చి తత్క్షణంబ య
జ్జనపతిమళ్ళెఁ బాపమున ♦ స్వాంతముశాంతముఁ బాయ నాత్మలోఁ
దననిరయంపుఁ గారణము ♦ తాపసుశాపము వేరుపాఱఁ గా
ఘనబడబానలంబుగల ♦ కంధినిబోలుచు రాజధానికిన్॥ ౯౧

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాధనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు మృగయావర్ణనంబను
నవమాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

దశమః సర్గః

—:o:—

పృథివీంశాసత స్తస్య । పాకశాసనతేజసః
కించిదూనమనూనర్ద్ధేః । శరదామయుతంయయౌ॥ ౧

నచోపలేభేపూర్వేషా । మృణనిర్మోక్షసాధనం
సుతాభిధానంసజ్యోతిః । సద్యశ్శోకతమోపహం॥ ౨

*మనోర్వంశశ్చిరంతస్మి । న్ననభివ్యక్తసంతతిః
నిమజ్యపునరుత్థాస్యన్ । నదశ్శోణఇవాభవత్॥ ౩

అతిష్ఠత్ప్రత్యయాపేక్ష । సంతతిస్సచిరంనృపః
ప్రాఙ్మంథాదనభివ్యక్త । రత్నోత్పత్తిరివార్ణవః॥ ౪

ఋష్యశృంగాదయస్తస్య । సంతస్సంతానకాంక్షిణః
ఆరేభిరేజితాత్మానః । పుత్రీయామిష్టిమృత్విజః॥ ౫

తస్మిన్నవసరేదేవాః । పౌలస్త్యోపప్లుతాహరిం
అభిజగ్ముర్నిదాఘార్తా । శ్ఛాయావృక్షమివాధ్వగాః॥ ౬

తేచప్రాపురుదన్వంతం । బుబుధేచాదిపూరుషః
అవ్యాక్షేపోభవిష్యన్త్యాః । కార్యసిద్ధేర్హిలక్షణం॥ ౭

భోగిభోగాసనాసీనం । దదృశుస్తందివౌకసః
తత్ఫణామండలోదర్చి । ర్మణిద్యోతితవిగ్రహం॥ ౮

శ్రియఃపద్మనిషణ్ణాయాః । క్షౌమాంతరితమేఖలే
అంకేనిక్షిప్తచరణ । మాస్తీర్ణకరపల్లవే॥ ౯

శ్రీ

ర ఘు వం శ ము.

ద శ మా శ్వా స ము.

గీతములు.

పాకశాసన తేజోవి ♦ భాసితుండు । ధనసమృద్ధిని గాంచిన ♦ దశరథుండు
ధరణి నేలఁగ నించుక ♦ తక్కువగను । దశసహస్రింపుఁ గొలఁది య♦బ్దములు గడచె॥ ౧

కాని యానృపరత్నంబు ♦ గాంచఁడయ్యె । సంతతపితౄణనిర్ముక్తి ♦ సాధనంబు
పరమశోకాంధకార ని♦వారణంబు । సుతుఁడనెడు శుభ్రతేజంబు ♦ శుభకరంబు॥ ౨

*అప్పటికిఁ జూడ నెంతయు ♦ నణఁగి తఱిని । బాఱనుండెడు శోణాకై ♦ వడి నిదోఁచె
సంతు గాంచని దశరథే♦శ్వరుని యందు । నణఁగియుండెడు మనునృపు ♦ నన్వయంబు॥ ౩

తెఱచుటకు ముందు రత్నసం♦తతికి నైన । కారణమునకు వేఁచిన ♦ కంధివోలెఁ
జాలకాలము వేఁచెను ♦ సంతతికిని । దగినకారణమునకయి ♦ ధరణిధవుఁడు॥ ౪

ఋష్యశృంగాదినిర్జితేం♦ద్రియులు బుధులు । సంతతిని గోరు దశరథ ♦ జనపమణికిఁ
దగిన పుత్రేష్టిఁ గలుగఁగా ♦ ధర్మశోధని । యాగమొనరింపఁ దొడఁగిరి ♦ యాజ్ఞికులుగ॥ ౫

అపుడు పౌలస్త్యబాధచే ♦ నమరులరిగి । హరికి శరణంబు సొచ్చిరి ♦ యార్తులగుచు
మండువేసవియందలి ♦ యెండవడికి । బడలి ఛాయాతరువుఁ జేరు ♦ పాంథులట్లు॥ ౬

అర్ణవము వారు చేరిన ♦ యాక్షణంబ । పాలకుం డాదిపురుషుఁడు ♦ మేలుకాంచె
భావికార్యార్థసిద్ధికి ♦ భవ్యమైన । లక్షణము కాదె చూడ జా ♦ లమ్ము లేమి॥ ౭

ఆదిశేషుని తనువున ♦ నలరువానిఁ । బఱపు పడగల మణికాంతి ♦ పటలములను
నిగనిగల నీను దేహంపు ♦ నిగ్గువానిఁ । గాంచె నానందమున దివౌ ♦ కశ్చయంబు॥ ౮

క్రొత్తమొలనూలు మేలుదు ♦ కూలమమరు । నబ్జపీఠస్థయౌ లక్ష్మి ♦ యంకమందుఁ
బరమకోమలతక్కుర ♦ పల్లవములఁ । జాచియున్నట్టిచరణకం ♦ జములవాని॥ ౯

ప్రబుద్ధపుండరీకాక్షం । బాలాతపనిభాంశుకం
దివసంశారదమివ । ప్రారంభసుఖదర్శనం॥ ౧౦

ప్రభానులిప్తశ్రీవత్సం । లక్ష్మీవిభ్రమదర్పణం
కౌస్తుభాఖ్యమపాంసారం । బిభ్రాణంబృహతోరసా॥ ౧౧

బాహుభిర్విటపాకారై । ర్దివ్యాభరణభూషితైః
ఆవిర్భూతమపాంమధ్యే । పారిజాతమివాపరం॥ ౧౨

దైత్యస్త్రీగండలేఖానాం । మదరాగవిలోపిభిః
హేతిభిశ్చేతనావద్భి । రుదీరితజయస్వనం॥ ౧౩

ముక్తశేషవిరోధేన । కులిశవ్రణలక్ష్మణా
ఉపస్థితం ప్రాంజలినా । వినీతేనగరుత్మనా॥ ౧౪

యోగనిద్రాంతవిశదైః । పావనైరవలోకనైః
భృగ్వాదీననుగృహ్ణంతం । సౌఖశాయనికానృషీన్॥ ౧౫

ప్రణిపత్యసురాస్తస్మై । శమయిత్రేసురద్విషాం
అథైనంతుష్టువుస్తుత్య । మవాఙ్మనసగోచరం॥ ౧౬

నమోవిశ్వసృజేపూర్వం । విశ్వంతదనుబిభ్రతే
అథవిశ్వస్యసంహర్త్రే । తుభ్యంత్రేధాస్థితాత్మనే॥ ౧౭

రసాంతరాణ్యేకరసం । యథాదివ్యంపయోశ్నుతే
దేశేదేశేగుణేష్వేవ । మవస్థాస్త్వమవిక్రియః॥ ౧౮

*ఏకఃకారణతస్తాంతా । మవస్థాంప్రతిపద్యసే
నానాత్వంరాగసంయోగాత్ । స్ఫాటికస్యేవదృశ్యతే॥ ౧౯

అమేయోమితలోకస్త్వ । మనర్థీప్రార్థనావహః
అజితోజిష్ణురత్యంత । మవ్యక్తోవ్యక్తకారణం॥ ౨౦

హృదయస్థమనాసన్న । మకామంత్వాంతపస్వినం
దయాళుమనఘస్పృష్టం । పురాణమజరంవిదుః॥ ౨౧

సర్వజ్ఞస్త్వమవిజ్ఞాతః । సర్వయోనిస్త్వమాత్మభూః
సర్వప్రభురనీశస్త్వ । మేకస్త్వంసర్వరూపభాక్॥ ౨౨

అలరు వెలిదమ్మికన్నుల ♦ నలరువాని । వఱలు లేయెండఁబోలెడు ♦ వలువవాని
శారదవినాదివలెయోగి ♦ జనులకెపుడు । చూడఁజూడంగనొప్పెడు ♦ సొబగువాని॥ ౧౦

తళుకుశ్రీవత్సమునకుఁదాఁ ♦ గొలువునట్టి । పద్మ కానందముహరమై ♦ పరఁగునట్టి
జలధిసారంబునానొప్పి ♦ చెలఁగునట్టి । కౌస్తుభముచక్షమునఁదాల్చి ♦ క్రాలువాని॥ ౧౧

దివ్యభూషణదీప్తిచేఁ ♦ దేజరిల్లి । విటపములఁబోలు బాహువుల్ ♦ వెలయుకతనఁ
గడలినడుమును మరలఁదాఁ ♦ బొడమినట్టి । పారిజాతంబువలెఁగడు ♦ వఱలువాని॥ ౧౨

దానవస్త్రీలచెక్కిళ్లఁ ♦ దనరుచుండు । మదముచేఁగల్గురక్తిమ ♦ మాపునట్టి
జీవముంగలశస్త్రాళి ♦ చేతఁగలుగు । దశదిశలఁబొల్చుజయనినా ♦ దములవాని॥ ౧౩

పగనహీంద్రునితోమాని ♦ పరఁగునట్టి । కులిశఘాతాంకములచేతఁ ♦ జెలఁగునట్టి
వినతుఁడై కేలుమోడ్చి సే ♦ వించునట్టి । గరుడుఁడుండెడుకొల్వులోఁ ♦ గ్రాలువాని॥

సుఖశయనప్రశ్నసలిపెడు ♦ శుద్ధమతుల । భృగువుమొదలైనవారల ♦ విశదవిమల
యోగనిద్రాంతదృక్కుల ♦ నొప్పమీఱఁ । గాంచిధన్యులఁజేయుచు ♦ మించువాని॥

వాఙ్మనంబులకందక ♦ వఱలువానిఁ । బొగడయోగ్యునిభగవంతుఁ ♦ బొగడిరపుడు
సురరిపులమానజీవముల్ ♦ సూరగొనెడు । వల్లభునియంఘ్రులకుఁబ్రణ ♦ మిల్లిసురలు॥

మొదటవిశ్వముసృజియించి । పిదపదానిఁ । బోషణమొనర్చికడపట ♦ బ్రుంగఁజేయు
త్రివిధరూపాత్మకుండైన ♦ దేవనీకు । భక్తిసల్పుచున్నాము ♦ వందనములు॥ ౧౭

తొలుతదివినుండిజాఱెడు ♦ జలమునందు । నొక్కటేరుచియున్నను ♦ బెక్కులైన
దేశములమాఱునట్టులు ♦ త్రిగుణములను । మాఱుదువుమార్పులేనట్టి ♦ మహితుఁడీవు॥ ౧౮

*పెక్కులైనయుపాధుల ♦ నొక్కఁడయ్యు । వివిధరూపాలఁగనఁబడి ♦ వెలయుదీవు
స్ఫటికయాయాయిరంగుల ♦ వస్తువులను । బట్టి పలువితములఁగానఁ ♦ బడెడువట్లు॥ ౧౯

కొలఁతకందవులోకముల్ ♦ గొలుతువీవు । కోరికలులేవు తీర్తువు ♦ కోర్కులెల్ల
నజితుఁడవునీకుజయమగు ♦ నన్నికడల । వ్యక్తకారణుఁడగుదువ ♦ వ్యక్తుఁడగుచు॥ ౨౦

ప్రాజ్ఞులాత్మస్థుఁడైన మా ♦ రస్థుఁడంచు । వాంఛలేశమ్ములేనిత ♦ పస్వియంచు
వగకుఁజిక్కనిపరమకృ ♦ పాళువంచు । నిన్నుజరలేనివృద్ధంచు ♦ నెన్నుచుంద్రు॥ ౨౧

తెలివికందక యన్నియుఁ ♦ దెలియుదీవు । అన్నిటికినీకుఁగారణం ♦ బగుదువీవు
ప్రభురహితుఁడైనయాదటి ♦ ప్రభుఁడవీవు । ఒక్కరుఁడవన్నిరూపాల ♦ నొప్పుదీవు॥

సప్తసామోపగీతం త్వాం । సప్తార్ణవజలేశయం
సప్తార్చిర్ముఖమాచఖ్యుః । సప్తలోకైకసంశ్రయం॥ ౨౩

చతుర్వర్గఫలం జ్ఞానం । కాలావస్థాశ్చతుర్యుగాః
చతుర్వర్ణమయో లోక । స్త్వత్తః సర్వం చతుర్ముఖాత్॥ ౨౪

అభ్యాసనిగృహీతేన । మనసా హృదయాశ్రయం
జ్యోతిర్మయం విచిన్వంతి । యోగినస్త్వాం విముక్తయే॥ ౨౫

అజస్య గృహ్ణతో జన్మ । నిరీహస్య హతద్విషః
స్వపతో జాగరూకస్య । యాథార్థ్యం వేద కస్తవ॥ ౨౬

శబ్దాదీన్విషయాన్భోక్తుం । చరితుం దుశ్చరం తపః
పర్యాప్తోఽసి ప్రజాః పాతు । మౌదాసీన్యేన వర్తితుం॥ ౨౭

బహుధాప్యాగమైర్భిన్నాః । పంథానః సిద్ధిహేతవః
త్వయ్యేవ నిపతంత్యోఘా । జాహ్నవీయా ఇవార్ణవే॥ ౨౮

త్వయ్యావేశితచిత్తానాం । త్వత్సమర్పితకర్మణాం
గతిస్త్వం వీతరాగాణా । మభూయః సన్నివృత్తయే॥ ౨౯

ప్రత్యక్షోఽప్యపరిచ్ఛేద్యో । మహ్యాదిర్మహిమా తవ
ఆప్తవాగనుమానాభ్యాం । సాధ్యం త్వాం ప్రతి కా కథా॥ ౩౦

కేవలం స్మరణేనైవ । పునాసి పురుషం యతః
అనేన వృత్తయః శేషా । నివేదితఫలాస్త్వయి॥ ౩౧

ఉదధేరివ రత్నాని । తేజాంసీవ వివస్వతః
స్తుతిభ్యో వ్యతిరిచ్యంతే । దూరాణి చరితాని తే॥ ౩౨

అనవాప్తమవాప్తవ్యం । న తే కించన విద్యతే
లోకానుగ్రహ ఏవైకో । హేతుస్తే జన్మకర్మణోః॥ ౩౩

మహిమానం యదుత్కీర్త్య । తవ సంహ్రియతే వచః
శ్రమేణ తదశక్త్యా వా । న గుణానామియత్తయా॥ ౩౪

ఇతి ప్రసాదయామాసు । స్తే సురాస్తమధోక్షజం
భూతార్థవ్యాహృతిః సా హి । న స్తుతిః పరమేష్ఠినః॥ ౩౫

సప్తసామంబులునునిన్నె ♦ సంస్తుతించు । సప్తజలధులునీకగు ♦ శయనతలము
సప్తలోకంబులకునీవు ♦ సంశ్రయంబు । సప్తజిహ్వుఁడునీకునా ♦ స్యమనియండ్రు॥

నాల్గుపురుషార్థములఫల ♦ జ్ఞానమెల్ల । నాలుగుయుగంబులమరెడు ♦ కాలమెల్ల
నాల్గువర్ణంబులొప్పుజ ♦ నంబులెల్లఁ । గలుగునీనుండియేకద ♦ నలువదేవ॥ ౨౪

సంతతాభ్యాసనిగ్రహ ♦ స్వాంతములను । హృదయపద్మస్థతేజమై ♦ యెసఁగునిన్ను
మోక్షసామ్రాజ్యమునకుము ♦ ముక్షులైన । యోగులందఱుధ్యానించు ♦ చుండ్రుదేవ॥

జన్మమెత్తుచునుండువ ♦ జన్మఁడయ్యు । రిపులఁదెగటార్చెదవుని ♦ ష్క్రియుఁడవయ్యు
నుండుదువునిద్రజాగరూ ♦ కుండవయ్యు । నీయథాస్థితిఁదెలియంగ ♦ నేర్చునెవఁడు॥

అధిపశబ్దాదివిషయంబు ♦ లనుభవింప । నధికదుశ్చరమౌ తప ♦ మాచరింపఁ
బ్రజలఁబెంపఁ దటస్థభా ♦ వమువహింప । మహిమగలయట్టిసర్వస ♦ మర్థుఁడీవు॥ ౨౭

శాస్త్రములయందుఁబురుషార్థ ♦ సాధకములు । భిన్నభిన్నమ్ములుగనున్న ♦ నన్నికడకు
నైక్యమందుననీలోన ♦ నబ్ధియందు । నఖిలగంగాప్రవాహమ్ము ♦ లో తెఱఁగున॥ ౨౮

స్వాంతమునుబెట్టినీయందు ♦ సకలమైన । కర్మములునీకునర్పింపఁ ♦ గలిగినట్టి
వీతరాగులయోగుల ♦ విమలమతుల । కామితంబైన ముక్తికి ♦ గతివినీవు॥ ౨౯

భూమిముఖభూతములనీదు ♦ భూరిమహిమ । గోచరంబయ్యు వాచామ♦గోచరమగు
నింక నూహ లశ్రుతుల నూ♦హింపఁదగిన । నిన్నుఁదెలియంగనెవ్విధి ♦ నేర్చునెవఁడు॥

స్మరణచేసినమాత్రాన ♦ నరునినీవు । పావనునొనర్చుచుండువు ♦ పరమపురుష
యిదియెతెలుపునుగాదె యిం ♦ కెట్టిఫలము । దర్శనాదులఁగలుగునో ♦ ధన్యచరిత॥ ౩౧

రత్ననిలయంబునందలి ♦ రత్నరాజి । తరణిలోపలనొప్పెడు ♦ కిరణచయము
గణనకందకదూరమై ♦ క్రాలుకరణి । నీచరిత్రం బవాఙ్మనో ♦ గోచరంబు॥ ౩౨

అన్నియుంబొందియుండెడు ♦ నధిపనీకుఁ । బొందఁగాఁగోరునదియున్నె ♦ పూర్ణపురుష
జన్మకర్మమ్ములనునీవు ♦ జగతిఁదాల్చు । టెల్ల లోకమ్ములననుగ్ర ♦ హింపఁగాక॥ ౩౩
దేవభవదీయదివ్యప్ర ♦ భావగరిమఁ బొగడివాక్కులుకొఱవడి ♦ పొదలకుంట
బడలికనొ శక్తిలేకయొ ♦ పాడముఁగాని । త్వద్గుణావధిఁగాంచుట ♦ వలనఁగాదు॥ ౩౪
అయ్యధోక్షజువిష్ణుని ♦ య్యాందమందు । వినుతులఁబ్రసన్నుఁగాఁజేసి ♦ కొనిరిసురలుం
కానిసురమేష్ఠికవినుతుల్ ♦ గాకయతని । నైజగుణబోధకముగఁజె ♦ న్నారుచుండె॥

తస్మైకుశలసంప్రశ్న । వ్యంజితప్రీతయేసురాః
భయమప్రలయోద్వేలా । దాచఖ్యుర్నైఋతోదధేః॥ ౩౬

అథవేలాసమాసన్న । శైలరంధ్రానువాదినా
స్వరేణోవాచభగవాన్ । పరిభూతార్ణవధ్వనిః॥ ౩౭

పురాణస్యకవేస్తస్య । వర్ణస్థానసమీరితా
బభూవకృతసంస్కారా । చరితార్థైవభారతీ॥ ౩౮

బభౌసదశనజ్యోత్స్నా । సావిభోర్వదనోద్గతా
నిర్యాతశేషాచరణా । ద్గంగేవోర్ధ్వప్రవర్తినీ॥ ౩౯

జానేవోరక్షసాక్రాంతా । వనుభావపరాక్రమౌ
అంగినాంతమసేవోభౌ । గుణౌప్రథమమధ్యమౌ॥ ౪౦

విదితంతప్యమానంచ । తేనమేభువనత్రయం
అకామోపనతేనేవ । సాధోర్హృదయమేనసా॥ ౪౧

కార్యేషుచైకకార్యత్వా । దభ్యర్థ్యోస్మినవజ్రిణా
స్వయమేవహివాతోగ్నేః । సారథ్యంప్రతిపద్యతే ౪౨

స్వాసిధారాపరిహృతః । కామంచక్రస్యతేనమే
స్థాపితోదశమోమూర్ధా । లవ్యాంశఇవరక్షసా॥ ౪౩

స్రష్టుర్వరాతిసర్గాచ్చ । మయాతస్యదురాత్మనః
అత్యారూఢంరిపోఃసోఢం । చందనేనేవభోగినః॥ ౪౪

ధాతారంతపసాప్రీతం । యయాచేసహిరాక్షసః
దైవాత్సర్గాదవధ్యత్వం । మర్త్యేష్వాస్థాపరాఙ్ముఖః॥ ౪౫

సోహందాశరథిర్భూత్వా । రణభూమేర్బలిక్షమం
కరిష్యామిశరైస్తీక్ష్ణై । స్తచ్ఛిరఃకమలోచ్చయం॥ ౪౬

అచిరాద్యజ్వభిర్భాగం । కల్పితంవిధివత్పునః
మాయావిభిరనాలీఢ । మాదాస్యధ్వేనిశాచరైః॥ ౪౭

వైమానికాఃపుణ్యకృత । స్త్యజంతుమరుతాంపథి
పుష్పకాలోకసంక్షోభం । మేఘావరణతత్పరాః॥ ౪౮

కుశలసంప్రశ్న మొనరించి ♦ కూర్మి నెఱపి । నట్టివానికిహరికి న ♦ య్యమరులపుడు
ప్రళయమొందకరాక్షస ♦ జలధిపొంగి । కలుగఁజేయువిపత్తును ♦ దెలిపిరంత॥ ౩౬

అబ్ధితీరాన నెలగు ♦ హోంతరమునఁ । గలుగునట్టిప్రతిధ్వని ♦ కరణిఁగ్రాలి
జలధిఘోషంబుఁదెగడును ♦ స్వరముతోడఁ । బలికెభగవంతుఁడతులకృ ♦ పాపయోధి॥

అప్సరాణకవీంద్రుని ♦ యందునుండి । తగినవర్ణస్థలంబులఁ ♦ దరలుచుండి
విమలసంస్కారమునుబొంది ♦ వెలయునట్టి । భారతి కృతార్థురాలైన ♦ పగిదిఁదోఁచె॥

అంఘ్రిఁబ్రవహించిమిగిలిన ♦ యమలగంగ । యూర్ధ్వముఖమునఁబ్రవహించు ♦ నోజనొప్పె
దంతరుచిచంద్రికలతోడఁ ♦ దనరుచుండు । పూతమైనట్టివిభునివా ♦ క్ప్రవమిట్లు॥ ౩౯

తనువుదాల్చినవారిలోఁ ♦ దనరుసత్వ । గుణరజోగుణములఁదమో ♦ గుణమడంచు
కరణియుపస్మృత్ప్రభావవి ♦ క్రమము లెల్ల । నడఁచెరాక్షసుఁడెఱుఁగుదు ♦ రమరులార॥ ౪౦

సాధువ్రమనంబు తెలియక ♦ సలిపినట్టి । పాతకముచేతఁద ప్తమా ♦ పగిదినిపుడు
దనుజుచేమజ్జగంబులు ♦ త ప్తమగుట । తెలిసియున్నదినాకు నో ♦ త్రిదశులార॥ ౪౧

ఏకకార్యార్థపరులమై ♦ యొసఁగుచుండ । వజ్రియిక్కార్యములవేఁడ ♦ వలెనెనన్ను
వహ్నిప్రార్థింపకయెగాలి ♦ స్వయముగాను । బూనదేదానిసారథ్య ♦ మునుదలంప॥ ౪౨

దనుజపతిదనశితఖడ్గ ♦ ధారకిడక । నాదుచక్రంబుచేతను ♦ నఱకఁదగిన
భాగముగనిల్పియున్నాఁడు ♦ పదిలముగను । దనదుపదియవశిరమును ♦ దథ్యమరయ॥

బ్రహ్మయొసఁగినయట్టివ ♦ రమ్ముకతన । నద్దురాత్మునిదశకంఠు ♦ నమితవృద్ధి
నింతపఱకును నేసహి ♦ యింపవలసె । నురగవృద్ధిని జందన ♦ మోర్చునట్లు॥ ౪౪

తపమునకుఁబ్రీతుఁడైనట్టి ♦ ధాతఁగూర్చి । మనుజులను లెక్క సేయని ♦ దనుజవిభుఁడు
దానుమరణంబుసురలచే ♦ తను జగానఁ । బడయకుండెడునట్లుగా ♦ వరము వేఁడె॥ ౪౫

దశరథనృపాలతనయుఁడై ♦ ధరణిఁబుట్టి । యుద్ధరంగమునకుఁగడు ♦ యోగ్యమైన
బలిగనర్పింతువాని వౌ ♦ తలల నేను । గమలచయముగశితశర ♦ కాండములను॥ ౪౬

తడవుశేడఁకమరలన ♦ ధ్వరములందు । విధివిహితరీతియాజ్ఞికుల్ ♦ వేల్చునట్టి
యాధములోమాయరక్కను ♦ లంటనట్టి । పరహవిర్భాగములమీరు ♦ పడయఁగలరు॥ ౪౭

అంబుదముచాటుగాఁగొని ♦ యంబరమున । వెఱపునవిమానములనెక్కి ♦ తిరుగుమీరు
పుష్పకాలోకసంక్షోభ ♦ మునుదొఱంగి । సుకముగానుండుఁడింకనో ♦ సుకృతులార॥

మోక్ష్యధ్వే స్వర్గబందీనాం । వేణీబంధానదూషితాన్
శాపయంత్రితపౌలస్త్య । బలాత్కారకచగ్రహైః॥ ౪౯

రావణావగ్రహక్లాంత । మితివాగమృతేన సః
అభివృష్య మరుత్సస్యం । కృష్ణమేఘస్తిరోదధే॥ ౫౦

పురుహూతప్రభృతయః । సురకార్యోద్యతం సురాః
అంశైరనుయయుర్విష్ణుం । పుష్పైర్వాయుమివ ద్రుమాః॥ ౫౧

అథ తస్య విశాంపత్యు । రంతే కామ్యస్య కర్మణః
పురుషః ప్రబభూవాగ్నే । ర్విస్మయేన సహర్త్విజాం॥ ౫౨

హేమపాత్రగతం దోర్భ్యా । మాదధానః పయశ్చరుం
అనుప్రవేశాదాద్యస్య । పుంసస్తేనాపి దుర్వహం॥ ౫౩

ప్రాజాపత్యోపనీతం త । దన్నం ప్రత్యగ్రహీన్నృపః
వృషేవ పయసాం సార । మావిష్కృతముదన్వతా॥ ౫౪

అనేన కథితా రాజ్ఞో । గుణాస్తస్యాన్యదుర్లభాః
ప్రసూతిం చకమే తస్మిం । స్త్రైలోక్యప్రభవోఽపి యత్॥ ౫౫

స తేజో వైష్ణవం పత్న్యో । ర్విభేజే చరుసంజ్ఞితం
ద్యావాపృథివ్యోః ప్రత్యగ్ర । మహర్పతిరివాతపం॥ ౫౬

అర్చితా తస్య కౌసల్యా । ప్రియా కేకయవంశజా
అతః సంభావితాం తాభ్యాం । సుమిత్రామైచ్ఛదీశ్వరః॥ ౫౭

తే బహుజ్ఞస్య చిత్తజ్ఞే । పత్న్యౌ పత్యుర్మహీక్షితః
చరోరర్ధార్ధభాగాభ్యాం । తామయోజయతాముభే॥ ౫౮

సాపి ప్రణయవత్యాసీత్ । సపత్న్యోరుభయోరపి
భ్రమరీ వారణస్యేవ । మదనిష్యందరేఖయోః॥ ౫౯

తాభిర్గర్భః ప్రజాభూత్యై । దధ్రే దేవాంశసంభవః
సౌరీభిరివ నాడీభి । రమృతాఖ్యాభిరమ్మయః॥ ౬౦

సమమాపన్నసత్త్వాస్తా । రేజురాపాండురత్విషః
అంతర్గతఫలారంభాః । సస్యానామివ సంపదః॥ ౬౧

పరసతీకచములబల్మిఁ ♦ బట్టకుండ । శాపమునఁగట్టువడిదశా ♦ స్యములవాఁడు
మైలపడియుపనిదేవబం ♦ దీజడల । ముడులవదలింపుఁడెంతయు ♦ ముదముతోడ॥ ౪౯

రావణావగ్రహముచేఁ గ ♦ రమ్ముఁవాఁడు । నమరసస్యాళిమీఁద వా ♦ గమృతవృష్టి
నివ్విధంబునఁగురిసియ ♦ క్కృష్ణమేఘు । మెంతయునువింతదోఁప న ♦ వృశ్యముయ్యె॥ ౫౦

ఉచితసురకార్యమందు ను ♦ ద్యుక్తుఁడైన । విష్ణువును దేవవిభుఁడావె ♦ విబుధులెల్ల
ననుగమించిరితమతమ ♦ యంశములను । విరులతోఁగాలివెనుజను ♦ తరులపగిది॥ ౫౧

అంతదశరథుకామ్యాధ్వ ♦ రాంతమందు । సకలబుత్విగ్గణంబు వి ♦ స్మయమునొంద
నగ్నిలోనుండివొడమె మ ♦ హాత్ముఁడొకఁడు । పరమదివ్యాంశశోభిత ♦ పురుషవరుఁడు॥

ఆప్రభుండాద్యుఁ డందున ♦ నుప్రవిష్టుఁ । డగుటఁదనకునుదుర్వహ ♦ మైనయట్టి
స్వర్ణపాత్రంబులోపలి ♦ పాయసంబు । నతఁడు గేలనుదాలిచి ♦ యలరుచుండె॥ ౫౩

అప్ప్రజాపతియొసఁగిన ♦ యన్నమంత । వాసవుఁడు వార్ధిలోపలి ♦ వారిసార
మైనయమృతంబుగొన్నట్టి ♦ యందమందు । నన్నృపాలుఁడు గొనెఁగడు ♦ హర్షమునను॥

మూఁడుజగములఁబుట్టించు ♦ వాఁడుగూడఁ । బుత్రుఁడైయాతనికిఁదాను ♦ బుట్టఁగోరెఁ
గాననారాజుసుకృతంబు ♦ గలుగఁగలదె । యన్యులకునంచునుడివిరి ♦ యార్యులెల్ల॥

చరువునానొప్పు విష్ణుతే ♦ జంబునతఁడు । భార్యలిరువురకప్పుడు ♦ పంచిపెట్టె
నరుణకిరణుఁడుదాను బా ♦ లాతపంబు । దివిభువులఁబంచిపెట్టెడు ♦ తీరుదోఁప॥ ౫౬

తనకుఁగౌసల్యమాన్యయై ♦ తనరుకతనఁ । గైకయెంతయుఁబ్రియయయి ♦ క్రాలుకతన
వారిఁగోరెనుమిత్రకు ♦ వారివారి । భాగమిడిగారవింపంగ ♦ భర్తయపుడు॥ ౫౭

అన్నియునెఱింగిచిత్తజ్ఞుఁ ♦ డైనమగని । యిష్టమునుబట్టియభ్భార్య ♦ లిరువురంతఁ
జెలిసగమునేసితమపాలి ♦ చరువునందు । మించుప్రేమనుదాని సు ♦ మిత్రకిడిరి॥ ౫౮

ఆమెయిర్వురుసవతుల ♦ యందుఁబ్రేమ । సమముగాఁజూపుచుండెఁబ్ర ♦ సన్నమతిని
గరికినిరుప్రక్కఁగటములఁ ♦ గాఱుమదము । సమముగానెరిచిపేర్మింమ ♦ భ్రమరిమాడ్కి॥

అర్కకిరణమ్ములనునాడు ♦ లమృతమునెడు । సలిలగర్భముధరియించు ♦ సరణివారు
జనులసిరికయి దేవాంశ ♦ జనితమైన । గర్భమునుదాల్చియెంతయుఁ ♦ గ్రాలిరపుడు॥

ఫలములనులోనవహియించి ♦ ప్రబలుమండు । సస్యసంపదతోఁబోల్పఁ ♦ జాలిరాణు
లొక్కమాఱుగగర్భమ్ము ♦ లొందిమిగులఁ । దెల్లఁబాఱిచతనులతోఁ ♦ దేజరిల్లిరి॥ ౬౧

గుప్తం దదృశు రాత్మానం । సర్వాః స్వప్నేషు వామనైః
జలజాసిగదాశార్ఙ్గ । చక్రలాంఛితమూర్తిభిః॥ ౬౨

హేమపక్షప్రభాజాలం । గగనే చ వితన్వతా
ఉహ్యమానం సుపర్ణేన । వేగాకృష్టపయోముచా॥ ౬౩

బిభ్రత్యా కౌస్తుభం న్యాసం । స్తనాంతరవిలంబినం
పర్యుపాస్యంత లక్ష్మ్యా చ । పద్మవ్యజనహస్తయా॥ ౬౪

కృతాభిషేకై ర్దివ్యాయాం । త్రిస్రోతసి చ సప్తభిః
బ్రహ్మర్షిభిః పరం బ్రహ్మ । గృణద్భి రుపతస్థిరే॥ ౬౫

తాభ్య స్తథావిధా న్స్వప్నా న్ । శ్రుత్వా ప్రీతో హి పార్థివః
మేనే పరార్ధ్యమాత్మానం । గురుత్వేన జగద్గురోః॥ ౬౬

విభక్తాత్మా విభుస్తాసా । మేకః కుక్షిష్వనేకధా
ఉవాస ప్రతిమాచంద్రః । ప్రసన్నానా మపామివ॥ ౬౭

అథాగ్ర్యమహిషీ రాజ్ఞః । ప్రసూతిసమయే సతీ
పుత్రం తమోపహం లేభే । నక్తం జ్యోతి రివౌషధిః॥ ౬౮

రామ ఇత్యభిరామేణ । వపుషా తస్య చోదితః
నామధేయం గురుశ్చక్రే । జగత్ప్రథమమంగళం॥ ౬౯

రఘువంశప్రదీపేన । తేనాప్రతిమతేజసా
రక్షాగృహగతా దీపాః । ప్రత్యాదిష్టా ఇవాభవన్॥ ౭౦

శయ్యాగతేన రామేణ । మాతా శాతోదరీ బభౌ
సైకతాంభోజబలినా । జాహ్నవీవ శరత్కృశా॥ ౭౧

కైకేయ్యా స్తనయో జజ్ఞే । భరతో నామ శీలవాన్
జనయిత్రీమలంచక్రే । యః ప్రశ్రయ ఇవ శ్రియం॥ ౭౨

సుతౌ లక్ష్మణశత్రుఘ్నౌ । సుమిత్రా సుషువే యమౌ
సమ్యగాగమితా విద్యా । ప్రబోధవినయావివ॥ ౭౩

నిర్దోషమభవత్సర్వ । మావిష్కృతగుణం జగత్
అన్వగాదివ హి స్వర్గో । గాంగతం పురుషోత్తమం॥ ౭౪

శంఖచక్రగదాఖడ్గ ♦ శార్ఙ్గములను । చిహ్నములఁదాల్చివామనుల్ ♦ చెంతఁజేరి
భద్రముగఁదమ్మునెపుడు గా♦పాడునట్లు । స్వప్నమునఁగాంచిరప్పుణ్య♦సతులుసతులు॥

నింగిబంగారురెక్కల ♦ నిగ్గునెఱపి । వేగమునకంబుదమ్ములు ♦ వెంటఁబడఁగ
గరుడుఁడెక్కించుకొనితమ్ము ♦ నరిగినట్లు । స్వప్నమునఁగాంచిరప్పుణ్య ♦ సతులుసతులు॥

విభుఁడుదనయొద్దనిడిన కౌ♦స్తుభముతనదు । వక్షమునవ్రేలుచుండఁగాఁ ♦ బద్మమనెడు
వీవనఁబట్టిలక్ష్మి సే♦వించినట్లు । స్వప్నమునఁగాంచిరప్పుణ్య ♦ సతులుసతులు॥ ౧౪

అభ్రగంగానదీస్నాన ♦ మాచరించి । వేదపాఠంబుతోవచ్చి ♦ విమలభక్తి
సప్తఋషులుసుదమపూజ ♦ సలిపినట్లు । స్వప్నమునఁగాంచిరప్పుణ్య ♦ సతులుసతులు॥

సతులువినిచినవినియట్టి ♦ స్వప్నములకు । ధరణిపాలుఁడుచాలసం ♦ తసముఁబొంది
తానుద్రైలోక్యగురునకుఁ♦దండ్రియగుట । యెటులెఱిఁగియెంతయు శ్రేష్ఠుఁగా ♦ నెంచెఁదన్ను॥

విమలసలిలంబులోపల ♦ విధునిబింబ । మొక్కటయ్యును జెక్కువై ♦ యుండురీతి
నొక్కఁడయ్యును విభుఁడు దాఁ ♦ జెక్కువైన । భాగములనుండెవారి గ♦ర్భములయందు॥

ప్రసవసమయానదశరథ ♦ ప్రథమమహిషి । శోకమెల్లనుమాపెడు ♦ సుతునిఁబడసెఁ
దమముమాయించుశక్తితోఁ ♦ దనరుచుండు । ప్రభనురాతిరవోషధి ♦ పడయునట్లు॥ ౧౮

పుత్రునిమనోహరంబైన ♦ పోలుపుఁగాంచి । యెంతయును బ్రీతుఁడయి ♦ సంతసమున
జగములకునాదిమంగళ ♦ శబ్దమైన । రామనామంబునిడెఁదండ్రి ♦ రమ్యముగను॥ ౧౯

దివ్యరఘువంశమునకుఁ బ్ర ♦ దీపమగుచు । ననుపమంబగుకాంతిచే ♦ నలరుసలని
ప్రభనుశయ్యాగృహంబు దీ ♦ పంబులెల్లఁ ♦ దెగడఁబడినట్లులుండెను ♦ దీప్తితఱిగి॥ ౨౦

శిశువురాముఁడుశయ్యపైఁ ♦ జెన్నుమీఱె । సన్నగిలినట్టియుదరంబు ♦ గన్నమాత
యమలసైకతపద్మోప ♦ మానమమరె । సన్నగిలినశరద్గంగ ♦ సరణినొప్పె॥ ౨౧

పుట్టెకైకేయికిఁదాఁ ♦ బుత్రుఁడగుచు । శీలవంతుఁడుభరతాఖ్యుఁ ♦ జెలఁగువాఁడు
సిరినివినయంబుగైసేయు ♦ తెలుఁగుదోఁప । లలితగతిఁదల్లిజాతఁ డ ♦ లంకరించె॥ ౨౨

అంతలక్ష్మణశత్రుఘ్ను ♦ లనెడుసుతులఁ । గవలసద్గుణవంతులఁ ♦ గనెసుమిత్ర
చక్కఁగానభ్యసించిన ♦ శాస్త్రమరయ । జ్ఞానవినయంబులనుగాంచు ♦ చందమునను॥

విశ్వవిభుఁడైవెలుఁగున ♦ విష్ణువెంట । స్వర్గమేవచ్చినట్టులు ♦ జగతియప్పు
డఖిలదీపవిముక్తయై ♦ యలరుచుండె । నెల్లసద్గుణములఁగాంచి ♦ యొలమినించె॥ ౨౪

తస్యోదయే చతుర్మూర్తేః । పౌలస్త్యచకితేశ్వరాః
విరజస్కైర్నభస్వద్భి । ర్దిశ ఉచ్ఛ్వసితా ఇవ॥ ౭౫

కృశానురపధూమత్వాత్ । ప్రసన్నత్వాత్ప్రభాకరః
రక్షోవిప్రకృతావాస్తా । మపవిద్ధశుచావివ॥ ౭౬

దశాననకిరీటేభ్య । స్తత్క్షణం రాక్షసశ్రియః
మణివ్యాజేనపర్యస్తాః । పృథివ్యామశ్రుబిందవః॥ ౭౭

పుత్రజన్మప్రవేశ్యానాం । తూర్యాణాంతస్యపుత్రిణః
ఆరంభంప్రథమంచక్రు । ర్దేవదుందుభయోదివి॥ ౭౮

సంతానకమయీవృష్టి । ర్భవనేచాస్యపేతుషీ
సన్మంగళోపచారాణాం । సైవాదిరచనాభవత్॥ ౭౯

కుమారాఃకృతసంస్కారా । స్తేధాత్రీస్తన్యపాయినః
ఆనందేనాగ్రజేనేవ । సమంవవృధిరేపితుః॥ ౮౦

స్వాభావికం వినీతత్వం । తేషాంవినయకర్మణా
ముమూర్ఛసహజం తేజో । హవిషేవహవిర్భుజాం॥ ౮౧

పరస్పరవిరుద్ధాస్తే । తద్రఘోరనఘంకులం
అలముద్ద్యోతయామాసు । ర్దేవారణ్యమివర్తవః॥ ౮౨

సమానేపిహిసౌభ్రాత్రే । యథోభౌరామలక్ష్మణౌ
తథాభరతశత్రుఘ్నౌ । ప్రీత్యాద్వంద్వంబభూవతుః॥ ౮౩

తేషాంద్వయోర్ద్వయో రైక్యం । బిభిదేనకదాచన
యథావాయువిభావస్వో । ర్యథాచంద్రసముద్రయోః॥ ౮౪

తేప్రజానాంప్రజానాథా । స్తేజసాప్రశ్రయేణచ
మనోజహ్రుర్నిదాఘాంతే । శ్యామాభ్రాదివసాఇవ॥ ౮౫

సచతుర్ధాబభౌవ్యస్తః । ప్రసవః పృథివీపతేః
ధర్మార్థకామమోక్షాణా । మవతారఇవాంగభాక్॥ ౮౬

గుణైరారాధయామాసు । స్తేగురుంగురువత్సలాః
తమేవచతురంతేశం । రత్నైరివమహార్ణవాః॥ ౮౭

పొదలి హరినాల్గుమూర్తుల ♦ నుదయమంద । ధూళిలేకుండవీచెడు ♦ గాలిచూడ
దశవదనభీతపతియుత ♦ దిశలుభయము । మానివిడిచినయూపిరి ♦ మాడ్కిఁదోఁచె॥ ౨౫

వీతిహోత్రుఁడుపొగవీడి ♦ వెలుఁగుచుండఁ । దరణినిర్మలకిరణాళిఁ ♦ దనరుచుండఁ
జెడుగురక్కసుచేబాధ ♦ పడినవార । లపుడుదుఃఖవిముక్తులై ♦ నట్లుతోఁచె॥ ౨౬

అత్తఱిదశాస్యమకుటంబు ♦ నందునుండి । రాలిపడుచుండునట్టి ర ♦ త్నాళియనెడు
వ్యాజమునరాల్చుచుండెఁ గ్ర ♦ వ్యాదలక్ష్మి । నేలపైబొటబొటను గ ♦ న్నీటిబొట్లు॥ ౨౭

పుత్రసంతునిదశరథు ♦ పుత్రజన్మ । సూచకంబుగఁబొల్చుచు ♦ శుభముదెల్ప
తూర్యములకెల్లనురల దుం ♦ దుభులెమెుడటఁ । జెవ్వులకెంతయునింపుగ ♦ దివినిమ్రోసె॥ ౨౮

మానవేంద్రునిసుందర ♦ మందిరమున । సురతరుసుమాళిజలజలఁ ♦ గురిసెనృపుని
తనయజన్మోత్సవంబునఁ ♦ దనరుచుండు । నమలశుభకార్యములకుఁదా ♦ నాదియయ్యె॥ ౨౯

జాతకర్మాదులనుబొంది ♦ జనపసుతులు । దాదులిచ్చెడుచనుబాలు ♦ ద్రావుచుండి
వర్ధిలిరియగ్రజన్ముని ♦ పగిదినొప్పు । జనకహర్షంపుఁబెంపుతో ♦ సమముగాను॥ ౩౦

వారికెంతయుసహజమై ♦ వఱలునట్టి । వినయమభివృద్ధిచెందెను ♦ విద్యచేత
వహ్నికెంతయుసహజమై ♦ వఱలునట్టి । కాంతిహవ్యమ్ముచేవృద్ధిఁ ♦ గాంచునట్లు॥ ౩౧

పరమమైత్రిమెలంగు స ♦ వ్వారివలన । రాజిలెనఘుంబుఁగాంచని ♦ రఘుకులమ్ము
నాకవాసులదైనట్టి ♦ నందనమ్ము । చెలఁగుఋతువులవలన రం ♦ జిల్లునట్లు॥ ౩౨

ఏకసౌభ్రాత్రమునవార ♦ లెసఁగుచున్నఁ । బ్రీతితోఁగూడివెలుఁగెడు ♦ రీతిఁజూడ
జతగనుండిరి రామల ♦ క్ష్మణులుగలిసి । భరతశత్రుఘ్నులునువారి ♦ వలెఁజరింప॥ ౩౩

అనిలపావకులందుఁ జం ♦ ద్రాబ్ధులందు । నుండుసఖ్యమునకుభేద ♦ మొదవనట్లు
లాజతలయందునుండు న ♦ న్యోన్యతకును । గలుగదువిభేదమెన్నఁడే ♦ కరణినైన॥ ౩౪

వేసవికిఁదుదనల్లగా ♦ వేయునట్టి । మబ్బుగల్గినదినమట్లు ♦ మహితమైన
వినయతేజమ్ములనుబ్రజా ♦ విభులుప్రజల । మనములాకర్షణమొనర్చి ♦ తనరిరపుడు॥ ౩౫

నాల్గుభాగమ్ములుగను జె ♦ న్నారుచుండు । నరవరేంద్రునివిమలసం ♦ తానమెల్ల
సాంగధర్మార్థకామమో ♦ క్షావతార । మనఁగనొప్పారెనెంతయు ♦ నద్భుతముగ॥ ౩౬

నలుదెసలనేలునాథుఁడై ♦ యలరుజనకు । సంద్రములునాల్గునరత్న ♦ సమితిచేతఁ
బూజసలిపెడురీతి సం ♦ పూర్ణభక్తి । సుగుణములచేతఁబూజించె ♦ సుతచయంబు॥ ౩౭

సురగజఇవదంతైర్భగ్నదైత్యాసిధారై
ర్నయఇవపణబంధవ్యక్తయోగైరుపాయైః
హరిరివయుగదీర్ఘైర్దోర్భిరంశైస్తదీయైః
పతిరవనిపతీనాంతైశ్చకాశేచతుర్భిః॥ ౮౬

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీ కాళిదాసకృతౌ రామావతారోనామ దశమఃసర్గః

సీ॥ రాజులనందఱ ♦ రణముననోడించి । రాజిల్లుదశరథ ♦ రాజరాజు
దైత్యులఖడ్గాళి ♦ ధారఁబోనడఁచిన । దంతమ్ములొప్పు చౌ♦దంతిమాడ్కి
ఫలసిద్ధినూహింప ♦ వలయునుపాయాల । చేతమించెడురాజ ♦ నీతిరీతిఁ
బొడవులైకాడికై ♦ పడిఁగ్రాలుబాహువుల్ । గలిగివెల్గెడురమా ♦ కాంతుపగిది॥
భగవదంశమ్ములనుబుట్టి ♦ ప్రబలుచుండు । నిర్మలానందకారులై ♦ నెగడుచుండు
సుగుణవంతులనల్వుర ♦ సుతులఁగూడి । యెంతయును దేజరిల్లె న♦త్యంతమహిమ॥ రా

గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాఫలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చి
వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు రా
మావతారమను దశమాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

ఏకాదశః సర్గః

---:o:---

కౌశికేనసకిలక్షితీశ్వరో । రామమధ్వరవిఘాతశాంతయే
కాకపక్షధరమేత్యయాచిత । స్తేజసాంహినవయః సమీక్ష్యతే॥ ౧

కృచ్ఛ్రలబ్ధమపిలబ్ధవర్ణభాక్ । తందిదేశమునయేసలక్ష్మణం
అప్యసుప్రణయినాం రఘోఃకులే । నవ్యహన్యతకదాచిదర్థితా॥ ౨

యావదాదిశతిపార్థివస్తయో । ర్నిర్గమాయపురమార్గసంస్క్రియాం
తావదాశువిదధేమరుత్సఖైః । సాసపుష్పజలవర్షిభిర్ఘనైః॥ ౩

తౌనిదేశకరణోద్యతౌపితు । ర్ధన్వినౌచరణయోర్నిపేతతుః
భూపతేరపితయోఃప్రవత్స్యతో । ర్నమ్రయోరుపరిబాష్పబిందవః॥ ౪

తౌపితుర్నయనజేనవారిణా । కించిదుక్షితశిఖండకావుభౌ
ధన్వినౌతమృషిమన్వగచ్ఛతాం । పౌరదృష్టికృతమార్గతోరణౌ॥ ౫

లక్ష్మణానుచరమేవరాఘవం । నేతుమైచ్ఛదృషిరిత్యసౌనృపః
ఆశిషంప్రయుయుజేనవాహినీం । సాహిరక్షణవిధౌతయోఃక్షమా॥ ౬

మాతృవర్గచరణస్పృశౌమునే । స్తౌప్రపద్యపదవీంమహౌజసః
రేజతుర్గతివశాత్ప్రవర్తినౌ । భాస్కరస్యమధుమాధవావివ॥ ౭

వీచిలోలభుజయోస్తయోర్గతం । శైశవాచ్చపలమప్యశోభత
తోయదాగమఇవోద్ధ్యభిద్యయో । ర్నామధేయసదృశంవిచేష్టితం॥ ౮

తౌబలాతిబలయోః ప్రభావతో । విద్యయోఃపథిమునిప్రదిష్టయోః
మమ్లతుర్నమణికుట్టిమోచితౌ । మాతృపార్శ్వపరివర్తినావివ॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

ఏకాదశాశ్వాసము.

---:o:---

గీతములు.

కౌశికుం డొక్కనాఁడు భూ ♦ కాంతుఁజేరి । కాకపక్షము దాలిచి ♦ క్రాలు రాము
యజ్ఞవిఘ్నంబుఁ బాపఁగా ♦ నంపఁగోరెఁ । బ్రాయ మెంచరుఁగా శౌర్య ♦ వంతులందు॥

బుధుల సేవించు నారాజ ♦ పుంగవుండు । కష్టమునఁగన్న రాము ల ♦ క్ష్మణునితోడఁ
బనిచె మునివెంటఁ గోరినఁ ♦ బ్రాణమైన । నియ్యకుందురె రఘువంశ ♦ నృపతులెపుడు॥

వారలరుగఁగఁ బురరాజ ♦ పథము నెల్ల । నృపుఁడు గైసేయ నానతి ♦ యిడినతోనె
వాయువును మిత్రుఁగాఁగొని ♦ వారిదములు । పుష్పజలవృష్టి విభునాజ్ఞఁ ♦ బూర్తిసేసె॥

చాపములఁ దాల్చి పితృనాజ్ఞ ♦ సలుపనున్న । వారు వ్రాలిరి యాతని ♦ పాదములను
భూపతియు నట్లు నమ్రులై ♦ మ్రొక్కియున్న । సుతులపై బాష్పబిందుల ♦ వితతి రాల్చె॥

తండ్రికన్నీటఁ గూకటుల్ ♦ దడిసినట్టి । చాపములఁ దాల్చినట్టియా ♦ జనపసుతులు
పౌరదృక్పాళి పురమార్గ ♦ తోరణాళి । గాఁగ నాఋషి వెంటను ♦ గదలిరపుడు॥ ౫

వెంటఁ గొని చన సౌమిత్రి ♦ వెంటనుండు । రాముఁడేకోరె ఋషిగాన ♦ రాజమౌళి
యిడెను దీవెన సేనల ♦ నిడక వెంట । నదియె చాలును రక్షింప ♦ నంచునెంచి॥ ౬

మాతల పదాబ్జముల నంటి ♦ మౌనివరుని । చండతేజుని పథమునఁ ♦ జనెడువారు
మించి రవిగతిఁ బట్టి మ ♦ ర్తించమండు । దివ్యమధుమాధవములట్లు ♦ తేజరిలిరి॥ ౭

ఊర్ధ్వభిద్వ్యాళి సదముల ♦ నొప్పునట్టి । వర్షకాలపుఁ జేష్టకుఁ ♦ బాటియగుచుఁ
దరఁగలట్టులు చంచల ♦ తరములైన । బాహువుల చాపలం బొప్పె ♦ బాల్యమగుట॥ ౮

బలయు నతిబలయను విద్య ♦ లెలమితోడ । మౌని యొసఁగినఁద్రోవఁద ♦ న్మంత్రమహిమ
మరమణీస్థలి విహరించు ♦ బాలురయ్యుఁ । బడలకుండిరి తమతల్లి ♦ కడనుబోలె॥ ౯

పూర్వవృత్తకథితైః పురావిదః । సానుజః పితృసఖస్య రాఘవః
ఉహ్యమాన ఇవ వాహనోచితః । పాదచారమపి న వ్యభావయత్ ॥ ౧౦

తౌ సరాంసి రసవద్భిరమ్బుభిః । కూజితైః శ్రుతిసుఖైః పతత్రిణః
వాయవః సురభిపుష్పరేణుభి । శ్ఛాయయా చ జలదాః సిషేవిరే ॥ ౧౧

నాంభసాం కమలశోభినాం తథా । శాఖినాం న చ పరిశ్రమచ్ఛిదాం
దర్శనేన లఘునా యథా తయోః । ప్రీతిమాపురుభయో స్తపస్వినః ॥ ౧౨

స్థాణుదగ్ధవపుష స్తపోవనం । ప్రాప్య దాశరథిరా త్తకార్ముకః
విగ్రహేణ మదనస్య చారుణా । సోఽభవత్ప్రతినిధిర్న కర్మణా ॥ ౧౩

తౌ సుకేతుసుతయాఖిలీకృతే । కౌశికాద్విదితశాపయా పథి
నిన్యతుః స్థలనివేశితాటనీ । లీలయైవ ధనుషీ అధిజ్యతాం ॥ ౧౪

జ్యానినాదమథ గృహ్ణతీ తయోః । ప్రాదురాస బహుళక్షపాచ్ఛవిః
తాటకా చలకపాలకుండలా । కాలికేవ నిబిడా బలాకినీ ॥ ౧౫

తీవ్రవేగధుతమార్గవృక్షయా । ప్రేతచీవరవసా స్వనోగ్రయా
అభ్యభావి భరతాగ్రజస్తయా । వాత్యయేవ పితృకాననోత్థయా ॥ ౧౬

ఉద్యతైకభుజయష్టిమాయతీం । శ్రోణిలంబిపురుషాంత్రమేఖలాం
తాం విలోక్య వనితావధే ఘృణాం । పత్త్రిణా సహ ముమోచ రాఘవః ॥ ౧౭

యచ్చకార వివరం శిలాఘనే । తాటకోరసి స రామసాయకః
అప్రవిష్టవిషయస్య రక్షసాం । ద్వారతామగమదంతకస్య తత్ ॥ ౧౮

బాణభిన్నహృదయా నిపేతుషీ । సా స్వకాననభువం న కేవలాం
విష్టపత్రయపరాజయస్థిరాం । రావణశ్రియమపి వ్యకంపయత్ ॥ ౧౯

రామమన్మథశరేణ తాడితా । దుస్సహేన హృదయే నిశాచరీ
గంధవద్రుధిరచందనోక్షితా । జీవితేశవసతిం జగామ సా ॥ ౨౦

నైఋతఘ్నమథ మంత్రవన్మునేః । ప్రాపదస్త్రమవదానతోషితాత్
జ్యోతిరింధననిపాతి భాస్కరాత్ । సూర్యకాంతమివ తాటకాంతకః ॥ ౨౧

వామనాశ్రమపదం తతః పరం । పావనం శ్రుతమృషేరుపేయివాన్
ఉన్మనాః ప్రథమజన్మచేష్టితా । న్యస్మరన్నపి బభూవ రాఘవః ॥ ౨౨

వాహనంబుల కలవాటు ♦ పడినరాముఁ । డనుజునింగూడి కాల్నడ ♦ నరుగుచున్నఁ
జిత్రసఖుఁడు పూర్వచారిత్రి♦విదుఁడు దెలుపు । కథల నాయాసమెఱుఁగక ♦ పథమునడచె॥

రుచిరుచిరవారిచేత స ♦ రోవరములు । హారికూజితములచే వి ♦ హంగమములు
సౌరభలతాంతరజముచే ♦ మారుతములు । నీడచే మేఘములు గొల్చె ♦ నృపతిసుతుల॥

జలజముల నొప్పు జలముల ♦ వలనఁగాని । బడలికను దీర్చు తరువుల ♦ వలనఁగాని
తాపసులు వారిదర్శనో ♦ త్సనమువలన । గన్న సంప్రీతి నెప్పుడుఁ ♦ గాంచలేదు॥ ౧౮

హరనయనదగ్ధ మదనుని ♦ యాశ్రమంబు । చేత ధనువున్న రాముఁడు ♦ సేరియచటఁ
గార్యములఁగాక సుందర ♦ కాయమునను । మరుని ప్రతినిధియో యన ♦ వఱలెనంత॥

ప్రీతి ముని తెల్పినట్టి సు ♦ కేతుతనయ । శాపహతచేరి చెఱిచిన ♦ యాపథమున
మోపి కోటుల నిలమీఁదఁ ♦ జాపయుగము । నెక్కువెట్టిరి లీల నృ ♦ పేంద్రసుతులు॥

వీనులను బున్కపోగులు ♦ వ్రేలుచుండ । బహుళరాత్రిని బోలెడు ♦ వన్నెగల్గి
బకచయముతోడి మేఘాళి ♦ భాతిఁదోఁచె । నెదుటఁదాటక వారిటం♦కృతి గ్రహించి॥

వేగభరమున వృక్షముల్ ♦ విఱిగిపడఁగఁ । బీనుఁగుల మీఁది పేలికల్ ♦ మేనఁదాల్చి
ప్రేతభూమిని లేచెడు ♦ వాతమట్లు । లార్చుచును వచ్చి రాము నె♦దిర్చెనసుర॥ ౧౯

కట్టుపలె నెత్తియున్నట్టి ♦ కరముదాని । వ్రేలు ప్రేవుల మొలనూలు ♦ గ్రాలుదానిఁ
గాంచి రాముఁడు విడిచెను ♦ గఱకుటమ్ము । తోడ స్త్రీవధఁ గలదయుఁ♦గూడనపుడు॥

రాతిఁబోలిన తాటకో ♦ రస్థలమున । రాముబాణంబు సల్పిన ♦ రంధ్రమరయ
నింతవఱకును రాక్షస ♦ ప్రాంతమందుఁ । జొరనియమునకు ద్వారంబు ♦ కరణినొప్పె॥

శరదళిత వక్షు యివ్విధి ♦ ధరణిఁబడిన । దానికానన భూమిమా ♦ త్రమ్మెగాక
త్రిజగముల గెల్చి తిరమయి ♦ తేజరిలిన । పదితలలవాని సిరియుఁ గం ♦ పంబునొందె॥

ఆ నిశాచరి సహియింప ♦ రానిరామ । కామశరమున హృదయంబు ♦ ఘాతమొంద
గంధయుత రక్తచందన ♦ గంధమలఁది । జీవితేశు నివాసంబుఁ ♦ జేరసరిగె॥ ౨౦

కడఁక మెచ్చినముని నుండి♦పడసె రాముఁ । డసురలనుజంపుమంత్రియు♦ తాస్త్రమపుడు
సూర్యకాంతపు శిల తాను ♦ సూర్యునుండి । కాష్ఠములఁ గాల్చు కాంతిని♦గాంచునట్లు॥

అంత ఋషిచేత వినియుండి ♦ యమలమైన । భవ్యతరవామ నాశ్రమ ♦ పదముఁజేరి
పూర్వజన్మస్మరణముఁ దాఁ ♦ బొందకున్న । నెంతయును రాముఁడుత్సాహ♦వంతుఁడయ్యె॥

ఆససాదమునిరాత్మనస్తతః । శిష్యవర్గపరికల్పితార్హణం
బద్ధపల్లవపుటాంజలిద్రుమం । దర్శనోన్ముఖమృగంతపోవనం॥ ౨౩

తత్రదీక్షితమృషింరరక్షతు । ర్విఘ్నతోదశరథాత్మజౌశరైః
లోకమంధతమసాత్క్రమోదితౌ । రశ్మిభిఃశశిదివాకరావివ॥ ౨౪

వీక్ష్యవేదిమథరక్తబిందుభి । ర్బంధుజీవపృథుభిఃప్రదూషితాం
సంభ్రమోభవదపోఢకర్మణా । మృత్విజాంచ్యుతవికంకతస్రుచాం॥ ౨౫

ఉన్ముఖఃసపదిలక్ష్మణాగ్రజో । బాణమాశ్రయముఖాత్సముద్ధరన్
రక్షసాంబలమపశ్యదంబరే । గృధ్రపక్షపవనేరితధ్వజం॥ ౨౬

తత్రయావధిపతీమఖద్విషాం । తౌశరవ్యమకరోత్సనేతరాం
కింమహోరగవిసర్పివిక్రమో । రాజిలేషుగరుడఃప్రవర్తతే॥ ౨౭

సోస్త్రముగ్రజవమస్త్రకోవిదః । సందధేధనుషివాయుదైవతం
తేనశైలగురుమప్యపాతయత్ । పాండుపత్రమివతాటకాసుతం॥ ౨౮

యఃసుబాహురితిరాక్షసోపర । స్తత్రతత్రవిససర్పమాయయా
తంక్షురప్రశకలీకృతంకృతీ । పత్త్రిణాంవ్యభజదాశ్రమాద్బహిః॥ ౨౯

ఇత్యపాస్తమఖవిఘ్నయోస్తయోః । సాంయుగీనమభినంద్యవిక్రమం
ఋత్విజఃకులపతేర్యథాక్రమం । వాగ్యతస్యనిరవర్తయన్క్రియాః॥ ౩౦

తౌప్రణామచలకాకపక్షకౌ । భ్రాతరావవభృథాప్లుతోమునిః
ఆశిషామనుపదంసమస్పృశ । ద్దర్భపాటితతలేనపాణినా॥ ౩౧

తంన్యమంత్రయతసంభృతక్రతు । ర్మైథిలఃసమిథిలాంవ్రజన్వశీ
రాఘవావపినినాయబిభ్రతౌ । తద్ధనుఃశ్రవణజం కుతూహలం॥ ౩౨

తైఃశివేషువసతిర్గతాధ్వభిః । సాయమాశ్రమతరుష్వగృహ్యత
యేషుదీర్ఘతపసఃపరిగ్రహో । వాసవక్షణకలత్రతాంయయౌ॥ ౩౩

ప్రత్యపద్యతచిరాయయత్పున । శ్చారుగౌతమవధూఃశిలామయీ
స్వంవపుఃసకిలకిల్బిషచ్ఛిదాం । రామపాదరజసామనుగ్రహః॥ ౩౪

రాఘవాన్వితముపస్థితంమునిం । తంనిశమ్యజనకోజనేశ్వరః
అర్థకామసహితంసపర్యయా । దేహబద్ధమివధర్మమభ్యగాత్॥ ౩౫

అర్చకయి శిష్యులిడిన పు ♦ ష్పాదికములఁ । బల్లవాంజలిఁ గూర్చిన ♦ పాదపములఁ
జూడ మోముల నెత్తిన ♦ లేడిగములఁ । దనరు తనయాశ్రమముఁ జేరె ♦ మునివరుండు॥

దశరథాత్మజులటు దీక్షఁ ♦ దనరు ఋషిని । విఘ్నములనుండి కాచిరి ♦ విశిఖములను
గ్రమముగాఁ దోఁచి శశిరవుల్ ♦ దమమునుండి । కిరణములచేత జగముర♦క్షించుమాడ్కి॥

వేదిమంకెన పూలంత ♦ పెద్దదైన । నెత్తురిబొట్లుచే నప ♦ విత్రమైనఁ
జూచియట్టె వికంకత♦స్రుక్కులెడలి । స్వక్రియలు మాని ఋత్విజుల్ ♦ భయముపడిరి॥

అపుడు రాముఁడు పొదినుండి ♦ యాశుగంబు । దీని మోమెత్తి దివికిఁ దా ♦ దృష్టిఁ జఱపి
గ్రద్దలాషింను ఱెక్కల ♦ గాలిఁ గదలు । పడగలను గల్గు దనుజుల ♦ దపముఁ గాంచె॥

యజ్ఞరిపులగు వారిలో ♦ నధిపులైన । వారి గుఱిపెట్టె రాముండు ♦ వదలిపరుల
ఘనభుజంగాళి కడరెడు ♦ గరుడుఁ డెందు । నీటిపాముల మీఁదికి ♦ ధాటియిడునె॥

అస్త్రకోవిదుఁడగు రాముఁ♦డమితజవము । గలుగు ననిలాస్త్రమును గూర్చెఁ ♦ గార్ముకమున
దానిచేఁ గొండ బరువుఁడు ♦ తాటకేయుఁ । డవని మీఁదను బడెఁ బండు♦టాకువోలె॥

అంతట సుబాహు వనియెడు ♦ నన్యదనుజుఁ । డేరిమాయల నటునిటుఁ ♦ దిరుగువాని
రాముఁడే డైఱఁ జెక్కిత్తు ♦ రపరిమునను । వనికి నవల ఖగాళికిఁ ♦ బంచిపెట్టె॥ ౩౩

కులపతియు మానియైనట్టి ♦ కుశికపుత్రి । యజ్ఞవిఘ్నముఁ బాపి య♦థార్హసిద్ధిని
గ్రతువు నెఱవేరఁ జేసిన ♦ రాజసుతుల । యాజితేజంబుఁ గొనియాడె ♦ యాజకాళి॥

కదలఁగాఁ గాక పక్షముల్ ♦ కాళ్లకెఱఁగు । నన్నదమ్ముల దీవించి ♦ హర్షమునను
దర్భనొఱసిన యఱచేతఁ ♦ దనువులంటె । నవభృథస్నాన మొనరించి ♦ యలరుమాళి॥

యజ్ఞమొనరింప సంసిద్ధుఁ ♦ డైనజనకు । ప్రార్థనంబున మిథిలకు ♦ నరుగుమాని
తాము విన్నట్టి జనకుని ♦ ధనువుఁ జూడ । వేడ్కపడు రాఘవులఁ గూడ♦వెంటఁ గొనియె॥

నడచి మార్గంబు సాయంత ♦ నమునవారు । వరతపోధను గౌతము ♦ పత్నిక్షణము
శపుని కళత్రమైన యా ♦ శ్రమమునందుఁ । దరులక్రింద వసించిరి ♦ కరముఁ బ్రీతి॥

ఎంతయో కాలముగ శిలా ♦ కృతినినున్న । గౌతమునిభార్య మరల సం ♦ ప్రీతి మెఱయ
నఘహరంబగు రాముపా ♦ దారవింద । రజముచేఁ గాంచెనటఁ దన ♦ రమ్యతనువు॥ ౩౮

మాని యరుదెంచె రాముల ♦ త్మజులతోడ । ననఁగ వినిచనె నెదురుగ ♦ జనకనృపతి
నర్ఘకాను సమేత ధ ♦ ర్మావతార । మనఁగ నొప్పెడు ఋషికిన ♦ ర్ఘ్యమ్ముఁ గొసుదు॥

తౌ విదేహనగరీనివాసినాం । గాంగతావివదివః పునర్వసూ
మన్యతేస్మపిబతాంవిలోచనైః । పక్ష్మపాతమపివంచనాంమనః॥ ౩౬

యూపవత్యవసితే క్రియావిధౌ । కాలవిత్కుశికవంశవర్ధనః
రామమిష్వసనదర్శనోత్సుకం । మైథిలాయకథయాంబభూవసః॥ ౩౭

తస్యవీక్ష్యలలితంవపుఃశిశోః । పార్థివఃప్రథితవంశజన్మనః
స్వంవిచింత్యచధనుర్దురానమం । పీడితోదుహితృశుల్కసంస్థయా॥ ౩౮

అబ్రవీచ్చభగవన్ మతంగజై । ర్యద్బృహద్భిరపికర్మదుష్కరం
తత్రనాహమనుమంతుముత్సహే । మోఘవృత్తికలభస్యచేష్టితం॥ ౩౯

హ్రేపితాహిబహవోనరేశ్వరా । స్తేనతాతధనుషాధనుర్భృతః
జ్యానిఘాతకఠినత్వచోభుజాన్ । స్వాన్విధూయధిగితిప్రతస్థిరే॥ ౪౦

ప్రత్యువాచతమృషిర్నిశమ్యతాం । సారతోయమథవాక్కృతంగిరా
చాపఏవభవతోభవిష్యతి । వ్యక్తశక్తిరశనిర్గిరావివ॥ ౪౧

ఏవమాప్తవచనాత్సపౌరుషం । కాకపక్షకధరోపిరాఘవే
శ్రద్దధేత్రిదశగోపమాత్రకే । దాహశక్తిమివకృష్ణవర్త్మని॥ ౪౨

వ్యాదిదేశగణశోథపార్శ్వగాన్ । కార్ముకాభిహరణాయమైథిలః
తైజసస్యధనుషఃప్రవృత్తయే । తోయదానివసహస్రలోచనః॥ ౪౩

తత్ప్రసుప్తభుజగేంద్రభీషణం । వీక్ష్యదాశరథిరాదదేధనుః
విద్రుతక్రతుమృగానుసారిణం । యేనబాణమసృజద్వృషధ్వజః॥ ౪౪

ఆతతజ్యమకరోత్ససంసదా । విస్మయస్తిమితనేత్రమీక్షితః
శైలసారమపినాతియత్నతః । పుష్పచాపమివపేశలంస్మరః॥ ౪౫

భజ్యమానమతిమాత్రకర్షణాత్ । తేనవజ్రపరుషస్వనంధనుః
భార్గవాయదృఢమన్యవేపునః । క్షత్రముద్యతమివన్యవేదయత్॥ ౪౬

దృష్టసారమథరుద్రకార్ముకే । వీర్యశుల్కమభినంద్యమైథిలః
రాఘవాయతనయామయోనిజాం । పార్థివశ్శ్రియమివన్యవేదయత్॥ ౪౭

మైథిలఃసపదిసత్యసంగరో । రాఘవాయతనయామయోనిజాం
సన్నిధౌద్యుతిమతస్తపోనిధే । రగ్నిసాక్షికఇవాతిసృష్టవాన్॥ ౪౮

అప్పు దేహులు దివినుండి ♦ యవనిదిగిన । యప్పునర్వసులను బోలి ♦ యలరుచుండు
రాఘవుల రూపులను గంటఁ ♦ దాౢవిరపుడు । వంచకములని తమ కెప్ప ♦ పాట్లనెంచి॥

యూపపతియయి క్రతువంత ♦ మొందఁగాంచి । సమయవిదుఁడైనకుశికవం♦శపౢసూతి
కార్ముకముచూడ రాముని ♦ కౌతుకంబు । నెఱుఁగఁ జేసెను జనక పృ ♦ థ్వీశునకును॥

ఖ్యాత వంశమ్ములోఁ బుట్టి ♦ కాౢిలు నృపతి । తనయునిమనోహరంబైన♦తనువుఁజూచి
వంచ దుస్సాధ్య మైన చా♦పముదలంచి। పుతిౢయుంకువకెంతయుఁ ♦ బొక్కె విభుఁడు॥

గంధ సింధురమునకును ♦ గష్టమైన । పనులబాలగజంబుదా ♦ వ్యర్థముగను
గడఁగుటకు నేను సమ్మతి ♦ నిడఁగలేను । వినుఁడు మానీంద్రౢ యని తోఁడు♦విన్నవించె॥

ఎందఱో చాపధరులగు ♦ నృపులువచ్చి । భంగపడి దీనిచే గుణ ♦ ప్రతినిఘాత
పటల కఠినతరాత్మీయ ♦ బాహుబలముఁ । దెగడికొం చేగి రనియును ♦ దెలిపె నతఁడు॥

అనుఁడు మునిపల్కె వినుమీతఁ ♦ డమితబలుఁడు । పలుకులేటికి నీచాప ♦ బలమునెల్లఁ
బట్టి పరికించుఁ దనబాహు ♦ బలముచేత । మించి పిడుగ ద్రులను బరీ ♦ క్షించునట్లు॥

అవనిమిఱుఁగురు పురుగంత ♦ యగ్ని యందు । దాహశక్తి యనంతమై ♦ తనరుకరణి
నమితమా తేజమబ్బాలు ♦ నందునుండు । ననునృపుఁడెంచె నాప్తుఁడౌ ♦ మునివచింప॥

అనుచరుల గుంపు గుంపుగ ♦ నంపెనపుడు । తనదు బాణాసనము దేఁగ ♦ జనకనృపతి
వేయికన్నులు గలవాఁడు ♦ తోయదముల । మించు విలుదెచ్చుపనికయి ♦ పంచునట్లు॥

సుప్త ఫణిపతి గతిభీతిఁ ♦ జూపునట్టి । వీడి కౢతువును బాపెడు ♦ వేదులకును
దివ్యశరమును హరుఁడు సం ♦ ధించినట్టి । చాపమీక్షించి చేపట్టె ♦ భూపుపట్టి॥ ౨౨

రెప్పవేయక నివ్వెఱ ♦ నృపకుమారు । సభ్యులందఱు వీక్షింప ♦ సరసగతిని
గొండబరువుండు ధనువున ♦ గుణముఁగూర్చె । వేడ్కవిరివింట మరుఁడెక్కు♦వెట్టునట్లు॥

రాముఁడెక్కువగా నీడ్వ ♦ వ్రక్కలగుచు । నుఱిమినట్టులు ధ్వనిచేసె ♦ హరునిధనువు
బద్ధవైరంబు పూనిన ♦ భార్గవునకు । క్షత్రమిదె పుట్టె మఱియని ♦ చాటుకరణి॥ ౨౩

భవుని ధనువున రాముని ♦ బలముఁజూచి । శౌర్యశుల్కముఁ గొనియాడి ♦ జనకనృపతి
యతని కిచ్చెదనని తెల్పె ♦ సుతనుహితను । రమకుఁదుల్యను సీతను ♦ రమ్యగుణను॥ ౨౪॥

తనదుపుతిౢనయోనిజఁ ♦ దత్క్షణంబ । సత్యసంధుఁడుజనకుఁడు ♦ శౌర్యనిధికి
రామచంద్రునకత్తపో ♦ ధాముసెదుట । నగ్నియెదుటనువలెనిచ్చె ♦ హర్షమతిని॥ ౨౫

ప్రాహిణోచ్చమహితంమహాద్యుతిః । కోసలాధిపతయేపురోధసం
భృత్యభావిదుహితుః పరిగ్రహా । ద్దిశ్యతాంకులమిదంనిమేరితి॥ ౪౯

అన్వియేషసదృశీంసచస్నుషాం । ప్రాపచైనమనుకూలవాగ్ద్విజః
సద్యఏవసుకృతాంహిపచ్యతే । కల్పవృక్షఫలధర్మికాంక్షితం॥ ౫౦

తస్యకల్పితపురస్క్రియావిధేః । శుశ్రువాన్వచనమగ్రజన్మనః
ఉచ్చచాలబలభిత్సఖోవశీ । సైన్యరేణుముషితార్కదీధితిః॥ ౫౧

ఆససాదమిథిలాంసవేష్టయన్ । పీడితోపవనపాదపాంబలైః
ప్రీతిరోధమసహిష్టసాపురీ । స్త్రీవకాంతపరిభోగమాయతం॥ ౫౨

తౌసమేత్యసమయస్థితావుభౌ । భూపతీవరుణవాసవోపమౌ
కన్యకాతనయకౌతుకక్రియాం । స్వప్రభావసదృశీంవితేనతుః॥ ౫౩

పార్థివీముదవహద్రఘూద్వహో । లక్ష్మణస్తదనుజామథోర్మిళాం
యౌతయోరవరజౌవరౌజసౌ । తౌకుశధ్వజసుతేసుమధ్యమే॥ ౫౪

తేచతుర్థసహితాస్త్రయోబభుః । సూనవోనవవధూపరిగ్రహాః
సామదానవిధిభేదవిగ్రహాః । సిద్ధిమంతఇవతస్యభూపతేః॥ ౫౫

తానరాధిపసుతానృపాత్మజై । స్తేచతాభిరగమన్కృతార్థతాం
సోభవద్వరవధూసమాగమః । ప్రత్యయప్రకృతియోగసన్నిభః॥ ౫౬

ఏవమాత్తరతిరాత్మసంభవాం । స్తాన్నివేశ్యచతురోపితత్రసః
అధ్వసుత్రిషువిసృష్టమైథిలః । స్వాంపురీందశరథోన్యవర్తత॥ ౫౭

తస్యజాతుమరుతఃప్రతీపగా । వర్త్మసుధ్వజతరుప్రమాథినః
చిక్లిశుర్భృశతయావరూథినీ । ముత్తటాఇవనదీరయాఃస్థలీం॥ ౫౮

లక్ష్యతేస్మతదనంతరంరవి । ర్బద్ధభీమపరివేషమండలః
వైనతేయశమితస్యభోగినో । భోగవేష్టితఇవచ్యుతోమణిః॥ ౫౯

శ్యేనపక్షపరిధూసరాలకాః । సాంధ్యమేఘరుధిరార్ద్రవాససః
అంగనాఇవరజస్వలాదిశో । నోబభూవురవలోకనక్షమాః॥ ౬౦

భాస్కరశ్చదిశమధ్యువాసయాం । తాంశ్రితాఃప్రతిభయంవవాసిరే
క్షత్రశోణితపితృక్రియోచితం । చోదయంత్యఇవభార్గవంశివాః॥ ౬౧

నిమికులపుంగన్యకనుమీరు ♦ నెమ్మిమీఱఁ । గోడలుగఁగొండుభృత్యుని ♦ కోర్కెపండు
ననుచు దశరథునకుఁదెల్ప ♦ ననిచెఁబూజ్యుఁ । దనపురోహితుజనకుఁ డు♦దారయశుఁడు॥

తగినకోడలివెదకెడు ♦ దశరథేశుఁ । జేర్రె ననుకూలముగను ప♦చించుద్విజుఁడు
కల్పవృక్షపుఫలమట్లు ♦ కాంక్షితంబు । తలఁచినంతనెపండదే ♦ ధన్యులకును॥ ౫౦

అర్చితుండైన విప్రవా♦క్యములకలరి । యింద్రసఖుఁడును వశియౌ న♦రేంద్రమౌళి
యేఁచిసైన్యంబులరుగుచో ♦ లేమదుమ్ము । తరణికిరణాళిఁగప్పఁగాఁ ♦ దరలెవేడ్క॥ ౫౧

చేరెమిథిలను జుట్టును ♦ సేనవిడిసి । పీడలొనరించెఁ దోఁటల ♦ వృక్షములకుఁ
బ్రీతినిడుబాధకోర్చెఁ బు♦రీమతల్లి । యుంపతిపతిచేష్టలకును ద్రా♦నోర్చునట్లు॥ ౫౨

అన్నియాచారములెఱింగి ♦ యున్నవారు । పణిపురుషులఁబోలెడు ♦ వార్ధనృపులు
చేరియిర్వురు పెండ్లిండ్లు ♦ సేసిరపుడు । పుత్రిపుత్రికలకుఁదగు ♦ భూరిమహిమ॥ ౫౩

అవనిజను రాముఁడామెకు ♦ ననుజయైన । యూర్మిళనులక్ష్మణుఁడు శౌర్య♦ ముప్పవారు
వారియనుజన్ములాకుశ♦ధ్వజునిసుతల । నిర్వురనుమధ్యలఁ బరిగ్ర♦హించిరెలమి॥ ౫౪

నవవధూయుక్తులైన నం♦దనులునల్వు । రామహీధవుఫలయుత ♦ సామదాన
భేదదండమ్మలనియెడు ♦ భేదములను । జెలఁగెడునుపాయములఁబోలి ♦ యలరిరపుడు॥

రాచకన్నెలు మఱియును ♦ రాజసుతులు । పడసిరికృతార్థతను ఒర♦స్పరముఁగూడి
యవ్వధూవరపూజ్య స♦మాగమంబు । ప్రకృతియునుబ్రత్యయముగూడు ♦ పగిదిమెఱసె॥

ఇట్టు లనురాగవంతులై ♦ యొసఁగుసుతుల । నల్వురకుఁబెండ్లిగావించి ♦ చెల్వుమీఱ
మూఁడుదినములదారితో ♦ వీడిజనకుఁ । దరలెఁ దనపురమునుబట్టి ♦ దశరథుండు॥ ౫౭

ఎంతయును జండమారుత ♦ మెదురువీచి । ధ్వజతరుల నేలఁ బడవైచి ♦ దారియందు
దడములను జిక్కువెట్టెను ♦ దటనుమీఱి । పొలములనుముంచు నయ్యేటి♦పోటుమాడ్కి॥

అంత భయమిడు కోటతో ♦ నంబరమునఁ । గానుపించెను భానుండు ♦ వైనతేయు
వలన మృతిఁగన్న ఫణి తన ♦ ఫణపుమణిని । బెట్టితాఁ జుట్టిపడినట్టి ♦ విధము దోఁప॥

శ్యేనపక్షాళి మాసిన ♦ చికురములుగ । సంజమబ్బులు రక్తవ ♦ స్త్రములుగాఁగఁ
గన రజస్వలలైన యం♦గనల పగిదిఁ । గడలుకనుఁగొన యోగ్యముల్ ♦ గాకయుండె॥

అర్కుఁడు వసించి యరిగిన ♦ యట్టిదిక్కు । నందు భీకరముగ నక్క ♦ లఱవఁజొచ్చె
క్షత్రరక్తంబుచేఁ బిత్రు ♦ కార్యములను । జేయు భార్గవు రమ్మని ♦ పిలుచునట్లు॥ ౬౧

తత్ర ప్రతీపపవనాది వైకృతం । ప్రేక్ష్య శాంతిమధికృత్య కృత్యవిత్
అన్వయుంక్త గురుమీశ్వరః క్షితేః । స్వంతమిత్యలఘయత్స తద్వ్యథాం ॥ ౬౨

తేజసః సపది రాశిరుత్థితః । ప్రాదురాస కిల వాహినీముఖే
యః ప్రమృజ్య నయనాని సైనికై । ర్లక్షణీయపురుషాకృతిశ్చిరాత్ ॥ ౬౩

పిత్ర్యమంశముపవీతలక్షణం । మాతృకం చ ధనురూర్జితం దధత్
యః ససోమ ఇవ ఘర్మదీధితిః । సద్విజిహ్వ ఇవ చందనద్రుమః ॥ ౬౪

యేన రోషపరుషాత్మనః పితుః । శాసనే స్థితిభిదోఽపి తస్థుషా
వేపమానజననీశిరశ్ఛిదా । ప్రాగజీయత ఘృణా తతో మహీ ॥ ౬౫

అక్షబీజవలయేన నిర్బభౌ । దక్షిణశ్రవణసంస్థితేన యః
క్షత్రియాంతకరణైకవింశతే । ర్వ్యాజపూర్వగణనామివోద్వహన్ ॥ ౬౬

తం పితుర్వధభవేన మన్యునా । రాజవంశనిధనాయ దీక్షితం
బాలసూనురవలోక్య భార్గవం । స్వాం దశాం చ విషసాద పార్థివః ॥ ౬౭

నామ రామ ఇతి తుల్యమాత్మజే । వర్తమానమహితే చ దారుణే
హృద్యమస్య భయదాయి చాభవ । ద్రత్నజాతమివ హారసర్పయోః ॥ ౬౮

అర్ఘ్యమర్ఘ్యమితి వాదినం నృపం । సోఽనవేక్ష్య భరతాగ్రజో యతః
క్షత్రకోపదహనార్చిషం తతః । సందధే దృశముదగ్రతారకాం ॥ ౬౯

తేన కార్ముకనిషక్తముష్టినా । రాఘవో విగతభీః పురోగతః
అంగులీవివరచారిణం శరం । కుర్వతా నిజగదే యుయుత్సునా ॥ ౭౦

క్షత్రజాతమపకారి వైరి మే । తన్నిహత్య బహుశః శమం గతః
సుప్తసర్ప ఇవ దండఘట్టనా । ద్రోషితోఽస్మి తవ విక్రమశ్రవాత్ ॥ ౭౧

మైథిలస్య ధనురన్యపార్థివై । స్త్వం కిలానమితపూర్వమక్షణోః
తన్నిశమ్య భవతా సమర్థయే । వీర్యశృంగమివ భగ్నమాత్మనః ॥ ౭౨

అన్యదా జగతి రామ ఇత్యయం । శబ్ద ఉచ్చరిత ఏవ మామగాత్
వ్రీడమావహతి మే స సంప్రతి । వ్యస్తవృత్తిరుదయోన్ముఖే త్వయి ॥ ౭౩

బిభ్రతోఽస్త్రమచలేష్వకుంఠితం । ద్వౌ రిపూ మమ మతౌ సమాగసౌ
ధేనువత్సహరణాచ్చ హైహయ । స్త్వం చ కీర్తిమపహర్తుముద్యతః ॥ ౭౪

గాలి మొయిలగు దుర్దినమి ♦ ట్లొప్పఁజూచి । శాంతిఁ గూరిచి గురుని భూ ♦ జానియడుగఁ
గడచు శుభమగునని తెల్పి ♦ కార్యవిదుని । చింత తగ్గించెఁ గొంత వ ♦ సిష్ఠమౌని॥ ౬౨

అంత సంగరాగ్రమునను సై ♦ న్యములముందు । నగపడియె గొప్ప తేజ మ ♦ త్యద్భుతముగ
మూలిమికొని కన్నులను సై ♦ నికులు గనంగ । నట్టితేజముఁ బూరుషా ♦ కృతిగఁ గాంచె॥ ౬౩

సోముతోఁ గూడియున్నట్టి ♦ సూర్యుపగిది । భుజగముండెడు చందన ♦ భూజమట్లు
జనకు వంశము చూపెడు ♦ జన్నిదంబుఁ । బల్లియంశపు ధనువును ♦ దాల్చినట్టి॥ ౬౪

అల్లఁ గడినంపు పూని ము ♦ రారిపదవి । యున్న జనకుని యాజ్ఞలో ♦ నుండి చనక
కగముఁ ద్రుంచెను తల్లిచే ♦ శరమునరికి । గెలిచి కరుణను ధారుణి ♦ గెలిచినట్టి॥ ౬౫

ఉర్విలో క్షత్రియుల నిర్వ ♦ రొక్కమాటు । తాను జంపిన సంఖ్యను ♦ దలఁపుగొలుప
నసుల రుద్రాక్ష మాలికా ♦ వ్యాజమునను । పనదు కుడిచెవి మీఁదను ♦ దాల్చినట్టి॥

ఆత్మ శిష్యాఘచేఁ గన్న ♦ యాగ్రహమున । భూమిపులనులఁ బరిమార్పఁ ♦ బూనినట్టి
భార్గవునిఁ జూచి బాలుఁడ ♦ పట్టిఁ జూచి । మనము శంకఁ గూర్చి చింతిలె ♦ దశరథుండు॥

పుష్పగిరంగును దాగిన ♦ శూద్రునందు । నర్థి తెలిసెడు గాయనామంబు ♦ పార్థివునకుఁ
ప్రియము గ మామును గొల్చెన ♦ సత్యమయమందు । హారకంఠలంగుమణిజాతి ♦ యట్టులపుడు॥

భార్గవుం డుద్ఘ ని వాని ♦ పలుకునృపుని । నైపు మాడక రాముని ♦ నైపుఁ బలికె
మహీపులను మండు కోపంపు ♦ మంటఁ బోలు । వెలుపు గొలిపెడు గుడ్డుల ♦ వేఁడిచూపు॥

పోరునకుఁ గాలుద్రవ్వంగ ♦ మూర్తిదేలఁ । జాపమునుబట్టి వ్రేళుల ♦ సందులందు
నిషువుగూర్చిన భార్గవుం ♦ డిట్టులనియె । భయపడకయున్న రాముతోఁ ♦ బలికెనిట్లు॥

శత్రుపదమయ్యె నపకృతి ♦ క్షత్రజాతి । దానిఁ బల్మఱుఁ గూల్చి శాం ♦ తంబు గనియుఁ
గట్టిపట్టున నస్త్రాళి ♦ కనలునట్లు । కననిటి నిని పరాక్రమ ♦ కర్ణనమున॥ ౭౧

ఇప్పటినిపను చెప్పెదు ♦ నింతసేపు । వంచితో యటుఁగని జనకుచా ♦ పంబు నీవు
విటుకనినియొంచితిని నాదు ♦ విక్రమంబు । శృంగభంగంబు గాంచెనీ ♦ చేతనంచు॥ ౭౨

నోటిలోనుండి మయాగ్ని ♦ మాటవెపల । లోకమునఁ జెల్లుచుండెను ♦ నాకెమున్న
అట్టి కీర్తన విపరీత ♦ మైనస్ఫూర్తి । నీవు నర్థిల్ల లజ్జ వ ♦ హించినావ॥ ౭౩

అగ్రియందును జెడనట్టి ♦ యస్త్రమూను । నాకు సమశత్రు లెవ్వ రే ♦ లోకమందు
నావు దూడను గొనిచన్న ♦ హైహయుండు । నాకమలకీర్తిఁ గొననున్న ♦ నీవొకఁడవు॥

క్షత్రియాంతకరణోఽపివిక్రమ | స్తేనమామవతినాజితేత్వయి
పావకస్యమహిమాసగణ్యతే | కక్షవజ్జ్వలతిసాగరేఽపియః|| ౭౫

విద్ధిచాత్తబలమోజసాహరే | రైశ్వరంధనురభాజియత్త్వయా
ఖాతమూలమనిలోనదీరయైః | పాతయత్యపిమృదుస్తటద్రుమం|| ౭౬

తన్మదీయమిదమాయుధంజ్యయా | సంగమయ్యసశరంవికృష్యతాం
తిష్ఠతుప్రధనమేవమప్యహం | తుల్యబాహుతరసాజితస్త్వయా|| ౭౭

కాతరోఽసియదివోద్గతార్చిషా | తర్జితఃపరశుధారయామమ
జ్యానిఘాతకఠినాంగులిర్వృథా | బధ్యతామభయయాచనాంజలిః|| ౭౮

ఏవముక్తవతిభీమదర్శనే | భార్గవేస్మితవికంపితాధరః
తద్ధనుర్గ్రహణమేవరాఘవః | ప్రత్యపద్యతసమర్థముత్తరం|| ౭౯

పూర్వజన్మధనుషాసమాగతః | సోఽతిమాత్రలఘుదర్శనోఽభవత్
కేవలోఽపిసుభగోనవాంబుదః | కింపునస్త్రిదశచాపలాంఛితః|| ౮౦

తేనభూమినిహితైకకోటితత్ | కార్ముకంచబలినాధిరోపితం
నిష్ప్రభశ్చరిపురాసభూభృతాం | ధూమశేషఇవధూమకేతనః|| ౮౧

తావుభావపిపరస్పరస్థితౌ | వర్ధమానపరిహీనతేజసౌ
పశ్యతిస్మజనతాదినాత్యయే | పార్వణౌశశిదివాకరావివ|| ౮౨

తంకృపామృదురవేక్ష్యభార్గవం | రాఘవఃస్ఖలితవీర్యమాత్మని
స్వంచసంహితమమోఘమాశుగం | వ్యాజహారహరసూనుసన్నిభః|| ౮౩

నప్రహర్తుమలమస్మినిర్దయం | విప్రఇత్యభిభవత్యపిత్వయి
శంసకింగతిమనేనపత్రిణా | హన్మిలోకముతతేమఖార్జితం|| ౮౪

ప్రత్యువాచతమృషిర్నతత్త్వత | స్త్వాంనవేద్మిపురుషంపురాతనం
గాంగతస్యతవధామవైష్ణవం | కోపితోహ్యసిమయాదిదృక్షుణా|| ౮౫

భస్మసాత్కృతవతఃపితృద్విషః | పాత్రసాచ్చవసుధాంససాగరాం
ఆహితోజయవిపర్యయోఽపిమే | శ్లాఘ్యఏవపరమేష్ఠినాత్వయా|| ౮౬

తద్గతింమతిమతాంవరేప్సితాం | పుణ్యతీర్థగమనాయరక్షమే
పీడయిష్యతినమాంఖిలీకృతా | స్వర్గపద్ధతిరభోగలోలుపం|| ౮౭

క్షత్త్రియులసంహరించిన ♦ శౌర్యమయ్యెఁ । గడఁగినిను గెల్వఁ దేని నా♦కిడుసెత్తృప్తి
గడ్డిమోపునసెట్టులో ♦ కడలినట్లె । కాలినంగాదె గణియింత్రు ♦ కీలిమహిమ॥ ౨౫

ఎఱుఁగుమీనట్లెత్తుంచిన ♦ యీశుధనువు । హరిబలంబుననిస్సార ♦ మైనదంచు
నేఱు వేరులదోలఁచినఁ ♦ దీరతరువు । గూలదే సన్నగాలికిఁ ♦ గూడజగతి॥ ౨౬

నామధనువిదెదీనికి ♦ నారితొడిగి । శరముసంధించిలాగుము ♦ సమరమేల
యింతచేసినఁజాలు నే ♦ నెంతునీకు । సమబలునకోడినట్టులు ♦ సంగరమున॥ ౨౭

మంటలెగయుచునుండెను ♦ మత్కుఠార । ధారకడలుచున్దైన్యంబు ♦ జాతెనేని
నట్టిగానారిదెబ్బల ♦ గట్టెడిన । వైరిశ్రేణియిటనభయంబు ♦ వేఁడు చెడకు॥ ౨౮

భార్గవుఁడుభీమరూపుఁడు ♦ పలుకనిట్లు । పెదవిచిఱునవ్వుచేతను ♦ గదలనతని
ధనువుఁగొనెరాఘవుండిదె ♦ తగినయట్టి । యుత్తరంబనియెంచితాఁ ♦ జిత్తమందు॥ ౨౯

తొంటిజన్మంబుఁదనదగు ♦ వింటితోడఁ । గూడిరాఘవుఁడెంతయుఁ ♦ జూడనొప్పెఁ
దొలిమొగిలెచూడసొగసుగాఁ ♦ దోఁచుచుండ । నింద్రచాపంబుతోఁగూడ ♦ నెంచఁదరమె॥

ధరణిపైమోపికోటిని ♦ ధనువునందు । భూరిబలుఁడగు రాముఁడు ♦ నారితొడుగ
భార్గవుఁడురాజశత్రుఁడు ♦ పరిభవొందింగి । పొగయెమిగిలినయగ్ని ♦ పగిదినుండె॥

ఉభయులన్యోన్యమెదురుగా ♦ నుండివర్థ । మానపరిహీన తేజులై ♦ కానవైరి
చుట్టుఁజూచుచునుండెను ♦ చూపరులకుఁ । బార్వణదినాంతహిమకర ♦ భానులట్లు॥ ౩౨

స్కందుఁబోలినదశరథ ♦ నందనుండు । వింటమిడిపోనితనశర ♦ ముంటఁజూచి
తనకునోడినభార్గవు ♦ దశనుజూచి । పరమకరుణార్ద్రహృదయుఁడై ♦ పలికెనిట్లు॥ ౩౩

ఎంతమర్యాదమీఱిన ♦ నీవువిప్రుఁ । డౌటఁ గొట్టనునిన్నునే ♦ నదయవృత్తి
నెద్దినాశరమున నేయ ♦ నిత్తువిపుడు । గమనమో యాగఫలితలో♦కమ్మొ చెపుమ॥ ౩౪

అనుడుఋషిపల్కెఁబర మేశ ♦ యాదిపురుష । క్షితిగతముపిష్ణుతేజమీ ♦ క్షించుకోర్కి
నాగ్రహమునీకుఁగొల్పితి ♦ నంతెకాని । నిన్నునెఱుఁగమిచేఁగాదు ♦ నిఖిలవేద్య॥ ౩౫

మజ్జనకశత్రుతతుల భ♦స్మంబుసేసి । వార్ధియుతభూమి పాత్రుల ♦ వశముసేసి
యెంతయుఁగృతార్థుఁడౌనాకు ♦ నీవుగొల్పు । నపజయంబేనిశ్లాఘ్యమే ♦ యగును దేవ॥

పుణ్యతీర్థమ్ములకునేఁగ ♦ బుధవరేణ్య । నాదుగమనమ్ముకాపాడి ♦ మోదమిడుము
నాకసౌఖ్యంబునందునా ♦ కాసలేమి । యదిచెడినవంతగల్గదా♦వంతయైన॥ ౩౭

ప్రత్యపద్యతతథేతిరాఘవః । ప్రాఙ్ముఖశ్చవిససర్జసాయకం
భార్గవస్యసుకృతోఽపిసోఽభవత్ । స్వర్గమార్గపరిఘోదురత్యయః॥ ౮౮

రాఘవోఽపిచరణౌతపోనిధేః । క్షమ్యతామితివదన్సమస్పృశత్
నిర్జితేషుతరసాతరస్వినాం । శత్రుషుప్రణతిరేవకీర్తయే॥ ౮౯

రాజసత్వమవధూయమాతృకం । పిత్ర్యమస్మిగమితశ్శమంయదా
నన్వనిందితఫలోమమత్వయా । నిగ్రహోఽప్యయమనుగ్రహీకృతః॥ ౯౦

సాధయామ్యహమవిఘ్నమస్తుతే । దేవకార్యముపపాదయిష్యతః
ఊచివానితివచఃసలక్ష్మణం । లక్ష్మణాగ్రజమృషిస్తిరోదధే॥ ౯౧

తస్మిన్గతేవిజయినంపరిరభ్యరామం
స్నేహాదమన్యతపితాపునరేవజాతం
తస్యాభవత్క్షణశుచఃపరితోషలాభః
కక్షాగ్నిలంఘితతరోరివవృష్టిపాతః॥ ౯౨

అథపథిగమయిత్వాక్లృప్తరమ్యోపకార్యే
కతిచిదవనిపాలఃశర్వరీః శర్వకల్పః
పురమవిశదయోధ్యాం మైథిలీదర్శనీనాం
కువలయితగవాక్షాంలోచనైరంగనానాం॥ ౯౩

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీ కాళిదాసకృతౌ
భార్గవవిజయో నామైకాదశస్సర్గః.

అట్లేయని రాఘవుండు మ♦హాద్భుతముగఁ । దూర్పు దెసఁ జూచి రయమునఁ ♦ దూఁపుదఱె
భార్గవుఁడు పుణ్యధనుఁడయ్యు ♦ స్వర్గమార్గ । మతని కెంతయు దుర్గమం♦బయ్యె నంత ॥ ౫౮

అత్తపోనిధి చరణంబు ♦ లంటి రాముఁ । డెంతయును నమ్రుఁడై క్షమి ♦ యింపుఁ డనుచు
శౌర్యమును జూపి గెల్చిన ♦ శత్రులందు । వినయమే కద కీర్తికి ♦ విపులపథము ॥ ౫౯

జనని సంబంధమగు రాజ ♦ సమ్ముఁ దోలఁచి । జనక సంబంధమయినట్టి ♦ శాంతిఁ గొలిపి
హితముగాఁ గూర్చినా వనిం♦దితఫలంబు । నిగ్రహం బయ్యె నయ్యె న♦నుగ్రహంబు ॥ ౬౦

దేవకార్యమ్ములను దీర్చు ♦ దివ్యచరిత । యరిగెదను నీకు నిర్విఘ్న ♦ మగును గాక
యనుచు లక్ష్మణుతోడ రా♦మునకు నుడివి । దృష్టిగతికి మునీంద్రుఁ డ♦దృశ్యుఁ డయ్యె ॥ ౬౧

చ॥ మునియటు లేగ గెల్పుగొని ♦ మోదము పూర్చిన రాము కౌఁగిటన్
జనకుఁడు చేర్చి పట్టికిఁ బు♦నర్జననం బని యెంచెఁ బ్రేమమై
వనటయొకింత గాంచిన నృ♦పాలుని కావలి హర్షమెన్నఁగా
వనశిఖితప్తశాఖికగు ♦ వర్షము భాతిగ నొప్పెనంతయున్ ॥ ౬౨

ఉత్సాహము. దారి గడచి యాఱియాఁ ♦ దనరు పటగృహంబులన్
భూరిమహిమఁ గొన్ని రేలు ♦ పుచ్చి యేఁడు సొచ్చె మా
రారిసముఁడు సీతఁ జూచు ♦ నంగనాళి నయనముల్
తోరణములఁ గల్వపూల ♦ సొగసుఁ గనన యోధ్య లోన్ ॥ ౬౩

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు భార్గవవిజయంబను నేకాదశా
శ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

ద్వాదశః సర్గః

నిర్విష్టవిషయస్నేహః । సదశాన్తముపేయివాన్
ఆసీదాసన్న నిర్వాణః । ప్రదీపార్చిరివోషసి॥ ౧

తంకర్ణమూలమాగత్య । రామే శ్రీర్న్యస్యతామితి
కైకేయీ శంకయేవాహ । పలితచ్ఛద్మనా జరా॥ ౨

సా పౌరాన్ పౌరకాన్తస్య । రామస్యాభ్యుదయశ్రుతిః
ప్రత్యేకం హ్లాదయాంచక్రే । కుల్యేవోద్యానపాదపాన్॥ ౩

తస్యాభిషేక సంభారం । కల్పితం క్రూరనిశ్చయా
దూషయామాస కైకేయీ । శోకోష్ణైః పార్థివాశ్రుభిః॥ ౪

సాకిలాశ్వాసితా చండీ । భర్త్రా తత్సంశ్రుతౌ వరౌ
ఉద్వవామేంద్రసిక్తా భూః । బిలమగ్నావివోరగౌ॥ ౫

తయోశ్చతుర్దశైకేన । రామంప్రావ్రాజయత్సమాః
ద్వితీయేన సుత స్యేచ్ఛ । ద్వైధవ్యైకఫలాం శ్రియమ్॥ ౬

పిత్రాదత్తాం రుదన్రామః । ప్రాఙ్మహీం ప్రత్యపద్యత
పశ్చాద్వనాయగచ్ఛేతి । తదాజ్ఞాం ముదితోగ్రహీత్॥ ౭

దధతో మంగళక్షౌమే । వసానస్య చ వల్కలే
దదృశుర్విస్మితాస్తస్య । ముఖరాగం సమంజనాః॥ ౮

స సీతాలక్ష్మణసఖః । సత్యాద్గురుమలోపయన్
వివేశ దండకారణ్యం । ప్రత్యేకంచ సతాం మనః॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

ద్వాదశాశ్వాసము.

---:o:---

గీతములు.

పీల్చిచమురెల్లఁ బ్రాభాత ♦ వేళయందు । వత్తికొన నారనున్న దీ♦పంబుపగిది
నఖిలవిషయాళిసౌఖ్యంబు ♦ లనుభవించి । మోక్షనికటాంత్యదశనుండె ♦ భూవిభుండు॥ ౧

తెల్లనెండ్రుకలనుమిష ♦ నెట్టిముదిమి । కైకయందలిశంక భూ♦కాంతు చెవికి
మూలమునఁజేరిసిరిని రా♦మునికినియ్య । మనవిచేయుచున్నదో ♦ యనఁగఁదోఁచె॥ ౨

పురవనములోనియొక్కొక్క ♦ తరువునకును । గాల్వహర్షంబుగూర్చెడు ♦ కరణినపుడు
శ్రీకరుని రాము పట్టాభి♦షేకవార్త । ప్రజలలో నెల్లవారికిఁ ♦ బ్రమదమిడియె॥ 3

రామరాజ్యాభిషేక కా♦ర్యములనెల్లఁ । గఠిననిశ్చయురాలైన ♦ కైకచెఱిచెఁ
గడునగపుచేతవెచ్చగాఁ ♦ గారుచుండు । భూమిపాలునికన్నీటి ♦ బోటచేత॥ ౪

ఊఁగడించెడుపతి కతఁ♦డొసఁగనున్న । రెండువరములవెలిఁబుచ్చెఁ ♦ జండికైక
వృష్టిఁదడిసినభూమిదా ♦ బిలమునుండి । రెండుపాములవెలిఁబుచ్చు ♦ రీతిదోఁప॥ ౫

రామునొక్కవరాన న♦రణ్యమునకు । నేగఁజేసెనుబదునాలు ♦ గేండ్లదాఁకఁ
దనకువైధవ్యమొక్కటే ♦ దక్కునట్టి । సూనురాజ్యము నన్య వ♦రానఁగోరె॥ ౬

మొదటఁదండ్రియొసంగిన ♦ భూభరమ్ము । రాఘవుఁడుగొనె నశ్రువుల్ ♦ రాలుచుండ
నంతవనికేగుమనియెడు ♦ నతనియాజ్ఞ । నతులసంతోషమునఁగొనె ♦ నబ్బురముగ॥ ౭

పట్టువస్త్రాలశుభముగఁ ♦ గట్టునపుడు । తగనివౌ నారచీరెలఁ ♦ దాల్చునపుడు
సమముగానుండు ముఖవికా♦సమున నొప్పు । రాముఁగనిప్రజ విస్మయా♦క్రాంతమయ్యె॥

సత్యమందుండి జనకుండు ♦ జారకుండ । విడక సీతయు సౌమిత్రి ♦ వెంటనుండ.
దండకారణ్యమునుమఱి ♦ ధరణినుండు । ప్రీతిసుజనచిత్తమునుజొచ్చె ♦ రాఘవుండు॥ ౯

రాజాపి తద్వియోగార్తః । స్మృత్వా శాపం స్వకర్మజం
శరీరత్యాగమాత్రేణ । శుద్ధిలాభ మమన్యత॥ ౧౦

విప్రోషిత కుమారంత । ద్రాజ్యమస్తమితేశ్వరం
రంధ్రాన్వేషణదక్షాణాం । ద్విషామామిషతాం యయౌ॥ ౧౧

అథానాథాః ప్రకృతయో । మాతృబంధు నివాసినం
మౌలైరానాయయామాసు । ర్భరతంస్తంభితాశ్రుభిః॥ ౧౨

శ్రుత్వా తథావిధం మృత్యుం । కైకేయీ తనయః పితుః
మాతుర్న కేవలం స్వస్యాః । శ్రియోప్యాసీ త్పరాఙ్ముఖః॥ ౧౩

ససైన్యశ్చాన్వగాద్రామం । దర్శితానాశ్రమాలయైః
తస్యపశ్యన్ ససౌమిత్రే । రుదశ్రుర్వసతి ద్రుమాన్॥ ౧౪

చిత్రకూట వనస్థంచ । కథితస్వర్గతిర్గురోః
లక్ష్మ్యా నిమంత్రయాంచక్రే । తమనుచ్ఛిష్ట సంపదా॥ ౧౫

సహిప్రథమజేతస్మిన్ । నకృత శ్రీపరిగ్రహే
పరివేత్తారమాత్మానం । మేనే స్వీకరణాద్భువః॥ ౧౬

తమశక్యమపాక్రష్టుం । నిదేశాత్స్వర్గిణః పితుః
యయాచే పాదుకే పశ్చాత్ । కర్తుం రాజ్యాధి దేవతే॥ ౧౭

సవిసృష్టస్తథేత్యుక్త్వా । భ్రాత్రా నైవావిశత్పురీం
నందిగ్రామగతస్తస్య । రాజ్యంన్యాస మివాభునక్॥ ౧౮

దృఢభక్తి రితిజ్యేష్ఠే । రాజ్యతృష్ణాపరాఙ్ముఖః
మాతుః పాపస్య శుద్ధ్యర్థం । ప్రాయశ్చిత్తమివాకరోత్॥ ౧౯

రామోపి సహవైదేహ్యా । వనేవన్యేనవర్తయన్
చచార సానుజః శాంతో । వృద్ధేక్ష్వాకు వ్రతం యువా॥ ౨౦

ప్రభావస్తంభితచ్ఛాయ । మాశ్రితః సవనస్పతిం
కదాచిదంకే సీతాయాః । శిశ్యేకించి దివశ్రమాత్॥ ౨౧

ఐంద్రిః కిలనఖైస్తస్యా । విదదారస్తనౌద్విజః
ప్రియోపభోగ చిహ్నేషు । పౌరోభాగ్య మివాచరన్॥ ౨౨

తనయు నెడఁబాసి శోఁడును ♦ దల్లడిల్లి । స్వక్రియనుగ్గినట్టి శా♦పమునుదలఁచి
తానొనర్చినపాపకృ♦త్యమునకరయఁ । దనువుదొఱఁగుటె పరిహార ♦ మనుచు నెంచె॥ ౧౦

అస్తమించినరాజును ♦ నడవిఁజన్న । రాజసుతులునుగలయట్టి ♦ రాజ్యమపుడు
లోపములఁజక్కఁగనిపెట్ట ♦ నోఁపునట్టి । యరినృపాలురకెరయగు ♦ నట్టులుండె॥ ౧౧

అంతఁబతిలేనిమంత్రు ల♦త్యంతభృతిని । నక్షులనునీరురానీని ♦ యాప్తవరుల
చేతఁగప్పించిరప్పుడు ♦ మాతృబంధు । నిలయమందున్నభరతుని ♦ నీతిపరుని॥ ౧౨

జనకుఁడవ్వాధిమరణంబు ♦ గనినవార్త । వినినయంతనె కైకేయి ♦ తనయుఁడాత్మ
జననికే గాక విపుల రా♦జ్యంపుసిరికి । విషయసౌఖ్యాళికిని గూడ ♦ విముఖుఁడయ్యె॥ ౧౩

అనుజు సౌమిత్రితోఁగూడి ♦ యగ్రజుండు । విశ్రమించినవృక్షమ్ము ♦ లాశ్రమస్థ
లాతనికిఁజూపఁగాఁజూచు ♦ నశ్రువులను । బలముతో రాముదారిని ♦ భరతుఁడేగె॥ ౧౪

చిత్రకూటస్థుఁడౌ రాము ♦ చెంతఁజేరి । దివికిజనకుఁడు చనుటను ♦ దెలియఁబలికి
యయ్యలంటంగఁగాని రా♦జ్యంపుసిరికిఁ । బిలిచె రమ్మంచు భరతుఁడు ♦ వినయరతుఁడు॥

రాజ్యరమనగ్రజుండైన ♦ రాఘవుండు । చేకొనకయుండ దానిఁదా ♦ స్వీకరింప
నన్నకును ముందుఁ బెండ్లాడి ♦ నట్టిపాపి । యగుదునని యెంచె భరతుండు ♦ న్యాయవిదుఁడు॥

స్వర్గవాసునిజనకు శా♦సనము దాఁటఁ । దనకుఁగాదని రాఘవుం ♦ డనినఁ బుడకుఁ
బాదుకల నేని యియ్యఁగా ♦ భరతుఁడడిగెఁ । బూజ్యదేవతలుగనుంచ ♦ రాజ్యమునకు॥

అల్లెయని పల్కి పంపిన ♦ నన్నవీడి । చోరకపుగమున యోధ్యను ♦ భరతుఁడంత
నందియను పేరనొప్పెడు ♦ నగరినుండి । యిడినని క్షేపమునువలె ♦ నేలెభువిని॥ ౧౮

తల్లియొనరించినట్టి పా♦తకమునకును । దగినపరిహారమోయన ♦ ధర్మనిరతి
రాజ్యతృష్ణను దొఱఁగి య♦గ్రజునియందుఁ । బరమదృఢభక్తిఁగల్గి య♦భ్భరతుఁడుండె॥ ౧౯

ధరణినిక్ష్వాకుకులులు వృ♦ద్ధ్వమందుఁ । బొందుచరితమును యావన♦మందె తాల్చి
భాగ్యతో లక్ష్మణునితోడ ♦ వనమువనము । శాంతమతి రాఘవుండును ♦ సంచరించె॥ ౨౦

ఒక్కతఱిగఘుకులమణి ♦ యొక్కయింత । బడలినట్టులు జానకి ♦ తోడను దాను
బండియొంతయు విశ్రాంతి ♦ వడయుచుండెఁ । దనమహిమచేతఁ గదలని ♦ తరువునీడ॥

చేరి రాముని యుపభోగ ♦ చిహ్నములకు । గోపమొంచినయట్టులు ♦ ధూర్తుఁడైన
సురనాగపతినందనుండు కా♦కాసురుండు । గోళ్ల చేఁజీరె జానకి ♦ స్తనయుగంబు॥ ౨౨

తస్మిన్నాస్థదిషీకాస్త్రం । రామోరామావబోధితః
భ్రాంతశ్చ ముముచేతస్మా । దేక నేత్రవ్యయేనసః॥ ౨౩

రామస్త్వాసన్న దేశత్వా । ద్భరతాగమనంపునః
ఆశంక్యోత్సుక సారంగాం । చిత్రకూటస్థలీం జహౌ॥ ౨౪

ప్రయయావాతిథేయేషు । వసన్నృషికులేషుసః
దక్షిణాందిశమృక్షేషు । వార్షికేష్వివ భాస్కరః॥ ౨౫

బభౌతమను గచ్ఛంతీ । విదేహాధిపతేఃసుతా
ప్రతిషిద్ధాపికైకేయ్యా । లక్ష్మీరివగుణోన్ముఖీ॥ ౨౬

అనసూయాతిసృష్టేన । పుణ్యగంధేన కాననం
సాచకారాంగ రాగేణ । పుష్పోచ్చలితషట్పదం॥ ౨౭

సంధ్యాభ్రకపిశస్తస్య । విరాధోనామ రాక్షసః
అతిష్ఠన్మార్గ మావృత్య । రామస్యేందోరి వగ్రహః॥ ౨౮

సజహారతయోర్మధ్యే । మైథిలీంలోకశోషణః
నభోనభస్యయోర్వృష్టి । మవగ్రహ ఇవాంతరే॥ ౨౯

తంవినిష్పిష్య కాకుత్స్థౌ । పురాదూషయతి స్థలీం
గంధేనాశుచినాచేతి । వసుధాయాం నిచఖ్నతుః॥ 30

పంచవట్యాంతతోరామః । శాసనాత్కుంభ జన్మనః
అనపోఢ స్థితిస్తస్థౌ । వింధ్యాద్రిః ప్రకృతావివ॥ 3౧

రావణావర జాతత్ర । రాఘవం మదనాతురా
అభిపేదే నిదాఘార్తా । వ్యాలీవమలయద్రుమం॥ 3౨

సాసీతాసన్నిధావేవ । తంవవ్రేకథితాన్వయా
అత్యారూఢోహి నారీణా । మకాలజ్ఞో మనోభవః॥ 33

కళత్రవానహంబాలే । కనీయాంసం భజస్వమే
ఇతిరామోవృషస్యంతీం । వృషస్కంధః శశాసతాం॥ 3౪

జ్యేష్ఠాభిగమనాత్పూర్వం । తేనాప్యనభినందితా
సాభూద్రామాశ్రయాభూయో । నదీవోభయకూలభాక్॥ 3౫

అంతఁబ్రియురాలు లేపఁగా ♦ నమరమీఁద । నెల్లుతూపును జానకీ ♦ వల్లభుండు
పఱపె వాఁడును గిరగిరఁ ♦ దిరిగి తిరిగి । తన్నురక్షించుకొనెనొక ♦ కన్నునొసఁగి॥ ౨౩

చేరువందుంట భరతుండు ♦ చేరుమరల । ననెడు శంకను సౌమిత్రి ♦ యగ్రజుండు
జింకగమితమిఁదనుఁ జూచు ♦ చిత్రకూట । గిరివర ప్రాంతమును వీడి ♦ తరలెముందు॥ ౨౪

కూర్మి నాతిథ్యమిడు బుషి ♦ కులములందు । దాశరథియుండి దక్షిణ ♦ దేశమరిగె
వర్ష మిడునట్టి నక్షత్ర ♦ వర్గమందు । నర్కుఁడు వసించి దక్షిణ ♦ మరుగునట్లు॥ ౨౫

జనకసుత రాము వెనుకను ♦ జనుట చూడఁ । బ్రవిమలగుణాళి నరియించు ♦ రాజ్యలక్ష్మి
కైక వారింప నిలువక ♦ కడఁగి యతని । వెనుక నేచను దెంచెనో ♦ యనఁగఁదోఁచె॥ ౨౬

తనకు వనసూయ యొసఁగఁగాఁ ♦ దనరుచుండు । నంగరాగంబులోపల ♦ నమరునట్టి
పుణ్యగంధంబు చేసీత ♦ పుష్పములను । నడవిలోఁ దుమ్మెదలు వీడు ♦ నట్లుచేసె॥ ౨౭

సంజఁగల్గెడు మేఘంపుఁ ♦ జాయ వాఁడు । ప్రబలబలుఁడు విరాధుఁడన్ ♦ రాక్షసుండు
దాశరథి త్రోవకడ్డమై ♦ తానునిలిచెఁ । జంద్రుదారికి రాహువు ♦ చందమునను॥ ౨౮

రామలక్ష్మణులకు మధ్యఁ ♦ గ్రాలుసీత । నెత్తికొనిపోయె లోకంబు ♦ నేర్చునసుర
దవిలి శ్రావణభాద్రప ♦ దాలనడిమి । వృష్టినినవగ్రహంబు హ ♦ రించునట్లు॥ ౨౯

అంతఁగాకుత్స్థులిర్వురా ♦ యధముఁజంపి । ముందుదుర్గంధమున బుషి ♦ భూమిచెడక
యుండువిధమును దలపోసి ♦ యుర్వియందు । దనుజదేహంబుఁ బూడ్చిరి ♦ ధర్మరతులు॥

అంతఁగుంభజు ననుమతి ♦ నాత్మనియతిఁ । బంచవటిలోన శ్రీరామ ♦ భద్రుఁడుండె
నమ్మునీంద్రునియాజ్ఞ విం ♦ ధ్యాచలంబు । తనయథాస్థితిలోపలఁ ♦ దనరునట్లు॥ ౩౧

అప్పుడారావణానుజ ♦ చుప్పనాతి । రాముకడఁ జేరెఁ గామాతు ♦ రత్వమునను
నధికగ్రీష్మాతపార్తయా ♦ నాఁడుఁబాము । చందనపుఁజెట్టుకడఁజేరు ♦ చందమునను॥

సీతయెదుట నెవంశంబు ♦ చెప్పికొనుచు । వెలిపటిచె రామునకుఁదన ♦ వలపునసుర
యతిశయోద్రిక్తయైనట్టి ♦ యతివలందు । స్మరునకుండునె సమయంబు ♦ నెఱుఁగు తెలివి॥

భార్యగలవాఁడ నేఁగాన ♦ బాలనాదు । తమ్ములక్ష్మణు సేవింపఁ ♦ బొమ్మటంచు
మూఁపులాఁబోతుమూఁపులఁ ♦ బోలువాఁడు । రాఘవుఁడు దెల్పెఁగాముకు ♦ రాలికంత॥

అగ్రజుని చెంతఁజేరిన ♦ దగుటఁ దనకు । నర్హగాదని సౌమిత్రి ♦ యంపివేయ
మరల రామునిగదిసి దు ♦ ర్మార్గురాలు । రెండు దరులంటు నదివలె ♦ నుండెఁ జూడ॥ ౩౫

సంరంభం మైథిలీహాసః । క్షణసౌమ్యాం నినాయతాం
నివాతస్తిమితాం వేలాం । చంద్రోదయ ఇవోదధేః॥ ౩౬

ఫలమస్యోపహాసస్య । సద్యః ప్రాప్స్యసి పశ్యమాం
మృగ్యాః పరిభవో వ్యాఘ్ర్యా । మిత్యవేహి త్వయాకృతం॥ ౩౭

ఇత్యుక్త్వా మైథిలీం భర్తు । రంకం నిర్విశతీం భయాత్
రూపం శూర్పణఖానామ్నః । సదృశం ప్రత్యపద్యత॥ ౩౮

లక్ష్మణః ప్రథమంశ్రుత్వా । కోకిలా మంజుభాషిణీం
శివాఘోరస్వనాం పశ్చాత్ । బుబుధే వికృతేతితాం॥ ౩౯

పర్ణశాలా మథక్షిప్రం । వికృష్టాసిః ప్రవిశ్యసః
వైరూప్య పౌనరుక్త్యేన । భీషణాం తామయోజయత్॥ ౪౦

సావక్రనఖధారిణ్యా । వేణుకర్కశ పర్వయా
అంకుశాకార యాంగుళ్యా । తావతర్జయదంబరే॥ ౪౧

ప్రాప్యచాశు జనస్థానం । ఖరాదిభ్య స్తథావిధం
రామోప క్రమమాచఖ్యౌ । రక్షః పరిభవం నవం॥ ౪౨

ముఖావయవలూనాం తాం । నైఋతా యత్పురోదధుః
రామాభియాయినాం తేషాం । తదేవా భూదమంగళం॥ ౪౩

ఉదాయుధా నా పతత । స్తాన్ దృప్తాన్ ప్రేక్ష్య రాఘవః
నిదధే విజయాశంసాం । చాపే సీతాంచ లక్ష్మణే॥ ౪౪

ఏకో దాశరథిః కామం । యాతుధానాః సహస్రశః
తేతు యావంత ఏవాజౌ । తావాంశ్చ దదృశే స తైః॥ ౪౫

అసజ్జనేన కాకుత్స్థః । ప్రయుక్త మథదూషణం
నచక్షమే శుభాచారః । సదూషణమివాత్మనః॥ ౪౬

తంశరైః ప్రతిజగ్రాహ । ఖరత్రిశిర సౌచసః
క్రమశస్తే పునస్తస్య । చాపాత్సమ మివోద్యయుః॥ ౪౭

తైస్త్రయాణాం శితైర్బాణై । ర్యథాపూర్వ విశుద్ధిభిః
ఆయుర్దేహాతిగైః పీతం । రుధిరంతు పతత్రిభిః॥ ౪౮

అప్పటికిసౌమ్యముగనున్న ♦ యసురరూపు । జనకసుతనవ్వినంతనె ♦ కనెనువికృతి
గాలిలేమినిశాంతంబు ♦ గాంచియున్న । కడలిశశిదోఁపఁగదలికఁ ♦ గాంచునట్లు॥ ౩౬

చాన ననుఁగాంచినవ్విన ♦ దానిఫలము । గుడుతువిప్పుడెచూడుము ♦ తడవులేదు
ఈవొనర్చినయవమతి ♦ యెంచనాకు । లేడిపులికినొనర్చిన ♦ జాడయంచు॥ ౩౭

అమితభీతినిబ్రియునంక ♦ మందువ్రాలు । సీతతోనని యాచుప్ప ♦ నాతియంతఁ
దనదుశూర్పణఖాఖ్యకుఁ ♦ దగినయట్టి । భయముగొల్పెడు నట్టిరూ♦పంబుఁదాల్చె॥ ౩౮

అంతఁగోకిలవలె మనో♦హరముగాను । బలికి యావలనక్కఁకూఁ ♦ తలనుగూయ
లక్ష్మణుఁడెఱిఁగ దానిదౌ ♦ లక్షణముల । మనుజులకువైరి మాయల♦మారియంచు॥ ౩౯

సత్వరమ్ముగనాపర్ణ ♦ శాలఁజొచ్చి । ఘాసిఖడ్గంబు నానుమి♦త్రాసుతుండు
భీతిఁగొల్పెడునట్లుగా ♦ వికృతిఁగూర్చెఁ । జూడఁబునరుక్తిగాఁదోఁప ♦ శూర్పణఖకు॥

కొక్కెవలెఁజాలఁగరఁ ♦ గొన్నగోళ్ళ । వెదురువలెగట్టిపాటిన ♦ వింతకీళ్ళ
వ్రేళ్ళు లంకుశగతిఁబట్టి ♦ కూళదనుజ । భయముగొలుపుచునిలిచె నం♦బరమునందు॥ ౪౧

చనియయంబునదిజన ♦ స్థానమునకు । రాక్షసులకవ్విధంబున ♦ రాఘవుండు
క్రొత్తయవమతిఁగూర్పసా ♦ యత్తమగుటఁ । ఇక్కఁగాఁదెల్పెఖరుఁడాది ♦ రక్కసులకు॥

వదనమండలియవయవ ♦ పాళివోల్లఁ । దరుగఁబడినట్టిదానిని ♦ దమకుముందుఁ
గగ్గియుండుటయే యవమం♦గళముఁదెల్పె । రాముపైనెత్తివచ్చెడు ♦ రాక్షసులకు॥ ౪౩

దానవులు మీఁదనైవ శ♦స్త్రములనెత్తి । గర్వమునరాగ రాముఁడు ♦ గాంచియుంచె
జానకినిగాచుబరువు ల♦క్ష్మణునిమీఁద । విజయభారమ్మునంతను ♦ వింటిమీఁద॥ ౪౪

రాఘవుండొక్కఁడేయుండె ♦ రణమునందుఁ । గానిరాక్షసులుండిరి ♦ వేనవేలు
అయినఁదామెందఱుండిరో ♦ యంతమంది । రాములగుపడుచుండిరి ♦ రక్కసులకు॥ ౪౫

ఆత్మదూషణమోర్వని ♦ యట్టివాఁడు । పరిశమలాచారవంతుఁడు ♦ రాఘవుండు
దుర్జనులుపంపినట్టియా ♦ దూషణాఖ్యు । నెవ్విధంబునఁదాను స♦హింపనేర్చు॥ ౪౬

త్రిశిరఖరదూషణులమీఁదఁ ♦ ద్రిశిరుమీఁద । నొకటివెనుకమఱొండు కా♦ర్ముకమునుండి
తూపులఁబ్రయోగమొనరింపఁ ♦ జూపరులకు । మూఁడునొకసారియేసిన ♦ జాడఁదోఁచె॥

దేహములఁదూఁటీయెప్పటి ♦ తీరునందు । విమలముగనుండుతీవ్ర బా♦ణములుమగుడి
ప్రాణవాయువులనుదాము ♦ పట్టిపీల్చె । రక్తమువిహంగమమ్ముల ♦ రాజిపీల్చె॥ ౪౮

తస్మిఞ్ఞ్రామశరోత్కృత్తే । బలేమహతిరక్షసాం
ఉత్థితం దదృశేన్యచ్చ । కబంధేభ్యోనకించన॥ ౪౯

సాబాణవర్షిణం రామం । యోధయిత్వాసురద్విషాం
అప్రబోధాయ సుష్వాప । గృధ్రచ్ఛాయేవరూథినీ॥ ౫౦

రాఘవాస్త్ర విదీర్ణానాం । రావణంప్రతిరక్షసాం
తేషాం శూర్పణఖైవైకా । దుష్ప్రవృత్తిహరాభవత్॥ ౫౧

నిగ్రహాత్స్వానురాప్తానాం । వధాచ్చధనదానుజః
రామేణనిహతం మేనే । పదం దశసుమూర్ధసు॥ ౫౨

రక్షసామృగరూపేణ । వంచయిత్వా సరాఘవౌ
జహారసీతాంపక్షీంద్ర । ప్రయాసక్షణ విఘ్నితః॥ ౫౩

తౌసీతాన్వేషిణౌగృధ్రం । లూనపక్షమపశ్యతాం
ప్రాణైర్దశరథప్రీతే । రనృణం కంఠవర్తిభిః॥ ౫౪

సరావణహృతాంతాభ్యాం । వచసాచష్టమైథిలీం
ఆత్మనః సుమహత్కర్మ । వ్రణైరావేద్య సంస్థితః॥ ౫౫

తయోస్తస్మిన్నవీభూత । పితృవ్యాపత్తిశోకయోః
పితరీవాగ్ని సంస్కారాత్ । పరావవృతిరేక్రియాః॥ ౫౬

వధనిర్ధూతశాపస్య । కబంధస్యోపదేశతః
ముమూర్ఛ సఖ్యంరామస్య । సమానవ్యసనేహరౌ॥ ౫౭

సహత్వా వాలినం వీర । స్తత్పదేచిరకాంక్షితే
ధాతోః స్థాన ఇవాదేశం । సుగ్రీవం సన్న్యవేశయత్॥ ౫౮

ఇతస్తతశ్చవైదేహీ । మన్వేష్టుం భర్తృచోదితాః
కపయశ్చేరురార్తస్య । రామస్యేవమనోరథాః॥ ౫౯

ప్రవృత్తావుప లబ్ధాయాం । తస్యాః సంపాతదర్శనాత్
మారుతిః సాగరం తీర్ణః । సంసారమివనిర్మమః॥ ౬౦

దృష్టావిచిన్వతా తేన । లంకాయాం రాక్షసీవృతా
జానకీవిషవల్లీభిః । పరీతేవమహౌషధిః॥ ౬౧

శరములను రామచంద్రుఁడు ◆ తరిగినట్టి । పరిబలమహాఘోరదానవ ◆ జలమునందు
మెండెములుతప్పనిలఁబడి ◆ యుండునట్టి । వెస్థ్వియును గానరాకుండె ◆ నెచటఁగనిన॥

శరపరంపరసృష్టిగాఁ ◆ గురియుచుండు । రామచంద్రునితోడను ◆ రణమొనర్చి
యసురులదళంబులేని ◆ యట్టిదీర్ఘ । నిద్రనుబరుండె గద్దల ◆ నీడలందు॥ ౫౦

రాఘవునియస్త్రములయుద్ధ ◆ రంగమందు । నిహతమైనట్టిరాక్షసా ◆ నీకమందుఁ
బడితలలవానికీదుష్ట◆వార్తఁదెలుప । దూతగానిల్చె నాచుప్ప◆నాతియొకతె॥ ౫౧

చెల్లెలికినిట్లు లపకృతి ◆ చేయుకతన । నాప్తఖరదూషణాదుల ◆ నార్చుకతన
ధనదుతమ్ముఁడుతనపది ◆ తలలమీఁద । నుంచెరాముఁడుపదమని ◆ యెంచెమదిని॥ ౫౨

జింకరూపపురక్కసు ◆ చేతనంత । రాఘవులమోసపుచ్చి యా◆రావణుండు
కష్టమునకోర్చి ఖగపతి ◆ కలియఁబడుచుఁ । గొంతయడ్డగించినను సీతఁ ◆ గొంచునరిగె॥ ౫౩

అవనిజాతను వెదకు రా◆ఘవులుగనిరి । తెగిన రెక్కలతోడను ◆ నుగియనున్న
ప్రాణములతోడ దశరథు ◆ ప్రాణసఖుని । ఋణముదీర్చినయట్టియా ◆ గృధ్రవిభుని॥ ౫౪

రావణునిచేతసీత గొం◆పోవఁబడుట । తెలిపిమాటలవాత్మీయ ◆ దేహమందుఁ
గన్నప్రాణములఁదన మహా◆కార్యములను । బ్రికటపఱచిజటాయువు ◆ వదలెనురు॥ ౫౫

అతనిమృతిచేతఁ బిత్రుమర◆ణార్తిమరలఁ । గనినవారలు రాముల ◆ త్మ్రాణులుభక్తి
జనకునికివలె నగ్నిసం◆స్కారమాది । యపరకర్మములొనరిచి రం◆తనికంత॥ ౫౬

చంపఁబడుటను శాపమో◆క్షణంబుగన్న । యక్కబంధునియుపదేశ ◆ మనుసరింప
మైత్రివర్ధిల్లెఁదనతో సు◆మానచింతఁ । గ్రొగువానరపతితోడ ◆ రాఘవునకు॥ ౫౭

వాలిఁజరిమార్చి యాతని ◆ పదమునందుఁ । జిరతరంబుగ దాని వాం◆ఛించునట్టి
మిత్రునుగ్రీవు దశరథ ◆ పుత్రుఁడునిచెఁ । దుడిచిధాతువు నాదేశ◆మిడెడునట్లు॥ ౫౮

దెసలదెసలను జానకీ ◆ దేవివెదుక । వానరేంద్రుఁడు శాసింప ◆ వనచరములు
దేశదేశమ్ములనుజుట్టి ◆ తిరుగుచుండె । రాము విరహార్తుచలమునో ◆ రథములట్లు॥ ౫౯

సాధ్విసీతాపహారదేశ ◆ సత్యవార్తఁ । దానువినఁగల్గిసంపాతి ◆ దర్శనమున
సాగరముదాఁటెమారుతి ◆ సంభ్రమమున । దళితమోహముఁడు భవమును◆దాఁటునట్లు॥ ౬౦

చుట్టుపవమయమాలతో ◆ చుట్టికొన్న । ప్రాణమలంపువమహౌషధి ◆ భగిదినుండు
రాక్షసీస్మృతకల్పనట్టి ◆ రాముసతిని । గాంచెఁ బావని లంకను ◆ గలయవెదకి॥ ౬౧

కామం జీవతి మే నాథ । ఇతిసావిజహౌ శుచం
ప్రాఙ్మత్వాసత్యమస్యాంతం । జీవితాస్మీతి లజ్జితా॥ ౭౫

గరుడాపాత విశ్లిష్ట । మేఘనాదాస్త్ర బంధనః
దాశరథ్యోః క్షణక్లేశః । స్వప్నవృత్త ఇవాభవత్॥ ౭౬

తతో బిభేద పౌలస్త్యః । శక్త్యావక్షసిలక్ష్మణం
రామస్త్వనాహతోప్యాసీ । ద్విదీర్ణహృదయః శుచా॥ ౭౭

సమారుతి సమానీత । మహౌషధిహృతవ్యథః
లంకాస్త్రీణాం పునశ్చక్రే । విలాపాచార్యకం శరైః॥ ౭౮

నాదం స మేఘనాదస్య । ధనుశ్చేంద్రాయుధప్రభం
మేఘస్యేవ శరత్కాలో । నకించిత్పర్యశేషయత్॥ ౭౯

కుంభకర్ణః కపీంద్రేణ । తుల్యావస్థః స్వసుః కృతః
రురోధరామం శృంగీవ । టంకచ్ఛిన్నమనః శిలః॥ ౮౦

అకాలే బోధితో భ్రాత్రా । ప్రియస్వప్నో వృథాభవాన్
రామేషుభిరితీవాసౌ । దీర్ఘనిద్రాం ప్రవేశితః॥ ౮౧

ఇతరాణ్యపి రక్షాంసి । పేతుర్వానరకోటిషు
రజాంసి సమరోత్థాని । తచ్ఛోణిత నదీష్వివ॥ ౮౨

నిర్యయావథపౌలస్త్యః । పునర్యుద్ధాయమందిరాత్
అరావణ మరామంవా । జగదద్యేతి నిశ్చితః॥ ౮౩

రామంపదాతి మాలోక్య । లంకేశంచవరూథినం
హరియుగ్యం రథంతస్మై । ప్రజిఘాయపురందరః॥ ౮౪

తమాధూతధ్వజపటం । వ్యోమగంగోర్మివాయుభిః
దేవసూత భుజాలంబీ । జైత్రమధ్యాస్త రాఘవః॥ ౮౫

మాతలిస్తస్య మాహేంద్ర । మాముమోచ తనుచ్ఛదం
యత్రోత్పలదళక్లైబ్య । మస్త్రాణ్యాపుః సురద్విషాం॥ ౮౬

అన్యోన్యదర్శన ప్రాప్త । విక్రమావసరంచిరాత్॥
రామరావణయోర్యుద్ధం । చరితార్థమివాభవత్॥ ౮౭

బ్రదికియుండెవాఁడు సత్యంబు ♦ ప్రాణనాథుఁ । డనుమశోకంబుమానియు ♦ జనకతనయ
విభుఁడుమృతినొందెననుచు భావించినపుడు । బ్రదికినందులకై సిగ్గు ♦ పడుచునుండె॥ ౭౫

రాఘవులకిర్వురకుఁగూడ ♦ మేఘనాదు । నస్త్రబంధమ్మునను గల్గి ♦ నట్టిపీడ
క్షణములోవీడి గరుడునా ♦ గమనమునను । స్వప్నమునఁగన్నవృత్తంబు ♦ పగిదియయ్యె॥

రావణానురుఁడంత నా ♦ రాముతమ్ము । నురము భేదించె శక్తి ప్ర ♦ యోగమునను
గొట్టఁబడకయె రాఘవు ♦ గుండెలవిసెఁ । బట్టరానట్టి సంతాప ♦ భరముచేత॥ ౭౭

పవనపుత్రునిచేతఁ దేఁ ♦ బడినయట్టి । యమృతహార్యౌషధిచే బాధ ♦ యపనయింప
లంకఁగలసతులకు మతి ♦ లక్ష్మణుండు । శరశతులంత నేర్పు నా ♦ చార్యుఁడయ్యె॥ ౭౮

మేఘనాదేంద్రచాపముల్ ♦ మృగ్యములుగ । సలిపియుల రాము నాశర ♦ శ్వసయమట్లు
మేఘనాదునినాదంబు ♦ మించుధనువు । మృగ్యములు సేసి యలరె ♦ సౌమిత్రియంత॥ ౭౯

తోడఁబుట్టువుదశతోడి ♦ తుల్యదశను । గుంభకర్ణుఁడు కపిరాజు ♦ గొలుపఁగాంచి
యలినిదొలిచినమణిశిల ♦ గలిగినట్టి । యచలమును బోలి రాముని ♦ నడ్డగించె॥ ౮౦

నిద్రనెంతయుఁ బ్రేమించు ♦ నిన్ను నన్న । మేలుకొలిపెను బాప మ ♦ కాలమందు
ననుచు నోదార్చుగతి రాము ♦ నాను గమ్మ । లాతనికిఁ గొల్పె దీర్ఘ మై ♦ నట్టినిద్ర॥ ౮౧

అచటదురమున లేచిన ♦ యట్టిదుమ్ము । శోణనదిమీఁదఁగప్పిన ♦ చొప్పదోఁప
ననువు లెడలిన తక్కుర ♦ క్కసులుగూడఁ । గూలిరప్పుడు వానర ♦ కోటిమీఁద॥ ౮౨

రావణుఁడు నేఁడు లోకమ ♦ రావణంబొ । రామశూన్యంబొ యైతీరుఁ ♦ బ్రధనమందు
ననెడుదృఢనిశ్చయముతోడ ♦ నాలయంబు । వీడెఁగ్రమ్మర సంగర ♦ క్రీడకొఱకు॥ ౮౩

రాఘవుఁడు పాదచారియయి ♦ రావణుండు । రథిగనుంటనుజూచి పు ♦ రందరుండు
రథ్యములఁగూడియందమై ♦ క్రాలుచుండు । నరదమును బంపెఁ బంక్తిర ♦ థాత్మజునకు॥

అభ్రగంగానదీ తరం ♦ గానిలమున । ధ్వజపటమ్ముల్లలాడెడు ♦ వజ్రిరథము
జయకరము నెక్కి శ్రీరామ ♦ చంద్రుఁడపుడు । మాతలికరమ్మునూఁతఁగాఁ ♦ జేతఁబట్టి॥

అసురచయములు వఱపెడు ♦ నస్త్రతతినిఁ । గలువపూలను బోలె ని ♦ ష్ఫలము సలుపు
మఘవుకవచంబు మాతలి ♦ మహితరీతి । లక్ష్మణాగ్రజు మేన న ♦ లంకరించె॥ ౮౬

రామరావణసంగర ♦ క్రమముచూడ । వారు తమతమ శౌర్యంబు ♦ ప్రకటపఱుప
నెంచి చిరకాలమును నిరీ ♦ క్షించియున్న । వాంఛితమ్ము ఫలించిన ♦ పగిదిఁ దోఁచె॥ ౮౭

భుజమూర్ధోరుబాహుళ్యా । దేకో౽పిధనదానుజః
దదృశేసో౽యథాపూర్వో । మాతృవంశ ఇవస్థితః॥ ౮౮

జేతారం లోకపాలానాం । స్వముఖైరర్చితేశ్వరం
రామస్తులితకైలాస । మరాతిం బహ్వమన్యత॥ ౮౯

తస్యస్ఫురతి పౌలస్త్యః । సీతాసంగమ శంసిని
నిచఖానాధిక క్రోధః । శరంసవ్యేతరేభుజే॥ ౯౦

రావణస్యాపి రామాస్త్రో । భిత్త్వాహృదయమాశుగః
వివేశభువమాఖ్యాతు । మురగేభ్య ఇవప్రియం॥ ౯౧

వచసైవతయోర్వాక్య । మస్త్రమస్త్రేణ నిఘ్నతోః
అన్యోన్యజయసంరంభో । వవృధేవాదినోరివ॥ ౯౨

విక్రమవ్యతిహారేణ । సామాన్యాభూద్ద్వయోరపి
జయశ్రీరంతరావేది । ర్మత్తవారణయోరివ॥ ౯౩

కృతప్రతికృతప్రీతై । స్తయోర్ముక్తాం సురాసురైః
పరస్పర శరవ్రాతాః । పుష్పవృష్టిం నసేహిరే॥ ౯౪

అయః శంకుచితాం రక్షః । శతఘ్నీమథ శత్రవే
హృతాంవైవస్వతస్యేవ । కూటశాల్మలిమక్షిపత్॥ ౯౫

రాఘవోరథమప్రాప్తాం । తామాశంచసురద్విషాం
అర్ధచంద్రముఖైర్బాణై । శ్చిచ్ఛేదకదలీసుఖం॥ ౯౬

అమోఘంసందధేచాస్మై । ధనుష్యేకధనుర్ధరః
బ్రాహ్మమస్త్రంప్రియాశోక । శల్యనిష్కర్షణౌషధం॥ ౯౭

తద్వ్యోమ్నిశతధాభిన్నం । దదృశేదీప్తిమన్ముఖం
వపుర్మహోరగస్యేవ । కరాళఫణమండలం॥ ౯౮

తేనమంత్రప్రయుక్తేన । నిమేషార్ధాదపాతయత్
సరావణశిరఃపంక్తి । మజ్ఞాతవ్రణవేదనాం॥ ౯౯

బాలార్కప్రతిమేవాప్సు । వీచిభిన్నాపతిష్యతః
రరాజరక్షఃకాయస్య । కంఠచ్ఛేదపరంపరా॥ ౧౦౦

అక్కుబేరునితమ్ముఁడౌ ♦ ననురవిభుఁడు । యుద్ధరంగాననొక్కఁడే ♦ యున్నఁగూడఁ
దల్లికడఁజుట్టములతోడఁ ♦ దనరినట్లె । వెలసె శీర్షోరుహస్తముల్ ♦ పెక్కులుంట॥ ౮౮

కేళిమై లోకపాలుర ♦ గెలిచినట్టి । శీర్షములు సంగిశివునిఁ బూ♦జించినట్టి
యెంతయును వింతఁ గైలాస ♦ మెత్తినట్టి । యరినిగొప్పగమదిని దా♦శరథియెంచె॥ ౮౯

సీతఁ గాంచెడు శుభము సూ♦చించియదరు । రాముకుడిభుజమున నాటె ♦ రావణుండు
క్రోధసంతప్తచిత్తుఁడై ♦ క్రూరమైన । బాణరాజంబునొక్కటిఁ ♦ బటురయమున॥ ౯౦

అంతరాముఁడు పఱపిన ♦ యట్టిశరము । రావణాసురువక్షంబు ♦ వ్రచ్చివైచి
భూమిలోఁ బలఁ జొచ్చెనా ♦ భుజగములకు । నాప్రియోదంతమును దెల్ప ♦ నరిగినట్లు॥ ౯౧

మాటవారలుదమమును ♦ మాటతోడ । శరమువారలుదమమును ♦ శరముతోడ
మించిఖండింపజయకాంక్ష ♦ మీఁదమీఁద । నతిశయిల్లెను వారల ♦ యందుఁబోలె॥ ౯౨

ఒకరితరువాతనొకరుగా ♦ యుద్ధమందు । నేఁపుసూపంగ జయలక్ష్మి ♦ యిర్వురకును
సమముగా నుండె జగడంబు ♦ సలుపురెండు । ద్విరదములమధ్యనుండెడు ♦ వేదియట్లు॥

జయమునఁ బరాపజయమున ♦ సంతసిల్లి । కురియు ససురులసురలదే ♦ కుసుమవృష్టి
రామరక్షోధిపతుల ప♦రస్పరంపు । సాయకవ్రాతమెవ్విధి ♦ నైఁపదయ్యె॥ ౯౪

రావణుఁడు వైచెశత్రువౌ ♦ రాముమీఁద । యమగదాదండమును బోలి ♦ నట్టిదాని
వాహవమ్మునవార్జించి ♦ నట్టిదానిఁ । బ్రకటకోపాగ్నిలోఁ బాకం♦టక శతఘ్ని॥ ౯౫

రథముఁ జేరకమున్నె శ్రీ♦రాఘవుండు । కదళిఖండించులీల సు♦ఖమ్ముగాను
రాక్షసేశు శతోఁగూడ ♦ నాక్షణంబ । యర్ధచంద్రాస్త్రమున దాని ♦ హతమొనర్చె॥

ఆత్మలోనాటియున్న ప్రి ♦ యావియోగ । శోకశల్యంబఁ బాపఁగా ♦ సూటియైన
యాపథంబగు బ్రహ్మాస్త్ర ♦ మసమధన్వి । దాశరథి యటసంధించె ♦ దైత్యుఁ జంప॥ ౯౭

పదిముఖమ్ములతోడ నం ♦ బరమునందుఁ । బ్రజ్వరిల్లుచునుండెడు ♦ బ్రహ్మశరము
భీషణములగుపడగల ♦ శేషుకాయ । మట్లుకనఁబడుచుండె భ ♦ యంకరముగ॥ ౯౮

అట్లుమంత్రప్రయుక్తమై ♦ యడరినట్టి । బాణమున నేలఁగూలె రా ♦ వణునితలలు
పదియు నొకయింతయేనియు ♦ ప్రాణముబాధ । నొందకుండఁగ నిమిషార్ధ ♦ మందునప్పుడు॥

రావణునికాయమందుండి ♦ రాలినట్టి । శీర్షచయములు చూడవీ ♦ చికలచేతఁ
గదలుచుండెడునీటను ♦ గానఁబడెడు । బాలరవిప్రతిబింబాళి ♦ లీలమెఱసె॥ ౧౦౦

మరుతాంపశ్యతాంతస్య । శిరాంసిపతితాన్యపి
మనోనాతివిశశ్వాస । పునస్సంధానశంకినాం॥ ౧౦౧

అథమదగురుపక్షైర్లోకపాలద్విపానా । మనుగతమలిబృందైర్గండభిత్తీర్విహాయ
ఉపనతమణిబంధేమూర్ధ్నిపౌలస్త్యశత్రోః । సురభిసురవిముక్తంపుష్పవర్షంపపాత॥

యంతాహరేఃసపదిసంహృతకార్ముకజ్య
మాపృచ్ఛ్యరాఘవమనుష్ఠితదేవకార్యం
నామాంకరావణశరాంకితకేతుయష్టి
మూర్ధ్వంరథంహరిసహస్రయుజంనినాయ॥ ౧౦౩

రఘుపతిరపిజాతవేదోవిశుద్ధాంప్రగృహ్యప్రియాం
ప్రియసుహృదివిభీషణేసంగమయ్యశ్రియంవైరిణః
రవిసుతసహితేనతేనానుయాతస్ససౌమిత్రిణా
భుజవిజితవిమానరత్నాధిరూఢఃప్రతస్థేపురీం॥ ౧౦౪

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీ కాళిదాసకృతౌ
రావణవధోనామ ద్వాదశస్సర్గః.

అతనిశిరములుర్విమీఁద ♦ నట్లుపడుటఁ । గనుఁగొనియు నసురకోట్లు ♦ దనువుతోడ
నతికిఁ గోనుననుశంకతో ♦ నమరులప్పుడు । నమ్మకుండిరి తద్వధ ♦ నెమ్మనమున॥ ౧౦౧
అంతఁ బట్టాభిషిక్తుఁడై ♦ యలరనున్న । రావణాంతకుమీఁద నిర్జరులవిరుల
వానఁ గురిసిరి మఱి భాగ ♦ వతులు లెలమి । దక్కు రక్కటంబులను వీడి ♦ దీనిఁ దగుల॥ ౧౦౨

చ॥ దివిజులకార్యమెంతయు ను ♦ దీర్చి గుణంబు నుడించియున్న యా
ప్రవిమలు రాముఁ జూచి పు♦రందరుసారథి స్వర్గమేగె దా
నసపతిసాయకాళిఁ దన ♦ నామము చెక్కిన కేతుదండముల్
బలసజవాశ్వముల్ పదులు ♦ నందలు గాల్పులు రథంబుఁ దోలుచున్॥ ౧౦౩

ఉ॥ పావకుఁ జొచ్చి శుద్ధయగు ♦ భామను జూచి పరిగ్రహించి యా
రావణురాజ్యమందు గుణ♦రమ్యు విభీషణు మిత్రు నిల్పి సు
గ్రీవుఁడు తోడు లక్ష్మణుఁడు ♦ ప్రీతిని గొల్చుచు వెంబడింప సం
భావితశక్తిఁ గాంచిన వి♦మానము పైఁ జనె రాముఁ డూరికిన్॥ ౧౦౪

గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత కవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చి
వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు
రావణవధయను ద్వాదశాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

త్రయోదశః సర్గః

అథాత్మనః శబ్దగుణం గుణజ్ఞః । పదం విమానేన విగాహమానః
రత్నాకరం వీక్ష్యమిథః సజాయాం । రామాభిధానో హరిరిత్యువాచ॥ ౧

వైదేహి ప శ్యామలయాద్విభక్తం । మత్సేతునా ఫేనిలమంబురాశిం
ఛాయాపథేనేవ శరత్ప్రసన్న । మాకాశమావిష్కృత చారుతారం॥ ౨

గురోర్యియక్షోః కపిలేన మేధ్యే । రసాతలం సంక్రమితే తురంగే
తదర్థముర్వీ మవదారయద్భిః । పూర్వైః కిలాయం పరివర్ధితో నః॥ ౩

గర్భం దధత్యర్కమరీచయోఽస్మా । ద్వివృద్ధిమత్రాశ్నువతే వసూని
అబింధనం వహ్నిమసౌ బిభర్తి । ప్రహ్లాదనం జ్యోతిరజన్యనేన॥ ౪

తాంతామవస్థాం ప్రతిపద్యమానం । స్థితం దశవ్యాప్య దిశో మహిమ్నా
విష్ణోరివాస్యా నవధారణీయ । మీదృక్తయారూపమియత్తయా వా॥ ౫

నాభిప్రరూఢాంబురుహాసనేన । సంస్తూయమానః ప్రథమేనధాత్రా
అముంయుగాంతోచిత యోగనిద్రః । సంహృత్యలోకాన్ పురుషోఽధిశేతే॥ ౬

పక్షచ్ఛిదాగోత్రభిదాత్తగంధాః । శరణ్యమేనం శతశో మహీధ్రాః
నృపా ఇవోపప్లవినః పరేభ్యో । ధర్మోత్తరం మధ్యమమాశ్రయంతే॥ ౭

రసాతలాదాదిభవేన పుంసా । భువః ప్రయుక్తోద్వహనక్రియాయాః
అస్యాచ్ఛమంభః ప్రలయప్రవృద్ధం । ముహూర్తవక్త్రాభరణంబభూవ॥ ౮

ముఖార్పణేషు ప్రకృతిప్రగల్భాః । స్వయంతరంగాధరదానదక్షః
అనన్యసామాన్య కలత్రవృత్తిః । పిబత్యసౌపాయయతేచ సింధూః॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

త్రయోదశాశ్వాసము.

గీతములు.

శబ్దగుణయుక్తమై తన ♦ పదమైన । నభమునందలి పగవిమా♦నంబునుండి
రామనామంపు హరి యంత ♦ గంగనుంచు । రమణికిట్లనె రత్నాక♦రంబుఁజూపి॥ ౧

సీతయాదనాదు సేతువు ♦ చేతమలయ । గిరిచఱుకుఁజీలు ఫేనిల ♦ శరధిఁజూడు
మభ్రనదిచేత రెండు పా♦యలుగఁజీలి । చుక్కలుతారల శారదాం♦బరముఁబోలె॥ ౨

యజ్ఞదీక్షితు తమతండ్రి ♦ యజ్ఞహయము । కపిలుఁడుహరించి నాకలో♦కమునకరుగ
నద్దిగొనిరాఁగ మాపెద్ద ♦ లనిఁదవ్వి । రెంతయును వార్ధి వర్ధిల్లె ♦ నిట్టులంచు॥ ౩

అమృతగర్భంబుగవిరశ్మి ♦ లందునిచట । నమితరత్నాదిధనరాసు ♦ లమరునిచట
వారిచే వహ్ని వర్ధిల్లి ♦ నాఁడునిచట । మోదమిడుచంద్రుఁడనుజ్యోతి ♦ పుట్టెనిచట॥ ౪

వివిధరూపంబులనుదాల్చి ♦ వెలయునట్టి । దశదిశలనిండుమహిమచేఁ ♦ దనరునట్టి
విష్ణుఁబోలినయట్టి యీ ♦ విపులవార్ధి । యిట్టిదింతనివర్ణింప ♦ నెవ్విధరము॥ ౫

పూర్ణపురుషుఁడు జగములఁ ♦ బొలియఁజేసి । యోగనిద్రను జెంది యీ ♦ యుదధిమీఁద
నాభిపద్మాసనస్థుఁడౌ ♦ నలువపొగడ । హాయిగాఁబవ్వళించుఁ గ♦ల్పాంతమందు॥ ౬

రెక్కలనువజ్రిచెక్కినఁ ♦ దక్కిమదము । గిరులునందలు గాదిని ♦ శరణుసొచ్చె
దాయభయమున పొండ్లు మ♦ధ్యమనృపాలు । శూరుధర్మాత్ముశరణంబు ♦ సొచ్చునట్లు॥ ౭

ఆదిపురుషుండు పాతాళ♦మందునుండి । పూనిమీఁదికిఁదెచ్చెదు ♦ భూమిసతికి
క్షణముమోమునుంగుగాఁ ♦ గడుఁజెలంగెఁ । బ్రళయమునఁబొంగుదీనిపా♦వనజలంబు॥

సాజముగమ్రొక్కుముల ర్పించు ♦ జాణపెళ్లు । తనతరంగాధరములియ్య ♦ దక్షుఁడితఁడు
కోరిలుచనెతాను గ్రోలించు ♦ కొనెడునితని । మహితభోగంబనన్యసా♦మాన్య మరయ॥ ౯

ససత్త్వమాదాయనదీముఖాంభః । సంమీలయంతోవివృతాననత్వాత్
అమీశిరోభిస్తిమయః సరంధ్రైః । రూర్ధ్వం వితన్వంతి జలప్రవాహాన్॥ ౧౦

మాతంగనక్రైః సహసోత్పతద్భి । ర్భిన్నాన్ ద్విధాపశ్య సముద్రఫేనాన్
కపోల సంసర్పితయాయఏషాం । వ్రజంతి కర్ణక్షణచామరత్వం॥ ౧౧

వేలానిలాయ ప్రసృతాభుజంగా । మహోర్మి విస్ఫూర్జథునిర్విశేషాః
సూర్యాంశు సంపర్క సమృద్ధరాగై । ర్వ్యజ్యంత ఏతే మణిభిః ఫణస్థైః॥ ౧౨

తవాధరస్పర్ధిషు విద్రుమేషు । పర్యస్తమేతత్సహసోర్మివేగాత్
ఊర్ధ్వాంకురప్రోతముఖంకథంచిత్ । క్లేశాదపక్రామతి శంఖయూథం॥ ౧౩

ప్రవృత్తమాత్రేణపయాంసిపాతు । మావర్తవేగాద్భ్రమతాఘనేన
ఆభాతిభూయిష్ఠమయం సముద్రః । ప్రమథ్యమానో గిరిణేవభూయః॥ ౧౪

దూరాదయశ్చక్రనిభస్యతన్వీ । తమాలతాలీవనరాజినీలా
ఆభాతివేలా లవణాంబురాశే । ర్ధారానిబద్ధేవకలంక రేఖా॥ ౧౫

వేలానిలః కేతకరేణుభిస్తే । సంభావయత్యాననమాయతాక్షి
మామక్షమం మండన కాలహానే । ర్వేత్తీవబింబాధర బద్ధతృష్ణం॥ ౧౬

ఏతేవయం సైకతభిన్నశుక్తి । పర్యస్తముక్తాపటలంపయోధేః
ప్రాప్తాముహూర్తేన విమానవేగాత్ । కూలంఫలావర్జితపూగమాలం॥ ౧౭

కురుష్వతావత్కరభోరుపశ్చాత్ । మార్గేమృగప్రేక్షిణి దృష్టిపాతం
ఏషావిదూరీభవతః సముద్రాత్ । సకాననానిష్పతతీవ భూమిః॥ ౧౮

క్వచిత్పథా సంచరతే సురాణాం । క్వచిద్ఘనానాం పతతాంక్వచిచ్చ
యథావిధోమే మనసోభిలాషః । ప్రవర్తతేపశ్యతథావిమానం॥ ౧౯

అసౌమహేంద్రద్విపదానగంధి । స్త్రిమార్గగావీచి విమర్దశీతః
ఆకాశవాయుర్దిన యౌవనోత్థా । నాచామతి స్వేదలవాన్ముఖే తే॥ ౨౦

కరేణవాతాయన లంబితేన । స్పృష్టస్త్వయాచండి కుతూహలిన్యా
ఆముంచతీవాభరణం ద్వితీయ । ముద్భిన్న విద్యుద్వలయోఘనస్తే॥ ౨౧

అమీజనస్థానమపోఢవిఘ్నం । మత్వాసమారబ్ధనవోటజాని
అధ్యాసతేచీరభృతోయథాస్వం । చిరోజ్ఝితాన్యాశ్రమమండలాని॥ ౨౨

తెఱచియుండిననోళ్ళ న♦దీముఖాంబు । జలచరమ్ములునిండఁ ద♦త్క్షణమమూసి
యింతిరో తిమింగిలములవె ♦ యెగయఁజిమ్మెఁ । దలలరంధ్రాల సలిలధా♦రలనుజూడు॥ ౧౦

సింధుఫేనము రెండుగాఁ ♦ జీలుగతిని । జలములోదూఁకునీటి యే♦న్గులనుగంటె
యొక్కక్షణమాత్రమ దెవాని ♦ చెక్కిళులను । నురుఁగుఁగప్పెటఁ గర్ణచా♦మరములట్లు॥ ౧౧

ఉదధితీరానిలముఁగ్రోలి ♦ మెదలుపాము । లచ్చముగఁబొంగుతరఁగల ♦ యట్టులుండ
భానుకిరణాళినెంతయుఁ ♦ బ్రజ్వరిల్లు । ఘనమణులచేతఁదెలియంగఁ ♦ బడెనుగంటె॥ ౧౨

మొదళులకునంటియుండెడు ♦ ముఖములుండు । శంఖతతియూర్మివేగాన ♦ సకియనీదు
వాతెఱలఁగేరుచుండెడు ♦ పవడములను । దాఁకివెక్కసుఁగప్పెనఁ ♦ దరలెనవిగొ॥ ౧౩

నీరములుద్రాగఁదొడఁగిన ♦ నీరదంబు । సుడిబడి యట్టెతిరుగఁ గాఁ ♦ జూచుటకును
మరలగిరిచేతవారిధి ♦ తఱువఁబడిన । పగిదిఁబొల్చుచు గంటివే ♦ పడఁతిమిన్న॥ ౧౪

కదలికాన్పించె లోహచ♦క్రంబుపగిది । వేలతాళీతమాలవ ♦ నాళిచేత
నీలమైదానిమీఁదను ♦ నెగడుచుండు । తుప్పుకైవడినతివరో ♦ యొప్పెఁజూడు॥ ౧౫

అధరబింబపుఁదృష్ణచే ♦ నాయతాక్షి । సైఁపఁగైసేఁత జాగను ♦ జాడతెలిసె
ననఁగ వేలానిలంబు నీ♦యాస్యమునకుఁ । బొలుపుగూరిచె మొగిలి పు♦ప్పొడులఁగనుము॥ ౧౬

చిప్పముత్తెములినుకపైఁ ♦ జెదరియున్న । పండ్లబరువునఁబూగాళి ♦ వంగియున్న
కదలియొడ్డు విమానవే♦గంబువలన । క్షణములోఁజేరఁగంటిమి ♦ కలికిమిన్న॥ ౧౭

తిరిగిచూడుముకలకంఠి ♦ హరిణనయన । యంతకంతకుదూరమౌ ♦ నబ్ధినుండి
వెడలివచ్చినయట్టులీ ♦ యడవితోడి । పుడమివింతఁగమనకుఁ గ♦న్పడఁగఁజొచ్చె॥ ౧౮

ఒక్కతటినుపమార్గాన ♦ నొక్కతూతి । వారిదపుదారినొకసారి ♦ పక్షులరుగు
త్రోవనేనెట్లుకోరినఁ ♦ బోవునట్లు । చూచితె విమానరాజంబు ♦ సుగుణనిలయ॥ ౧౯

ఇంద్రగజమదగంధంబు ♦ నెలమిఁదాల్చి । యభ్రగంగోర్మికల చల్ల♦నైనగాలి
మిట్టమధ్యాహ్నమిప్పుడు ♦ మెలఁతనీదు । వదనమంటిన స్వేదల♦వంబు లానె॥ ౨౦

జాలముననుండిహస్తంబుఁ ♦ జాచివేడ్క । మొగిలు నీవంట దానిలోఁ ♦ బొదలుమెఱుపు
వలయగతినుంటఁదోఁచెను ♦ వెలఁదినీకుఁ । గ్రొత్తతొడవు మఱొక్కటి ♦ కూర్చెననఁగ॥

విగతభయము జనస్థాన ♦ విపినమదె । నెఱిఁగిమానులు చిరముగ ♦ నెడలియున్న
స్వాశ్రమమ్ములఁజేరి ప♦ర్ణాలయములఁ । గ్రొత్తగాఁగట్టుచున్నారు ♦ కొమ్మకంటె॥ ౨౨

సైషా స్థలీ యత్ర విచిన్వతా త్వాం । భ్రష్టం మయా నూపురమేకముర్వ్యాం
అదృశ్యతత్వచ్చరణారవింద । విశ్లేషదుఃఖాదివ బద్ధమౌనం॥ ౨౩

త్వం రక్షసాభీరు యతోపనీతా । తంమార్గమేతాః కృపయాలతామే
అదర్శయన్వక్తుమశక్నువంత్యః । శాఖాభిరావర్జిత పల్లవాభిః॥ ౨౪

మృగ్యశ్చదర్భాంకుర నిర్వ్యపేక్షా । స్తవాగతిజ్ఞం సమబోధయన్మాం
వ్యాపారయంత్యోదిశి దక్షిణస్యా । ముత్పక్ష్మరాజీని విలోచనాని॥ ౨౫

ఏతద్గిరేర్మాల్యవతః పురస్తా । దావిర్భవత్యంబరలేఖిశృంగం
నవంపయో యత్ర ఘనైర్మయాచ । త్వద్విప్రయోగాశ్రుసమం విసృష్టం॥ ౨౬

గంధశ్చధారాహత పల్వలానాం । కాదంబ మర్ధోద్గతకేసరంచ
స్నిగ్ధాశ్చ కేకాః శిఖినాంబభూవు । ర్యస్మిన్నసహ్యాని వినాత్వయా మే॥ ౨౭

పూర్వానుభూతం స్మరతా చయత్ర । కంపోత్తరం భీరుతవోపగూఢం
గుహావిసారీణ్యతివాహితాని । మయాకథం చిద్ఘనగర్జితాని॥ ౨౮

ఆసారసిక్త క్షితిబాష్పయోగా । న్మామక్షిణోద్యత్రవిభిన్నకోశైః
విడంబ్యమానా నవకందలైస్తే । వివాహధూమారుణలోచనశ్రీః॥ ౨౯

ఉపాంతవానీరవనోపగూఢా । న్యాలక్ష్యపారిప్లవ సారసాని
దూరావతీర్ణా పిబతీవఖేదా । దమూనిపంపా సలిలాని దృష్టిః॥ ౩౦

అత్రావియుక్తాని రథాంగనామ్నా । మన్యోన్యదత్తోత్పలకేసరాణి
ద్వంద్వానిదూరాంతరవర్తినా తే । మయాప్రియేసస్పృహమీక్షితాని॥ ౩౧

ఇమాంతటాశోకలతాంచతన్వీం । స్తనాభిరామ స్తబకాభినమ్రాం
త్వత్ప్రాప్తిబుద్ధ్యాపరిరబ్ధుకామః । సౌమిత్రిణాసాశ్రురహంనిషిద్ధః॥ ౩౨

అమూర్విమానాంతరలంబినీనాం । శ్రుత్వాస్వనంకాంచనకింకిణీనాం
ప్రత్యుద్వ్రజంతీవఖముత్పతంత్యో । గోదావరీ సారసపంక్తయస్త్వాం॥ ౩౩

ఏషాత్వయా పేశలమధ్యయాపి । ఘటాంబుసంవర్ధితబాలచూతా
ఆహ్లాదయత్యున్ముఖకృష్ణసారా । దృష్టాచిరాత్పంచవటీమనో మే॥ ౩౪

అత్రానుగోదంమృగయానివృత్త । స్తరంగవాతేనవినీతఖేదః
రహస్త్వదుత్సంగనిషణ్ణమూర్ధా । స్మరామివానీరగృహేషుసుప్తః॥ ౩౫

ఊడిపడినీదుచరణాబ్జ ♦ యోగరహిత । మాట దుఃఖమ్ముచే మౌన♦మందినట్టు
లున్న నీనూపురంబును ♦ గన్గొనలారఁ । గాంచినస్థల మ్మిదేనమ్మ ♦ కంజనయన॥ ౨౩

నిన్ను దనజూడఁగా నిచ్చు ♦ తెన్నుఁజెప్పఁ । జాలకుండెడు నీలతల్ ♦ శాఖలందు
వంగి వ్రేళ్ళన బోలెడు ♦ పల్లవముల । సద్దొనర జూపె దయతో భ♦యస్వభావ॥ ౨౪

ఆఁడుజింకలుగూడ ద♦ర్భాంకురముల । వీడి దక్షిణదిక్కున ♦ వీక్షణములఁ
బఱపియెత్తినరెప్పల ♦ పంక్తితోడఁ । దెలిపె నీజాడ నెఱుఁగక ♦ తిరుగునాకు॥ ౨౫

అదిగో శిఖరంబు గగనంబు ♦ నంటుచుండు । మాల్యవంతము చూడుము ♦ మగుడ యిచట
నేను నినుఁబాసి కన్నుల ♦ నీరు గురియఁ । గరిగెనతో డజలదములే ♦ గ్రొత్తనీరు॥ ౨౬

వర్షధారాహతంబగు ♦ పడియలందుఁ । గల్గుగంధంబు నలపిచ్చు ♦ కడిమిపూలు
నెమలికేకారవంబులు ♦ నీవులేమి । నెంతయు నసహ్యమై తోఁచె ♦ నిచట నాకు॥ ౨౭

కందమునమున్న నీవునే ♦ గాంగిలించు । కొన్నిసంగతి స్మరియించు ♦ కొన్ని నేను
దాళఁజాలదు నెట్టులు ♦ తరళనేత్ర । గిరిగుహలఁ బర్వమందెడు ♦ నలుసులకును॥ ౨౮

వానచే భూమిఁ బొడమిన ♦ బాష్పమంది । యరిరి యిచ్చటఁ గల క్రొత్త ♦ యరఁటిమొగ్గ
లతివ నీ పెండ్లిపాగ నెత్త♦నొనకనుల । ననుకరించుచుఁ బీడించె ♦ ననుఁ గరమ్ము॥ ౨౯

గిట్టునెను పేదనములు ♦ గప్పియున్న । పఱచ కొంగలు కొంత క♦న్పడుచునున్న
పంపపైదూరమందుండి ♦ వాఁగెనాడు । చూడ్కి తన్నీరములఁ ద్రావు ♦ మాడ్కి శ్రమను॥

ఈసరసిలో నిరుత్పల ♦ కేసరములఁ । గూర్మి నన్యోన్యము నమర్చి ♦ కొనుచు విడని
కోకమిథునాళి నెంతేయుఁ ♦ గూర్మిఁగంటి । నీకు దూరమ్ముగా నుంట ♦ నెలఁతమిన్న॥ 3౦

నన్నుదె పూలగుత్తులే ♦ జనులవాలు । తీరపుటశోకశాఖను ♦ దీనిఁ గాంచి
చిక్కి తీననియక్కునఁ ♦ జేర్చఁబోనఁ । గటని శ్లేట్టియా పెల♦త్కృణుఁడు నన్ను॥ 3౨

ఇప్పమానంబు ననువ్రేలి ♦ యింపునింపు । పైడిగంటలసడిపని ♦ పైకినెగసెఁ
జారు గోదానతతీగ ♦ సాగసములు । నిను నెదరొక్కనాఁ జెచ్చినో ♦ యనెడునట్లు॥ 33

నీవుతను మధ్యకడనతో ♦ నీరువోసి । కూర్మిఁ బెంచినమామిడి ♦ గున్నయున్న
యొత్తిమోముఁలుగనుకృష్ణ ♦ మృగము లున్న । పంచవటిచూడ నెక్కుడు ♦ ప్రమదమిడియె॥

తలఁపునకునచ్చినదిగో నా ♦ తావి పాటంబు । మాని యిటవేట వీచికా ♦ మారుతముల
నెఱజుజుకిరప ప్పలి ♦ యింటనొంటి । నీదుతోడమిఁ దడలనిడి ♦ నిద్రగనుట॥ 3౫

భూభేదమాత్రేణపదాన్మఘోనః । ప్రభ్రంశయాంయో నహుషంచకార
తస్యావిలాంభఃపరిశుద్ధిహేతో । ర్భౌమోమునేఃస్థానపరిగ్రహోయం॥ ౩౬

త్రేతాగ్నిధూమాగ్రమనింద్యకీర్తే । స్తస్యేదమాక్రాంతవిమానమార్గం
ఘ్రాత్వాహవిర్గంధిరజోవిముక్తః । సమశ్నుతేమేలఘిమానమాత్మా॥ ౩౭

ఏతన్మునేర్మానినిశాతకర్ణేః । పంచాప్సరోనామవిహారవారి
ఆభాతిపర్యంతవనంవిదూరా । న్మేఘాంతరాలక్ష్యమివేందుబింబం॥ ౩౮

పురాసదర్భాంకురమాత్రవృత్తి । శ్చరన్మృగైఃసార్ధమృషిర్మఘోనా
సమాధిభీతేనకిలోపనీతః । పంచాప్సరోయౌవనకూటబంధం॥ ౩౯

తస్యాయమంతర్హితసౌధభాజః । ప్రసక్తసంగీతమృదంగఘోషః
వియద్గతఃపుష్పకచంద్రశాలాః । క్షణంప్రతిశ్రున్ముఖరాఃకరోతి॥ ౪౦

హవిర్భుజామేధవతాంచతుర్ణాం । మధ్యేలలాటంతపసప్తసప్తిః
అసౌతపస్యత్యపరస్తపస్వీ । నామ్నాసుతీక్ష్ణశ్చరితేనదాంతః॥ ౪౧

అముంసహాసప్రహితేక్షణాని । వ్యాజార్ధసందర్శితమేఖలాని
నాలంవికర్తుంజనితేంద్రశంకం । సురాంగనావిభ్రమచేష్టితాని॥ ౪౨

ఏషోక్షమాలావలయంమృగాణాం । కండూయితారంకుశసూచిలావం
సభాజనేమేభుజమూర్ధ్వబాహుః । సవ్యేతరంప్రాధ్వమితఃప్రయుంక్తే॥ ౪౩

వాచంయమత్వాత్ప్రణతింమమైష । కంపేనకించిత్ప్రతిగృహ్యమూర్ధ్నః
దృష్టింవిమానవ్యవధానముక్తాం । పునఃసహస్రార్చిషిసన్నిధత్తే॥ ౪౪

అదఃశరణ్యంశరభంగనామ్న । స్తపోవనం పావనమాహితాగ్నేః
చిరాయసంతర్ప్యసమిద్భిరగ్నిం । యోమంత్రపూతాంతనుమప్యహౌషీత్॥ ౪౫

ఛాయావినీతాధ్వ పరిశ్రమేషు । భూయిష్ఠసంభావ్య ఫలేష్వమీషు
తస్యాతిథీనామధునాసపర్యా । స్థితాసు పుత్రేష్వివపాదపేషు॥ ౪౬

ధారాస్వనోద్గారిద రీముఖోసౌ । శృంగాగ్ర లగ్నాంబుదవప్రపంకః
బధ్నాతి మే బంధురగాత్రిచక్షు । ర్దృప్తః కకుద్మాని వచిత్రకూటః॥ ౪౭

ఏషాప్రసన్నస్తిమితప్రవాహా । సరిద్విదూరాంతరభావతన్వీ
మందాకినీభాతినగోపకంఠే । ముక్తావలీకంఠగతేవభూమేః॥ ౪౮

ఎవఁడుబొమముడిమాత్రాన ♦ నింద్రపదవి । నుండిజార్చెనో నహుషుని ♦ దుండగీని
నెవఁడుకలుషాంబుశుద్ధికి ♦ హేతువగునో । యట్టిమానికి నిభ్భవి ♦ యాశ్రమంబు॥ ౩౬

అయ్యగస్త్యుఁడు నిర్మల ♦ యశుఁడువెల్గు । హవ్యగంధంబుతోవచ్చి ♦ యభ్రయాన
మంటి తేరితాగ్నిధూమాగ్ర ♦ మస్మదాత్మఁ । దేల్చె సత్వగుణంబులో ♦ దుల్చిరజము॥ ౩౭

శాతకర్ణుఁడు జలకేళి ♦ సలుపునట్టి । కొలనుపంచాప్సరంబిది ♦ గుణగణాఢ్య
చుట్టువనముంటదూరానఁ ♦ జూచుటకును । దోయదంబులనడిమి చం♦ద్రుగతిఁదోఁచె॥

లేతదర్భలెతినిమున్ను ♦ లేళ్ళఁగూడి । తిరుగునీతని నిష్ఠకు ♦ వెఱచి జిష్ణు
యంపవచ్చినపంచాప్స ♦ రోజ్జముఖుల । యౌవనంబనువలఁజిక్కె ♦ నటునితండు॥ ౩౯

అకొ్కలనిలోనిసౌధంబు ♦ నందునుండి । యాతనిమృదంగవాద్య సం♦గీతరవము
చదలనంటుచుఁబుష్పక ♦ చంద్రశాల । లందుఁబ్రతిశబ్దములనీనె ♦ నిఁదువదన॥ ౪౦

ఇతఁడుమఱియొకతపసి జి♦తేంద్రియుండు । మాన్యతముఁడు సుతీక్ష్ణనా♦మంబువాఁడు
నలుదెసలనగ్నిమండఁగా ♦ నడుమనిలిచి । తపనుఁడులలాటమునుగాల్పఁ ♦ దపమొనర్చె॥

ఇంద్రునికిశంకగొల్పెడు ♦ నితనిమనముఁ । గలఁపఁజాలవు నవ్వుచూ♦పులునుగాని
కడఁగిమిషనటిచూపు మే♦ఖలలుగాని । స్వర్గకాంతల యేషిలా♦సములుగాని॥ ౪౨

అక్షమాలయొవలయమై ♦ యలరుచున్న । కుశలఁగోయఁగజింకల ♦ గోకుటకును
సాధనంబైనకుడిచేయి ♦ చాచెనిటకు । సత్కరింపఁగనూర్ధ్వభ♦జంప్రమాని॥ ౪౩

మౌననియమంబునీఋషి ♦ పూనియుంట । మత్ప్రణతికైకొనెఁగడల్చి ♦ మస్తకంబు
నభ్రయానంబుచేఁగన్న ♦ యడ్డువాయఁ । గొలిపెదృష్టినివరల వే♦వెలుఁగకైవ॥ ౪౪

పూతమిదిశరభంగుత♦పోవనమ్ము । ఆర్తరక్షణుఁడిమ్మౌని ♦ యాహితాగ్ని
యింధనమ్ములఁజిరమగ్నిఁ ♦ దృప్తిపఱచి । నెమ్మివేల్చెను మంత్రపూ♦తమ్ముతనువు॥ ౪౫

ఇప్పుడిటశ్రమఁడమనీడ ♦ నెడలఁజేసి । తృప్తిగాఁబక్వఫలములఁ ♦ దినఁగనొసఁగు
నతిథిసత్కారమాతని ♦ యమలపుత్రు । లనఁగనొప్పెడుతరువుల ♦ యందునిలిచె॥ ౪౬

దరియెమోమటధారల ♦ ధ్వనియె తేన్పు । శృంగములెకొమ్మలగ్రానఁ ♦ జేరుమొగిలె
చెలఁగుకోరాటయడుసిట్లు ♦ చిత్రకూట । మగపడెవ్యాక్షేంద్రమన బంధు♦ రాంగిచూడు॥

దూరముననుంటసన్నగాఁ ♦ దోఁచుచుండి । నిలిచినిర్మలమగుకైశల ♦ నికటమందుఁ
బాఱుమందాకినింజూడు ♦ పడఁతిమిన్న । ధరయఱుతనిడ్డముత్యాల ♦ సరముఁబోలె॥ ౪౮

అయంసుజాతోఽనుగిరంతమాలః । ప్రవాళమాదాయసుగంధియస్య
యవాంకురాపాండుకపోలశోభీ । మయావతంసః పరికల్పితస్తే॥ ౪౯

అనిగ్రహత్రాసవినీతసత్త్వ । మపుష్పలింగాత్ఫలబంధివృక్షం
వనంతపః సాధనమేతదత్రే । రావిష్కృతోదగ్రతరప్రభావం॥ ౫౦

అత్రాభిషేకాయ తపోధనానాం । సప్తర్షిహస్తోద్ధృతహేమపద్మాం
ప్రవర్తయామాసకిలానసూయా । త్రిస్రోతసంత్ర్యంబకమౌళిమాలాం॥ ౫౧

వీరాసనైర్ధ్యానజుషామృషీణా । మమీసమధ్యాసితవేదిమధ్యాః
నివాతనిష్కంపతయా విభాంతి । యోగాధిరూఢా ఇవశాఖినోఽపి॥ ౫౨

త్వయాపురస్తాదుపయాచితోయః । సోఽయంవటః శ్యామఇతిప్రతీతః
రాశిర్మణీనా మివగారుడానాం । సపద్మరాగః ఫలితోవిభాతి॥ ౫౩

క్వచిత్ప్రభాలేపిభిరింద్రనీలై । ర్ముక్తామయీ యష్టిరివానువిద్ధా
అన్యత్రమాలాసిత పంకజానా । మిందీవరైరుత్ఖచితాంతరేవ॥ ౫౪

క్వచిత్ఖగానాం ప్రియమానసానాం । కాదంబ సంసర్గవతీవ పంక్తిః
అన్యత్రకాలాగురుదత్తపత్రా । భక్తిర్భువశ్చందన కల్పితేవ॥ ౫౫

క్వచిత్ప్రభాచాంద్రమసీతమోభి । శ్ఛాయావిలీనైః శబలీకృతేవ
అన్యత్రశుభ్రాశరదభ్రలేఖా । రంధ్రేష్వివాలక్ష్యనభః ప్రదేశా॥ ౫౬

క్వచిచ్చకృష్ణోరగభూషణేవ । భస్మాంగరాగా తనురీశ్వరస్య
పశ్యానవద్యాంగి విభాతిగంగా । భిన్నప్రవాహాయమునాతరంగైః॥ ౫౭

సముద్రపత్న్యోర్జలసన్నిపాతే । పూతాత్మనామత్ర కిలాభిషేకాత్
తత్త్వావబోధేన వినాపిభూయ । స్తనుత్యజాం నాస్తి శరీరబంధః॥ ౫౮

పురం నిషాదాధిపతేరిదంత । ద్యస్మిన్మయా మౌళిమణింవిహాయ
జటాసుబద్ధాస్వరుదత్సుమంత్రః । కైకేయి కామాః ఫలితాస్తవేతి॥ ౫౯

పయోధరైః పుణ్యజనాంగనానాం । నిర్విష్టహేమాంబుజరేణుయస్యాః
బ్రాహ్మం సరః కారణమాప్తవాచో । బుద్ధేరవ్యక్త ముదాహరంతి॥ ౬౦

జలానియాతీర నిఖాతయూపా । వహత్యయోధ్యా మనురాజధానీం
తురంగమేధావభృథావతీర్ణై । రిక్ష్వాకుభిః పుణ్యతరీకృతాని॥ ౬౧

పర్వతమునుచెంత నెంతయుఁ ♦ బరిమళించు । నిత్యమాలంపుఁదలిరుచే ♦ నింతనీకు
భూషగల్పించితిని వెల్ల ♦ బుగ్గమీఁద । నెసఁగె తుయవాంకురంబట్టు ♦ లింపునింప॥ ౪౯

అతిప్రతపమున కిసిసాఁగ ♦ నాశ్రమంబు । భయములేక యెమచ్చిక ♦ పడిమృగాళి
పూలులేక యెపంక్తిడి ♦ భూజహాళి । యనేనిమహిమాతిశయమిందు ♦ వ్యక్తపఱుచు॥ ౫౦

శూలియశోదలముత్యాల ♦ మాలయగుచు । హేమపద్మమ్ములను సప్త ♦ ఋషులుగోయ
నిచ్చునీగంగననూయ ♦ యినటమునుల । కెలమిస్నానార్థమై ప్రవ♦హింపఁజేసె॥ ౫౧

గాలిలేమినొకింతయుఁ ♦ గదలకుండ । వేసిమన్ననుజెన్ను ♦ వృక్షగణము
లచలవీరాసనమున యో♦గాభ్యాసము । లైనమునిశతులను బోలె ♦ నతివ చూడు॥ ౫౨

మున్ను నీచేత సేవను ♦ గన్నవటము । శ్యామనామముసత్ఫల ♦ సహితమగుచుఁ
బద్మరాగాలఁగూడిన ♦ పచ్చరాళ్ల । రాశియో యన రాజిల్లె ♦ రమణి కంటె॥ ౫౩

నిర్మలప్రభలీనెడు ♦ నీలమణుల । నానరుముత్యాలసగమట్టు ♦ లొక్కచోట
నుత్పలమ్ములతోఁగూడి ♦ యుల్లసిల్లు । చుండు వెలిదమ్మి దండయ♦ట్లొక్కచోట॥ ౫౪

కృష్ణహంసలతోడ సం♦కీర్ణమైన । యుత్తమమరాళపంక్తియు ♦ ట్లొక్కచోటఁ
బత్రముల్ నల్లయగరుచే ♦ వ్రాయఁబడిన । నొప్పు చందనభూమియ♦ట్లొక్కచోట॥ ౫౫

నీడలందలిచీఁకటుల్ ♦ నెరయ మెఱయు । చుండు చంద్రాతపంబట్టు ♦ లొక్కచోట
నడిమిసంగులనింగి క♦న్పడఁగనగు । మన్నశరదంబుదాళి య♦ట్లొక్కచోట॥ ౫౬

వెల్లబూడిదపూఁతపై ♦ నల్లత్రాఁచు । లున్నశంకరుతనువట్టు ♦ లొక్కచోట
నీలయమునానదీ తరం♦గాళిఁగలసి । పాలుగంగానదినిజూడు ♦ పావనాంగి॥ ౫౭

గంగయమునయుఁగలియు నీ ♦ సంగమమునఁ । గ్రుంకులిడునట్టి పుణ్యాత్మ ♦ కోటులకును
దనువు లెడలిన దేహబం♦ధములు మగలఁ । గలుగనేరవు తత్త్వంబు ♦ తెలియకున్న॥ ౫౮

ఇది నిషాదాధిపతిపురం ♦ బింతి నేను । దీనిమకుటంబుజడల బం♦ధింపఁజూచి
కైకనీకోర్కిసఫలతఁ ♦ గాంచెనంచు । సచివుఁడుమమంత్రుఁడేడ్చిన ♦ స్థలమునుమ్ము॥

సరయువిదిపూశదినికి ♦ జన్మభూమి । యక్షకాంతలకుచములు ♦ వాటకాబ్జ
గజమనుభవించు భ్రాన్మాస ♦ గంబటించు । నాప్తవరులండ్రుబుద్ధి క♦వ్యక్తమట్లు॥ ౬౦

తటుల నాటిన యూపసం♦తతుల నొప్పి । వాజిమేధావభృథము ని♦క్ష్వాకుకులులు
సలుపఁగాఁ బావనంబైన ♦ జలముతోడఁ । దనరి ప్రవహించె నిది రాజ♦ధానినంటి॥ ౬౧

యాం సైకతోత్సంగసుఖోచితానాం । ప్రాజ్యైః పయోభిః పరివర్ధితానాం
సామాన్యధాత్రీమివ మానసం మే । సంభావయత్యుత్తరకోసలానాం॥ ౬౨

సేయం మదీయా జననీవ తేన । మాన్యేన రాజ్ఞా సరయూర్వియుక్తా
దూరేవసంతం శిశిరానిలైర్మాం । తరంగహస్తైరుపగూహతీవ॥ ౬౩

విరక్తసంధ్యాకపిశం పురస్తా । ద్యతో రజః పార్థివముజ్జిహీతే
శంకే హనూమత్కథితప్రవృత్తిః । ప్రత్యుద్గతో మాం భరతః ససైన్యః॥ ౬౪

అద్ధా శ్రియం పాలితసంగరాయ । ప్రత్యర్పయిష్యత్యనఘాం స సాధుః
హత్వా నివృత్తాయ మృధే ఖరాదీన్ । సంరక్షితాం త్వామివ లక్ష్మణో మే॥ ౬౫

అసౌ పురస్కృత్య గురుం పదాతిః । పశ్చాదవస్థాపితవాహినీకః
వృద్ధైరమాత్యైః సహ చీరవాసా । మామర్ఘ్యపాణిర్భరతోభ్యుపైతి॥ ౬౬

పిత్రా విసృష్టాం మదపేక్షయా యః । శ్రియం యువాప్యంకగతామభోక్తా
ఇయంతి వర్షాణి తయా సహోగ్ర । మభ్యస్యతీవ వ్రతమాసిధారం॥ ౬౭

ఏతావదుక్తవతి దాశరథౌ తదీయా । మిచ్ఛాం విమానమధిదేవతయా విదిత్వా
జ్యోతిష్పథాదవతతార సవిస్మయాభి । రుద్వీక్షితం ప్రకృతిభిర్భరతానుగాభిః॥ ౬౮

తస్మాత్పురస్సరవిభీషణదర్శితేన । సేవావిచక్షణహరీశ్వరదత్తహస్తః
యానాదవాతరదదూరమహీతలేన । మార్గేణ భంగిరచితస్ఫటికేన రామః॥ ౬౯

ఇక్ష్వాకువంశగురవే ప్రయతః ప్రణమ్య । స భ్రాతరం భరతమర్ఘ్యపరిగ్రహాంతే
పర్యశ్రురస్వజత మూర్ధని చోపజఘ్రౌ । తద్భక్త్యపోఢపితృరాజ్యమహాభిషేకే॥ ౭౦

శ్మశ్రుప్రవృద్ధిజనితాకృతివిక్రియాంశ్చ । ప్లక్షాన్ప్రరోహజటిలానివ మంత్రివృద్ధాన్
అన్వగ్రహీత్ప్రణమతః శుభదృష్టిపాతై । ర్వార్తానుయోగమధురాక్షరయా చ వాచా॥

దుర్జాతబంధురయమృక్షహరీశ్వరో మే । పౌలస్త్య ఏష సమరేషు పురః ప్రహర్తా
ఇత్యాదృతేన కథితౌ రఘునందనేన । వ్యుత్క్రమ్య లక్ష్మణముఖో భరతో వవందే॥ ౭౨

సౌమిత్రిణా తదను సంససృజే స చైన । ముత్థాప్య నమ్రశిరసం భృశమాలిలింగ
రూఢేంద్రజిత్ప్రహరణవ్రణకర్కశేన । క్లిశ్యన్నివాస్య భుజమధ్యమురఃస్థలేన॥ ౭౩

రామాజ్ఞయా హరిచమూపతయస్తదానీం । కృత్వా మనుష్యవపురారురుహుర్గజేంద్రాన్
తేషు క్షరత్సు బహుధా మదవారిధారాః । శైలాధిరోహణసుఖాన్యుపలేభిరే తే॥ ౭౪

సైకతోత్సంగమునసౌఖ్య ♦ చయముగాంచి । యతిశయంబుగఁబెరిగి ప♦యస్సమృద్ధి
వఱలునుత్కలకోసల ♦ ప్రభులకెల్ల । నెంతయుసమానధాత్రిగా ♦ నెంతుదీని॥ ౧౨

మాన్యనృపుఁబాసినట్టి మ♦న్మాతవోలె । నురుకృపనునన్నుదూరమం♦దుండఁగానె
సరయువిడిచల్లగాలితో ♦ నరతగంగ । హస్తములఁగౌఁగిలించిన ♦ యట్లుతోఁచె॥ ౧౩

ఎదుటలేచెడుభూరజం ♦ బెట్టిగాను । సంజకెంజాయవలెనుంట ♦ నాంజనేయుఁ
డెఱుఁగఁదెల్పిన విని నన్ను ♦ నెదురుకొనఁగ । వచ్చుననియెంతుభరతుండు ♦ బలముఁగూడి॥

దురమునఖరాదులనుజంపి ♦ మరలునాకు । నెలమినినుఁగాచిలక్ష్మణుం ♦ డిచ్చినట్లు
ప్రీతినదిర్చిననాకు వి♦గ్మలపుసిరిని । సాధువౌభరతుండిదు ♦ సత్యముగను॥ ౧౫

వెంటవృద్ధులసచివుల ♦ వెనుకసేన । ముందుగురునిడియర్ఘ్యంబుఁ ♦ బూనిచేత
వల్కలంబులుదాలిచి ♦ భరతుఁడడిగొ । యెదురుకొనఁబాదచారియై ♦ యేగుదెంచె॥ ౧౬

ననుఁదలంచియెతొడనున్న ♦ జనకుఁడిడిన । ననుభవింపఁడు పడుచువాఁ♦డయ్యుసిరిని
నతికఠినమైనయసిధార ♦ యనెడువ్రతము । నిన్నియేండ్లామెతోసల్పు ♦ చున్నయట్లు॥

ఇట్లువచియించురాముని ♦ యిచ్చనెఱిఁగి । భరతువెంబడిలోకు ల♦బ్బురముతోడఁ
గనుఁగొనుచునుండ దివినుండి ♦ గగనయాన । మనువిమానాధిదేవత ♦ భువికిదింపె॥ ౧౮

ముందటవిభీషణుఁడునిల్చి ♦ భూమిఁదటిచూం । పటికరామెట్లమార్గంబు ♦ భక్తిఁజూప
సేవమెప్పించుసుగ్రీవు ♦ చేయిపట్టి । రాఘవుఁడుడిగ్గెను విమాన ♦ రాజమపుడు॥ ౧౯

సలిపెవందనమిక్ష్వాకు ♦ కులగురునకుఁ । బడసియర్ఘ్యంబుఁగౌఁగిట ♦ భరతుఁజేర్చి
కనులనీరొల్కమూర్కొనెఁ ♦ దనకుఁగాను । జనకరాజ్యాభిషేకంబుఁ ♦ గొననిశిరము॥

కరముఁబెరిగినశ్మశ్రులఁ ♦ గాంచివికృతి । వ్రేలునూడలప్లక్ష వృ♦క్షాలఁబోలు
వృద్ధసచివులుభక్తితో ♦ వినతులైనఁ । గూర్మిఁగని మంజువాక్కులఁ ♦ గుశలమరసె॥ ౨౧

ఈతఁడాప్తుండు బుత్క్షక♦పీశ్వరుండు । ఇతఁడుపౌలస్త్యుఁ డనిమొన ♦ నేఁచువీరుఁ
డనుచురఘునందనుఁడు గొని♦యాడ భరతుఁ । డెరఁగెవారికిలక్ష్మణుఁ♦ దొలఁగియపుడు॥

భరతుఁడావల లక్ష్మణుఁ ♦ దఱిసిశిరము । వాల్చనతఁడెత్తి యింద్రజి♦త్ప్రహరణములఁ
గఠినమైనట్టియురమునఁ ♦ గౌఁగిలించె । నతనివక్షమునొప్పించు ♦ నట్లుతోఁప॥ ౨౩

కపిచమూపతితతులు రా♦ఘవునియాజ్ఞ । నెక్కగజముల మానవా♦కృతులతోడ
వానిపైనుండిమదధార ♦ పడుచునుండ । ఘనగారోహణసుఖంబు ♦ ననుభవించె॥ ౨౪

త్రయోదశః సర్గః.

సానుప్లవః ప్రభురపి క్షణదాచరాణాం । భేజే రథాన్ దశరథప్రభవానుశిష్టః
మాయావికల్పరచితైరపి యే తదీయై । ర్న స్యందనైస్తులితకృత్రిమభక్తిశోభాః॥ ౭౫

భూయస్తతో రఘుపతిర్విలసత్పతాక । మధ్యాస్త కామగతి సావరజో విమానం
దోషాతనం బుధబృహస్పతియోగదృశ్య । స్తారాపతిస్తరలవిద్యుదివాభ్రబృందం॥ ౭౬

తత్రేశ్వరేణ జగతాం ప్రలయాదివోర్వీం । వర్షాత్యయేన రుచమభ్రఘనాదివేందోః
రామేణ మైథిలసుతాం దశకంఠకృచ్ఛ్రా । త్ప్రత్యుద్ధృతాం ధృతిమతీం భరతో వవందే॥

లంకేశ్వరప్రణతిభంగదృఢవ్రతం త
ద్వంద్యం యుగం చరణయోర్జనకాత్మజాయాః
జ్యేష్ఠానువృత్తిజటిలం చ శిరోఽస్య సాధో
రన్యోన్యపావనమభూదుభయం సమేత్య॥ ౭౮

క్రోశార్ధం ప్రకృతిపురఃసరేణ గత్వా
కాకుత్స్థః స్తిమితజవేన పుష్పకేణ ।
శత్రుఘ్నప్రతివిహితోపకార్యమార్యః
సాకేతోపవనముదారమధ్యువాస॥ ౭౯

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీ కాళిదాసకృతౌ దండక
ప్రత్యాగమనో నామ త్రయోదశః సర్గః

రాముపనుపున రాక్షస ♦ రాజుఁగూడ । ననుచరులతోడఁ రథముల ♦ నధివసించె
నెంతమాయాకళలచేత ♦ నెసఁగుచున్నఁ । దాళవయ్యెను వీనికిఁ ♦ దనరథములు॥ ౨౧

సఁజమిఁచుల మించెడు ♦ జలదతతిని । బాధగురులతోడి చంద్రుండు ♦ వోలెమరలఁ
గావఁగలనోప్ప ధ్వజములఁ ♦ గ్రాలు నభ్రి । యానమెక్కెను రాముఁడు ♦ సానుజుండు॥

ప్రళయావందుఁడి ధరను స ♦ రాహమూర్తి । శరదృతువు మేఘములనుండి ♦ చంద్రకాంతిఁ
గాచుగతిరాముఁ డద్దశ ♦ కంఠునుండి । కాచిన సుధీరకెరఁగెను ♦ గైకకొడుకు॥ ౨౨

చ॥ పరిణతులు సేయరా రాణాని ♦ భంగమొనర్చు దృఢవ్రతంబుతో
జనులకు వంద్యమై చెలఁగు ♦ జానకి పాదయుగంబు శ్రేష్ఠ జ్యే
ష్ఠనిగతి దట్టమై తనరు ♦ చుండు జడల్ ధరియించియున్న య
య్యనఘు శిరంబు నుంగలసి ♦ యయ్యెఁ బరస్పరముల్ బవిత్రముల్॥ ౨౩

సీ॥ భూమిపై ముండుట ♦ మోదంబుతోఁ బొంగి । జనులు గుంపులుగూడి ♦ చనుచునుండ
మీఁదనభంబుపై ♦ మిసిమికాంతులతోడఁ । గ్రాలుచుండెడు పుష్ప ♦ కంబునందు
వానంద మునమండ ♦ యానమొప్పారఁగాఁ । దానలకోసెడు ♦ దారిఁగడచి
శత్రుఘ్నగంటమై ♦ చాల నొప్పుచునుండు । పటమండపమ్ముల ♦ భవ్యమైన
గీ॥ యతులసాకేత పురవరో ♦ ద్యానసీమ
సచ్చివిడిసెను గాకుత్స్థ ♦ వంశదీప
మై వెలింగెడునట్టి స ♦ త్యానుసర్తి
సత్యసుతకీర్తి శ్రీరామ ♦ నందమూర్తి॥ ౨౪

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు దండకప్రత్యాగమనంబను త్రయో
దశాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

చతుర్దశః సర్గః

భర్తుః ప్రణాశాదథ శోచనీయం । దశాంతరం తత్రసమం ప్రపన్నే
అపశ్యతాం దాశరథీ జనన్యౌ । ఛేదాదివోపఘ్నతరోర్వ్రతత్యౌ॥ ౧

ఉభావుభాభ్యాం ప్రణతౌ హతారీ । యథాక్రమం విక్రమశోభినౌ తౌ
విస్పష్ట మస్రాంధతయా నదృష్టౌ । జ్ఞాతౌ సుతస్పర్శ సుఖోపలంభాత్॥ ౨

ఆనందజః శోకజమశ్రుబాష్ప । స్తయోరశీతం శిశిరోబిభేద
గంగాసరయ్వో ర్జలముష్ణతప్తం । హిమాద్రి నిష్యంద ఇవావతీర్ణః॥ ౩

తేపుత్రయోర్నైరృతశస్త్రమార్గా । నార్ద్రానివాంగేసదయంస్పృశంత్యౌ
అపీప్సితంక్షత్రకులాంగనానాం । నవీరసూశబ్దమకామయేతాం॥ ౪

క్లేశావహాభర్తురలక్షణాహం । సీతేతినామస్వముదీరయంతీ
స్వర్గప్రతిష్ఠస్యగురోర్మహిష్యా । వభక్తిభేదేనవధూర్వవందే॥ ౫

ఉత్తిష్ఠవత్సే ననుసానుజోఽసౌ । వృత్తేన భర్తాశుచినాతవైవ
కృచ్ఛ్రం మహత్తీర్ణ ఇతిప్రియార్హాం । తామూచతుస్తే ప్రియమప్యమిథ్యా॥ ౬

అథాభిషేకం రఘువంశకేతోః । ప్రారబ్ధమానంద జలైర్జనన్యోః
నివర్తయామాసు రమాత్యవృద్ధా । స్తీర్థాహృతైః కాంచనకుంభతోయైః॥ ౭

సరిత్సముద్రాన్ సరసీశ్చగత్వా । రక్షఃకపీంద్రై రుపపాదితాని
తస్యాపతన్మూర్ధ్ని జలానిజిష్ణో । ర్వింధ్యస్య మేఘప్రభవా ఇవాపః॥ ౮

తపస్వివేష క్రియయాపితావ । ద్యఃప్రేక్షణీయః సుతరాంబభూవ
రాజేంద్ర నేపథ్యవిధానశోభా । తస్యోదితాసీ త్పునరుక్తదోషా॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

చతుర్దశాశ్వాసము.

—:o:—

గీతములు.

ప్రాపుగానున్న వృక్షంబుఁ ◆ బాసినట్టి । తీఁగెలనఁబోలె భర్తృవి◆యోగజనిత
శోకమున నున్న తల్లులఁ ◆ జూచి రోకట । రాములక్ష్మణు లంత నా◆రామమందు॥ ౧

అరులఁ దెగటార్చి శౌర్యాన ◆ నలరు పుత్రు । లిర్వురును మ్రొక్కి తల్లుల ◆ కిర్వురకును
గరము నీరొల్కు కనులకుఁ ◆ గానరాక । తనుజసంస్పర్శనసుఖముచేఁ ◆ గనఁగనైరి॥ ౨

హిమగిరిఁ గఱఁగి పాఱెడు ◆ హిమఝరంబు । లుష్ణగంగానదీ సర◆యూజలములఁ
బోవుగతి వారి శోకోష్ణ ◆ బాష్పములను । హర్షశీతాశ్రువులు వాపె ◆ నద్భుతముగ॥ ౩

దనుజశస్త్రవ్రణంబు లా◆త్మజులనంటు । తల్లులకుఁ బచ్చిపుండ్లుగాఁ ◆ దాఁకుటయును
క్షత్రసతులెల్లఁ గాంక్షించు ◆ శబ్దమైన । వీరసూపదమునఁ గోర్కె ◆ వారికెడలె॥ ౪

పతికిఁ గష్టంబు గూర్చెడు ◆ పాపచరిత । సీత నేనని పేరును ◆ జెప్పికొనుచు
దివిజజననిసమాన పట్టపు ◆ దేవులకును । సవినయభక్తిఁ గోడలు ◆ సలిపె నతి॥ ౫

లెమ్మ కోడల నీ సువృ◆త్తమ్మె కాదె । తమ్ముతోఁ గూడఁ బతిని దుః◆ఖమ్ము నుండి
దాఁటఁజేసినదనుచుఁ ద◆థ్యంపుఁబ్రియము । వారు ప్రేమార్ద్రరీతితోఁ ◆ బలికిరంత॥ ౬

అదితల్లుల హర్షబా◆ష్పాళిగాఁగ । స్వర్ణఘటములతీర్థంపు ◆ సలిలములను
వృద్ధసచివులు రఘువంశ ◆ వీరమణికి । సల్పిరభిషేక మెంతయు ◆ సంతసమున॥ ౭

కపిదనుజనాయకుల్ చని ◆ కడలనుండి । తెచ్చినసముద్రసరసీన◆దీజలములు
గురిసె జయశీలు రాముని ◆ శిరము మీఁద । శరదములనీరు వింధ్యపైఁ ◆ గురియునట్లు॥ ౮

తాపసులవేషమును దాను ◆ దాల్చినపుడె । యెంతయో చూడనందమై ◆ యొసఁగినట్టి
రామచంద్రున కెన్నఁగా ◆ రాజచంద్రి । వేషమంతయుఁ బునరుక్తి ◆ దోషమయ్యె॥ ౯

సమౌల రక్షోహరిభిః ససైన్య । స్తూర్యస్వనానందిత పౌరవర్గః
వివేశ సౌధోద్గత లాజవర్షా । ముత్తోరణా మన్వయరాజధానీం॥ ౧౦

సౌమిత్రిణా సావరజేనమంద । మాధూతవాలవ్యజనో రథస్థః
ధృతాతపత్రో భరతేనసాక్షా । దుపాయసంఘాత ఇవప్రవృద్ధః॥ ౧౧

ప్రాసాదకాలా గరుధూమరాజి । స్తస్యాః పురో వాయువశేనభిన్నా
వనాన్నివృత్తేన రఘూద్వహేన । ముక్తాస్వయంవేణి రివాబభాసే॥ ౧౨

శ్వశ్రూజనా నుష్ఠితచారువేషాం । కర్ణీరథస్థాం రఘువీరపత్నీం
ప్రాసాదవాతాయ నదృశ్యబంధైః । సాకేతనార్యోం జలిభిః ప్రణేముః॥ ౧౩

స్ఫురత్ప్రభామండలమాన సూయం । సాబిభ్రతీ శాశ్వతమంగరాగం
రరాజశుద్ధేతి పునఃస్వపుర్యై । సందర్శితా వహ్నిగతేవ భర్త్రా॥ ౧౪

వేశ్మాని రామః పరిబర్హవంతి । విశ్రాణ్య సౌహార్దనిధిః సుహృద్భ్యః
బాష్పాయమాణో బలిమన్నికేత । మాలేఖ్య శేషస్య పితుర్వివేశ॥ ౧౫

కృతాంజలిస్తత్ర యదంబసత్యా । న్నాభ్రశ్యత స్వర్గఫలాద్గురుర్నః
తచ్చింత్యమానంసుకృతంతవేతి । జహారలజ్జాంభరతస్యమాతుః॥ ౧౬

తథైవసుగ్రీవవిభీషణాదీ । నుపాచరత్కృత్రిమసంవిధాభిః
సంకల్పమాత్రోదితసిద్ధయస్తే । క్రాంతాయథాచేతసివిస్మయేన॥ ౧౭

సభాజనాయోపగతాన్సదివ్యా । న్మునీన్పురస్కృత్యహతస్యశత్రోః
శుశ్రావతేభ్యఃప్రభవాదివృత్తం । స్వవిక్రమేగౌరవమాదధానం॥ ౧౮

ప్రతిప్రయాతేషుతపోధనేషు । సుఖాదవిజ్ఞాతగతార్ధమాసాన్
సీతాస్వహస్తోపహృతాగ్ర్యపూజాన్ । రక్షఃకపీంద్రాన్విససర్జరామః॥ ౧౯

తచ్చాత్మచింతాసులభంవిమానం । హృతంసురారేఃసహజీవితేన
కైలాసనాథోద్వహనాయభూయః । పుష్పందివఃపుష్పకమన్వమంస్త॥ ౨౦

పితుర్నియోగాద్వనవాసమేవం । నిస్తీర్యరామః ప్రతిపన్నరాజ్యః
ధర్మార్థకామేషుసమాంప్రపేదే । యథాతథైవావరజేషువృత్తిం॥ ౨౧

సర్వాసుమాతృష్వపివత్సలత్వా । త్సనిర్విశేషప్రతిపత్తిరాసీత్
షడాననాపీతపయోధరాసు । నేతాచమూనామివకృత్తికాసు॥ ౨౨

సచివరాక్షసకపిసైన్య ♦ చయముతోడఁ । బ్రజలుతూర్యధ్వనుల నల♦రారఁజొచ్చె
రాఘవుఁడుతోరణోపేత ♦ రాజధాని । సౌధములనుండి లాజవ♦ర్షములుగురియ॥ ౧౦

సానుజుఁడులక్ష్మణుఁడువైన ♦ చామరములు । గొడుగుభరతుండుపట్టఁగాఁ ♦ గూడిపౌరులు
చతురుపాయసమంచిత ♦ సంఘమట్లు । పరిజ్వరిల్లెరథస్థుఁడౌ ♦ రాఘవుండు॥ ౧౧

భూరిసౌధమ్ములందుండి ♦ పౌడమివెడలు । నగరుధూమము చెదరి మం♦దానిలమున
వనమునందుండిమరలితా ♦ స్వయము రాముఁ । డెడలిచినవీట్టివేనలి ♦ ముడిగఁదోఁచె॥ ౧౨

ప్రీతిశ్వశ్రులుగూర్చిన ♦ వేషమూని । యాలరుకర్ణిరథంబున ♦ నధివసించి
యమగుసీతకుసౌధవా ♦ తాయనముల । మోడ్పులగపడ్రమొక్కిరి ♦ పురముసతులు॥ ౧౩

తనకుననసూయ నిత్యమై ♦ తనర నిడిన । యంగరాగప్రభావళి ♦ నవనిజాత
మెఱసెఁదాశుద్ధయనుచున్న ♦ మజ్జ్వలింబజనఁ । దెలుపఁబతికోరనసిష్ఠిలో ♦ నిలిచినట్లు॥

అంత సౌజన్యనిధిరాముఁ ♦ డాప్తసఖుల । సర్వపరికరయుక్తవే♦శ్మములనునిచ్చి
తండ్రిపటమున్న పూజకా ♦ ద్రవ్యమున్న । నిలయమునుజొచ్చెఁగన్నుల ♦ నీరుగార॥ ౧౫

అంజలినిగూర్చి కైకేయి ♦ యమ్మఁజూచి । స్వర్గఫలమిదుసత్యంబు ♦ వల్లనమ్మాదు
తండ్రి జారమి నీసుకృ♦తమునఁగాదె । యనుచు రాముఁడుపోఁగొట్టె ♦ నా మెలజ్జ॥ ౧౬

సిద్ధిసంకల్పమాత్రనఁ ♦ జెందఁగలుగు । నట్టిసుగ్రీవ దానవేం♦ద్రాదులెల్ల
విస్మయాకాంతమతులగు ♦ విధమునందు । సలిపెనుపచారములు వస్తు♦సమితిఁగూర్చి॥

తన్నుఁగొనియాడనరుదెంచి ♦ యున్నదివ్య । మునివరులనుండితనశౌర్య ♦ మున్నకుమప్పిమాఁ
గొలుపుదానిని దాఁబోరి ♦ గొన్నవైరి । జననమాదిచరిత్రము ♦ వినియొనంతఁ॥ ౧౮

అత్తపోధను లరుగ సౌ♦ఖ్యములమున్గి । యర్థమాసముసెల్పుఁగని ♦ యట్లుగతపి
భూమిజయొయిడ్డరాయుత్తము ♦ పూజలంది । వెలయుకపిరాక్షసేంద్రుల ♦ వీడుకొలిపె॥

తలఁపఁగనెవచ్చునట్టి త♦ద్దైత్యవిభుని । ప్రాణములతోడఁగొన్నట్టి ♦ పరిసవమట్లు
దివివెలింగెడునట్టి య♦ద్దివ్యయాన । మంపె మరలఁ గుబేరు వా♦హనము గాఁగ॥ ౨౦

సలిపివనవాసమిట్టులు ♦ జనకువాజ్ఞ । రాజ్యభారమునవహించి ♦ రామనృపతి
యమలధర్మార్థకామమ్ము ♦ లందువలెనె । తమ్ములందునుసమముగాఁ ♦ దానుమెలఁగె॥

ఆఱుమోములఁజనుబాలు ♦ నానుగుహుఁడు । కృత్తికలసమముగ సత్క♦రించుకరణిఁ
దల్లులెరదఱఁ బేర్మిమించు ♦ తనయుఁడగుట । సమముగావారిరాముఁడు ♦ సత్కరించె॥ ౨౨

తేనార్థవాన్లోభపరాఙ్ముఖేన | తేనఘ్నతా విఘ్నభయం క్రియావాన్
తేనాస లోకః పితృమాన్వినేత్రా | తేనైవ శోకాపనుదేన పుత్రీ || ౨౩

స పౌరకార్యాణి సమీక్ష్య కాలే | రేమే విదేహాధిపతేర్దుహిత్రా
ఉపస్థితశ్చారువపుస్తదీయం | కృత్వోపభోగోత్సుకయేవ లక్ష్మ్యా || ౨౪

తయోర్యథాప్రార్థితమింద్రియార్థా | నాసేదుషోః సద్మసు చిత్రవత్సు
ప్రాప్తాని దుఃఖాన్యపి దండకేషు | సంచింత్యమానాని సుఖాన్యభూవన్ || ౨౫

అథాధికస్నిగ్ధవిలోచనేన | ముఖేన సీతా శరపాండురేణ
ఆనందయిత్రీ పరిణేతురాసీ | దనక్షరవ్యంజితదోహదేన || ౨౬

తామంకమారోప్య కృశాంగయష్టిం | వర్ణాంతరాక్రాంతపయోధరాగ్రాం
విలజ్జమానాం రహసి ప్రతీతః | పప్రచ్ఛ రామాం రమణోఽభిలాషం || ౨౭

సా దృష్టనీవారబలీని హింస్రైః | సంబద్ధవైఖానసకన్యకాని
ఇయేష భూయః కుశవంతి గంతుం | భాగీరథీతీరతపోవనాని || ౨౮

తస్యై ప్రతిశ్రుత్య రఘుప్రవీర | స్తదీప్సితం పార్శ్వచరానుయాతః
ఆలోకయిష్యన్ ముదితామయోధ్యాం | ప్రాసాదమభ్రంలిహమారురోహ || ౨౯

ఋద్ధాపణం రాజపథం స పశ్యన్ | విగాహ్యమానాం సరయూం చ నౌభిః
విలాసిభిశ్చాధ్యుషితాని పౌరైః | పురోపకంఠోపవనాని రేమే || 3౦

స కింవదంతీం వదతాం పురోగః | స్వవృత్తముద్దిశ్య విశుద్ధవృత్తః
సర్పాధిరాజోరుభుజోఽపసర్పం | పప్రచ్ఛ భద్రం విజితారిభద్రః || 3౧

నిర్బంధపృష్టః స జగాద సర్వం | స్తువంతి పౌరాశ్చరితం త్వదీయం
అన్యత్ర రక్షోభవనోషితాయాః | పరిగ్రహాన్మానవదేవ దేవ్యాః || 3౨

కళత్రనిందాగురుణా కిలైవ | మభ్యాహతం కీర్తివిపర్యయేణ
అయోఘనేనాయ ఇవాభితప్తం | వైదేహిబంధోర్హృదయం విదద్రే || 33

కిమాత్మనిర్వాదకథాముపేక్షే | జాయామదోషాముత సంత్యజామి
ఇత్యేకపక్షాశ్రయవిక్లబత్వా | దాసీత్స దోలాచలచిత్తవృత్తిః || 3౪

నిశ్చిత్య చానన్యనివృత్తి వాచ్యం | త్యాగేన పత్న్యాః పరిమార్ష్టుమైచ్ఛత్
అపి స్వదేహాత్కిముతేంద్రియార్థా | ద్యశోధనానాం హి యశో గరీయః || 3౫

దాతయతఁడౌటఁబ్రజలెల్ల ◆ ధనికులైరి । విష్ణుహరుఁడౌట సత్కార్య ◆ విహితులైరి
మనుమవాఁడౌటచేఁబిత్రు ◆ మంతులైరి । చింతఁబాపుటచేఁ బుత్ర ◆ వంతులైరి॥ ౨౩

జనులపనులనుదతిఁగని ◆ జక్కఁదీర్చి । యతఁడుతనతోడఁగ్రీడింప ◆ నందమైన
తనువుదాల్చినలక్ష్మియో ◆ యనఁగనొప్పు । జానకినిగూడివిహరించు ◆ సంతసమున॥ ౨౪

ఇంద్రియార్థములందు య◆థేచ్ఛముగను । జితరిపటములగృహములఁ ◆ జెలఁగునపుడు
దండకారణ్యదుఃఖమ్ముఁ ◆ దలఁచుకొన్నఁ । దోఁచెసుఖముగనాదంప ◆ తులకుమదిని॥ ౨౫

జనకసుతనిగ్గులీనెడు ◆ కనులతోడ । రెల్లువలెఁజూడనెంతయుఁ ◆ దెల్లనగుచుఁ
జెప్పకయెచెప్పగర్భంపుఁ ◆ జిహ్నమైన । మోముతోభర్తకానంద ◆ మూర్తియయ్యె॥

సిగ్గుగొన్నట్టిమిక్కిలి ◆ చిక్కినట్టి । చను మొనలువల్లఁబడినట్టి ◆ యనుఁగుఁజెలువ
నెలమిఁదొడఁజేర్చి యేమికా◆వలెనటంచు । నడిగెరమణుండు రాముఁడే◆కాంతమందు॥ ౨౭

ఇడినబలిఁగూర్రమృగములు ◆ గుడువనట్టి । చెలిమి మునికన్యకలతోడఁ ◆ గలుగునట్టి
గంగయొడ్డునదర్భలఁ ◆ గాల్చునట్టి । మునివనులకేగమదిఁగోరె ◆ జనకుపట్టి॥ ౨౮

ఆమెకోరికదీర్పంగ ◆ ననుమతించి । యనుచరులతోడ నాకస ◆ మంటుమేడ
నెక్కెరఘుకులమణితన ◆ యేలుబడిని । బ్రమదమందునయోధ్య వై◆భవముఁజూడ॥ ౨౯

విపణిసంవృద్ధిగలరాజ ◆ వీధిఁజూచి । పఱచునోడల సరయువుఁ ◆ బాఱఁజూచి
స్త్రీయులుపిల్లలుపౌరులు◆వేడ్కఁదిరుగు। పురవనోద్యానములఁజూచి◆పొంగెనృపతి॥

చారుశేషోరుభుజుఁడు జి◆తారినరుఁడు । వాఙ్మయలకునగ్రిగామియై ◆ వఱలువాఁడు
భద్రచరితుండురాముఁడు ◆ భద్రునడిగెఁ । దననడతఁగూర్చిజనులేమి ◆యనుచురనుచు॥

ఒత్తియడిగిననసెనిట్లు ◆ లుర్వీపాల । రాక్షసునియింటనుండిన ◆ రాణినీవు
స్వీకరించినయదితప్ప ◆ వీటిజనులు । నీచరితలెల్లవినుతింత్రు ◆ నిక్కముగను॥ ౩౨

అతివకొదవిననిందాప ◆ యశమువినుట । వలన సీతేశుహృదయంబు ◆ వ్రయ్యలయ్యె
గట్టిగాఁబడ్డసమ్మెట ◆ పెట్టుచేతఁ । దప్తలోహంబురాయ్యివి ◆ ధమ్ముదోఁప॥ ౩౩

నాదునిందనుపేక్షింప ◆ న్యాయమగునొ । శుచినిగాంతనువిడుచుట ◆ యుచితమగునొ
యంచురామునిమనము చ◆లించుచుండె । నుయ్యెలంబోలెస్థిరగతి ◆ నొందకుండ॥ ౩౪

ఇంతివదలకయపవాద ◆ మెడలదంచు । నవ్విధినిఱేఁడునిందఁ బా◆యంగఁగోరె
ఖ్యాతిధనులకుదేహంబు ◆ కంటెఁగీర్తి । గొప్పదననింద్రియార్థముల్ ◆ చెప్పవలెనె॥ ౩౫

ససన్నిపాత్యావరజాన్హతౌజా । స్తద్విక్రియాదర్శనలుప్తహర్షాన్
కౌలీనమాత్మాశ్రయమాచచక్షే । తేభ్యఃపునశ్చేదమువాచవాక్యం॥ ౩౬

రాజర్షివంశస్యరవిప్రసూతే । రుపస్థితఃపశ్యతకీదృశోఽయం
మత్తఃసదాచారశుచేఃకలంకః । పయోదవాతాదివదర్పణస్య॥ ౩౭

పౌరేషుసోఽహంబహులీభవంత । మపాంతరంగేష్వివతైలబిందుం
సోఢుంనతత్పూర్వమవర్ణమీశే । ఆలానికంస్థాణుమివద్విపేంద్రః॥ ౩౮

తస్యాపనోదాయఫలప్రవృత్తా । వుపస్థితాయామపినిర్వ్యపేక్షః
త్యక్ష్యామివైదేహసుతాంపురస్తాత్ । సముద్రనేమింపితురాజ్ఞయేవ॥ ౩౯

అవైమిచైనామనఘేతికింతు । లోకాపవాదోబలవాన్మతోమే
ఛాయాహిభూమేఃశశినోమలత్వే । నారోపితాశుద్ధిమతఃప్రజాభిః॥ ౪౦

రక్షోవధాంతోనచమేప్రయాసో । వ్యర్థఃసవైరప్రతిమోచనాయ
అమర్షణఃశోణితకాంక్షయాకిం । పదాస్పృశంతందశతిద్విజిహ్వః॥ ౪౧

తదేషసర్గఃకరుణార్ద్రచిత్తై । ర్నమేభవద్భిఃప్రతిషేధనీయః
యద్యర్థితానిర్హృతవాచ్యశల్యాన్ । ప్రాణాన్మయాధారయితుంచిరంవః॥ ౪౨

ఇత్యుక్తవంతంజనకాత్మజాయాం । నితాంతరూక్షాభినివేశమీశం
నకశ్చనభ్రాతృషుతేషుశక్తో । నిషేద్ధుమాసీదనువర్తితుంవా॥ ౪౩

సలక్ష్మణంలక్ష్మణపూర్వజన్మా । విలోక్యలోకత్రయగీతకీర్తిః
సౌమ్యేతిచాభాష్యయథార్థభాషీ । స్థితంనిదేశేపృథగాదిదేశ॥ ౪౪

ప్రజావతీదోహదశంసినీతే । తపోవనేషుస్పృహయాలురేవ
సత్వంరథీతద్వ్యపదేశనేయాం । ప్రాపయ్యవాల్మీకిపదంత్యజైనాం॥ ౪౫

సశుశ్రువాన్మాతరిభార్గవేణ । పితుర్నియోగాత్ప్రహృతంద్విషద్వత్
ప్రత్యగ్రహీదగ్రజశాసనంత । దాజ్ఞాగురూణాంహ్యవిచారణీయా॥ ౪౬

అథానుకూలశ్రవణప్రతీతా । మత్రస్నుభిర్యుక్తధురంతురంగైః
రథంసుమంత్రప్రతిపన్నరశ్మి । మారోప్యవైదేహసుతాంప్రతస్థే॥ ౪౭

సానీయమానారుచిరాన్ప్రదేశాన్ । ప్రియంకరోమేప్రియఇత్యనందత్
నాబుద్ధకల్పద్రుమతాంవిహాయ । జాతంతమాత్మన్యసిపత్త్రవృక్షం॥ ౪౮

కప్పింగిరాముఁడుదనుఁజూచి ♦ కుందునట్టి । తమ్ములనుగూర్చివారికిఁ ♦ దనకుఁగల్గి
నట్టినిందనుదెల్లమా ♦ నట్లు తెలిపి । మఱియునిట్లనెవారితో ♦ మనుజవిభుఁడు॥ ౩౬

ప్రవిమలాచారవంతి మై ♦ రవికిఁబుట్టి । యెసఁగునీరాజఋషికుల ♦ మెట్టికందు
నందె నాచేతఁ గంటిరే ♦ యూపిగాలి । చేతనుగళంకమద్దంబు ♦ చెందినట్లు॥ ౩౭

నీటితరఁగలపైఁబడీ ♦ నెఱయునట్టి । తైలబిందువుపగెఁ బౌర ♦ జాలమందుఁ
బర్వునూత్నాపవాదంబు ♦ నోర్వఁజాల । నుద్గజముకట్టుకంబగంబు ♦ నోర్వనట్లు॥ ౩౮

పూర్ణగర్భంబుతోఁడనుఁ ♦ బొల్చుచున్న । వీడఁగానిందవైదేహి ♦ వీడువాఁడ
మున్నుసంద్రంబుచుట్టిన ♦ భూమియెల్ల । జనకునానతిపీడిన ♦ చందమునను॥ ౩౯

భూమినీడనుబరిశుద్ధ ♦ సోమమీఁది । మైలగాఁబ్రజవాడుట ♦ మనమువినమె
దేవిపావనురాలని ♦ తెలిసియున్నఁ । దలఁతుఁగొప్పగలోక నిం♦దనుఁగరిత్రి॥ ౪౦

రావణునివధపగను దీ♦ర్పఁగనెయౌట । వ్యర్థమైచనలేదు ప్ర♦యాసమెన్నఁ
బాముకోపించితొక్కిన ♦ వానిఁబట్టి । కఱచునే రక్తమునుదాగ్రు♦ కాంతు చేత॥ ౪౧

పాసి యపవాదశల్యంబు ♦ ప్రాణములను । డాల్చినేను జిరంబుండఁ ♦ దలఁతునేని
పాదునిశ్చయమునుదీని ♦ మీఁదయూర్ధ్వి । భానములఁజేసియీటంక ♦ పఱుపఁజనదు॥ ౪౨

ఇట్లుజనకాత్మజనుగూర్చి ♦ యెన్నఁగాని । పరుషమునుదాల్చియున్నట్టి ♦ ప్రభువునకును
భ్రాతలందెవ్వరునుమాఱు ♦ పల్కఁగాని । చనియనుసరింపఁగాఁగాని ♦ చాలరైరి॥ ౪౩

అఖిలజగములుకీర్తించు ♦ యశమువాఁడు । సత్యసంధుఁడురాముఁడు ♦ సౌమ్యయనుచు
నాజ్ఞమన్నించులక్ష్మణు ♦ నపలఁబిలిచి । యతనికాసించె నిట్టులే♦కాంతమందు॥ ౪౪

దేవిగర్భిణియౌటఁ ద♦పోవనమ్ము । చూడవాంఛించె నామిష ♦ తోడ నామె
రథమునందుంచికొనిపోయి ♦ రమ్మువిడిచి । యమ్మవామునివాల్మీకి ♦ యాశ్రమమున॥ ౪౫

పరశురాముఁడు జనకుని ♦ పనుపుఁజేసి । శత్రుప్రనుడై లెఁదల్లినిఁ ♦ జంపెననుచు
విన్నసౌమిత్రితలఁదాల్చె ♦ నన్నయాజ్ఞ । గురులయానతిశంకింపఁ ♦ గూడదుగద॥ ౪౬

విని నువార్తను బొంగెడు ♦ జనకసుతను । బెదురులేనట్టిగుఱ్ఱాలఁ ♦ బోదలునట్టి
వాగెలనుమంతుఁడనుపుగాఁ ♦ బట్టినట్టి । యరదముననుంచిసౌమిత్రి ♦ యరిగెవెంట॥ ౪౭

చనుచుమార్గానరవ్యాద్ర♦శ్యములఁజూచి । కాంతుఁడెంతయుఁబ్రియుఁడని ♦ కాంతతలఁచెఁ
గల్పవృత్తత్వమునుమాని ♦ కిడ్గపత్రి । వృక్షభానముఁగొనియుంట ♦ నెఱుఁగదయ్యె॥ ౪౮

జుగూహతస్యాఃపథిలక్ష్మణోయత్ । సవ్యేతరేణస్ఫురతాతదక్ష్ణా
ఆఖ్యాతమస్యైగురుభావిదుఃఖ । మత్యంతలుప్తప్రియదర్శనేన॥ ౪౯

సాదుర్నిమిత్తోపగతాద్విషాదాత్ । సద్యఃపరిమ్లానముఖారవిందా
రాజ్ఞఃశివంసావరజస్యభూయా । దిత్యాశశంసేకరణైరబాహ్యైః॥ ౫౦

గురోర్నియోగాద్వనితాంవనాంతే । సాధ్వీంసుమిత్రాతనయోవిహాస్యన్
అవార్యతేవోత్థితవీచిహస్తై । ర్జహ్నోర్దుహిత్రాస్థితయాపురస్తాత్॥ ౫౧

రథాత్సయంత్రానిగృహీతవాహా । త్తాం ।భ్రాతృజాయాం పులినేవతార్య
గంగాం నిషాదాహృతనౌవిశేష । స్తతార సంధామివ సత్యసంధః॥ ౫౨

అథవ్యవస్థాపిత వాక్కథంచిత్ । సౌమిత్రిరంతర్గత బాష్పకంఠః
ఔత్పాతికోమేఘ ఇవాశ్మవర్షం । మహీపతేః శాసనముజ్జగార॥ ౫౩

తతోభిషంగానిల విప్రవిద్ధా । ప్రభ్రశ్యమానా భరణప్రసూనా
స్వమూర్తిలాభ ప్రకృతిం ధరిత్రీం । లతేవ సీతా సహసాజగామ॥ ౫౪

ఇక్ష్వాకువంశప్రభవః కథంత్వాం । త్యజేదకస్మాత్ పతిరార్యవృత్తః
ఇతిక్షితిః సంశయితేవ తస్యై । దదౌప్రవేశం జననీనతావత్॥ ౫౫

సాలుప్త సంజ్ఞాన వివేదదుఃఖం । ప్రత్యాగతాసుః సమతప్యతాంతః
తస్యాః సుమిత్రాత్మజ యత్నలబ్ధో । మోహాదభూత్ కష్టతరః ప్రబోధః॥ ౫౬

నచావదద్భర్తురవర్ణమార్యా । నిరాకరిష్ణోర్వృజినాదృతేపి
ఆత్మానమేవస్థిరదుఃఖభాజం । పునఃపునర్దుష్కృతినం నినింద॥ ౫౭

ఆశ్వాస్యరామావరజఃసతీంతా । మాఖ్యాతవాల్మీకినికేతమార్గః
నిఘ్నస్యమేభర్తృనిదేశరౌక్ష్యం । దేవిక్షమస్వేతిబభూవనమ్రః॥ ౫౮

సీతాసముత్థాప్యజగాదవాక్యం । ప్రీతాస్మితేసౌమ్యచిరాయజీవ
బిడౌజసావిష్ణురివాగ్రజేన । భ్రాత్రాయదిత్థంపరవానసిత్వం॥ ౫౯

శ్వశ్రూజనంసర్వమనుక్రమేణ । విజ్ఞాపయప్రాపితమత్ప్రణామః
ప్రజానిషేకంమయివర్తమానం । సూనోరనుధ్యాయతచేతసేతి॥ ౬౦

వాచ్యస్త్వయామద్వచనాత్సరాజా । వహ్నౌవిశుద్ధామపియత్సమక్షం
మాంలోకవాదశ్రవణాదహాసీః । శ్రుతస్యకింతత్సదృశంకులస్య॥ ౬౧

దారినిమఱంది దెల్పక ♦ దాచియున్న । విభునిప్రియదర్శనంబిక ♦ వీడెననెడు
ముందురాఁబోవుకీడును ♦ మొదలె తెలిపె । నదరిపడికన్న సీతకు ♦ నమలగుణకు॥ ౪౯

దుర్నిమిత్తంబుచేఁగన్న ♦ దుఃఖమునను । వాడియున్నట్టియాననా ♦ బ్జంబుతోడ
సీతప్రార్థించెననుజస ♦ మేతముగను । నృపతిసుఖముగనుండంగ ♦ హృదయమందు॥ ౫౦

అన్నయానతి లక్ష్మణుం♦డడవిలోన । విమలసాధ్వినిజానకి ♦ విడువనున్న
నలనెడుహస్తములనెత్తి ♦ యడ్డుపడెనో । యనఁగఁదోఁచెనుజాహ్నవి♦ యతనిముందు॥

రథ్యములనిల్పసారథి ♦ రథమునుండి । సత్యసంధుఁడు సౌమిత్రి ♦ సైకతమున
పదినెడింపి నిషాదుని ♦ పడవనెక్కి । గంగను బ్రీతిఁజదిర్చిన ♦ గతినిదాఁటె॥ ౫౨

బాష్పరోధంబుచేతను ♦ బల్కుచెడిన । కంఠమునుసద్దుకొని కడుఁ♦గష్టమునను
ఘనశిలాసృష్టి సత్పాత ♦ ఘనముగఁరియ । నట్లువెలిఁబుచ్చెలక్ష్మణుం♦డధిపునాజ్ఞ॥ ౫౩

పరిభవానిలమునఁగొట్టఁ ♦ బడినసీత । రత్నభూషణపుష్పముల్ ♦ రాలుచుండఁ
దనశరీరంపుమాలమై ♦ తనరుచుండు । ధాత్రిపైఁదీఁగెవలెఁ బడెఁ ♦ దత్క్షణంబ॥ ౫౪

పుట్టెనిక్ష్వాకుకులమునఁ ♦ బుణ్యమూర్తి । యేలవిడుచుననిన్ను ని♦ర్హేతుకముగ
ననుమశంకించినట్టులు ♦ జననిధరణి । చేరనీలేదులోనికి ♦ సీతనపుడు॥ ౫౫

మూర్ఛలోఁజింతయామెను ♦ ముట్టలేదు । లేచినంతనె హృదయంబు ♦ నేచఁజొచ్చె
మూర్ఛలోకంటెసౌమిత్రి ♦ తేర్చినపుడె । దుఃఖమెంతయు నధికమై ♦ తోఁచెసతికి॥

ఆర్యురాలామెనిర్దోషి♦యైన తన్నుఁ । దొఱఁగిననుభర్తనెప్పుడు ♦ దూఱలేదు
దుఃఖములకైజనించిన ♦ దుష్టురాల । ననుచుఁ దనుఁదానె నిందించు ♦ కొనును సతము॥

సాధ్వినోదార్చి వాల్మీకి ♦ సదనమునకు । నరుగుమార్గముఁజూపి రా♦మానుజుండు
తల్లి పతియాజ్ఞనేఁ బర♦తంత్రుఁడగుట । కార్యముక్షమింపవేయని ♦ కాళ్లకెరఁగె॥

సీతయాతనినెత్తి యా♦రీతిఁబలికెఁ । బ్రీతనైతిని జిరము జీ♦వింపుమయ్య
జిష్ణునకు విష్ణునట్లు నీ♦జ్యేష్ఠునకును । నీవు పరతంత్రగతినుంట ♦ నిక్కమయ్య॥ ౫౯

అత్తలందఱకెరఁగితి ♦ ననుచుఁదెలిపి । నాదుగర్భాన వారినం♦దనునిచేతఁ
బొదలుచుండెడుబిడ్డకు ♦ ముదములోడఁ । బెంపుమదిఁగోరఁగా విన్న♦వింపుమయ్య॥

నాదుమాటలననుమిట్లు ♦ నాథుకడను । నీయెదుట నగ్నినిల్పనే ♦ నిర్మలనని
యట్టినన్ లోకులనుమాటఁ ♦ బట్టివిడువ । నీకులప్రజ్ఞలకుఁ దగ్గ ♦ నీతియగునె॥ ౬౧

కల్యాణబుద్ధేరథవాతవాయం । నకామచారోమయిశంకనీయః
మమైవజన్మాంతరపాతకానాం । విపాకవిస్ఫూర్జథురప్రసహ్యః॥ ౬౧
ఉపస్థితాంపూర్వమపాస్యలక్ష్మీం । వనంమయాసార్ధమసిప్రపన్నః
తదాస్పదంప్రాప్యతయాతిరోషాత్ । సోఢాస్మినత్వద్భవనేవసంతీ॥ ౬౩
నిశాచరోపప్లుతభర్తృకాణాం । తపస్వినీనాంభవతఃప్రసాదాత్
భూత్వాశరణ్యాశరణార్థమన్యాం । కథంప్రపత్స్యేత్వయిదీప్యమానే॥ ౬౪
కింవాతవాత్యంతవియోగమోఘే । కుర్యాముపేక్షాం హతజీవితేస్మిన్
స్యాద్రక్షణీయంయదిమేనతేజ । స్త్వదీయమంతర్గతమంతరాయః॥ ౬౫
సాహంతపఃసూర్యనివిష్టదృష్టి । రూర్ధ్వంప్రసూతేశ్చరితుంయతిష్యే
భూయోయథామేజననాంతరేపి । త్వమేవభర్తానచవిప్రయోగః॥ ౬౬
నృపస్యవర్ణాశ్రమపాలనంయత్ । సఏవధర్మోమనునాప్రణీతః
నిర్వాసితాప్యేవమతస్త్వయాహం । తపస్విసామాన్య మవేక్షణీయా॥ ౬౭
తథేతితస్యాఃప్రతిగృహ్యవాచం । రామానుజేదృష్టిపథంవ్యతీతే
సాముక్తకంఠంవ్యసనాతిభారా । చ్చక్రందవిగ్నాకురరీవభూయః॥ ౬౮
నృత్యంమయూరాఃకుసుమానివృక్షా । దర్భానుపాత్తాన్విజహుర్హరిణ్యః
తస్యాఃప్రపన్నేసమదుఃఖభావ । మత్యంతమాసీద్రుదితంవనేపి॥ ౬౯
తామభ్యగచ్ఛద్రుదితానుసారీ । కవిఃకుశేధ్మాహరణాయయాతః
నిషాదవిద్ధాండజదర్శనోత్థః । శ్లోకత్వమాపద్యతయస్యశోకః॥ ౭౦
తమశ్రునేత్రావరణంప్రమృజ్య । సీతావిలాపాద్విరతావవందే
తస్యై మునిర్దోహదలింగదర్శీ । దాశ్వాన్సుపుత్రాశిషమిత్యువాచ॥ ౭౧
జానేవిసృష్టాం ప్రణిధానతస్త్వాం । మిథ్యాపవాదక్షుభితేన భర్త్రా
తన్మావ్యథిష్ఠావిషయాంతరస్థం । ప్రాప్తాసి వైదేహి పితుర్నికేతం॥ ౭౨
ఉత్ఖాతలోకత్రయ కంటకేపి । సత్యప్రతిజ్ఞేప్యవికత్థనేపి
త్వాం ప్రత్యకస్మాత్ కలుషప్రవృత్తా । వస్త్యేవ మన్యుర్భరతాగ్రజే మే॥ ౭౩
తవోరుకీర్తిః శ్వశురః సఖా మే । సతాంభవోచ్ఛేదకరః పితా తే
ధురిస్థితాత్వం పతిదేవతానాం । కింతన్నయేనాసి మమానుకంప్యా॥ ౭౪

మేలెయొనరించుబుద్ధితో ♦ మెలఁగునీవు । కోరి యిటుసల్పితని యను♦కొనఁగఁజాల
నాపురాకృతపాపమ్మె ♦ సైఁపరాని । వజ్రపాతమ్మువలెనిట్లు ♦ పరిణమించె॥ ౬౨

నిన్నుఁ బొందిన లక్ష్మిని ♦ మున్నెవదలి । నన్నుఁగూడి వనంబున ♦ చన్నకతన
నతికుపితయామె నీయాల♦యంబునందు । నేను వసియించియుంట స♦హింపదయ్యె॥

దనుజపీడితపతులగు ♦ మునిసతులకు । శరణమొసంగిభద్రదీయ ♦ కరుణచేతఁ
బెరలనేనెట్టులభయంబు ♦ వేఁడఁబోదు । నీవు దేదీప్యమానుఁడై ♦ నెగడుచుండ॥ ౬౪

గత్యముగ నీవు నాకు గ♦ర్భమ్మునందు । నునిచిన సుతేజముద్ధమై ♦ యుండదేని
యీనవికెవిడియుండనే ♦ జీవితంబు । నీకు మోగానవెంతయు ♦ నిష్ఫలంబు॥ ౬౫

ప్రసవమగుడుచు దృష్టిని ♦ రవినిజేర్చి । యెంతయును ఘోరతపమొన♦రింతు నేను
మాఱుజన్మమునను గూడ ♦ మరల నీవె । భర్తయౌనట్టు లెడబాటు ♦ వడకయట్లు॥ ౬౬

వర్ణములయాశ్రమమ్ముల ♦ పాలనంబు । నృపతులకుధర్మమనివిధి♦యించెమనువు
గాన విడనాడిననుగూడఁ ♦ గరుణతోడ । మునులతోఁబాటు నన్నును ♦ మనుపవలయు॥

అనినవిని యామె పలుకుల ♦ కనుమతించి । తొలఁగె సౌమిత్రికంటికి ♦ దూరమగుచుఁ
బట్టరానట్టిశోకాన ♦ భయముగొన్న । కురిసెలెసీతకంఠంబు ♦ దెలిచియేడ్చె॥ ౬౮

వృక్షములు పూలనెమళులు ♦ నృత్యములను । లేడు లాస్యంపుదర్భల ♦ వీడియుండె
నామెతో సమముగదుఃఖ♦మంది యున్న । వనమునందుమరోదన ♦ ధ్వనులునిండె॥ ౬౯

సమిధలనుదర్భలనుగూర్పఁ ♦ జనెడునట్టి । బోయచంపినపక్షికిఁ ♦ బొగులునుడులు
పద్యమైనట్టి వాల్మీకి ♦ ప్రథమసుకవి । వచ్చెనాక్రందనధ్వనిఁ ♦ బట్టియాటకు॥ ౭౦

కుశినికొని కన్నుపేడుపు ♦ నుడిగిసీత । యమ్మహర్షికివందన ♦ మాచరించె
నామె గర్భిణిగానుంట ♦ నతఁడు దెలిసి । కాంచుము సుపుత్రుననుచు దీ♦వించిపలికె॥

కల్లయపవాదమున మది ♦ కలఁగిభర్త । తొలఁగె నినుధ్యానముహిమచే ♦ నెఱిఁగినాఁడ
నడలఁబోకుముపగదేశ ♦ మందునుండు । జనకునిఁజేరితివి నీవు ♦ జనకతనయ॥ ౭౨

అజ్ఞగత్కంటకునిఁబోలి ♦ యంగఁజేసి । పూనిసత్యంబుదంభంబు ♦ మానియున్నఁ
గారణములేక నీయందు ♦ గర్హ్యవృత్తిఁ । జూపుటను నాకు రాముపైఁ ♦ గోపమొదవె॥

సర్వనుతకీర్తిమీమామ ♦ సఖుఁడు నాకు । సజ్జనభవాళిఁదోలఁచు నీ♦జనకుఁడరయ
గరితలందెల్ల నీవగ్ర♦గణ్యురాల । వింక నాడియ నీమీఁద ♦ ప్రేలరాదు॥ ౭౪

తపస్వి సంసర్గవినీత సత్త్వే । తపోవనే వీతభయావసాస్మిన్
ఇతోభవిష్యత్య నఘప్రసూతే । రపత్యసంస్కారమయోవిధిస్తే॥ ౭౫

అశూన్యతీరాం మునిసన్నివేశై । స్తమోపహంత్రీం తమసాంవిగాహ్య
తత్సైకతోత్సంగ బలిక్రియాభిః । సంపత్స్యతే తే మనసః ప్రసాదః॥ ౭౬

పుష్పం ఫలం చార్తవమాహరంత్యో । బీజంచ బాలేయమకృష్టరోహి
వినోదయిష్యంతి నవాభిషంగా । ముదారవాచో మునికన్యకాస్త్వాం॥ ౭౭

పయోఘటైరాశ్రమబాలవృక్షాన్ । సంవర్ధయంతీ స్వబలానురూపైః
అసంశయం ప్రాక్తనయోపపత్తేః । స్తనంధయప్రీతి మవాప్స్యసిత్వం॥ ౭౮

అనుగ్రహప్రత్యభినందినీంతాం । వాల్మీకిరాదాయ దయార్ద్రచేతాః
సాయంమృగాధ్యాసితవేదిపార్శ్వం । స్వమాశ్రమం శాంతమృగం నినాయ॥ ౭౯

తామర్పయామాసచశోకదీనాం । తదాగమ ప్రీతిషు తాపసీషు
నిర్విష్టసారాం పితృభిర్హిమాంశో । రంత్యాంకలాందర్శ ఇవౌషధీషు॥

తా ఇంగుదీస్నేహకృతప్రదీప । మాస్తీర్ణ మేధ్యాజిన తల్పమంతః
తస్యైసపర్యానుపదం దినాంతే । నివాసహేతోరుటజం వితేరుః॥ ౮౧

తత్రాభిషేకప్రయతావసంతీ । ప్రయుక్తపూజా విధినాతిథిభ్యః
వన్యేనసా వల్కలినీశరీరం । పత్యుః ప్రజాసంతతయే బభార॥ ౮౨

అపిప్రభుః సానుశయోధునాస్యా । దిత్యుత్సుకః శక్రజితోపిహంతా
శశంసపీతా పరివేదనాంత । మనుష్ఠితం శాసనమగ్రజాయ॥ ౮౩

బభూవరామః సహసాసబాష్ప । స్తుషారవర్షీవ సహస్యచంద్రః
కౌలీనభీతేన గృహాన్నిరస్తా । నతేనవైదేహ సుతామనస్తః॥ ౮౪

నిగృహ్యశోకం స్వయమేవధీమాన్ । వర్ణాశ్రమావేక్షణ జాగరూకః
సభ్రాతృసాధారణభోగమృద్ధం । రాజ్యం రజోరిక్తమనాః శశాస॥ ౮౫

తామేకభార్యాం పరివాదభీరోః । సాధ్వీమపిత్యక్తవతో నృపస్య
వక్షస్య సంఘట్టసుఖం వసంతీ । రేజేసపత్నీరహితేవలక్ష్మీః॥ ౮౬

సీతాంహిత్వా దశముఖరిపుర్నోపయేమేయదన్యాం
తస్యాఏవప్రతికృతిసఖో యత్క్రతూనాజహార

మునులసంగతిమాలిమి ♦ గనెమ్మగాళి । భయమెడలియుండు మీతపో♦వనమునందు
సుఖముగా నీవు ప్రసవింప ♦ శుభములొసఁగు । జాతకర్మాదివిధులిట ♦ జరగఁగలవు॥

తాపసకుటీరపూర్ణమౌ ♦ తటులుగల్గి । తమముఁబోఁగొట్టుతమసను ♦ దానమాడి
దేవతలపూజ నినుకపైఁ ♦ దీర్పనిచట । హర్షమున నీదుసుస్వాంత ♦ మలరఁగలదు॥ ౬౬

క్రొత్తదుఃఖంబుచేతను ♦ గుందునీకుఁ । దతినిగల్గెడుఫలపుష్ప♦తతులఁగూర్చి
యవియెబండెడుధాన్యమ్ము ♦ లర్చకొసఁగి । మునినుతలుమాట నేర్పరుల్ ♦ ముదమునింత్రు॥

బలముకొలఁదిపయోఘట ♦ ములనుబ్రీతి । నాశ్రమపుబాలవృక్షమ్ము ♦ లరయుకతన
శిశువుగాంచుటకునుమున్నె ♦ శిశువుప్రేమ । ననుభవింతువు నిస్సంశ♦యముగనను॥

మానివాల్మీకికరుణార్ద్ర ♦ మానసుండు । తనదయనుతింముసీతను ♦ గొనుమనరిగె
శాంతమృగమయి వేదిపా♦ర్శ్వమున సంజఁ । దనరుజింకలుగల తన ♦ వనమునను॥ ౬౯

శోకదీనను మునియామె ♦ రాకకలరు । నచటి తాపసవనితల ♦ కప్పగించెఁ
బితరులానంగ మిగిలిన ♦ విధునికళను । గడకునోషధులకుపర్వ ♦ యిడెడునట్లు॥ ౭౦

అర్హసత్కృతి గాంచిన ♦ యామెకంతఁ । బడకకై వేయఁబడినట్టి ♦ పావనంపుఁ
జర్మమింగుదీతైలంపుఁ ♦ జారుదీప । మెసఁగెను కుటీరమీఁబడె ♦ నివసింప॥ ౭౧

జలకమొనరించి నారచీ ♦ రెలనుగట్టి । యతిథులను సత్కరించుచు ♦ నర్హాగ్నులఁ
దనువుఁబోషించుకొనుచుండె ♦ వనఫలముల । నచటఁ బతి సంతువర్ధిల్ల ♦ నానుశీల॥ ౭౨

ఇంద్రజిద్ధంతలక్ష్మణుం♦డిప్పుడైన । నన్నచిత్తముకరఁగుఁనం ♦ చనెడునాశ
సీతపరివేదనము తుదిఁ ♦ జేసి తెల్పె । నాతనికినాజ్ఞఁజెల్లించి ♦ నట్టివిధము॥ ౭౩

మననుచేఁగాక యపవాద ♦ మునకు వెఱచి । రామనెడఁబాసెఁగావున ♦ రాముఁడపుడు
తొఱఁగెబాష్పంబులను గన్ను ♦ దోయినుండి । మంచు శశిపుష్యమందు వ♦ర్షించునట్లు॥

అపరిమత్తతసకల వ♦ర్ణాశ్రమముల । నరయుధీమంతుఁడు రజంబు ♦ పొరయకుండు
మనముతో శోకమునణఁచి ♦ ఘనసమృద్ధ । మనుజసామాన్యభోగ్యరా ♦ జ్యంబునేలె॥

లోకనిందకు భయపడి ♦ యేకపత్ని । సాధ్వినెడఁబాసియున్నట్టి ♦ స్వామిదైన
వక్షమున సౌఖ్యముగను స♦పత్నిలేని । దానివలె లక్ష్మికాంతితోఁ ♦ దనరుచుండె॥ ౭౬

ఉత్సాహము॥ సీతఁబాసి మాఱుపెండ్లి ♦ చేసికొనక రాముఁడా
సీతిప్రతిమతో నెక్రతువుఁ ♦ జేసెననెడువార్త నా

చతుర్దశః సర్గః.

వృత్తాం తేనశ్రవణ విషయప్రాపిణా తేనభర్తుః
సాదుర్వారంకథమపి పరిత్యాగదుఃఖం విషేహే॥ ౮౭

గద్య.

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతౌ సీతాపరి
త్యాగో నామ చతుర్దశఃసర్గః

సీతవిన్న నావియోగ ♦ చింత యెంతకష్టమా
రీతినోర్వఁగల్గెనో యి ♦ టింగితెల్పశక్యమే॥

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వర కరుణాఫలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు సీతాపరిత్యాగమను చతుర్దశా
శ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

పంచదశః సర్గః

కృతసీతాపరిత్యాగః । సరత్నాకరమేఖలాం
బుభుజే పృథివీపాలః । పృథివీమేవకేవలాం॥ ౧

లవణేన విలుప్తేజ్యా । స్తామిస్రేణ తమభ్యయుః
మునయో యమునాభాజః । శరణ్యం శరణార్థినః॥ ౨

అవేక్ష్యరామంతేతస్మిన్ । నప్రజహ్రుః స్వతేజసా
త్రాణాభావేహిశాపాస్త్రాః । కుర్వంతి తపసోవ్యయం॥ ౩

ప్రతిశుశ్రావకాకుత్స్థ । స్తేభ్యో విఘ్నప్రతిక్రియాం
ధర్మసంరక్షణార్థైవ । ప్రవృత్తిర్భువిశార్ఙ్గిణః॥ ౪

తేరామాయ వధోపాయ । మాచఖ్యుర్విబుధద్విషః
దుర్జయోలవణః శూలీ । విశూలః ప్రార్థ్యతామితి॥ ౫

ఆదిదేశాథ శత్రుఘ్నం । తేషాం క్షేమాయ రాఘవః
కరిష్యన్నివనామాస్య । యథార్థమరి నిగ్రహాత్॥ ౬

యః కశ్చనరఘూణాంహి । పరమేకః పరంతపః
అపవాద ఇవోత్సర్గం । వ్యావర్తయితుమీశ్వరః॥ ౭

అగ్రజేనప్రయుక్తాశీ । స్తతోదాశరథీరథీ
యయౌవనస్థలీః పశ్యన్ । పుష్పితాః సురభీరభీః॥ ౮

రామాదేశాదనుగతా । సేనాతస్యార్థసిద్ధయే
పశ్చాదధ్యయనార్థస్య । ధాతోరధిరివాభవత్॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

పంచదశాశ్వాసము.

గీతములు.

విమలచరితనుసీతను ♦ వీడియట్లు । రామభూపతిరత్నాక♦రం బెతనకు
నొప్పుమొలనూలుగాఁ గ్రాలు ♦ చుండునట్టి । యవనిమాత్రమె కేవల ♦ మనుభవించె॥ ౧

లవణదనుజుఁడు చెఱుచఁగా ♦ సవనములను । యమునదరియొడ్డునవసియించు ♦ నట్టిమునులు
రాముఁడర్థులపాలి శ♦రణ్యమంచు । వచ్చి యాతని శరణంబు ♦ సొచ్చిరపుడు॥ ౨

రక్షకుండంచువారలు ♦ రామునెఱిఁగి । తమ తపశ్శక్తిచే దైత్యుఁ ♦ దఱుఁగలేదు
శాపమొ శరమ్ముగాఁగల ♦ సాధులెపుడు । ప్రాపులేకున్నఁగద తపో ♦ వ్యయమొనర్తురు॥ ౩

అక్కకుత్స్థకులోద్భవుఁ ♦ డైన తాఁడు । వారివెతను విఘ్నమని ప్రతి ♦ వచనమిచ్చె
శార్ఙ్గమును దాల్చి పాల్చెడు ♦ స్వామియగయ । ధర్మమును గాచుటకెగద ♦ ధరకుడిగెను॥ ౪

అనురారినధోపాయ ♦ మమ్మహర్షు । లిట్లు దెల్పిరి రామ మ♦హీంద్రునకును
గెలఁతులముగొనవాని ♦ గెలువఁగాదు । గానఁ గవియంగవలె నది♦లేనియపుడె॥ ౫

మునితతికి సేమమును గూర్చ ♦ పనికిగాను । బనిచె శత్రుఘ్ను రాఘవుం♦డనఘుఁడంత
నరినిజంపుటవలన సా♦యనుజు పేరు । సార్థకముచేయనెంచెనో ♦ యనెడునట్లు॥ ౬

అమలమైనట్టి గఘుకుల ♦ మందుఁబుట్టి తనరు నొక్కొక్కఁడును బరం♦తపుఁడుగాన
విధపిశేషంబుసామాన్య ♦ విధినిబోలెఁ । బరునిబాధింపశక్తుఁడై ♦ పరఁగుచుండు॥ ౭

అన్నదీవెననంది ప్ర♦సన్నమతిని । స్యందనమునెక్కి దశరథ ♦ నందనుండు
పూతగంధంబులీనెడు ♦ పుష్పతరుల । నలరువనమును జూచుచు ♦ నరిగెముందు॥ ౮

అధ్యయనమర్థమిచ్చెడు ♦ నట్టిధాతు । వునకు నధియను నుపసర్గ ♦ వోలెనయ్యె
వెన్కరాముని యాజ్ఞను ♦ వెడలివచ్చు । సేన శత్రుఘ్ననకు నర్థ♦సిద్ధియందు॥ ౯

ఆదిష్టవర్త్మా మునిభిః । సగచ్ఛంస్తపతాం వరః
విరరాజరథప్రష్ఠై । ర్వాలఖిల్యైరివాంశుమాన్॥ ౧౦

తస్యమార్గవశాదేకా । బభూవవసతి ర్యతః
రథస్వనోత్కంఠ మృగే । వాల్మీకీయేతపోవనే॥ ౧౧

తమృషిః పూజయామాస । కుమారం క్లాంతవాహనం
తపః ప్రభావ సిద్ధాభి । ర్విశేషప్రతిపత్తిభిః॥ ౧౨

తస్యామేవాస్యయామిన్యా । మంతర్వత్నీ ప్రజావతీ
సుతావసూత సంపన్నౌ । కోశదండా వివక్షితిః॥ ౧౩

సంతానశ్రవణాద్భ్రాతుః । సౌమిత్రిః సౌమనస్యవాన్
ప్రాంజలిర్మని మామంత్ర్య । ప్రాతర్యుక్తరథోయయౌ॥ ౧౪

సచప్రాపమధూపఘ్నం । కుంభీనస్యాశ్చకుక్షిజః
వనాత్కర మివాదాయ । సత్త్వరాశి ముపస్థితః॥ ౧౫

ధూమధూమ్రో వసాగంధీ । జ్వాలాబభ్రుశిరోరుహః
క్రవ్యాద్గణపరీవార । శ్చితాగ్నిరివ జంగమః॥ ౧౬

అపశూలం తమాసాద్య । లవణంలక్ష్మణానుజః
రురోధ సంముఖీనోహి । జయోరంధ్ర ప్రహారిణాం॥ ౧౭

నాతిపర్యాప్తమాలక్ష్య । మత్కుక్షేరద్యభోజనం
దిష్ట్యాత్వమసిమేధాత్రా । భీతేనేవోపపాదితః॥ ౧౮

ఇతిసంతర్జ్య శత్రుఘ్నం । రాక్షసస్తజ్జిఘాంసయా
ప్రాంశుముత్పాటయామాస । ముస్తాస్తంబ మివద్రుమం॥ ౧౯

సౌమిత్రేర్నిశితై ర్బాణై । రంతరాశకలీకృతః
గాత్రం పుష్పరజః ప్రాప । నశాఖీనైరృతేరితః॥ ౨౦

వినాశాత్తస్య వృక్షస్య । రక్షస్తస్మైమహోపలం
ప్రజిఘాయకృతాంతస్య । ముష్టిం పృథగివస్థితం॥ ౨౧

ఐంద్రమస్త్రముపాదాయ । శత్రుఘ్నేన సతాడితః
సికతాత్వాదపిపరాం । పేదే పరమాణుతాం॥ ౨౨

ముందు వాలఖిల్యులు ♦ పోవుచుండ । వెనుక రథమునవెల్గు వే♦వెలుఁగుకరణి
మునులుమార్గంబు మాపఁగా♦ వెనుకఁజనెడు । ఘనమతేజుండు శత్రుఘ్నుఁ♦డెసఁగుచుండె॥

తరలిపోవుచుఁబోవుచు ♦ దారియందు । నగవమునఁగల్గుఁదపమున ♦ కట్టులెత్తి
గనెడుమృగముల వాల్మీకి♦వనముఁగాంచి । యచట నొకరాత్రి గడపె రా♦మానుజుండు॥

అలసినట్టిహరుల్ గల ♦ యక్కుమారు । నమ్మహామునియెంతయు ♦ నాదరించెఁ
దనతపోమహిమంబునఁ ♦ దనరినట్టి । సకలసామగ్రితో నుప♦చారమొప్పఁగ॥ ౧౨

గర్భిణిగనున్న యగ్రజు ♦ కాంతసీత । కాంచెనారాత్రియే యటఁ ♦ గవలసుతుల
ననిసర్వవిఘ్నంబుల ♦ నలఁగినట్టి । సైన్యకోశమ్ములకు గాంచు ♦ చందమునను॥ ౧౩

అన్నకబ్బెను సంతాన ♦ మనెడువార్త । నాలకించిన సౌమిత్రి ♦ హర్షమొంది
ప్రాంజలిఘటించి మునికిఁ బ్ర♦భాతమందుఁ । బడసి యనుమతి రథమెక్కి ♦ పట్టెఁబథము॥

అమ్మధూపఘ్నముననుజేర ♦ నచటనుండెఁ । దనుజ కుంభీనసకుఁబుట్టి ♦ తనయుఁడొకఁడు
అడవియందుండి కొన్నట్టి ♦ యరియనంగ । నొప్పుమృగములతోఁగూడి ♦ యున్నవాఁడు॥

కొవ్వుఁకంపును బొగనల్పుఁ♦ గొన్నయొడలు । నెత్తుగామంటలనుబోలి ♦ యెగయుకురులుఁ
గలిగిపలలాశనులుమట్టు ♦ బలిసియుండ । నసురదోఁచెను దిరుగుచుఁ ♦ తాగ్ని వోలె॥

కేలశూలంబులేని యా♦కీలెఱింగి । యడరి లవణునిపై లక్ష్మ♦ణానుజుండు
కాంచి మర్మంబు వైరిపైఁ♦గవియువారు । జయము గాంతురుగాదె యీ♦జగతియందు॥

నేఁడు నాయొద్దనుండెడు ♦ కూడు నాకుఁ । బొట్టనిండుటకై సరి♦పోమిగాంచి
భయపడినయట్లు నాభాగ్య ♦ వశమునాలన । బాగుగానిన్నుఁగూర్చెఁబో ♦ బ్రహ్మయిచట॥

అనుచు జడిపించి శత్రుఘ్ను♦ననుగయపుడు । కొట్టఁగాఁగోరి పొడవుగా ♦ చెట్టునొకటి
యూపఁజేరికెనువేళ్లతోఁ ♦ గూడరాఁగఁ । దుంగఁజెకలించునట్లు లఁ♦త్రుంగశత్రి॥ ౧౯

దాని నడుమనె యానుమి ♦ త్రాసుతుండు । కఱకుటమ్ముననుక్కలు ♦ గాఁగఁగొట్టి
దనుజుఁ డడరుచు వైచిన ♦ తరువుగాక । దానిసుమరజమే రాలఁ ♦ దనువుపైఁబడ॥

వృక్షమగ్గతి నశియింప ♦ రాక్షసుండు । యముని హస్తమునుండి వే ♦ వైచినట్టి
పిడికిలిని బోలుచుండెడు ♦ పెద్దశిలను । బట్టి చేతను శత్రుఘ్ను ♦ పయికివిసరె॥ ౨౧

తటిని సౌమిత్రి వాసవా ♦ స్త్రమునుదీసి । నూటిగాఁగొట్టె నాశిలఁ ♦ జూడఁజూడ
నినుకకంటెను సూక్ష్మమై ♦ యొసఁగుచుండు । చిన్నపరమాణువుల గతిఁ ♦ జెందునట్లు॥

తముపాద్రవ దుద్యమ్య । దక్షిణం దోర్నిశాచరః
ఏకతాల ఇవోత్పాత । పవనప్రేరితో గిరిః॥ ౨౩

కార్ష్ణేన పత్త్రిణా శత్రుః । సభిన్నహృదయః పతన్
ఆనినాయ భువః కంపం । జహారాశ్రమవాసినాం॥ ౨౪

వయసాం పంక్తయః పేతు । ర్హతస్యోపరి విద్విషః
తత్ప్రతిద్వంద్వినో మూర్ధ్ని । దివ్యాః కుసుమవృష్టయః॥ ౨౫

సహత్వా లవణం వీర । స్తదా మేనే మహౌజసం
భ్రాతుః సోదర్యమాత్మాన । మింద్రజిద్వధశోభినః॥ ౨౬

తస్య సంస్తూయమానస్య । చరితార్థై స్తపస్విభిః
శుశుభే విక్రమోదగ్రం వ్రీడయావనతం శిరః॥ ౨౭

ఉపకూలం సకాలింద్యాః । పురీం పౌరుషభూషణః
నిర్మమే నిర్మమోర్థేషు । మథురాం మధురాకృతిః॥ ౨౮

యా సౌరాజ్య ప్రకాశాభి । ర్బభౌ పౌరవిభూతిభిః
స్వర్గాభిష్యందవమనం । కృత్వేవోపనివేశితా॥ ౨౯

తత్ర సౌధగతః పశ్యన్ । యమునాం చక్రవాకినీం
హేమభక్తిమతీం భూమేః । ప్రవేణీమివ పిప్రియే॥ 30

సఖా దశరథస్యాపి । జనకస్య చ మంత్రకృత్
సంచస్కారోభయప్రీత్యా । మైథిలేయౌ యథావిధి॥ 3౧

సతౌ కుశలవోన్మృష్ట । గర్భక్లేదౌ తదాఖ్యయా
కవిః కుశలవావేవ । చకార కిల నామతః॥ 3౨

సాంగం చ వేద మధ్యాప్య । కించిదుత్క్రాంతశైశవౌ
స్వకృతిం గాపయామాస । కవిప్రథమపద్ధతిం॥ 33

రామస్య మధురం వృత్తం । గాయంతౌ మాతురగ్రతః
తద్వియోగవ్యథాం కించి । చ్ఛిథిలీచక్రతుః సుతౌ॥ 3౪

ఇతరేపి రఘోర్వంశ్యా । స్త్రయస్త్రేతాగ్ని తేజసః
తద్యోగాత్పతివత్నీషు । పత్నీష్వాసన్ ద్విసూనవః॥ 3౫

తాళవృక్షమ్ము దొక్కఁజే ♦ తనరుచుండు । శిఖరియుత్పాతవాతమ్ము ♦ చేతఁగదలి
పఱచు కైవడి శత్రుఘ్ను ♦ పైకిఁబఱచె । వడిగ దనుజుఁడు దక్షిణ ♦ పాణినెత్తి॥ ౨౩

వైష్ణవాస్త్రంబుచేతను ♦ వక్షమగలి । వైరియైనట్టి లవణుఁడు ♦ పడియెఁబడిన
వసుధకంపించె నాశ్రమ ♦ వాసతతికి । నంతతోఁ గంపమంతయు ♦ నంతరించె॥ ౨౪

అట్లు హతుఁడైన యట్టియా ♦ యసురమీఁదఁ । బక్షిగణములు పైఁబయి ♦ వచ్చినెఱసె
నద్దనుజవైరి శిరముపై ♦ నమరతతుల । విరుల వానలు పైఁ బయి ♦ విరివిఁగురిసె॥ ౨౫

త్రుంచి లవణుని నిట్లు శ ♦ త్రుఘ్నుఁ డెంచె । నిందజిద్వధశోభచే ♦ నెసఁగుచుండు
భ్రాతయగు లక్ష్మణునకుఁ బ్ర ♦ భావనిధికిఁ । దాను సోదరుఁడౌట తథ్యంబటంచు॥

ఎంతయుఁ గృతార్థుఁ డైనట్టి ♦ ఋషులచేత । వినుతిగాంచుచు నుండెడు ♦ విమలయశుఁడు
విక్రమముచేత నెత్తియు ♦ వ్రీడచేత । వంచిన శిరంబుచేఁ జాల ♦ వఱలుచుండె॥ ౨౭

విషయముల నిస్పృహుండును ♦ వీరమణియు । సుందరుండైన లక్ష్మణ ♦ సోదరుండు
చారు యమునాతరంగిణీ ♦ తీరమందుఁ । బ్రీతినిర్మించె మధురాపు ♦ రీమతల్లి॥ ౨౮

అతనిసుఖరాజ్య మహిమచే ♦ నచటి ప్రజలు । గన్నవై భవములఁ బురి ♦ గ్రాలుచుండె
స్వర్గమునఁ జోటు లేమి దే ♦ వతలువచ్చి । వలసగొనినట్టి సుందర ♦ నిలయమనఁగ॥ ౨౯

అచట సౌమిత్రి సౌఖ్యాగ్ర ♦ మందునుండి । కనక భూషలనొప్పు భూ ♦ వనితజడయు
యనఁగఁ గోకాళిఁ దనరెడు ♦ యమునఁగాంచి । యెంతయును సంతసిల్లెను ♦ స్వాంతమందు॥

జనక దశరథ నృపులకు ♦ సఖుఁడు మఱియు । మంత్రవేత్తయు నై యొప్పు ♦ మౌనిరత్న
మిరువురకు సీతనుతులకు ♦ నెలమితోడ । జాతకర్మాదు లొనరించె ♦ శాస్త్రవిధిని॥ ౩౧

కుశలవమ్ముల చేతను ♦ గుశలముగను । గర్భమందలి క్లేదంబు ♦ గడపఁబడుట
నాదికవియైన వాల్మీకి ♦ వార్ష మునను । గుశలవాఖ్యల నొసఁగె నా ♦ శిశువులకును॥ ౩౨

శైశవము కొంతకడచిన ♦ సాంగముగను । వేదమును నేర్పి కవితను ♦ నాదియగుచు
వఱలు స్వకృతిని వారిచేఁ ♦ బాడఁజేసె । లోకపూజితుఁడైనవా ♦ ల్మీకిమౌని॥ ౩౩

రమ్యమైనట్టి శ్రీరఘు ♦ రామచరిత । మాతమందటఁ బాడుచుఁ ♦ బ్రీతితోడఁ
దనరయులైనట్టి కుశలవుల్ ♦ తద్వియోగ । చింతఁబాపుచునుండిరి ♦ కొంతవఱకు॥ ౩౪

ధరణిఁ దేశ్రితాగ్ని తేజులై ♦ తనరువారు తమ్ముముప్వురు రఘుకులుల్ ♦ తమ్ముఁగూడి
ధన్యలైనట్టి సతులలోఁ ♦ దలకు నిర్వు । రేసి పుత్రులఁ బడసిరి ♦ వాసిమీఱ॥ ౩౫

శత్రుఘాతిని శత్రుఘ్నః । సుబాహౌచ బహుశ్రుతే
మధురావిదిశే సూన్వో । ర్నిదధే పూర్వజోత్సుకః॥ ౩౬

భూయస్తపోవ్యయోమాభూ । ద్వాల్మీకే రితిసోత్యగాత్
మైథిలీతనయోద్గీత । నిఃస్పందమృగమాశ్రమం॥ ౩౭

వశీవివేశచాయోధ్యాం । రథ్యాసంస్కారశోభినీం
లవణస్యవధాత్పౌరై । రీక్షితోత్యంత గౌరవం॥ ౩౮

సదదర్శసభామధ్యే । సభాసద్భిరుపస్థితం
రామంసీతాపరిత్యాగా । దసామాన్యపతిం భువః॥ ౩౯

తమభ్యనందత్ప్రణతం । లవణాంతకమగ్రజః
కాలనేమివధాత్ప్రీత । స్తురాషాడివశార్ఙ్గిణం॥ ౪౦

సపృష్టః సర్వతోవార్త । మాఖ్యద్రాజ్ఞేన సంతతిం
ప్రత్యర్పయిష్యతః కాలే । కవేరాద్యస్య శాసనాత్॥ ౪౧

అథజానపదోవిప్రః । శిశుమప్రాప్తయౌవనం
అవతార్యాంక శయ్యాస్థం । ద్వారిచక్రందభూపతేః॥ ౪౨

శోచనీయాసివసుధే । యాత్వం దశరథాచ్చ్యుతా
రామహస్త మనుప్రాప్య । కష్టాత్కష్టతరంగతా॥ ౪౩

శ్రుత్వాతస్యశుచోహేతుం । గోప్తాజిహ్రాయ రాఘవః
నహ్యకాలభవోమృత్యు । రిక్ష్వాకుపదమస్పృశత్॥ ౪౪

సముహూర్తం సహస్వేతి । ద్విజమాశ్వాస్యదుఃఖితం
యానం సస్మారకౌబేరం । వైవస్వతజిగీషయా॥ ౪౫

ఆత్తశస్త్రస్తదధ్యాస్య । ప్రస్థితః సరఘూద్వహః
ఉచ్చచార పురస్తస్య । గూఢరూపా సరస్వతీ॥ ౪౬

రాజన్ప్రజాసుతేకశ్చి । దపచారః ప్రవర్తతే
తమన్విష్యప్రశమయే । ర్భవితాసి తతః కృతీ॥ ౪౭

ఇత్యాప్తవచనాద్రామో । వినేష్యన్వర్ణవిక్రియాం
దిశః పపాతపత్రేణ । వేగనిష్కంపకేతునా॥ ౪౮

అన్నఁ గనువేడ్క శత్రుఘ్నుఁ♦డాత్మజులను । బండితులు నొచుఁ దనరెడు♦వారియంద
శత్రుఘాతిని మధుర రా♦జ్యమున నునిచి । విదిశకును బాహువును నిల్పె♦విభునిఁ గాఁగ॥

సీతపుత్త్రులు పాడెడు ♦ గీతములను । గదలమెదలక వినుచు మృ ♦ గంబులుండు
నమల వాల్మీకి యాశ్రమం ♦ బంటిచనిరొ । మునితపం బింక వెచ్చింపఁ ♦ జనదటంచు॥

వివిధసంస్కారశోభిత ♦ వీథులమరు । నయ్యయోధ్యజితేంద్రియుం ♦ డైనయతఁడు
లవణుఁజంపిన తన్నగ ♦ రవముతోడఁ । బౌరులీక్షింపఁజొచ్చె వై♦భవమువిూఱ॥

సీత నడబాసియుండుట ♦ చేత భువికిఁ । దానె కేవలభర్త్రయై ♦ తనరువానిఁ
గొల్చుచుండ సభాసదుల్ ♦ గొల్వసదుమఁ । జెలఁగుచుండెడు రాము నీ♦క్షించె నతఁ॥

దనుజు లవణునిఁ జంపిన ♦ యనుజుఁడెరఁగ । నతనిఁ గొనియాడె రాఘవుం♦డగ్రజుండు
కాలనేమి వధక్ దాను ♦ గన్నప్రీతి । విష్ణువును వజ్రి కొనియాడు ♦ విధము దోఁప॥ ౪౦

క్షితిపుఁ డడిగిన సర్వంబు ♦ సేమమంచు । వినిచి యాతనితనయుల ♦ విషయమేమి
చెప్పకుండెను దటివారి ♦ నొప్పఁజెప్ప । నాదికవి పల్కియుంట రా ♦ మానుజుండు॥

అంత గ్రామనివాసి బ్రా ♦ హ్మణుఁడొకండు । బాల్యమందె గతించిన ♦ బాలుఁదెచ్చి
కొని ద్వారమ్మునను డించి ♦ దీనుఁడగుచు । నంకమందుంచికొని యిట్టు ♦ లడలఁజొచ్చె॥

వసుమతీ నీకు నెంతటి ♦ వంతగలిగె । దశరథనృపేంద్రు విమలహ♦స్తములవీడి
రాముకరములఁ బడినీవు ♦ సేమముడిగి । చెప్పరానట్టి కష్టాలఁ ♦ జిక్కితకట॥ ౪౩

విమలు లిక్ష్వాకులు లేలు ♦ విపులభూమి । పడయ దెన్నఁడు నపమృత్యు ♦ భయము గానఁ
జింతకారణమాలించి ♦ సిగ్గుపడిరొ । రక్షకుండైనయట్టి యా♦రాఘవుండు॥ ౪౪

ఒక్క క్షణమోర్చుకొమ్మని ♦ వెక్కియేడ్చు । విప్రునోదార్చి యమునిపై ♦ వెడలనెంచి
తలఁచె మదిలోన రాముఁ డు♦దారచరితుఁ । డవ్వ కుబేరుని పుష్పక ♦ యానమపుడు॥ ౪౫

ఘనిశస్త్రాస్త్రములనెక్కి ♦ పుష్పకంబు । రఘుకులోద్వహుఁడైనట్టి ♦ రామనృపతి
వెడలిపోవంగ నెదుటను ♦ వింతగదురఁ । బల్కె బిగ్గఱ నశరీర ♦ వాణియిట్లు॥ ౪౬

రాజచంద్రమవినుము నీ♦ప్రజలయందుఁ । గలిగె నపచారమంతటఁ ♦ గలయవెదకి
దానిఁగని పెట్టి పోఁగొట్టి ♦ తేని నీవు । కార్యసాఫల్యమును బొంది ♦ క్రాలఁగలవు॥ ౪౭

అట్లు వినఁబడ్డ యాప్తవా♦క్యమును నమ్మి । జానకీపతి వర్ణాప♦చారమరయ
దిక్కులెల్ల విమానంబు ♦ నెక్కి తిరిగె । జవముచేత ధ్వజమ్ము ని♦శ్చలతఁ దాల్ప॥ ౪౮

అథ ధూమాభితామ్రాక్షం । వృక్షశాఖావలంబినం
దదర్శకంచిదైక్ష్వాక । స్తపస్యంతమధోముఖం॥ ౪౯

పృష్టనామాన్వయోరాజ్ఞా । సకిలాచష్టధూమపః
ఆత్మానం శంబుకం నామ । శూద్రంసురపదార్థినం॥ ౫౦

తపస్యనధికారిత్వాత్ । ప్రజానాం తమఘావహం
శీర్షచ్ఛేద్యం పరిచ్ఛిద్య । నియంతా శస్త్రమాదదే॥ ౫౧

సతద్వక్త్రం హిమక్లిష్ట । కింజల్కమివపంకజం
జ్యోతిష్కణాహతశ్మశ్రు । కంఠనాళాదపాతయత్॥ ౫౨

కృతదండః స్వయంరాజ్ఞా । లేభేశూద్రః సతాంగతిం
తపసాదుశ్చరేణాపి । నస్వమార్గవిలంఘినా॥ ౫౩

రఘునాథోప్యగస్త్యేన । మార్గసందర్శితాత్మనా
మహౌజసాసంయుయుజే । శరత్కాల ఇవేందునా॥ ౫౪

కుంభయోనిరలంకారం । తస్మై దివ్యపరిగ్రహం
దదౌదత్తంసముద్రేణ । పీతేనేవాత్మనిష్క్రయం॥ ౫౫

తందధన్మైథిలీకంఠ । నిర్వ్యాపారేణబాహునా
పశ్చాన్నివవృతేరామః । ప్రాక్పరాసుర్ద్విజాత్మజః॥ ౫౬

తస్యపూర్వోదితాంనిందాం । ద్విజఃపుత్రసమాగతః
స్తుత్యానివర్తయామాస । త్రాతుర్వైవస్వతాదపి॥ ౫౭

తమధ్వరాయముక్తాశ్వం । రక్షఃకపినరేశ్వరాః
మేఘాఃసస్యమివాంభోభి । రభ్యవర్షన్నుపాయనైః॥ ౫౮

దిగ్భ్యోనిమంత్రితాశ్చైన । మభిజగ్ముర్మహర్షయః
నభౌమాన్యేవధిష్ణ్యాని । హిత్వాజ్యోతిర్మయాన్యపి॥ ౫౯

ఉపశల్యనివిష్టైస్తై । శ్చతుర్ద్వారముఖీబభౌ
అయోధ్యా సృష్టలోకేవ । సద్యఃపైతామహీతనుః॥ ౬౦

శ్లాఘ్యస్త్యాగోపివైదేహ్యాః । పత్యుఃప్రాగ్వంశవాసినః
అనన్యజానేస్సైవాసీ । ద్యస్మాజ్జాయా హిరణ్మయీ॥ ౬౧

పొగకుఁ గందోయి యెఱ్ఱనై ♦ పొదలుచుండఁ । దపసి తలక్రిందుగా నొక ♦ తరువుశాఖ
వ్రేలుచుండుట వీక్షించె ♦ వీరవరుఁడు । పావనేక్ష్వాకుకుల నభో ♦ భాస్కరుండు॥

నామకులముల నడిగిన ♦ రామునకును । బోగ నూర్చుచు యోగి యి ♦ ట్లుగ్గడించె
శూద్రుఁడను శంబుకాఖ్యుఁడ ♦ సురపదమ్ముఁ । బ్రీతితోఁ గోరి తపమాచ ♦ రించువాఁడ॥

తపమున కనర్హుఁడును మఱి ♦ ధరణిప్రజకు । దుఃఖకారణుఁడౌట శూ ♦ ద్రుండు వీఁడు
దలనఱకి వేయఁబడుటకుఁ ♦ దగు నటంచు । రాజు రాముఁడు చేత శ ♦ స్త్రంబు దాల్చె॥

మిడుఁగురులచేత మ్రింగిన ♦ మీసలుంట । మంచుచేఁ గేసరాలు న ♦ శించినట్టి
పంకజము బోలుచుండెడు ♦ వాని తలను । జెండెఁ దత్కంఠనాళంబు ♦ నుండి పడఁగ॥ ౫౨

స్వయముగా రాజు శిక్షింప ♦ శంబుకుండు । శూద్రకులజుఁడు దాఁ బరి ♦ శుద్ధుఁ డగుచుఁ
దనకు మాలిన దుష్కర ♦ తపము చేతఁ । గాంచఁగా నట్టి సద్గతిఁ ♦ గాంచె నంత॥ ౫౩

కడు మెఱయుచుఁ జంద్రతా ♦ రకలమట్టు । నమిత తేజంబుతో నొప్పు ♦ నయ్యగస్త్యు
దారిలోపలఁ గాంచె ను ♦ దారకీర్తి । రఘుకులోద్ధారుఁ డైన శ్రీ ♦ రామమూర్తి॥ ౫౪

తాను దీర్చిన సంద్రంబు ♦ తనకు నిచ్చిన । దేవతలు దాల్పఁ దగినట్టి ♦ దీప్తిగన్న
భూషణంబును శ్రీరామ ♦ భూమిపతికిఁ । గుంభసంభవుఁ డొసఁగెను ♦ గూర్మితోడ॥

అఱుత నది దాల్ప జానకి ♦ సరసలేమి । భుజమునకు మండనంబుగఁ ♦ బూని దాని
మరల రాముఁడు ధారుణీ ♦ సురతనూజు । బ్రాణమంతకుఁ బూర్వమే ♦ వచ్చియుండ॥

తన సుతుఁడు ప్రాణయుతుఁడైనఁ ♦ దద్ద్విజుండు । జమునినుండియుఁ గావంగ ♦ శక్తుఁడైన
నృపమణికి మున్నుదా నిడ్డ ♦ నిండ లెల్లఁ । దొలఁచివైచెను దాను బ్ర ♦ స్తుతులనంత॥ ౫౫

యజ్ఞమున శశ్వమును వీడి ♦ నట్టి రాము । పైని గాన్కలఁ గురిసిరి ♦ మానవేంద్ర
దానవేంద్ర కపీంద్రులు ♦ దక్షిణంబ । శరదములు పైరు పైనీరు ♦ గురియునట్లు॥ ౫౬

పిలువనంపిన వెంటనే ♦ వెడలి మాను । లెల్లదిక్కులనుండియు ♦ నుల్లమలర
నాశ్రమమ్ములె గాక ది ♦ వ్యాశ్రమముల । వదలి వచ్చిరి రాముని ♦ సదనమునకు॥ ౫౭

అవలఁ జుట్టును విడిసి మ ♦ హర్షులుండ । ద్వారములు నాల్గుగల యయో ♦ ధ్యాపురంబు
పుట్టఁజేసిన ప్రాణులు ♦ చుట్టునుండ । నలరు బ్రహ్మస్వరూపమో ♦ యనఁగ నొప్పె॥

మరలఁ బెండ్లాడ నట్టియా ♦ ధరణిపతికి । సవనశాలను వసియించు ♦ సమయమందు
జనకసుత పైడిప్రతిమయై ♦ సతిగ నుంట । నామె వీడియు నతఁడు శ్లా ♦ ఘార్హుఁ డయ్యె॥

విధేరధికసంభారః । స్తతః ప్రవవృతే మఖః
ఆసన్యత్ర క్రియావిఘ్నా । రాక్షసా ఏవరక్షిణః॥ ౬౨

అథప్రాచేతసోపజ్ఞ । రామాయణ మితస్తతః
మైథిలేయౌ కుశలవౌ । జగతుర్గురు చోదితౌ॥ ౬౩

వృత్తం రామస్య వాల్మీకేః । కృతిస్తౌ కిన్నరస్వనౌ
కింతద్యేన మనోహర్తు । మలంస్యాతాం నశృణ్వతాం॥ ౬౪

రూపేగీతేచమాధుర్యం । తయోస్తద్జ్ఞైర్నివేదితం
దదర్శసానుజో రామః । శుశ్రావచ కుతూహలీ॥ ౬౫

తద్గీత శ్రవణైకాగ్రా । సంసదశ్రుముఖీబభౌ
హిమనిష్యందినీ ప్రాతః । ర్నివ్రాతేవ వనస్థలీ॥ ౬౬

వయోవేష విసంవాది । రామస్యచ తయోస్తదా
జనతా ప్రేక్ష్యసాదృశ్యం । నాక్షికంపం వ్యతిష్ఠత॥ ౬౭

ఉభయోర్నతదాలోకః । ప్రావీణ్యేన విసిస్మియే
నృపతేః ప్రీతిదానేషు । వీతస్పృహతయా యథా॥ ౬౮

గేయే కేనవినీతౌవాం । కస్యచేయం కృతిః కవేః
ఇతిరాజ్ఞా స్వయంపృష్టౌ । తౌవాల్మీకి మశంసతాం॥ ౬౯

అథసావరజో రామః । ప్రాచేతసముపేయివాన్
ఊరీకృత్యాత్మనో దేహం । రాజ్యమస్మైన్యవేదయత్॥ ౭౦

సతావాఖ్యాయ రామాయ । మైథిలేయౌ తదాత్మజౌ
కవిః కారుణికో వవ్రే । సీతాయాః సంపరిగ్రహం॥ ౭౧

తాతశుద్ధా సమక్షం నః । స్నుషాతే జాతవేదసి
దౌరాత్మ్యద్రక్షసస్తాంతు । నాత్రత్యాః శ్రద్ధధుః ప్రజాః॥ ౭౨

తాః స్వచారిత్రముద్దిశ్య । ప్రత్యాయయతు మైథిలీ
తతః పుత్రవతీ మేనాం । ప్రతిపత్స్యే త్వదాజ్ఞయా॥ ౭౩

ఇతి ప్రతిశ్రుతే రాజ్ఞా । జానకీమాశ్రమాన్మునిః
శిష్యైరానాయయామాస । స్వసిద్ధిం నియమైరివ॥ ౭౪

విధికిమించిన సంభార ♦ వితతియుంట । సవనమెంతయు శీఘ్రితో ♦ జరగఁదొడఁగె
విఘ్నకారకమని యని♦పించుకొన్న । రాక్షసాళియొదానికి ♦ రక్షయయ్యె॥ ౬౨

మొదట వాల్మీకిమౌనిచే ♦ భూమియందు । నచలనచ్ఛటఁ బ్రచలిత ♦ మైనయట్టి
రామచరితను మైథిలీ♦రామసుతులు । కుశలవులు పాడిరచ్చోట ♦ గురునియాజ్ఞ॥ ౬౩

చరితయన్నను శ్రీరామ♦చంద్రచరిత । కవితయన్నను వాల్మీకి♦కవినుకవిత
గాయకరవంబొ కిన్నర ♦ కలరవంబు । ఇంక వినఁగ మనోహరం♦బేలకాదు॥ ౬౪

తదజ్ఞలౌవారుదెల్పిరఁ ♦ దమినివారి । రూపగానములందలి ♦ రూఢమైన
యమల మాధుర్యమునుగాంచి ♦ యాలకించెఁ । దమ్ములనుగూడి శ్రీరామ♦ధరణిధవుఁడు॥

గానమాలించి యేకాగ్ర♦మానసముల । నఖిలముఖముల నొప్పారు ♦ నట్టికొలువు
గాలిఁగదలక మంచును ♦ గార్చుమందు । భానురంజైన పారిభాత♦వనముఁబోలె॥ ౬౬

నయనువేషంబులనుదప్ప ♦ వారలిర్వు । రన్నిటను రామచంద్రుని ♦ యట్టులున్న
గుంపుగుంపులుగా జనుల్ ♦ కూడికూడి । వచ్చిచూచిరి ఱెప్పల ♦ వాల్పకుండ॥ ౬౭

జనులు రాముఁడొసంగెడు ♦ సకలవస్తు । జాలమునఁ గొంచెమేనియు ♦ సక్తిలేని
వారినిస్పృహతకువింత ♦ పడినయట్లు । వింతపడలేదు వారిప్రా♦వీణ్యమునకు॥ ౬౮

మీకు గానంబునేర్పిన ♦ మేటిఎవ్వఁ । డీకృతిరచించినట్టి క♦వీంద్రుఁడెవ్వఁ
డనుచు రాజుస్వయమ్ముగా ♦ నడుగవారు । మాన్యుఁడైనట్టి వాల్మీకి♦మౌనియనిరి॥ ౬౯

తమ్ములందఱితోఁగూడి ♦ ధరణిధవుఁడు । చేరివాల్మీకి భక్తితో ♦ శిరమువంచి
యొక్కతనదేహమునుదప్పఁ ♦ దక్కినట్టి । రాజ్యమంతయు నతనిక♦ర్పణము సేసె॥ ౭౦

మైథిలీపుత్రులగు వీరు ♦ మానవేంద్ర । తనయులేనీకటంచు రా♦మునికిఁదెలిపి
కరుణనిండినమదివాఁడు ♦ కవివరుండు । సీతఁగైకొనవేయని ♦ చేరివేఁడె॥ ౭౧

అయ్యమీకోడలానాఁడె ♦ యగ్నినిల్చి । శుద్ధయనినాదుసన్నిధిఁ ♦ జూపెఁగాని
ధాత్రినుండుదుష్టుఁడొట నీ♦రాజధాని । ప్రజలునమ్మరుపావను ♦ రాలటంచు॥ ౭౨

తానుదనచరితనుగూర్చి ♦ ధరణిపుత్రిజకు । నమ్మఁగొల్పినమీయాజ్ఞ ♦ నెమ్మిమీఱు
మతులతోఁగూడ జానకీ♦సతినిమఱల । స్వీకరింతునువినుము లో♦కైకవినుత॥ ౭౩

నమ్మఁజెప్పఁగఁ ఱేఁడిట్లు ♦ లమ్మహర్షి । శిష్యులనుబంపిరప్పించె ♦ సీతగరితఁ
దనతపోవనమందుండి ♦ తత్క్షణంబ । సిద్ధిఁదపమునరప్పించు ♦ చెన్నుదోఁప॥ ౭౪

అస్వైద్యా రథకాకుత్స్థః । సన్నిపాత్య పురౌకసః
కవిమాహ్వాయయామాస । ప్రస్తుతప్రతిపత్తయే॥ ౨౫

స్వరసంస్కారవత్యాసౌ । పుత్రాభ్యామథసీతయా
ఋచేవోదర్చిషం సూర్యం । రామం మునిరుపస్థితః॥ ౨౬

కాషాయపరివీతేన । స్వపదార్పితచక్షుషా
అన్వమీయతశుద్ధేతి । శాంతేనవపుషైవసా॥ ౨౭

జనాస్తదాలోకపథాత్ । ప్రతిసంహృత చక్షుషః
తస్థుస్తేవాఙ్ముఖాః సర్వే । ఫలితా ఇవశాలయః॥ ౨౮

తాందృష్టి విషయేభర్తు । ర్మునిరాస్థిత విష్టరః
కురునిస్సంశయం వత్సే । స్వవృత్తే లోకమిత్యశాత్॥ ౨౯

అథ వాల్మీకి శిష్యేణ । పుణ్యమావర్జితం పయః
ఆచమ్యోదీరయామాస । సీతా సత్యాం సరస్వతీం॥ ౩౦

వాఙ్మనః కర్మభిః పత్యౌ । వ్యభిచారో యథాన మే
తథావిశ్వంభరే దేవి । మామంతర్ధాతు మర్హసి॥ ౩౧

ఏవముక్తే తయాసాధ్వ్యా । రంధ్రాత్సద్యో భవాద్భువః
శాతహ్రద మివజ్యోతిః । ప్రభామండల ముద్యయౌ॥ ౩౨

తత్రనాగఫణోత్క్షిప్త । సింహాసన నిషేదుషీ
సముద్రరశనా సాక్షాత్ । ప్రాదురాసీ ద్వసుంధరా॥ ౩౩

సాసీతామంకమారోప్య । భర్తృప్రణిహితేక్షణాం
మా మేతివ్యాహరత్యేవ । తస్మిన్పాతాళ మభ్యగాత్॥ ౩౪

ధరాయాం తస్య సంరంభం । సీతాప్రత్యర్పణైషిణః
గురుర్విధిబలాపేక్షీ । శమయామాస ధన్వినః॥ ౩౫

ఋషీన్విసృజ్యయజ్ఞాంతే । సుహృదశ్చ పురస్కృతాన్
రామః సీతాగతం స్నేహం । నిదధేతదపత్యయోః॥ ౩౬

యుధాజితశ్చ సందేశాత్ । సదేశం సింధునామకం
దదౌదత్తప్రభావాయ । భరతాయధృతప్రజః॥ ౩౭

శారసాళినిఁగాకుత్థ్స ♦ వంశతిలకుఁ । డంతమటునాఁడుఁగూరిచి ♦ యమ్మహాత్మఁ
బిలువనంపెనుబ్రిస్తుత ♦ విషయమెల్లఁ । దెల్లమొనరింపనెంచితా ♦ నల్లమందు॥ ౭౫

విమలశబ్దస్వరముల సా♦విత్రితోడ । సూర్యుఁజేరెడునట్టులు ♦ సుతులతోడి
సీతఁదోకొనివాల్మీకి ♦ చేరవచ్చె । రాముఁ బ్రాకటతేజో వి♦రాజమాను॥ ౭౬

శాంతమొప్పెడుతనువుతోఁ ♦ జరణములను । బెట్టియున్నట్టిదృష్టితోఁ ♦ గట్టుకొన్న
కావివస్త్రంబుతోనామె ♦ కాంచువారి । తలఁపునసుశుద్ధయనుమాట ♦ గొలుపుచుండె॥ ౭౭

శారులామెనుజూచెదు ♦ పదమునుండి । దృష్టులనుదత్క్షణంబునఁ ♦ దిప్పివైచి
వాల్చిమోములఁగదలక ♦ నిల్చిరపుడు । ఫలముచేపంగిపరినిల్వఁ ♦ బడినయట్లు॥ ౭౮

కొల్వులోఁ గలఁబీఠానఁ ♦ గూరుచుండి । మౌనివాల్మీకియిట్లనె ♦ మగుపఁజూచి
యమ్మనీయందుఁగలసంశ ♦ యమ్ములెల్లఁ । బాపుమీ లోకులకునీదు ♦ భర్తయిదుట॥ ౭౯

అనినవాల్మీకిశిష్యుల ♦ యందొకండు । చేతఁబోసినయట్టియా ♦ పూతజలము
చేత నాచమనముఁజేసి ♦ సీతసాధ్వి । పలికెనిట్లులసత్యంబు ♦ దొలఁకుచుండ॥ ౮౦

వాఙ్మనఃకర్మములచేతఁ ♦ బతికినేను । దప్పకుండుట సత్యమై ♦ తనరునేని
విశ్వమంతయుఁదాలిచి ♦ వెలుఁగుదేవి । ధాత్రినీగర్భమునన్ను ♦ దాచికొనుము॥ ౮౧

పరమపావనసతియిట్లు ♦ పల్కఁగానె । పగిలెభువి; దానిలోనుండి ♦ బయలువెడలె
విద్యుదగ్నినిబోలుచు ♦ వెలుఁగుచుండు । కాంతిమండలమొక్కటి ♦ వింతగదుర॥ ౮౨

దానిలోశేషఫణములపైఁ ♦ దనరుచుండు । చారుసింహాసనంబునఁ ♦ గూరుచుండి
రమ్యరత్నాకరమె తన ♦ రశనయగుచుఁ । దేజరిల్లువసుంధరా ♦ దేవిదోఁచె॥ ౮౩

భర్తపైఁదనచూపులఁ ♦ బఱపుచుఁడు । సీతనాదేవితఱితోడఁ ♦ జేరఁదీసి
పలదుకొంపోకుమనిపతి ♦ పలుకులోన । మరలెఁబాతాళలోకపుఁ ♦ దెరువుఁబట్టి॥ ౮౪

సీతమరలింపధనువును ♦ జేతఁబూని । భూమిపయినదరఁగనుండు ♦ రామచంద్రు
కోపముశాంతిపఱిచెను ♦ గురువుబ్రహ్మ । ప్రబలమైనట్టియవ్విధి ♦ బలమెఱింగి॥ ౮౫

యజ్ఞమంతయుముగిసిన ♦ నంతమందు । సఖులబుషివర్యులను ఱేఁడు ♦ సత్కరించి
సెలవులొసఁగెవారికి ♦ సేవొసంగి । సతిపయినిప్రేమఁబెట్టెఁ ద♦త్సుతులమీఁద॥ ౮౬

సిరులఁదాముస్నాయిసఁగిన ♦ భరతునకును । సింధురాజ్యంబు నాయుధా♦జిత్తుకోర్కె
నెఁరెయనుజేవతోసిచ్చె ♦ నేలుటకును । ప్రజలఁబాలింపనేర్చిన ♦ ప్రభువరుండు॥ ౮౭

భరతస్తత్ర గంధర్వాన్ । యుధి నిర్జిత్య కేవలం
ఆతోద్యం గ్రాహయామాస । సమత్యాజయదాయుధం॥ ౮౮

స తక్షపుష్కలౌ పుత్రౌ । రాజధాన్యోస్తదాఖ్యయోః
అభిషిచ్యాభిషేకార్హౌ । రామాంతిక మగాత్పునః॥ ౮౯

అంగదం చంద్రకేతుంచ । లక్ష్మణోప్యాత్మ సంభవౌ
శాసనా ద్రఘునాథస్య । చక్రే కారాపథేశ్వరౌ॥ ౯౦

ఇత్యారోపిత పుత్రాస్తే । జననీనాం జనేశ్వరాః
భర్తృలోక ప్రపన్నానాం । నివాపాన్ విదధుః క్రమాత్॥ ౯౧

ఉపేత్య మునివేషోథ । కాలః ప్రోవాచ రాఘవం
రహః సంవాదినౌ పశ్యే । ద్యావాం యస్తం త్యజేరితి॥ ౯౨

తథేతి ప్రతిపన్నాయ । వివృతాత్మా నృపాయసః
ఆచఖ్యౌ దివమధ్యాస్వ । శాసనాత్ పరమేష్ఠినః॥ ౯౩

విద్వానపి తయోర్ద్వాఃస్థః । సమయం లక్ష్మణోభినత్
భీతో దుర్వాససః శాపా । ద్రామ సందర్శనార్థినః॥ ౯౪

స గత్వా సరయూతీరం । దేహత్యాగేన యోగవిత్
చకారావితథాం భ్రాతుః । ప్రతిజ్ఞాం పూర్వజన్మనః॥ ౯౫

తస్మిన్నాత్మ చతుర్భాగే । ప్రాఙ్నాక మధితస్థుషి
రాఘవః శిథిలం తస్థౌ । భువిధర్మస్త్రిపాదివ॥ ౯౬

స నివేశ్య కుశావత్యాం । రిపునాగాం కుశం కుశం
శరావత్యాం సతాంసూక్తై । ర్జనితాశ్రులవం లవం॥ ౯౭

ఉదక్ప్రతస్థే స్థిరధీః । సానుజోగ్ని పురః సరః
అన్వితః పతివాత్సల్యా । ద్గృహవర్జమయోధ్యయా॥ ౯౮

జగృహుస్తస్య చిత్తజ్ఞాః । పదవీం హరిరాక్షసాః
కదంబ ముకుళస్థూలై । రభివృష్టాం ప్రజాశ్రుభిః॥ ౯౯

ఉపస్థిత విమానేన । తేనభక్తానుకంపినా
చక్రే త్రిదివనిశ్రేణిః । సరయూరనుయాయినాం॥ ౧౦౦

అచటిగంధర్వులజయించి ♦ యాజియందు । వివిధశస్త్రాస్త్రములనెల్ల ♦ విడిచివారు
ప్రాణములనువీడెమాత్రమె ♦ పట్టంజేసె । భరతుఁడత్యంతశౌర్య ప్ర♦భావయుతుఁడు॥ ౮౮
తక్షపుష్కలులనియెడు ♦ తనకొమరులఁ । దత్తదభిధానముల రాజ♦ధానులందుఁ
బట్టభద్రులఁగాఁజేసి ♦ భరతుఁడంత । మరలనారామచంద్రుని ♦ సరసఁజేరె॥ ౮౯
అంగదుఁడుచంద్రకేతువు ♦ ననెడిసుతులఁ । దండ్రిసౌమిత్రికారా ప♦థంబునకును
నాథులుగఁజేసె రామభూ♦నాథమౌళి । పనుపుననుజేసి యత్యంత ♦ వైభవమున॥ ౯౦
ఇట్లునుతులనురాజ్యాల ♦ నేలనిల్పి । ప్రజలఁగావ సమర్థుండు ♦ రాఘవుండు
క్రమముగాధర్త్రలోకంబుఁ ♦ గాంచినట్టి । తల్లులనుత్తరక్రియల్ ♦ దనరఁజేసె॥ ౯౧
యముఁడుమునివేషమునుదాల్చి ♦ యరుగుదెంచి । రాఘవునిఁజేరియిట్లనె ♦ రాజవర్య
మనలనేకాంతముననుండి ♦ మాటలాడు । వారిఁగనువానిఁద్యజియింప♦వలయు నీవు॥ ౯౨
అనిననౌఁగాకయనియొప్పి ♦ నపుడుతాని । కతఁడునిజరూపమునుజూపి ♦ యవనిపాల
బ్రహ్మశాసించెఁగావున ♦ స్వర్గమునకు । నింకనీవేగుమని వచి♦యించుచుండె॥ ౯౩
ప్రభుపుదర్శనమునకయి ♦ వచ్చియున్న । యట్టిదూర్వాసుశాప భ♦యంబుచేత
ద్వారముననున్నసౌమిత్రి ♦ ప్రతినఁగనియు । భంగమొనరించె వారిసం♦వాదమునకు॥ ౯౪
యోగమెటిఁగిన లక్ష్మణుం♦డేగియపుడు । విమలసరయూతటంబున ♦ విడిచితనువు
నగ్రజానిరామచంద్రుని ♦ దైనప్రతిన । సత్యమైపొల్చునట్లుగా ♦ సలిపెనంత॥ ౯౫
తానుజనుటకుముందె స్వ♦ర్ధామమునకుఁ । దనచతుర్థాంశమరిగిన ♦ ధరణిమీఁది
మూఁడుపాదాలధర్మముణ ♦ బోలియుండె । శిథిలుఁడై రామచంద్రుఁడు ♦ చిట్టచివర॥
అరిమదేభాంకుశంబయి ♦ యలరుకుశుని । గుసుగులుర్వెఁగుశావతిఁ ♦ గూర్మిమీఱ
లలితసూక్తులనుజనాళి ♦ లవముగొల్వ । లవుశరావతినేల రా♦ఘవుఁడునిలిపె॥ ౯౭
ప్రేమచేతనుగృహముల ♦ వీడితన్ను । విడకసాకేతపురజనుల్ ♦ వెంబడింప
ననుజులనుగూడిముందగ్ని ♦ తనరవెడలె । స్థిరమతినివెల్గురాముఁడు♦త్తరపుదిశకు॥ ౯౮
కడుపగఱబ్రజగార్చెదు ♦ కడిమిమెంగ్గ । లంతకన్నిటిబొట్లచే ♦ నవిరళముగఁ
దడిసియున్నట్టి రాముప♦ధానఁజనిరి । వానరుల్దైత్యులాతని ♦ భావమెటిఁగి॥ ౯౯
అభ్రయానంబుసిద్ధమై ♦ యులయుమంద । భక్తవత్సలుఁడౌటఁదఱ ♦ బట్టివచ్చు
ప్రజలునివికెక్క సరయూస్ర♦వంతినొక్క । నిచ్చెనఁగరామచంద్రుఁడు ♦ నిల్పెభువిని॥

యద్గోప్రతరకల్పోభూ । త్సంమర్దస్తత్రమజ్జతాం
అతస్తదాఖ్యయాతీర్థం । పావనం భువి పప్రథే॥ ౧౦౧

సవిభుర్విబుధాంశేషు । ప్రతిపన్నాత్మమూర్తిషు
త్రిదశీభూత పౌరాణాం । స్వర్గాంతర మకల్పయత్॥ ౧౦౨

నిర్వర్త్యైవం దశముఖశిరశ్ఛేద కార్యం సురాణాం
విష్వక్సేనః స్వతనుమవిశ త్సర్వ లోకప్రతిష్ఠాం
లంకానాథం పవనతనయం చోభయం స్థాపయిత్వా
కీర్తిస్తంభద్వయమివగిరౌ దక్షిణే చోత్తరేచ॥ ౧౦౩

గద్యం

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతౌ శ్రీరామ
స్వర్గారోహణో నామ పంచదశః సర్గః

ఆతరంగిణిఁగ్రుంకెడు ♦ నట్టిప్రజల । యధికసమ్మర్దమునుజూడ ♦ నాలయోఁతఁ
బోలుటనుగోప్రతారాఖ్య ♦ పుణ్యతీర్థ । మైప్రసిద్ధినినదివొందె ♦ నవనియందు॥ ౧౦౧

సురలయంశముచేఁబుట్టి ♦ మరలనైజ । రూపమొందినసురత్వంబు ♦ దోఁపమెఱయఁగు
వారలువసింపనూతన ♦ స్వర్గమొకటి । విభుఁడుగల్పించె నెంతయు ♦ వింతగొల్ప॥ ౧౦౨

చ॥ హరియిటు లాదశాన్యవధ ♦ యన్సురకార్యము దీర్చి దక్షిణో
త్తరగిరులన్ విభీషణుని ♦ ధైర్యనిధిన్ బవనాత్మజాతును
స్థిరమగువన్నెవానులను ♦ దెల్పెడుకంబములట్లు నిల్పి యం
దతికిశరణ్యమైతనరు ♦ నైజశరీరముఁజొచ్చెనయ్యెడన్॥ ౧౦౩

గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాఫలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాధనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు శ్రీరామస్వర్గారోహణంబను పంచద
శాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

షోడశః సర్గః

అథేతరే సప్త రఘుప్రవీరా । జ్యేష్ఠం పురోజన్మతయా గుణైశ్చ
చక్రుః కుశం రత్నవిశేషభాజం । సౌభ్రాత్రమేషాం హి కులానుసారి॥ ౧

తే సేతువార్తాగజబంధముఖ్యై । రభ్యుచ్ఛ్రితాః కర్మభిరప్యవంధ్యైః
అన్యోన్యదేశప్రవిభాగసీమాం । వేలాం సముద్రా ఇవ న వ్యతీయుః॥ ౨

చతుర్భుజాంశప్రభవః స తేషాం । దానప్రవృత్తేరనుపారతానాం
సురద్విపానామివ సామయోని । ర్భిన్నోఽష్టధా విప్రససార వంశః॥ ౩

అథార్ధరాత్రే స్తిమితప్రదీపే । శయ్యాగృహే సుప్తజనే ప్రబుద్ధః
కుశః ప్రవాసస్థకళత్రవేషా । మదృష్టపూర్వాం వనితామపశ్యత్॥ ౪

సా సాధుసాధారణపార్థివర్ద్ధేః । స్థిత్వా పురస్తాత్పురుహూతభాసః
జేతుః పరేషాం జయశబ్దపూర్వం । తస్యాంజలిం బంధుమతో బబంధ॥ ౫

అథానపోఢార్గళమప్యగారం । ఛాయామివాదర్శతలం ప్రవిష్టాం
సవిస్మయో దాశరథేస్తనూజః । ప్రోవాచ పూర్వార్ధవిసృష్టతల్పః॥ ౬

లబ్ధాంతరా సావరణేఽపి గేహే । యోగప్రభావో న చ లక్ష్యతే తే
బిభర్షి చాకారమనిర్వృతానాం । మృణాళినీ హైమమివోపరాగం॥ ౭

కా త్వం శుభే కస్య పరిగ్రహో వా । కింవా మదభ్యాగమకారణం తే
ఆచక్ష్వ మత్వా వశినాం రఘూణాం । మనః పరస్త్రీవిముఖప్రవృత్తి॥ ౮

తమబ్రవీత్సా గురుణానవద్యా । యా నీతపౌరా స్వపదోన్ముఖేన
తస్యాః పురః సంప్రతి వీతనాథాం । జానీహి రాజన్నధిదేవతాం మాం॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

షోడశాశ్వాసము.

గీతములు.

జన్మగురువములఁ [illegible] ♦ [illegible] । [illegible] స్వర్గం ♦ [illegible]
[illegible] భాగ్యా [illegible] ♦ [illegible] । [illegible] సౌభాగ్య ♦ మక్కజంబె॥ ౧

సేతుబంధ [illegible] ♦ [illegible] । [illegible] ములవారు పేరును ♦ గాంచికూడఁ
దాము [illegible] ♦ [illegible] । [illegible] ♦ చననియట్లు॥ ౨

పద్వసామజ [illegible] ♦ [illegible] । తెగని [illegible] ♦ దేజరిల్లి
యప్ప [illegible] ♦ [illegible] । [illegible] ♦ [illegible]॥ ౩

పకటించు [illegible] ♦ [illegible] । [illegible] దీపంబు ♦ నిలిచిముఖఁ
[illegible] ♦ [illegible] । [illegible] ♦ [illegible]॥ ౪

సాను [illegible] ♦ [illegible] । [illegible] ♦ [illegible] భావ
మొప్ప [illegible] ♦ [illegible] । [illegible] గాకయు [illegible] ♦ [illegible] ములు [illegible]॥

తప్ప [illegible] ♦ [illegible] । [illegible] ♦ ప్రియను [illegible]
[illegible] ♦ [illegible] । గృహము [illegible] ♦ నిట్టు [illegible]॥

చట్టుమూసి [illegible] ♦ [illegible] । [illegible] ప్రభా [illegible] ♦ జాడలేదు
హిమము చేఁ [illegible] ♦ [illegible] ముట్లు । [illegible] కృతి [illegible] ♦ దాల్చినావు॥ ౬

[illegible] ♦ [illegible] । [illegible] ♦ రాజు [illegible]
[illegible] ♦ [illegible] । [illegible] ♦ [illegible]॥ ౭

అను [illegible] ♦ [illegible] । [illegible] ♦ [illegible] జనిన
విగత [illegible] ♦ నగరియిప్పుడు । [illegible] ♦ [illegible]॥ ౮

వస్త్వౌకసారా మభిభూయసాహం । సౌరాజ్యబద్ధోత్సవయా విభూత్యా
సమగ్రశక్తౌ త్వయిసూర్యవంశ్యే । సతిప్రపన్నా కరుణామవస్థాం॥ ౧౦

విశీర్ణతల్పాట్టశతో నివేశః । పర్యస్తశాలః ప్రభుణావినా మే
విడంబయత్యస్తనిమగ్నసూర్యం । దినాంతముగ్రానిలభిన్నమేఘం॥ ౧౧

నిశాసుభాస్వత్కలనూపురాణాం । యః సంచరోభూ దభిసారికాణాం
నదన్ముఖోల్కావిచితామిషాభిః । సవాహ్యతే రాజపథః శివాభిః॥ ౧౨

ఆస్ఫాలితం యత్ప్రమదాకరాగ్రై । ర్మృదంగధీరధ్వని మన్వగచ్ఛత్
వన్యైరిదానీంమహిషైస్తదంభః । శృంగాహతం క్రోశతి దీర్ఘికాణాం॥ ౧౩

వృక్షేశయా యష్టినివాసభంగా । న్మృదంగశబ్దాపగమాదలాస్యాః
ప్రాప్తాదవోల్కాహతశేషబర్హాః । క్రీడామయూరా వనబర్హిణత్వం॥ ౧౪

సోపానమార్గేషుచయేషురామా । నిక్షిప్తవత్యశ్చరణాన్సరాగాన్
సద్యోహతన్యంకుభిరస్రదిగ్ధం । వ్యాఘ్రైః పదం తేషు నిధీయతేద్య॥ ౧౫

చిత్రద్విపాః పద్మవనావతీర్ణాః । కరేణుభిర్దత్తమృణాళభంగాః
నఖాంకుశాఘాత విభిన్నకుంభాః । సంరబ్ధసింహప్రహృతం వహంతి॥ ౧౬

స్తంభేషు యోషిత్ప్రతియాతనానా । ముత్క్రాంతవర్ణక్రమధూసరాణాం
స్తనోత్తరీయాణిభవంతిసంగా । న్నిర్మోకపట్టాః ఫణిభిర్విముక్తాః॥ ౧౭

కాలాంతరశ్యామసుధేషునక్తం । మితస్తతోరూఢతృణాంకురేషు
తఏవముక్తాగుణశుద్ధయోపి । హర్మ్యేషుమూర్ఛంతిన చంద్రపాదాః॥ ౧౮

ఆవర్జ్యశాఖాః సదయంచయాసాం । పుష్పాణ్యుపాత్తాని విలాసినీభిః
వన్యైః పులిందైరివవానరైస్తాః । క్లిశ్యంత ఉద్యానలతా మదీయాః॥ ౧౯

రాత్రావనావిష్కృతదీపభాసః । కాంతాముఖశ్రీవియుతాదివాపి
తిరస్క్రియంతే క్రిమితంతుజాలై । ర్విచ్ఛిన్నధూమప్రసరా గవాక్షాః॥ ౨౦

బలిక్రియావర్జితసైకతాని । స్నానీయసంసర్గమనాప్నువంతి
ఉపాంతవానీరగృహాణిదృష్ట్వా । శూన్యానిదూయే సరయూజలాని॥ ౨౧

తదర్హసీమాం వసతిం విసృజ్య । మామభ్యుపేతుం కులరాజధానీం
హిత్వాతనుం కారణమానుషీంతాం । యథాగురుస్తే పరమాత్మమూర్తిం॥ ౨౨

అమలసుఖగాఢ్యసౌభాగ్య ♦ మబ్బియుంట । సంతతోత్సవవైభవా ♦ త్యంతశోభఁ
దిగ్విజయముదుమించి నేఁడిట్లు ♦ దీననైతి । సురబలుఁడుసూర్యకులుఁడు నీ♦వుండికూడ॥ ౧౦

విభుఁడువీడినవావీడు ♦ విఱిగివడిన । పంచలకొలంకిసౌధప ♦ ఙ్క్తులచేతఁ
గ్రుంకసూర్యుఁడు ఘోరమా♦రుతముసలన । జలదసంతతి చెదరిన ♦ సంజఁబోలె॥ ౧౧

గల్లుమన నందె లభిసారి ♦ కాగణమ్ము । రాత్రిఁదిరుగాడుచుండిన ♦ రాజవీధి
నజచుమోములయుల్కల ♦ నెగసువెడకు । నాఁడునక్కలుదిరుగాడె ♦ నేఁడు నిశని॥ ౧౨

చేడెలాడుచుమునివేళ్ల ♦ చేతఁబట్టి । ఘనధిమిధ్వానమిదువిస్ఫురి ♦ కాజలమ్ము
వన్యమహిషీగణంబులు ♦ పరిజఁగి చేఁదు । కొమ్ములనుజిమ్మనీనెనా ♦ కోశగవము॥ ౧౩

దావనిలయమ్ము లిలఁగూలఁ ♦ బడుఁగేరి । మద్దెలరవంబువోనాట ♦ మానివైచి
నెరగలిని గాలమిగిలిన ♦ పురుషులుగలిగి । గ్రామబద్ధులు వనమయూ♦రమ్ములయ్యె॥ ౧౪

కాళ్లలత్తుకఁబూసిన ♦ కలికిమిన్న । యడుగు చెప్పుడునిడుచున్న ♦ యట్టిమెట్లఁ
జంపిజింకలగత్తెంబుఁ ♦ జవురవట్టి । యంబురుహలను బెట్టివ్యాఘ్రమ్ము ♦ లకట నేఁడు॥ ౧౫

సగసిదిగిరూండ్లనునకలు ♦ కరిణులిడఁ । బడగుచుమన్నట్టుచిత్రింపఁ ♦ బడినకరులు
కుంభములనంగసముఎంటి ♦ గోళ్లఁజీల్చి । సుపితహరులపరిహాసంబు ♦ లిపుడు గాంచె॥

పీటికంబాలవెలుఁగుల ♦ నిగ్రహాములు । పన్నిమూసినసునముల ♦ పైనిగప్పఁ
బడినపయ్యెదలనఁగఁ గ♦న్పట్టునవట । సర్పములువీడియున్నట్టి ♦ కుప్పసములు॥ ౧౭

కాలవశమునఁ బ్రాసాద ♦ సాలిమీఁద । గచ్చవలు పెక్కుయటనట ♦ గడ్డిమొలవఁ
బ్రీతిఫలింపవ్రుమునుపటి ♦ పగిదినవటఁ । దాగగులుశుభశిశికశల్ ♦ మాఱకున్న॥ ౧౮

మెల్లఁగానందికొమ్మల ♦ మీఁదిపూల । నాసమీఱఁగవచ్చి వి♦లాసవతులు
పూనికోసెడుపూఁదోఁట ♦ లోనిలతలఁ । జెంమలట్టులుకోఁతులు ♦ నొంచె నేఁడు॥ ౧౯

రాత్రివెలిఁగెడుదీపాల ♦ ప్రభలుమునిసెఁ । బగలుకాంగలమోముల ♦ సొగసువాసెఁ
జందనాగరుధూమంపు ♦ జాడమాసె । సాలెడులుజాలములనేసె ♦ జాలకముల॥ ౨౦

స్నానపరిమళవర్జిత ♦ మైనయట్టి । యినుకబలిపూజ లెవ్వియు ♦ నెసఁగనట్టి
యొడ్డుపైను త్రిసస్యములును♦డ్లుండునట్టి । సగరయువునుజూడనాగుండె ♦ జల్లుమనును॥

కాగణంబగుమానుసు ♦ కాయ మెడలి । పూర్ణఁబగమాత్మనీతండ్రి ♦ పొందినట్లు
దీనిఁద్యజియించికపలగజ ♦ ధానియైన । నన్నుఁబొందుటయెంతయు ♦ న్యాయమయ్య॥

తథేతి తస్యాః ప్రణయం ప్రతీతః । ప్రత్యగ్రహీత్ప్రాగ్రహరో రఘూణాం
పూర్వప్యభివ్యక్తముఖప్రసాదా । శరీరబంధేన తిరోబభూవ॥ ౨౩

తదద్భుతం సంసది రాత్రివృత్తం । ప్రాతర్ద్విజేభ్యో నృపతిః శశంస
శ్రుత్వాత ఏనం కులరాజధాన్యా । సాక్షాత్పతిత్వే వృతమభ్యనందత్॥ ౨౪

కుశావతీం శ్రోత్రియసాత్స కృత్వా । యాత్రానుకూలే హని సావరోధః
అనుద్రుతో వాయురివాభ్రవృందైః । సైన్యైరయోధ్యాభిముఖః ప్రతస్థే॥ ౨౫

సా కేతుమాలోపవనా బృహద్భి । ర్విహారశైలానుగతేవ నాగైః
సేనారథోదార గృహాప్రయాణే । తస్యాభవజ్జంగమరాజధానీ॥ ౨౬

తేనాతపత్రామలమండలేన । ప్రస్థాపితః పూర్వనివాసభూమిం
బభౌ బలౌఘః శశినోదితేన । వేలాముదన్వానివ నీయమానః॥ ౨౭

తస్య ప్రయాతస్య వరూథినీనాం । పీడామపర్యాప్తవతీవ సోఢుం
వసుంధరా విష్ణుపదం ద్వితీయ । మధ్యారురోహేవ రజశ్ఛలేన॥ ౨౮

ఉద్యచ్ఛమానా గమనాయ పశ్చాత్ । పురో నివేశే పథి చ వ్రజంతీ
సా యత్ర సేనా దదృశే నృపస్య । తత్రైవ సామగ్ర్యమతిం చకార॥ ౨౯

తస్య ద్విపానాం మదవారిసేకాత్ । ఖురాభిఘాతాచ్చ తురంగమాణాం
రేణుః ప్రపేదే పథి పంకభావం । పంకోపి రేణుత్వమియాయ నేతుః॥ 30

మార్గైషిణీ సా కటకాంతరేషు । వైంధ్యేషు సేనా బహుధా విభిన్నా
చకార రేవేవ మహావిరావా । బద్ధప్రతిశ్రుంతి గుహాముఖాని॥ 3౧

స ధాతుభేదారుణయాననేమిః । ప్రభుః ప్రయాణధ్వని మిశ్రతూర్యః
వ్యలంఘయద్వింధ్యముపాయనాని । పశ్యన్ పుళిందై రుపపాదితాని॥ 3౨

తీర్థే తదీయే గజసేతుబంధాత్ । ప్రతీపగాముత్తరతోస్య గంగాం
అయత్నబాలవ్యజనీ బభూవు । ర్హంసా నభో లంఘన లోలపక్షాః॥ 33

స పూర్వజానాం కపిలేన రోషా । ద్భస్మావశేషీ కృతవిగ్రహాణాం
సురాలయప్రాప్తి నిమిత్తమంభ । స్త్రైస్రోతసం నౌలులితం వవందే॥ 34

ఇత్యధ్వనః కైశ్చిదహోభిరంతే । కూలం సమాసాద్య కుశః సరయ్వాః
వేదిప్రతిష్ఠాన్వితతాధ్వరాణాం । యూపానపశ్యచ్ఛతశో రఘూణాం॥ 35

ఆమెకౌగిళ్లకి హర్షించి ♦ యాశ్లేషించు | సమ్మతించెనురఘువంశ ♦ జనపమౌళి
యంతనగరాధిదేవత ♦ యైనవాజ్జ | మలరదేహంబుతో నదృ♦శ్యతనుగాంచె॥ ౨౩

రాత్రిజరిగినవింతను ♦ రాజమౌళి | వేకువనుదెల్పఁ గొల్వులో ♦ విప్రులకును
దానినాలించి కులరాజ♦ధానిస్వయము | వలచుటను జూచిబోగడిరి ♦ వారలెలమి॥ ౨౪

అక్కుశావతి వేదశ♦దాళికోసఁగి | జలదతతితోడి గాలినా ♦ బలముతోడ
యోగ్యదినమునవెడలె న♦యోధ్యఁగూర్చి | రాణివాసంబుగొనివెంట ♦ రామసుతుఁడు॥

ధ్వజములుద్యానవనములై ♦ తనరుచుండఁ | గరులుక్రీడించుగిరులయి ♦ గ్రాలుచుండ
నరదములుమేడలైమించ ♦ నరుగుసేన | నృపునిపడయాడురాజధా♦నిగఁజెలంగె॥ ౨౬

వెలిగొడుగుమించఁగాఁదోంటి ♦ వెలవునకును | రాజునడిపెడు తచ్చమూ♦రాజిచూడ
నుదితుఁడైనకళానిధి ♦ యొద్దునకును | నడుపుజలరాశిపగిదిఁ గ♦న్పడుచునుండె॥ ౨౭

అరుగుచుండెడు నతనిసై♦న్యములద్రొక్కి | యొసఁగుచుండెడుబాధను ♦ నోర్వలేక
విష్ణుకెండనపదమయి ♦ వెలయుదివికిఁ | ధరరజోమిషనెక్కెడు ♦ కరణిఁదోఁచె॥ ౨౮

అనలవశగఁగసిద్ధమౌ ♦ నపుడుగాని | యరిగివిడియంగనుండెడు ♦ నపుడుగాని
యధ్వమునవధ్యనడిచెడు ♦ నపుడుగాని | యెపుడుచూచినఁబూర్ణమౌ ♦ నృపునిసేన॥ ౨౯

ధరణిపతిసేననడుపుచో ♦ దారియందుఁ | గరులుమదవారిధారగాఁ ♦ గార్చుచుండ
గుఱ్ఱములుడెక్కలనుబెట్టి ♦ కొట్టుచుండ | ధూళియడుసయ్యెనడుసుదా ♦ ధూళియయ్యె॥

వింధ్యకనుమలనడుమను ♦ వితెగివితెగి | దారిగనుఁగొనుసేనలు ♦ తరలితరలి
గుహలయందుఁబ్రతిధ్వనుల్ ♦ కొలిపికొలిపి | రేవయనమోదయఁజేసె వి♦రావములను॥ ౩౧

ధాతురజమునవెఱ్ఱనై ♦ తనరనేమి | కలకలముతూర్యరవములఁ ♦ గలయుచుండఁ
గరుణఁజూచిపులిందుల ♦ కానుకలను | వింధ్యపర్వతమునుదాఁటి ♦ విభుఁడుసనియె॥ ౩౨

వంతెనగదంతులనుగొల్పఁ ♦ బడమగకును | బాలుగంగనుదాఁటుచోఁ ♦ బైకినెగయు
రాజహంసలరెక్కలు ♦ రాజమణికి | నయ్యెఁబోచామరమ్ము ల♦యత్నముగను॥ ౩౩

కపిలమునికోపమునదగ్ధ ♦ కాయులైన | తనదుపితరులకెల్ల స్వ♦ర్ధామమునకుఁ
గారణంబైనరోడలఁ ♦ గడలుచున్న | త్రిపథగానదికిడె నమ♦స్కృతినిన్పతి॥ ౩౪

ఈవిధంబునఁగొన్నాళ్ళు ♦ త్రోవఁగడపి | కుశుఁడుసరయూతటముఁజేరి ♦ కూర్మిమీఱ
రఘుకులులనిల్పనేదులఁ ♦ గాంచుచుండు | నందుకోరిన యజ్ఞయూ♦పములఁగాంచె॥

ఆధూయశాఖాః కుసుమద్రుమాణాం । స్పృష్ట్వాచ శీతాన్ సరయూతరంగాన్
తం క్లాంతసైన్యం కులరాజధాన్యాః । ప్రత్యుజ్జగామోపవనాంతవాయుః॥ ౩౬

అథోపశల్యే రిపుమగ్నశల్య । స్తస్యాః పురః పౌరసఖః సరాజా
కులధ్వజస్తాని చలధ్వజాని । నివేశయామాస బలీబలాని॥ ౩౭

తాం శిల్పిసంఘాః ప్రభుణానియుక్తా । స్తథాగతాంసం భృతసాధనత్వాత్
పురంనవీచక్రు రపాంవిసర్గాన్ । మేఘానిదాఘగ్లపితామివోర్వీం॥ ౩౮

తతః సపర్యాం సపశూపహారాం । పురః పరార్ధ్యప్రతిమాగృహాయాః
ఉపోషితైర్వాస్తు విధానవిద్భి । ర్నిర్వర్తయామాస రఘుప్రవీరః॥ ౩౯

తస్యాః సరాజోపపదం నిశాంతం । కామీవకాంతా హృదయం ప్రవిశ్య
యథార్హమన్యైరనుజీవిలోకం । సంభావయామాస యథాప్రధానం॥ ౪౦

సామందురా సంశ్రయిభిస్తురంగైః । శాలావిధిస్తంభగతైశ్చనాగైః
పూరాబభాసే విపణిస్థపణ్యా । సర్వాంగనద్ధాభరణేవనారీ॥ ౪౧

వసన్ సతస్యాం వసతౌ రఘూణాం । పురాణశోభామధిరోపితాయాం
న మైథిలేయః స్పృహయాం బభూవ । భర్త్రేదివోనాప్య లకేశ్వరాయ॥ ౪౨

అథాస్యరత్నగ్రథితోత్తరీయ । మేకాంతపాండుస్తనలంబిహారం
నిః శ్వాసహార్యాం శుకమాజగామ । ఘర్మః ప్రియావేష మివోపదేష్టుం॥ ౪౩

అగస్త్య చిహ్నాదయనాత్సమీపం । దిగుత్తరాభాస్వతి సన్నివృత్తే
ఆనందశీతా మివబాష్పవృష్టిం । హిమస్రుతిం హైమవతీం ససర్జ॥ ౪౪

ప్రవృద్ధతాపో దివసోతిమాత్ర । మత్యర్థమేవక్షణదాచతన్వీ
ఉభౌ విరోధక్రియయా విభిన్నౌ । జాయా పతీ సానుశయా వివాస్తాం॥ ౪౫

దినే దినే శైవలవంత్యధస్తాత్ । సోపానపర్వాణి విముంచదంభః
ఉద్దండపద్మంగృహదీర్ఘికాణాం । నారీనితంబ ద్వయసంబభూవ॥ ౪౬

వనేషు సాయంతన మల్లికానాం । విజృంభణోద్గంధిషుకుట్మలేషు
ప్రత్యేక నిక్షిప్తపదః సశబ్దం । సంఖ్యామివైషాం భ్రమరశ్చకార॥ ౪౭

స్వేదానువిద్ధార్ద్రనఖక్షతాంకే । భూయిష్ఠసందష్ట శిఖంకపోలే
చ్యుతం నకర్ణాదపి కామినీనాం । శిరీషపుష్పం సహసాపపాత॥ ౪౮

తోలుతఁగులరాజధానిపూఁ ♦ దోఁటగాలి । మెల్లఁగాఁగొమ్మలల్లార్చి ♦ చల్లనైన
సరయువుతరంగములనంటి ♦ స్వాగతంబు । నొసఁగెఁబడలినబలముల ♦ యధిపతికి॥ ౩౬

పురినికటభూమిఁ డియించె ♦ భూరిబలుఁడు । ప్రియుఁడు ప్రజలకుఁ గర్తుఁ ♦ హృదయశల్య
మన్వయపుఁ గేతనంబునై ♦ యలరఁ జేఁడు । ధ్వజపటములల్లలాడెడు ♦ తనబలంబు॥ ౩౭

పరకరములో ప్వాశిల్పులు ♦ పురికిఁ జెల్ల । నభినవపుసౌధగోళిపిరి ♦ విభునియాజ్ఞ
వేసవినిరూపుమాసిన ♦ పృథ్వికెల్ల । జలదములనూత్నసంపదఁ ♦ గొలుపునట్లు॥ ౩౮

దేవతాయతనాళి ప్రదీప్తపురికి । నర్చలనొసర్చెను విశూప ♦ మారమెసఁగి
వాస్తువిదులునుమఱియుప ♦ వాసమున్న । వారితోఁ గూడి రఘుకుల ♦ వీరమాళి॥ ౩౯

కాంతహృదయంబుఁ జొచ్చెడు ♦ కామివోలె । రాజభవనంబుఁ జొచ్చి యా ♦ రామపుత్రుఁ
డనుచరులకెల్ల వారియో ♦ గ్యతకుఁ దగిన । చారునిలయంబు లొసఁగి ♦ సత్కరించె॥ ౪౦

పాగలనుజేరిగజ్జములే ♦ వెలుచుండఁ । గంబములఁగట్టఁబడికరల్ ♦ గాల్వుచుండఁ
నంగడులుదీరియుండఁగా ♦ నా పురంబు । లెనవునఁడనవగజేడ్డ ♦ లేరుణిఁబోలె॥ ౪౧

అమలరఘుకులనిలయమై ♦ యలరిమరలఁ । బూర్వవైభవ మనఁగన్న ♦ పురమునందు
వాసమొనరించు వాజాన ♦ కీసుతుండు । వడయఁగోరఁడు ధనదేంద్ర ♦ పదవులేని॥ ౪౨

వచ్చెగ్రీష్మంబు మణిలోష్వ ♦ వల్లెవాటు । వెల్లనాకచములపయి ♦ వేలుదడ
యూపిరికినూగునంశుక ♦ మూసవేవ । మతనిప్రియలకు నేర్పునో ♦ యనఁగనపుడు॥ ౪౩

అయ్యగస్త్యాంక దక్షిణా ♦ యనమునుండి । రవిసమీపింపఁగా నుత్త ♦ రంపుదిక్కు
హిమనగమునుండి కరిపించె ♦ హిమజలమ్ము । హర్షతాశ్రుస్రుష్టియో ♦ యనెడునట్లు॥

అధికతాపమునోఁదు న ♦ హన్నుమణియు । నతిశయంబుగఁగృశియించు ♦ నట్టిరాత్రి
ప్రణయకలహాంతములఁజాలఁ ♦ బరితపించు । జంటతులఁబోలె నాగ్రీష్మ ♦ సమయమందు॥

ఇండ్లడిగ్గియలను నీర ♦ మింకియుంకి । పాచిగట్టినయడుగు సో ♦ పానములకు
నంటి యంగనలకు మెల ♦ బంటియయ్యెఁ । గమలములతూఁడ్లతోఁగూడఁ ♦ గానవయ్యె॥

వనలసంజనుకీకసించి ♦ పరిమళమ్ము । గ్రమ్మనొక్కొక్క మల్లెమొ ♦ గ్గనుజడమ్ము
నిలిపిభృంగమ్మళబ్దమ్ము ♦ సలుపుచుంటఁ । గనినవిదానినెచునో ♦ యనఁగఁదోఁచె॥ ౪౭

కాంచెమల్లటగోటినొక్కలు ♦ గూడియుండు । చెలులచెక్కిటఁగేసరాల్ ♦ చిక్కియుంటఁ
గన్గమఁదుండెఁజారిన ♦ తుణమునందె । పడకయుఁడెరీప పుష్పంబు భువిని॥ ౪౮

యంత్రప్రవాహైః శిశిరైః పరీతాన్ । రసేనధౌతాన్ మలయోద్భవస్య
శిలావిశేషా నధిశయ్యనిన్యు । ర్ధారాగృహేష్వా తపమృద్ధిమంతః॥ ౪౯

స్నానార్ద్రముక్తే ష్వనుధూపవాసం । విన్యస్తసాయంతన మల్లికేషు
కామోవసంతాత్యయమంద వీర్యః । కేశేషు లేభే బలమంగనానాం॥ ౫౦

ఆపింజరా బద్ధరజః కణత్వా । న్మంజర్యుదారా శుశుభేర్జునస్య
దగ్ధ్వాపి దేహంగిరిశేనరోషాత్ । ఖండీకృతాజ్యేవ మనోభవస్య॥ ౫౧

మనోజ్ఞగంధం సహకారభంగం । పురాణశీధుం నవపాటలంచ
సంబధ్నతా కామిజనేషు దోషాః । సర్వేనిదాఘావధినాప్రమృష్టాః॥ ౫౨

జనస్యతస్మిన్ సమయే విగాఢే । బభూవతుర్ద్వౌ సవిశేషకాంతౌ
తాపాపనోదక్షమ పాదసేవౌ । సచోదయస్థౌ నృపతిః శశీచ॥ ౫౩

అథోర్మిలోలోన్మదరాజహంసే । రోధోలతాపుష్పవహే సరయ్వాః
విహర్తుమిచ్ఛావనితాసఖస్య । తస్యాంభసి గ్రీష్మసుఖేబభూవ॥ ౫౪

సతీరభూమౌ విహితోపకార్యా । మానాయిభిస్తా మపకృష్టనక్రాం
విగాహితుం శ్రీమహిమానురూపం । ప్రచక్రమే చక్రధరప్రభావః॥ ౫౫

సాతీరసోపాన పథావతారా । దన్యోన్యకేయూర విఘట్టినీభిః
సనూపురక్షోభపదాభిరాసీ । దుద్విగ్నహంసా సరిదంగనాభిః॥ ౫౬

పరస్పరాభ్యుక్షణ తత్పరాణాం । తాసాం నృపోమజ్జనరాగదర్శీ
నౌపంశ్రియః పార్శ్వగతాం కిరాతీ । ముపాత్తవాల వ్యజనాం బభాషే॥ ౫౭

పశ్యావరోధైః శతశోమదీయై । ర్విగాహ్యమానో గలితాంగరాగైః
సంధ్యోదయః సాభ్రఇవైషవర్ణం । పుష్యత్యనేకం సరయూప్రవాహః॥ ౫౮

విలుప్తమంతః పురసుందరీణాం । యదంజనం నౌలలితాభిరద్భిః
తద్బధ్నతీభిర్మదరాగ శోభాం । విలోచనేషు ప్రతిముక్తమాసాం॥ ౫౯

ఏతాగురుశ్రోణిపయోధరత్వా । దాత్మానముద్వోఢుమశక్నువత్యః
గాఢాంగదైర్బాహుభిరప్సుబాలాః । క్లేశోత్తరం రాగవశాత్ప్లవంతే॥ ౬౦

అమీశిరీష ప్రసవావతంసాః । ప్రభ్రంశినోవారి విహారిణీనాం
పారిప్లవాః స్రోతసి నిమ్నగాయాః । శైవాలలోలాం శ్ఛలయంతి మీనాన్॥ ౬౧

ఆపుడుధనికులు ధారాగృ♦హమ్ములందుఁ । జల్లతుంపురుయంత్రముల్ ♦ చల్లఁ జొట్టుఁ
జందనపునీటఁగడగిన ♦ చలువరాళ్ళఁ । గడపెరి నిదాఘుతాపంబుఁ ♦ గడుముదమున॥ ౪౯

స్నానమునకైనతడి యూర ♦ జారవిడిచి । ధూపమిడిసంజమల్లెల ♦ తోడఁదుఱుము
నంగవలువెట్టుకునుచే ♦ నంగజుండు । మనువుతోఁజన్నబలమును ♦ మరలఁబడసె॥ ౫౦

వుప్పొడినిగూడియెత్తినై ♦ పావలు పాదుగు । మద్దిపూఁగొమ్మ మూడఁగా♦మదికిఁదోఁచె
హాయఁడుమారునిఁ గాల్చిన ♦ యప్పలఁగూడఁ । గోపమువఁద్రుంచివైచిన ♦ గుణమవంగ॥ ౫౧

మావి ననలందుఁబ్రాఁకెడి ♦ మన్మనుంచుఁ । గ్రొత్తపాదిరిపువ్వులందుఁ ♦ జిత్తమలరు
గంధముమకూర్చిగ్రీష్మంబు ♦ కాముకులకు । సలిపినసమస్తదోషముల్ ♦ దులిపికొనియె॥

మందు నావేసవిని జూడ ♦ రెండెపగిజను । నెంతయును గాంతి యుతములై ♦ యొసఁగుచుండెఁ
బాదములఁగొల్చు వారితా♦పములనార్చు । నుదయమందున్న నృపతియు ♦ నుడుపతియును॥

లలిని దరఁగల మదమరా♦ళమ్ములాగు । తటములను బువ్వుఁదీఁగెలు ♦ దనరుచుండు
సరయూప్రజలమ్ములనుగ్రీడ ♦ సలుపఁగోరె । సతులతోఁ దాను శత్రుఘ్నుఁ ♦ సమయమందు॥

తీరములఁ బటగృహములు ♦ దీర్చినట్టి । ధీవరులు నక్రములఁబట్టి ♦ తెచ్చినట్టి
నదినివిహరింపఁదొడఁగె భూ♦నాథమూర్తి । చక్రితేజుండు దగుమహో♦త్సాహగతిని॥ ౫౫

గట్టుపిట్టులవిగివెడు ♦ కాంతలప్పు । డొండొరులవండకడియాల ♦ రొయికలను
నందెలుమజేయుశబ్దమ్ము ♦ లచటమందు । హంసలనుభీతిఁజెదరెడు ♦ నట్లుచేసె॥ ౫౬

చల్లులాడంగనొండొరుల్ ♦ సంభ్రమింప । చేడియలకేళిఁజూడంగ ♦ నోడనుండు
ధరణిపతితనపక్కఁ జా♦మరములైమ । నక్కిరాతకులోద్భవ ♦ కనియెనిట్లు॥ ౫౭

అంగరాగంబుకరఁగిపో ♦ నంతిపురపు । సతులు యెందలుక్రీడింప ♦ సరయూనదిగొ
యభ్రములతోడిసంధ్యోద ♦ యంబుకరణి । నెన్నఁగాఁగానియెన్నియో ♦ వన్నెలీనె॥

నగరివనితాజనంబుల ♦ నయనములను । జెలఁగుకాటుకనోడలు ♦ గలఁచునీరు
మాపినమఁగూడదానికి ♦ మాఱుగాను । గూర్చెమదరాగమొప్పెడు ♦ గొప్పశోభ॥ ౫౯

డుచనితంబము లెంతయుం ♦ గొప్పవౌట । భారమోర్వనియట్టి యీ♦పడుచువారు
బాహుపురిబంధములుపవిన ♦ బాహువులను । గష్టమునవీదిరాటలోఁ ♦ గలుగుతమిని॥ ౬౦

క్రీడసల్పెడువీరి శి♦రీషకుసుమ । భూషణంబులుపడి నదీ ♦ పూరమందుఁ
దేలియటునిటుఁబాచిని ♦ దినెడునాస । వచ్చిమీనమ్ములకునదె ♦ భ్రాంతిఁగొలిపె॥ ౬౧

ఆసాం జలాస్ఫాలనతత్పరాణాం । ముక్తాఫలస్పర్ధిషు శీకరేషు
పయోధరోత్సర్పిషు శీర్యమాణః । సంలక్ష్యతే న చ్ఛిదురోపి హారః॥ ౬౨

ఆవర్తశోభానతనాభికాంతే । ర్భఙ్గ్యో భ్రువాం ద్వన్ద్వచరాః స్తనానాం
జాతాని రూపావయవోపమానా । న్యదూరవర్తీని విలాసినీనాం॥ ౬౩

తీరస్థలీబర్హిభిరుత్కలాపైః । ప్రస్నిగ్ధకేకైరభినన్ద్యమానం
శ్రోత్రేషు సంమూర్ఛతి రక్తమాసాం । గీతానుగం వారిమృదఙ్గవాద్యం॥ ౬౪

సన్దష్టవస్త్రేష్వబలానితంబే । ష్విందుప్రకాశాంతరితోడుతుల్యాః
అమీ జలాపూరితసూత్రమార్గా । మౌనం భజంతే రశనాకలాపాః॥ ౬౫

ఏతాః కరోత్పీడితవారిధారా । దర్పాత్సఖీభిర్వదనేషు సిక్తాః
వక్రేతరాగ్రైరలకైస్తరుణ్యా । శ్చూర్ణారుణాన్వారిలవాన్వమంతి॥ ౬౬

ఉద్బంధకేశశ్చ్యుతపత్రలేఖో । విశ్లేషిముక్తాఫలపత్రవేష్టః
మనోజ్ఞ ఏవ ప్రమదాముఖానా । మంభోవిహారాకులితోపి వేషః॥ ౬౭

స నౌవిమానాదవతీర్య రేమే । విలోలహారః సహ తాభిరప్సు
స్కంధావలగ్నోద్ధృతపద్మినీకః । కరేణుభిర్వన్య ఇవ ద్విపేంద్రః॥ ౬౮

తతో నృపేణానుగతాః స్త్రియస్తా । భ్రాజిష్ణునా సాతిశయం విరేజుః
ప్రాగేవ ముక్తా నయనాభిరామాః । ప్రాప్యేంద్రనీలం కిముతోన్మయూఖం॥ ౬౯

వర్ణోదకైః కాంచనశృంగముక్తై । స్తమాయతాక్ష్యః ప్రణయాదసించన్
తథాగతః సోతితరాం బభాసే । సధాతునిష్యంద ఇవాద్రిరాజః॥ ౭౦

తేనావరోధప్రమదాసఖేన । విగాహమానేన సరిద్వరాం తాం
ఆకాశగంగారతిరప్సరోభి । ర్వృతో మరుత్వాననుయాతలీలః॥ ౭౧

యత్కుంభయోనేరధిగమ్య రామః । కుశాయ రాజ్యేన సమం దదౌ తత్
తదస్య జైత్రాభరణం విహర్తు । రజ్ఞాతపాతం సలిలే మమజ్జ॥ ౭౨

స్నాత్వా యథాకామమసౌ సదారః । స్తీరోపకార్యాం గతమాత్ర ఏవ
దివ్యేన శూన్యం వలయేన బాహు । మపోఢనేపథ్యవిధిర్దదర్శ॥ ౭౩

జయశ్రియః సంవననం యతస్త । దాముక్తపూర్వం గురుణా చ యస్మాత్
సేహేస్య న భ్రంశమతో న లోభా । త్స తుల్యపుష్పాభరణో హి ధీరః॥

జలముఁజిమ్ముటలోన నా♦సక్తులౌట । ముత్యములమించి శీకరాల్ ♦ పొదలుచుంట
హారములు తెగి కుచములఁ♦ జాఱుమన్నఁ । దెలియలోకయింత మీనియుఁ♦ దెలియరైరి॥ ౬౨

బొడ్డునుసిఁబోలఁదరఁగలఁ ♦ బోలబొమలు । జక్కవలఁబోలఁగుచములు ♦ సౌరునందు
నంగములఁబోల్పవిఖ్యాతి ♦ మైనవెల్ల । వింత గాఁబిరి చెంత నే ♦ వెలసెనిచట॥ ౬౩

జలములనుబుట్టుధింధిమి ♦ శబ్దమదిగొ । స్త్రీలగీతములనుగూడి ♦ తీరమందుఁ
బురులువిచ్చినమధుగమా ♦ స్వరముగన్న । శిఖులుగొనియాడ శ్రావ్యమై ♦ చెవినిబడియె॥

అతివలనితంబములనీట ♦ నంటికొన్న । వస్త్రములమీఁదిమొలనూళ్ళు ♦ వఱలుచంద్ర
కాంతినడఁగినచుక్కల ♦ కరణినుండె । బెజ్జములనీరుసొచ్చిన ♦ వీడెరవము॥ ౬౫

కాంతలుజలమ్ముగర్వానఁ ♦ గరము లెత్తి । చిమ్మఁగామాఱుచిమ్మెడు ♦ చెలులజలము
గ్రమ్మమోములసగళాల ♦ కములకొనలఁ । గుంగుమపురక్తబిందులఁ ♦ గురిసెనదిగొ॥ ౬౬

జలవిహారము చేనెంత ♦ కలఁగియున్నఁ । గురులుముడివీడిపత్త్రిముల్ ♦ గరఁగియుంట
వెలయుముత్యాలజూముకాలు ♦ వ్రేలుచుంట । నింతులమొగమ్ములొప్పారె ♦ నెంతయేని॥

ఓడనెగివారితోనీటఁ ♦ గ్రీడసలిపె । నిటునటుఁజలింపహారమ్ము ♦ నృపతిషాళి
వనగజేంద్రంబు తెరించిన ♦ వనజలతను । మెడనిడికరేణుబనుగూడి ♦ మెలఁగుకరణి॥ ౬౭

అట్టులొప్పెడునృపునితో ♦ ననుగమించి । యతివలెంతయుఁజెలిరి ♦ యందముగను
మొదటముత్తెముశేచూడ ♦ ముదముఁగొల్పు । నీలమునుగూడిమెఱయు వ♦ర్ణింపఁదరమె॥

పైఁడిచిమ్మనగ్రోవులఁ ♦ బడఁతులపుడు । రంగులజలమ్ములతనిపైఁ ♦ బొంగిచూరియు
నెంతయును గైరికపువాఁగు ♦ తెసఁగుచుండు । నద్రిరాజంబువలెఁబొల్చె ♦ నవనిధవుఁడు॥

ఆనదీరాజమునఁ దన ♦ యంతిపురపు । సతులతోడవిహారంబు ♦ సలుపునృపుఁడు
దివిజగంగను దేవతా ♦ స్త్రీలతోడఁ । గేళియొనరించు సురపతి ♦ లీలనొప్పె॥ ౭౦

కుంభభవదత్తమైగల్పఁ ♦ గొల్పునట్టి । భూరిరాజ్యముతో రామ ♦ భూధవుండు
పాదలికుశునకునిడినట్టి ♦ భూషసడలి । యేటఁబడెఁగుర్ంకుతతివతఁ ♦ డెఱుఁగకుండ॥ ౭౨

తృప్తిగాస్నానమొనరించి ♦ దేవితోడఁ । దీరపటభవనంబును ♦ జేరియతఁడు
వస్త్రములుదాల్చుచోఁగాంచె ♦ బాహువందు । దివ్యవలయంబులేకుంట ♦ దీనుఁడగుచు॥

జయగమనుగూర్చుదివ్యమా ♦ సాధనంబు । మున్నుజనకుఁడు దాల్చిన ♦ భూషణంబు
గావనశేఁడోవ్వఁడెవల లో♦భానఁగాను । ధీయనకుఁబూలువగలోక ♦ తీరుగాదె॥ ౭౪

తతః సమాజ్ఞాపయదాశు సర్వా । నానాయినస్తద్విచయే నదీజ్ఞాన్
వంధ్యశ్రమాస్తే సరయూం విగాహ్య । తమూచురమ్లానముఖప్రసాదాః॥ ౭౫

కృతః ప్రయత్నో నచదేవ లబ్ధం । మగ్నం పయస్యాభరణోత్తమం తే
నాగేన లౌల్యాత్కుముదేన నూన । ముపాత్తమంతర్హ్రదవాసినా తత్॥ ౭౬

తతః సకృత్వా ధనురాతతజ్యం । ధనుర్ధరః కోపవిలోహితాక్షః
గారుత్మతం తీరగతస్తరస్వీ । భుజంగనాశాయ సమాదదేఽస్త్రం॥ ౭౭

తస్మిన్ హ్రదః సంహితమాత్రఏవ । క్షోభాత్సమావిద్ధతరంగహస్తః
రోధాంసి నిఘ్నన్నవపాతమగ్నః । కరీవవన్యః పరుషం రరాస॥ ౭౮

తస్మాత్సముద్రాదివ మథ్యమానా । దుద్వృత్తనక్రాత్సహసోన్మమజ్జ
లక్ష్మ్యేవసార్ధం సురరాజవృక్షం । కన్యాం పురస్కృత్య భుజంగరాజః॥ ౭౯

విభూషణప్రత్యుపహారహస్త । ముపస్థితం వీక్ష్య విశాంపతిస్తం
సౌపర్ణమస్త్రం ప్రతిసంజహార । ప్రహ్వేష్వనిర్బంధరుషోహిసంతః॥ ౮౦

త్రైలోక్యనాథప్రభవం ప్రభావాత్ । కుశం ద్విషామంకుశమస్త్రవిద్వాన్
మానోన్నతేనాప్యభివంద్యమూర్ధ్నా । మూర్ధాభిషిక్తం కుముదోబభాషే॥ ౮౧

అవైమి కార్యాంతరమానుషస్య । విష్ణోః సుతాఖ్యామపరాంతనుం త్వాం
సోహంకథం నామతవాచరేయ । మారాధనీయస్య ధృతేర్విఘాతం॥ ౮౨

కరాభిఘాతోత్థితకందుకేయ । మాలోక్య బాలాతికుతూహలేన
జవాత్పతజ్జ్యోతిరివాంతరిక్షా । దాదత్త జైత్రాభరణం త్వదీయం॥ ౮౩

తదేతదాజానువిలంబినా తే । జ్యాఘాతరేఖాకిణలాంఛనేన
భుజేనరక్షాపరిఘేణభూమే । రుపైతుయోగం పునరంసలేన॥ ౮౪

ఇమాంస్వసారంచ యవీయసీంమే । కుముద్వతీం నార్హసినానుమంతుం
ఆత్మాపరాధం నుదతీంచిరాయ । శుశ్రూషయాపార్థివ పాదయోస్తే॥ ౮౫

ఇత్యూచివానుపహృతాభరణః క్షితీశం । శ్లాఘ్యోభవాన్స్వజన ఇత్యనుభాషితారం
సంయోజయాం విధివదాస సమేతబంధుః । కన్యామయేన కుముదః కులభూషణేన॥

తస్యాః స్పృష్టే మనుజపతినా సాహచర్యాయహస్తే
మాంగల్యోర్ణావలయిని పురః పావకస్యోచ్ఛిఖస్య

దాని వెదుకంగ నదినీఁడ ♦ దక్షులైన । జాలరుల నెల్లఁ బంచిన ♦ సరయువందు
వెదకి వేసారి వారలు ♦ విఫలులగుచు । వచ్చి తెల్పిరి మఱి కాంతి ♦ వాడ నిట్లు॥ ౭౫

చేసితివి యత్నములు గాని ♦ చిక్కలేదు । మునిఁగి పోయిన భవదీయ ♦ భూషణంబు
పొదలుఁగ ముదాశ్యనాగఁడే ♦ హ్రదము క్రిందఁ । వాఁడు హరియించి యుండు లో ♦ భమున వీని॥

అనఁడ గోపారణాతుఁడై ♦ యానఘస్వ । ప్రాకటబల ధుర్యుఁడౌ నర ♦ పాలమౌళి
చేరి తీరంబుఁ జాపానఁ ♦ జేర్చి నారి । సర్పమును జంప గారుడా ♦ స్త్రమున దీసె॥ ౭౭

అలుఁగుఁ గూర్చిన మాత్రాన ♦ నా హ్రదంబు । పెద్దయుఁ గలఁగి పొంచి వ ♦ స్తము లవీచి
తటులు దాఁగి బాతిగొలిలోఁ ♦ దగలు జీన । సర్వగజపట్ల ఘోర ర ♦ వంబొనర్చె॥ ౭౮

అప్పుడు వకరాళిఁ గలఁగ నా ♦ హ్రదమునందిఁ । పొడమెఁ గన్యక వెంతుఁడై ♦ భుజగరాజు
తరసఁ బడినట్టి పాలసఁ ♦ బ్రమ్మునొఁడి । పొడమినట్టి మాయ తావర ♦ భూజవట్లు॥ ౭౯

మరలఁ దన కియ్యఁ దెచ్చిన ♦ మండనంబు । నానికరమున వీక్షించి ♦ యానృపాలుఁ
డుద్దైదించెను వైనతే ♦ యాస్త్రమప్పుడు । నతఁడె యెదఁ గోపదీతుఁ దా ♦ లుతు రెఘునలు॥ ౮౦

ఎంతమనోన్నతి నిగని ♦ యెసఁగుచున్న । వైనతేయాస్త్రమిదుఁడౌట ♦ వంచి శిరము
సజ్జగన్నాథపుత్రుని ♦ కనిపతికిఁ । గుశునకుంబ్రాఁకుశునకు న ♦ కుక్కు ముదుఁడని యె॥ ౮౧

వేలుపనికయి మానస ♦ వేసమూని । నట్టి శిష్టునినతఁడను ♦ నంకమునను
మాలురూపంబునెత్తిన ♦ మాన్యుఁడీవు । నేనునీ ప్రీతిఁ జెలుపఁగా ♦ నెంతవాఁడ॥ ౮౨

చేతనగయఁ గఁగొట్టిన ♦ చేఁడు కోటకు । మిడికిఁజూచు నిబ్బాల ♦ మింటనుండి
ముక్కునఁ బెనేగమునజార ♦ చున్ననీదు । భూషఁగనుఁగొని వేడ్కవైఁ ♦ బామ్ముకొనియె॥ ౮౩

స్థిరగుణాకీర్ణాంకములచేతఁ ♦ దేజరిల్లి । జానువులదాఁక వ్రేలాడి ♦ జగతిగాచు
పరిఘయగు నీదుబలమైన ♦ బాహువనను । వఱలనిదిగూర్పఁబడుఁగాక ♦ మానవేంద్ర॥ ౮౪

చిరముగా నీపదపద్మముల ♦ సేవఁజేసి । తాను నీకనొసర్చిన ♦ తప్పిదమ్ముఁ
దొలఁచి కొనసెంచెనాదగు ♦ చెలియలీమె । తగదె గ్రహియింప నీకుమ ♦ ద్వతి నినృపమణి॥ ౮౫

అంచు భూషణమొసఁగినఁ ♦ గాంచి యన్న । శ్లాఘ్యబంధుఁడవీవను ♦ తన్మురునకు
బంధువులఁగూడి ధన్యుక్త ♦ ఘటితిఁ గూర్చెఁ । గుముదనిగన్యఁగుముదుఁడు ♦ కూర్మిమీఱ॥

ఉ॥ మంగళకంకణంబమరు ♦ మానిని హస్తము సాహచర్యకై
మంగళమూర్తి భూవిభుఁడు ♦ మండెడు నగ్నికి ముందుఁ బట్టినన్

దివ్యస్తూర్యధ్వని రుదచరద్వ్యాశ్నువానో దిగంతా౯
గంధోదగ్రంతదనువవృషుః పుష్పమాశ్చర్యమేఘాః॥ ౮౭

ఇత్థంనాగస్త్రిభువనగురోరౌరసం మైథిలేయం
లబ్ధ్వాబంధుం తమపిచకుశః పంచమం తక్షకస్య
ఏకః శంకాం పితృవధరిపోరత్యజద్వైనతేయా
చ్ఛాంతవ్యాళా మవనిమపరః పౌరకాంతశ్శశాస॥ ౮౮

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతౌ
కుముద్వతీపరిణయో నామ షోడశః సర్గః

మంగళదేవతూర్యములు ♦ మానక మ్రోసె దిగంతమంటుచున్
మంగళమేఘముల్ గురిసె ♦ మంజులగంధసుమప్రవర్షముల్॥ ౪౭

సీ॥ ముజ్జగంబులకును ♦ మూలమైగురువయి । గరిమవహించినయట్టి ♦ రామునకును
ప్రవిమలగుణములఁ ♦ బావనమైనట్టి । చరితనొప్పారిన ♦ జానకికిని
బుత్రుఁడైపొల్చిన ♦ భూపశిరోమణి । యొప్పుచుట్టంబయ్యె ♦ నురగపతికిఁ
దక్షుకు శేనప ♦ తరమువాఁడయినట్టి । కుముదుండు బంధువు ♦ కుశునకయ్యె

గీ॥ నొకఁడు పితృసఘశత్రుఁడై ♦ యుండినట్టి
వైనతేయునిభయమును ♦ వదలి మనియె
మఱియొకఁడు సర్పములుశాంతిఁ ♦ బరఁగఁ బ్రజకు
మిత్రుఁడైభూరిమహిమతో ♦ ధాత్రి నేలె॥ ౪౮

గద్య

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చి
వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందుఁ
గుముద్వతీ పరిణయంబను షోడశాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

సప్తదశః సర్గః

అతిథిం నామ కాకుత్స్థాత్ । పుత్రం ప్రాప కుముద్వతీ
పశ్చిమాద్యామినీయామాత్ । ప్రసాదమివ చేతనా॥ ౧

స పితుః పితృమాన్వంశం । మాతుశ్చానుపమద్యుతిః
అపునాత్సవితేవోభౌ । మార్గావుత్తరదక్షిణౌ॥ ౨

తమాదౌ కులవిద్యానా । మర్థమర్థవిదాంవరః
పశ్చాత్పార్థివ కన్యానాం । పాణిమగ్రాహయత్పితా॥ ౩

జాత్యస్తేనాభిజాతేన । శూరః శౌర్యవతా కుశః
అమన్యతైక మాత్మాన । మనేకం వశినావశీ॥ ౪

సకులోచిత మిన్ద్రస్య । సాహాయ్యకముపేయివాన్
జఘానసమరే దైత్యం । దుర్జయం తేనచావధి॥ ౫

తం స్వసానాగరాజస్య । కుముదస్య కుముద్వతీ
అన్వగాత్కుముదానందం । శశాంకమివకౌముదీ॥ ౬

తయోర్దివస్పతేరాసీ । దేకః సింహాసనార్ధభాక్
ద్వితీయాపి సఖీశచ్యాః । పారిజాతాంశభాగినీ॥ ౭

తదాత్మసంభవం రాజ్యే । మంత్రివృద్ధాః సమాదధుః
స్మరంతః పశ్చిమామాజ్ఞాం । భర్తుః సంగ్రామయాయినః॥ ౮

తేతస్య కల్పయామాసు । రభిషేకాయశిల్పిభిః
విమానం నవముద్వేది । చతుఃస్తంభ ప్రతిష్ఠితం॥ ౯

శ్రీ

ర ఘు వం శ ము.

స ప్త ద శా శ్వా స ము.

---:o:---

గీతములు.

విశద కాకుత్థ్స మణియైన ♦ కుశునివలనఁ । గనెఁ గుముద్వతి యతిథినాఁ ♦ దనయునతుని
యామినికిఁ దుదనొప్పెడు ♦ జాముపలన । స్వాంత మెంతయుఁ దెలివిని ♦ బడయునట్లు॥

దక్షిణోత్తర మార్గముల్ ♦ తరణిద్యుమణి । వెలయఁజేసెనుకరణిఁ దా ♦ వెలయఁజేసెఁ
దల్లిదండ్రుల కులములఁ ♦ దండ్రిఁ బంటి । యతుల తేజోనిధాన మ♦య్యతిథిసుమతి॥ ౨

అర్థవిదులందు నగ్రణి ♦ యైనతండ్రి । యాత్మజాతునిఁగులవిద్య ♦ లందుఁదొలుతఁ
గుశలునిగఁజేసి యావలఁ ♦ గూర్మిఁగొలిపె । రాచకన్నెలఁజేపట్టి ♦ రహింపహింప॥ ౩

నిర్మలాన్వయశౌర్యాత్మ ♦ నిగ్రహములఁ । బొందియులరారుచుండెడు ♦ పుత్త్రుఁగాంచి
నిర్మలాన్వయశౌర్యాత్మ ♦ నిగ్రహములఁ । గన్నకుశుఁడెంచెఁదా నొంటి♦గా నటంచు॥ ౪

తనకులోచితమైనట్టి ♦ ధర్మమునను । వజ్రికిసహాయమొనరించు ♦ పనికిఁబోయి
దుర్జయాసురుసమరానఁ ♦ దుంచివైచి । వానిచేఁబడె నప్పుడే ♦ తానుగూడ॥ ౫

కువలయానందుఁజంద్రుని ♦ గూడిచనెడు । వెన్నెలనుబోలెఁగుముదుఁడక్క ♦ పన్నగేంద్రు
ననుజయైనకుముద్వతి ♦ యనుగమించె । నవనిహర్షానహర్ష మ్ము ♦ నందువిభుని॥ ౬

వారిలోనొకఁడయ్యెను ♦ వజ్రిదైన । యర్ధసింహాసనంబున ♦ కర్హభాగి
యొక్కతెయ్యెను శచికిఁదా ♦ నుచితసఖియుఁ । బారిజాతంబునందలి ♦ పాలికాఁపు॥ ౭

అంతసమరాన కేగుచో ♦ నవనివిభుఁడు । దమకునిడినట్టియాజ్ఞను ♦ దలఁచి యప్పు
డతనినుతరత్నమైకాంలు ♦ నతిథినిడిరి । రాజ్యమునవృద్ధసచివులు ♦ రాజభక్తి॥ ౮

చెలఁగివారలు పట్టాభి♦షేకమునకు । శిల్పులనుగొల్పినిర్మింపఁ ♦ జేసిరంత
నున్నతంబైనవేదియుఁ ♦ జెన్నుమీఱు । నాల్గుకంబాలుగల విమా♦నంబునొకటి॥ ౯

తత్రైనం హేమకుంభేషు । సంభృతై స్తీర్థవారిభిః
ఉపతస్థుః ప్రకృతయో । భద్రపీఠోపవేశితం॥ ౧౦

నదద్భిః స్నిగ్ధగంభీరం । తూర్యై రాహతపుష్కరైః
అన్వమీయత కల్యాణం । తస్యావిచ్ఛిన్న సంతతి॥ ౧౧

దూర్వాయవాంకుర ప్లక్ష । త్వగభిన్న పుటోత్తరాన్
జ్ఞాతివృద్ధైః ప్రయుక్తాన్ స । భేజే నీరాజనావిధీన్॥ ౧౨

పురోహిత పురోగాస్తం । జిష్ణుం జైత్రై రథర్వభిః
ఉపచక్రమిరే పూర్వ । మభిషేక్తుం ద్విజాతయః॥ ౧౩

తస్యౌఘ మహతీ మూర్ధ్ని । నిపతంతీ వ్యరోచత
సశబ్ద మభిషేక శ్రీ । ర్గంగేవ త్రిపురద్విషః॥ ౧౪

స్తూయమానః క్షణే తస్మిన్ । నలక్ష్యత స బందిభిః
ప్రవృద్ధ ఇవ పర్జన్యః । సారంగై రభినందితః॥ ౧౫

తస్య సన్మంత్రపూతాభిః । స్నానమద్భిః ప్రతీచ్ఛతః
వవృధే వైద్యుతస్యాగ్నే । ర్వృష్టిసేకాదివ ద్యుతిః॥ ౧౬

స తావదభిషేకాంతే । స్నాతకేభ్యో దదౌ వసు
యావ తైషాం సమాప్యేరన్ । యజ్ఞాః పర్యాప్తదక్షిణాః॥ ౧౭

తే ప్రీతమనస స్తస్మై । యామాశిష ముదైరయన్
సా తస్య కర్మనిర్వృత్తై । ర్దూరం పశ్చాత్కృతా ఫలైః॥ ౧౮

బంధచ్ఛేదం స బద్ధానాం । వధార్హాణామవధ్యతాం
ధుర్యాణాంచ ధురో మోక్ష । మదోహం చాదిశద్గవాం॥ ౧౯

క్రీడాపతత్త్రిణోప్యస్య । పంజరస్థాః శుకాదయః
లబ్ధమోక్షా స్తదాదేశా । ద్యథేష్టగతయోఽభవన్॥ ౨౦

తతః కక్ష్యాంతరన్యస్తం । గజదంతాసనం శుచి
సోత్తరచ్ఛదమధ్యాస్త । నేపథ్యగ్రహణాయ సః॥ ౨౧

తం ధూపాశ్యానకేశాంతం । తోయనిర్ణిక్త పాణయః
ఆకల్ప సాధనై స్తై స్తై । రుపసేదుః ప్రసాధకాః॥ ౨౨

భద్రపీఠాసనస్థులై ♦ బలిమి మున్న । యాసని చెంగటనుండిరి ♦ యమలతీర్థ
వారిపూరిత హేమకుంభములఁ గొని । సంభ్రమము మీఱ భక్తితో ♦ సచివులెల్ల॥ ౧౦

తెఱఁగుబడినట్టి ముఖ్యముల ♦ శీఘ్రముగను । గనులు లీను దుమునుండు సౌభాగ్యములె తెచ్చె
నతఁడు విచ్చేసె మెప్పుడు ♦ నందనట్టి । నిత్యకల్యాణముల చేత ♦ నెగడునంతు॥ ౧౧

గరికె యుయ్యాల వాంఛితమ్ములు ♦ గలిసినట్టి । పులువనోమత్తిపట్టులు ♦ పల్లవములు
ప్రీతితో స్థాపితృష్టు లర్పించుమండి । నతఁడు నీరాజనముఁ గాంచె ♦ నర్హవిధిని॥ ౧౨

విప్రవరులు పురోహితుఁ ♦ డట్టియుండు । నిజయమునుగొల్పుశక్తిచే ♦ వెలయుచుండు
నంచితాధ్వ వేదమంత్రాళిచేత । నొగడు నభిషేక మొనరింపఁ ♦ దొడఁగిరపుడు॥ ౧౩

అవనితలమీఁద నభిషేక ♦ మందు జారి । పడుచునుండెడు జలధార ♦ భవ్యమగుచుఁ
ద్రిపురవైరిశిరంబున ♦ జారుచుండె । సరెడు విమలాంబువుల గంగ ♦ పగిది మెఱసె॥ ౧౪

చాతకమ్ములు సొగసఁ బ్ర♦త్యగ్రవృష్టి । యెంతకంతకుఁ బొడలెడు ♦ నట్టులపుడు
వందిజనములు పొగడంగఁ ♦ బ్రభువు గూడ । నంతకంతకుఁ బొదలెను ♦ హర్షమునను॥ ౧౫

వృష్టిజలముల చేతను ♦ విద్యుదగ్ని । పరిజ్వరిల్లెడు కరణి నా ♦ ప్రభువరుండు
మంత్రపూతజలమ్ముల ♦ మజ్జనంబు । చేత దేదీప్యమానుఁడై ♦ చెలఁగుచుండె॥ ౧౬

అంత నభిషేకకార్యంబు ♦ సాంతమైన । వారి యాజ్ఞ సమాప్తికి ♦ వలసినంత
సిరుల నేగాక దక్షిణఁ ♦ జేర్చియిచ్చె । స్నాతకులకెల్ల నద్ధరా ♦ స్వామివరుఁడు॥ ౧౭

ప్రీతి స్నాతకసంఘ దీ♦వెనల సలము । లపుడె గాదవఁగనుండె ♦ నెపుడొ ముందు
భూపవంశశ్రీపురాకృత ♦ పుణ్యమెల్ల । వెంటవెంట నెఫలియించు ♦ చుంటఁ జేసి॥ ౧౮

బద్ధులగువారి బంధముల్ ♦ బాపివేయు । వధ్యులగువారిఁ జంపక ♦ వదలివేయు
బరువు పశువులపై మోపఁ ♦ బడక యుండ । నాలఁ బిదుకక యుండంగ ♦ నాజ్ఞయొసఁగె॥

పంజరమ్ములఁ బెట్టంగఁ ♦ బడినయట్టి । కీరములు మొదలుగఁ గల్గు ♦ కేళికొఱకు
నైనపక్షులు గూడ న♦వ్యాత్మ యాజ్ఞ । విడిపడి విహారమును సల్పె ♦ విచ్చలవిడి॥ ౨౦

అస్త్రశాలయందుండు హ♦ర్మ్యాంగణమున । నమలతరవస్త్రశోభిత ♦ మయినయట్టి
శుభ్రగజదంతపీఠిపై ♦ సొగసు మీఱ । నధివసించె నలంకృతి ♦ నందుకొఱకు॥ ౨౧

కడిగికొని వక్త్రముఁ గాళ్లఁ ♦ గరతలముల । నతని కొనవెండ్రుకలనున్న ♦ యట్టి తడిని
ధూపమున నార్చి భూషలఁ ♦ దొడుగువారు । నరవరుని చెంత నుండిరి ♦ నగల్ఁ దాల్చి॥ ౨౨

తేస్య ముక్తా గుణోన్నద్ధం । మౌళిమంతర్గతస్రజం
ప్రత్యూపుః పద్మరాగేణ । ప్రభామండల శోభినా॥ ౨౩

చందనే నాంగరాగంచ । మృగనాభి సుగంధినా
సమాపయ్య తతశ్చక్రుః । పత్త్రం విన్యస్త రోచనం॥ ౨౪

ఆముక్తాభరణః స్రగ్వీ । హంసచిహ్న దుకూలవాన్
ఆసీదతిశయ ప్రేక్ష్యః । సరాజ్యశ్రీ వధూవరః॥ ౨౫

నేపథ్య దర్శినశ్ఛాయా । తస్యాదర్శే హిరణ్మయే
విరరాజోదితే సూర్యే । మేరౌకల్పతరోరివ॥ ౨౬

సరాజ కకుదవ్యగ్ర । పాణిభిః పార్శ్వ వర్తిభిః
యయావుదీరితాలోకః । సుధర్మానవమాం సభాం॥ ౨౭

వితానసహితం తత్ర । భేజే పైతృక మాసనం
చూడామణిభిరుద్ఘృష్ట । పాదపీఠం మహీక్షితాం॥ ౨౮

శుశుభే తేన చాక్రాంతం । మంగళాయతనం మహత్
శ్రీవత్సలక్షణం వక్షః । కౌస్తుభే నేవ కేశవం॥ ౨౯

బభౌ భూయః కుమారత్వా । దధిరాజ్యమవాప్య సః
రేఖాభావాదుపారూఢః । సామగ్ర్యమివ చంద్రమాః॥ ౩౦

ప్రసన్న ముఖరాగంతం । స్మితపూర్వాభిభాషిణం
మూర్తిమంత మమన్యంత । విశ్వాసమనుజీవినః॥ ౩౧

సపురం పురుహూతశ్రీః । కల్పద్రుమ నిభధ్వజాం
క్రమమాణ శ్చకారద్యాం । నాగేనై రావతౌజసా॥ ౩౨

తస్యైకస్యోచ్ఛ్రితం ఛత్రం । మూర్ధ్ని తేనా మలత్విషా
పూర్వరాజవియోగౌష్మ్యం । కృత్స్నస్య జగతో హృతం॥ ౩౩

ధూమాదగ్నేః శిఖాః పశ్చా । దుదయాదంశవో రవేః
సోతీత్య తేజసాం వృత్తిం । సమమేవోత్థితో గుణైః॥ ౩౪

తంప్రీతివిశదైర్నేత్రై । రన్వయుః పౌరయోషితః
శరత్ప్రసన్నైర్జ్యోతిర్భి । ర్విభావర్య ఇవధ్రువం॥ ౩౫

విరులదండలుముత్తెంపు ♦ సరులుగూడి । యున్నయాతనిమాళిలో ♦ నుంచిరపుడు
పద్మరాగమణిప్రభల్ ♦ పర్వుచుండు । భూరిశోభాకరంబులు ♦ భూషణములు॥ ౨౩

చారుమృగమదపరిమళ ♦ చందనమున । నంగరాగంబుఁగూర్చి స♦మంచితముగ
మంచిగోరోజనముచేత ♦ మించునట్లు । చిత్రపత్త్రంబులిడిరి వి♦చిత్రమగను॥ ౨౪

తొడవులిడిమేనవిరిదండ ♦ మెడనుబెట్టి । హంసచిత్రంబులంతట ♦ నమరునట్టి
డంబుమీఱిన నరదుకూ♦లంబు గట్టి । మెఱసెనెంతయు రాజ్యల♦క్ష్మీవరుండు॥ ౨౫

తనదుసింగారమును హేమ ♦ దర్పణమున । వేడ్కఁగనునట్టినృపు ప్రతి♦బింబమొప్పె
భాస్కరోదయమున మేరు ♦ పర్వతమున । వెలయుఁగల్పతరుప్రతి ♦ బింబమట్లు॥ ౨౬

పాణులనురాజచిహ్నముల్ ♦ పట్టికొలుచు । పార్శ్వవర్తులుజయజయ ♦ ధ్వనులుసేయ
దేవసభయాసుధర్మకుఁ ♦ దీసిపోని । సభకువేంచేసె నారాజ ♦ చంద్రుఁడపుడు॥ ౨౭

రాజమాళికభూషణ ♦ రాజినొరసి । కాలుపదపీఠమును మేలు ♦ పేలుకట్టు
గలిగి పైతృకమైకడుఁ ♦ జెలఁగునట్టి । చారుసింహాసనంబునఁ ♦ గూరుచుండె॥ ౨౮

ఆతనితోఁగూడి శ్రీవత్స ♦ మనఁగఁబరఁగు । నాసభ చెలంగె మంగళా ♦ యతనమగుచు
నమలశ్రీవత్సచిహ్నిత ♦ మైతనర్చు । కౌస్తుభముతోడివిష్ణు వ♦క్షంబుకరణి॥ ౨౯

బాల్యమునవీడివెంటనే ♦ భవ్యమైన । పూర్ణరాజ్యంబుదాల్చిన ♦ భూధవుండు
రేఖరేఖగఁగాకొక్క ♦ రేఖతోనె । పూర్ణతనుగన్నశశివలెఁ ♦ బొల్చుచుండె॥ ౩౦

ఎప్పుడునుమోముకళకళ ♦ లీనుచుండఁ । గూడిచిఱునవ్వుతోమాట ♦ లాడుచుంట
నిట్లువిశ్వాసమేరూప ♦ మెత్తెనంచు । నెంచుచుందురుపరిజను ♦ లెల్లనతని॥ ౩౧

కల్పతరువులఁబోల్పఁదా ♦ కఁబాలుఁడు । పురినిఁజౌదంతిబలమొప్ప ♦ కరినెక్కి
సిరులశక్రోపముఁడువోఁడు ♦ తిరుగుచుండి । దానిస్వర్గపురమ్మనాఁ ♦ దనరఁజేసె॥ ౩౨

వరసితచ్ఛత్రమాతని ♦ శిరముమీఁద । దివ్యమైనట్టికాంతితోఁ ♦ దేజరిల్లి
పూర్వరాజవియోగానఁ ♦ బొడమినట్టి । జనులలోపలితాపముల్ ♦ జల్లపఱిచె॥ ౩౩

పొగకుసావలనగ్నిలోఁ ♦ బొడముమంట । పొద్దుపొడిచినపిమ్మటఁ ♦ బొడుచురశ్మి
యిట్టితేజమ్ములందలి ♦ వృత్తిమించి । యతఁడుదయమందె సర్వగు♦ణాళితోనె॥ ౩౪

పౌరసుందరులానర ♦ పాలచంద్రు । ననుగమించిరిప్రేమచే ♦ నలరుకనుల
ధ్రువునిశారదరాత్రులు ♦ తొలఁగకుండ । మించుచుక్కలతో వెంబ♦డించునట్లు॥ ౩౫

అయోధ్యాదేవతాశ్చైనం । ప్రశస్తాయతనార్చితాః
అనుదధ్యురనుధ్యేయం । సాన్నిధ్యైః ప్రతిమాగతైః॥ ౩౬

యావన్నాశ్యాయతే వేది । రభిషేకజలాప్లుతా
తావదేవాస్య వేలాంతం । ప్రతాపః ప్రాప దుస్సహః॥ ౩౭

వసిష్ఠస్య గురోర్మంత్రాః । సాయకాస్తస్య ధన్వినః
కిం తత్సాధ్యం యదుభయే । సాధయేయుర్న సంగతాః॥ ౩౮

సధర్మస్థసఖః శశ్వ । దర్థిప్రత్యర్థినాం స్వయం
దదర్శ సంశయచ్ఛేద్యాన్ । వ్యవహారానతంద్రితః॥ ౩౯

తతః పరమభివ్యక్త । సౌమనస్యనివేదితైః
యుయోజ పాకాభిముఖై । ర్భృత్యాన్విజ్ఞాపనాఫలైః॥ ౪౦

ప్రజాస్తద్గురుణా నద్యో । నభసేవ వివర్ధితాః
తస్మింస్తు భూయసీం వృద్ధిం । నభస్యే తా ఇవాయయుః॥ ౪౧

యదువాచ న తన్మిథ్యా । యద్దదౌ న జహార తత్
సోऽభూద్భగ్నవ్రతః శత్రూ । నుద్ధృత్య ప్రతిరోపయన్॥ ౪౨

వయోరూపవిభూతీనా । మేకైకం మదకారణం
తాని తస్మిన్సమస్తాని । న తస్యోత్సిషిచే మనః॥ ౪౩

ఇత్థం జనితరాగాసు । ప్రకృతిష్వనువాసరం
అక్షోభ్యః స నవోऽప్యాసీ । ద్దృఢమూల ఇవ ద్రుమః॥ ౪౪

అనిత్యాః శత్రవో బాహ్యా । విప్రకృష్టాశ్చ తే యతః
అతః సోऽభ్యంతరాన్నిత్యాన్ । షట్పూర్వమజయద్రిపూన్॥ ౪౫

ప్రసాదాభిముఖే తస్మిం । శ్చపలాపి స్వభావతః
నికషే హేమరేఖేవ । శ్రీరాసీదనపాయినీ॥ ౪౬

కాతర్యం కేవలా నీతిః । శౌర్యం శ్వాపదచేష్టితం
అతః సిద్ధిం సమేతాభ్యా । ముభాభ్యామన్వియేష సః॥ ౪౭

న తస్య మండలే రాజ్ఞో । న్యస్తప్రణిధిదీధితేః
అదృష్టమభవత్కించి । ద్వ్యభ్రస్యేవ వివస్వతః॥ ౪౮

అయ్యయోధ్యను దేవాల♦యంబులందు । నర్చనొందిన దేవత ♦ లాత్మఁ బొంగి
విగ్రహమ్ములస్వయముగా ♦ వెలసియుండి । యున్నపుడనుగ్రహించిరి ♦ యర్థుఁ డగుట॥

ప్రభువరేణ్యుని యభిషేక ♦ వారివేగ । నవనిఁడివేదెపైనారు ♦ నంతలోనె
యమ్మహామహా దుస్సహ♦మైనశౌర్య । మద్ధిశిగమ్మనందె మ♦హాద్భుతముగ॥ ౩౭

మాన్యుఁడైనవసిష్ఠుని ♦ మంత్రములును । నృపుఁడనుర్ధారిసాయక ♦ నిచయములును
కలిసియుండఁగ నీధరా ♦ తలమునందు । నొందఁగ నసాధ్యమైనది ♦ యుండునెద్ది॥ ౩౮

ధర్మచరులకుసఖుఁడైన ♦ ధరణిపుఁడు । వాదిప్రతివాది వాద వి♦వాదములను
సంశయముదీర్చుకొనుటకై ♦ స్వయమునోర్చి । యప్రమత్తతఁ బ్రతిదిన ♦ మగయుచుండు॥

మంచిమానసములచేత ♦ మనవిచేయు । నాత్మపరిజనములకోర్కు ♦ లన్నిగూడ
సలిపెనృపుఁడు ఫలోన్ముఖ♦ములుగసంతోఁ । గూర్మితోఁ బ్రజమేలునే ♦ కోరువాఁడు॥

ప్రాణములలోని నదులట్లు ♦ జనకుచేతఁ । బ్రబలియున్నట్టిప్రజలీ నృ♦పాలుపాల
నాతిశయమునఁ బ్రబలిరి ♦ యంతకంటె । భానుపదమునవానదుల్ ♦ ప్రబలునట్లు॥ ౪౧

పల్కునేకానికల్లలఁ ♦ బల్కఁడతఁడు । ఇచ్చునేకాని మరలఁబాఁ ♦ బుచ్చుకొనఁడు
వైరులఁజెకల్పిక్రమ్మఱఁ ♦ బాదుకొల్పు । నతనిప్రతిభంగమంతయు ♦ నందెయుండు॥ ౪౨

రూపయౌవనసంపదల్ ♦ మిగుఁడుగణి । నొక్కటొక్కటియె గర్వంబు ♦ నొందఁజేయు
నన్నియునుబూర్ణముగఁగూడి ♦ యున్నఁగూడ । నతనిమదికింతయునుగర్వ♦మంటదయ్యె॥

కొత్తవాఁడయ్యునానాఁడు ♦ గూర్మిఁజూచు । ప్రజలలోపలనెలకొని ♦ పరనృపులకు
నచలుఁడైక్రాలుచుండెఁదా ♦ నతిదృఢముగ । వేరుబారినయట్టియా ♦ వృక్షమట్లు॥ ౪౪

బాహ్యవైరులుసమముండు ♦ వారుగాక । దూరముగనుండ్రుగాపునఁ ♦ దూరదృష్టి
యతఁడునిత్యముఁదనయాత్మ ♦ యందుఁదయుండు । రిపులనార్వురమొదలు ని♦ర్జించిమించె॥

సిరి స్వభావమ్ము చేత న♦స్థిరదయయ్యు । దానగుణసుప్రసన్నుఁడై ♦ తనరుచుండు
నతనియందుఁదిగమ్ముగా ♦ నలరుచుండెఁ । బైఁడిగెలియొరగల్లున ♦ వలులునట్లు॥ ౪౬

విక్రమము లేనియానీతి ♦ పిఱికితనము । శౌర్యమే నీతిలేకున్నఁ ♦ గ్రౌర్యమగును
గానవీరెంటినింగూర్చి ♦ కాంచనెంచె । విజయసంసిద్ధిపరిపక్వ ♦ విమలబుద్ధి॥ ౪౭

అభ్రములు లేకవెల్గు న♦హస్కరుండు । గననిదెద్దియునుండని ♦ కరణిజగతి
నొక్కటియున్నపుడెఱుఁగని ♦ దుండదయ్యెఁ । జరులనెడుదీప్తులంతటఁ ♦ బఱపియుంట॥

రాత్రిందివవిభాగేషు । యథాదిష్టంమహీక్షితాం
తత్సిషేవేనియోగేన । సవికల్పపరాఙ్ముఖః॥ ౪౯

మంత్రఃప్రతిదినంతస్య । బభూవసహమంత్రిభిః
సజాతుసేవ్యమానోఽపి । గుప్తద్వారోనసూచ్యతే॥ ౫౦

పరేషుస్వేషుచక్షిప్తై । రవిజ్ఞాతపరస్పరైః
సోఽపసర్పైర్జజాగార । యథాకాలంస్వపన్నపి॥ ౫౧

దుర్గాణిదుర్గ్రహాణ్యాసం । స్తస్యరోద్ధురపిద్విషాం
నహిసింహోగజాస్కందీ । భయాద్గిరిగుహాశయః॥ ౫౨

భవ్యముఖ్యాఃసమారంభాః । ప్రత్యవేక్ష్యానిరత్యయాః
గర్భశాలిసధర్మాణ । స్తస్యగూఢంవిపేచిరే॥ ౫౩

అపథేనప్రవవృతే । నజాతూపచితోఽపిసః
వృద్ధౌనదీముఖేనైవ । ప్రస్థానంలవణాంభసః॥ ౫౪

కామంప్రకృతివైరాగ్యం । సద్యఃశమయితుంక్షమః
యస్యకార్యఃప్రతీకారః । సతన్నైవోదపాదయత్॥ ౫౫

శక్తేష్వేవాభవద్యాత్రా । తస్యశక్తిమతఃసతః
సమీరణసహాయోఽపి । నాంభఃప్రార్థీదవానలః॥ ౫౬

నధర్మమర్థకామాభ్యాం । బబాధే నచ తేనతౌ
నార్థంకామేనకామంవా । సోఽర్థేనసదృశస్త్రిషు॥ ౫౭

హీనాన్యనుపకర్తౄణి । ప్రవృద్ధానివికుర్వతే
తేనమధ్యమశక్తీని । మిత్రాణిస్థాపితాన్యతః॥ ౫౮

పరాత్మనోఃపరిచ్ఛిద్య । శక్త్యాదీనాంబలాబలం
యయావేభిర్బలిష్ఠశ్చేత్ । పరస్మాదాస్తసోఽన్యథా॥ ౫౯

కోశేనాశ్రయణీయత్వ । మితితస్యార్థసంగ్రహః
అంబుగర్భోహిజీమూత । శ్చాతకైరభినంద్యతే॥ ౬౦

పరకర్మాపహఃసోఽభూ । దుద్యతఃస్వేషుకర్మసు
ఆవృణోదాత్మనోరంధ్రం । రంధ్రేషుప్రహరన్రిపూన్॥ ౬౧

రేబవళ్లును జేయంగ ♦ శోధులకును । విధిగ నిర్మింపఁబడినట్టి ♦ వివిధకార్య
జాతములనెల్ల సేవించె ♦ సంశయమ్ము । వదలి యాభూపుఁడెంతయుఁ ♦ బట్టుదలను॥ ౪౯

ప్రతిదినము మంత్రులం గూడి ♦ ప్రభువగుంబు । జరపెఁ గార్యవిచారంబు ♦ నొరులకద్ది
గుప్తమార్గంబు గానుంటఁ ♦ గొంచెమేని । బయలుపడదయ్యె సేవింపఁ ♦ బడుచునున్న॥ ౫౦

మిత్రశత్రుబంగోవల ♦ మెలఁగునట్టు । లొండొరులు దాము తెలియక ♦ యుండునట్లు
గూఢచారుల నాతఁడు ♦ గొలిపియుంటఁ । గాలమున నిద్రగొనియు మే♦ల్కాంచియుండె॥

వైరిగోధకుఁడగుఁడు ని♦ష్ఫలుఁడెయయ్యెఁ । గలిగియుండెన భేద్య దు♦ర్గములగములు
మాటికరులను ద్రుంచు కం♦శీగనమ్ము । భయముచేఁ గాదుగద గుహఁ ♦ బండుకొనుట॥

శుభము నేకోరియొప్పుడు ♦ శుద్ధబుద్ధి । నరసియొనరించు నతనికా♦ర్యమ్ములెల్లఁ
గనకవిఘ్నంబు గూఢంబు♦గా ఫలించె । గర్భమునఁ బండు నరిపైరు ♦ కరణిసతము॥ ౫౩

ఎంతవృద్ధిని గాంచిన ♦ నించుకేని । గుప్తపథమునఁ జొరఁడు ని♦ర్దోషియతఁడు ౫౪
అద్రిగోపలన్నరిల్లు ♦ నట్టిజలము । శిఖ్యముఖములఁ గాక వే♦ఱెట్లు చనును॥

ప్రజలకోనియు శాంతిని ♦ ప్రభువుండు । తత్క్షణమడంచివేయఁగా♦దక్షుఁడయ్యె
దిద్దుకొనఁగను వలసిన♦ తేఁకునందుఁ । గార్యమును జేయుఁడెన్నఁడు ♦ కార్యవిదుఁడు॥ ౫౫

కీర్తిమంతుఁడు జనపతి ♦ శక్యుఁడైన । శత్రుమీఁద నెదండెత్తి ♦ చనుచునుండు
గాలిసాయంబు గల్గియుఁ ♦ గాబుచిచ్చు । సలిలములఁ గాల్ప నెపుడైనఁ ♦ జనుటఁ గలదె॥

కాంచు సమముగ ధర్మార్థ ♦ కాములను । గాన ధర్మముచే నర్థ ♦ కామములకు
వానిచే ధర్మమునకును ♦ వానియందు । నొకటిచే నొక్కటికి బాధ ♦ యొదవదయ్యె॥ ౫౬

క్షీణవశమన్న మేలును ♦ జేయలేరు । ఒదవఁజేయుదురున్నతి ♦ నున్నఁ గీడు
గాన నే భూమిపతి మిత్ర ♦ గణము నెల్ల । మధ్యదశయందునుంచెను ♦ మర్మమెఱిఁగి॥ ౫౭

స్వపరశక్త్యాదులును బలా ♦ బలము లెల్ల । ననని పాలుఁడు చక్కఁగా ♦ నరసి యరసి
వైరిబలవంతుఁడేని దా ♦ బహుగమునకు । వెడలుఁగాఁడేని యతని ను♦పేక్ష సేయు॥ ౫౮

సిరులుగలవాఁడె భువిలోన ♦ సేవ్యుఁడంచు । నతఁడు ధనమును గూర్చె న♦త్యంతముగను
నీరములచేత నెంతయు ♦ నిండియుండు । మేఘము నె వానకోయిల ♦ మెచ్చుఁగాదె॥ ౬౦

రిపుల కార్యాళిఁ జెలియుమమ్మ ♦ నృపవరుండు । తనపనులనెల్ల నెఱవేర్చి ♦ కొనుచునుండు
మర్మముల దెలియంగ శత్రుల ♦ మనముషంము । దాఁచి మెలఁకువ నాత్మ రం♦ధ్రముల నెల్ల॥ ౬౧

పిత్రా సంవర్ధితో నిత్యం । కృతాస్త్రః సాంపరాయికః
తస్య దండవతో దండః । స్వదేహాన్న వ్యశిష్యత ॥ ౬౨

సర్పస్యేవ శిరోరత్నం । నాస్య శక్తిత్రయం పరః
స చకర్ష పరస్మాత్త । దయస్కాంత ఇవాయసం ॥ ౬౩

వాపీష్వివ స్రవంతీషు । వనేషూపవనేష్వివ
సార్థాః స్వైరం స్వకీయేషు । చేరుర్వేశ్మస్వివాద్రిషు ॥ ౬౪

తపో రక్షన్ స విఘ్నేభ్య । స్తస్కరేభ్యశ్చ సంపదః
యథాస్వమాశ్రమైశ్చక్రే । వర్ణైరపి షడంశభాక్ ॥ ౬౫

ఖనిభిః సుషువే రత్నం । క్షేత్రైః సస్యం వనైర్గజాన్
దిదేశ వేతనం తస్మై । రక్షాసదృశమేవ భూః ॥ ౬౬

స గుణానాం బలానాం చ । షణ్ణాం షణ్ముఖవిక్రమః
బభూవ వినియోగజ్ఞః । సాధనీయేషు వస్తుషు ॥ ౬౭

ఇతి క్రమాత్ప్రయుంజానో । రాజనీతిం చతుర్విధాం
ఆతీర్థాద ప్రతీఘాతం । స తస్యాః ఫలమానశే ॥ ౬౮

కూటయుద్ధ విధిజ్ఞేపి । తస్మిన్ సన్మార్గయోధిని
భేజేభిసారికావృత్తిం । జయశ్రీర్వీరగామినీ ॥ ౬౯

ప్రాయః ప్రతాపభగ్నత్వా । దరీణాం తస్య దుర్లభః
రణో గంధ ద్విపస్యేవ । గంధభిన్నా న్యదంతినః ॥ ౭౦

ప్రవృద్ధౌ హీయతే చంద్రః । సముద్రోపి తథావిధః
స తు తత్సమవృద్ధిశ్చ । న చాభూత్తా వివక్షయీ ॥ ౭౧

సంతస్తస్యాభిగమనా । దత్యర్థం మహతః కృశాః
ఉదధేరివ జీమూతాః । ప్రాపుర్దాతృత్వమర్థినః ॥ ౭౨

స్తూయమానః స జిహ్రాయ । స్తుత్యమేవ సమాచరన్
తథాపి వవృధే తస్య । తత్కారిద్వేషిణో యశః ॥ ౭౩

దురితం దర్శనేన ఘ్నం । స్తత్త్వార్థేన నుదంస్తమః
ప్రజాః స్వతంత్రయాంచక్రే । శశ్వత్సూర్య ఇవోదితః ॥ ౭౪

అస్త్రములనేర్చి యుద్ధమం♦దాస్థగలిగి । తండ్రి పెంచినతనసైన్య ♦ తతికిఁదనదు
తనువునకు భేదమింతయుఁ ♦ గలుఁగకుండె । నింద్రియములోర్చినట్టి మ♦హీంద్రమౌళి॥ ౬౨

సర్వభూమణికగణి స♦సాధ్యమయ్యె । నతనిశక్తిత్రయం బరి ♦ కపహరింప
నతఁడుశత్రులముఖ్యాశ ♦ మైనశక్తి । లాఁగెనినుమునుగాంతంబు ♦ లాఁగునట్లు॥ ౬౩

సార్థవాహులుస్వేచ్ఛతో ♦ సంచరించి । రాగ్రులనుమందిరమ్ముల ♦ యందువలెనె
యడవులను సెలయేరుల ♦ లందువలెనె । మాపగలయందు నూతుల ♦ యందువలెనె॥ ౬౪

సిరులగక్షించి దుష్టశి♦క్షణయులనుండి । తపముగక్షించి బహువిఘ్న ♦ తతులనుండి
వర్ణములయాశ్రమమ్ముల ♦ వారినుండి । యాధిపుఁడాఱవభాగంబు ♦ ననుభవించె॥ ౬౫

కాంచిబహువిధరత్నముల్ ♦ గనులనుండి । యమలసస్యంబులీని క్షే♦త్రములనుండి
గజములనుగని ♦ వనములనుండి । క్షితియతనిగక్షకత్వమా ♦ జీతమొసఁగె॥ ౬౬

ఆఱుమోములవానికి ♦ దైనశూరుఁ । డతఁడుసాధింపఁదగిన కా♦ర్యములయందు
నాఱుగుణములబలముల ♦ ననువుగాను । గొలుపుసేరుపుగడియించి ♦ కొని చెలంగె॥ ౬౭

ఇట్లునాల్గువిధమ్ముల ♦ నెసఁగుచుండు । రాజనీతిని సకల తీ♦ర్థములపఱకు
నడ్డులేకుండఁగొలిపి య♦య్యానిధవుఁడు । పొందెవానిఫలమ్ములఁ ♦ బూర్ణముగను॥ ౬౮

కూటయుద్ధంబులోపలఁ ♦ గుశలుఁడయ్యు । ధర్మసంగ్రామమేసల్పు ♦ ధైర్యనిధిని
నతనిపరియించెనభిసార ♦ కానుగతిని । పీరునెవరించుచుండెడు ♦ విజయలక్ష్మి॥ ౬౯

విక్రమముచేతశత్రువుల్ ♦ విరిగియుంట । రణమెదుర్లభమయ్యె నా♦రాజమణికి
వాసనకెయన్యగజములు ♦ భగ్నమౌట । మదకరికిఁబోరుపొసఁగని ♦ మాడ్కిఁదోఁప॥ ౭౦

పెరుగుచుండుచుఁ దుదఁపక ♦ తరుగుచుండుఁ । గడలియునునవ్విధంబునే ♦ కాంచుచుండు
భూపుఁడునువృద్ధివారినే ♦ పోలుచుండు । వారివలెక్షైణ్యమింతయుఁ ♦ బడయకుండు॥

తగనిదారిద్ర్యబాధచే ♦ తనుగృశించి । యర్థులైనట్టివిద్వాంసు ♦ లమ్మహాత్ముఁ
జేరినంతనెదాతలై ♦ చెలఁగుచుండ్రు । కడలిఁజేరినయట్టి మే♦ఘములకరణి॥ ౭౧

శ్లాఘ్యమైనట్టికార్యముల్ ♦ సలుపుచున్నఁ । బొగడనాతఁడులజ్జను ♦ బొందుచుండె
నట్టులొనరించుచున్నట్టి ♦ యతులసలన । నంతకంతకువర్ధిల్లె ♦ నతనికీర్తి॥ ౭౩

దర్శనముచేతదురితంబుఁ ♦ దలఁగఁజేసి । తమముఁబోఁగొట్టితత్త్వ తే♦జమునఁజేసి
యపుడుపుట్టినసూర్యుని ♦ యట్టులతఁడు । ప్రజలనిగతంబుస్వాతంత్ర్య ♦ పరులఁజేసె॥ ౭౪

ఇందో ర్గతయః పద్మే । సూర్యస్యకుముదేంశవః
గుణాస్తస్య విపక్షేపి । గుణినో లేభిరేంతరం॥ ౭౫

పరాభి సంధానపరం । యద్యప్యస్యవిచేష్టితం
జిగీషో రశ్వమేధాయ । ధర్మ్యమేవ బభూవతత్॥ ౭౬

ఏవముద్యన్ప్రభావేణ । శాస్త్రనిర్దిష్టవర్త్మనా
వృషేవదేవో దేవానాం । రాజ్ఞాం రాజాబభూవసః॥ ౭౭

పంచమం లోకపాలానా । మూచుః సాధర్మ్యయోగతః
భూతానాం మహతాం షష్ఠ । మష్టమం కులభూభృతాం॥ ౭౮

దూరాపవర్జితచ్ఛత్రై । స్తస్యాజ్ఞాం శాసనార్పితాం
దధుః శిరోభిర్భూపాలా । దేవాః పౌరందరీమివ॥ ౭౯

ఋత్విజః సతథానర్చ । దక్షిణాభిర్మహాక్రతౌ
తథా సాధారణీభూతం । నామాస్యధనదస్యచ॥ ౮౦

ఇంద్రాద్వృష్టి ర్నియమితగదోద్రేక వృత్తి ర్యమోభూ
ద్యాదోనాథః శివజలపథః కర్మణేనౌచరాణాం
పూర్వాపేక్షీ తదనువిదధే కోశవృద్ధిం కుబేర
స్తస్మిన్ దండోపనతచరితం భేజిరే లోకపాలాః॥ ౮౧

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతౌ
అతిథివర్ణనో నామ సప్తదశఃసర్గః

ందుకిరణములప్పద్మ ♦ మందుఁజొరవు । అర్కకిరణములకబ్జ ♦ యందుఁజొరవు
నియొగుణిగుణములు ♦ కానివాని । స్వాంతమందునజొచ్చును ♦ వింతగదుర॥ ౨౫

శ్వమేధంబుకైజయ ♦ యాత్రవెడలు । సార్వపతియొనరించు సు♦ద్యోగమెల్లఁ
గఅఁచిఁచుటకొరకైనఁ ♦ బరమధర్మ । మగుచునొప్పారెనతనికి ♦ నమలమతికి॥ ౨౬

క్రమములచు పమార్గానఁ ♦ ఒనచుగట్లు । తేజమననాఁడునాట న♦ర్ధిల్లనతఁడు
ఁతలకెల్లదేవుఁడై ♦ తేజరిలిన । యింద్రుకైవడి రాజరా♦జేంద్రుఁడయ్యె॥ ౨౭

ంచముఁడవీవుదిక్పాల ♦ పాళియందు । షష్ఠుఁడవునీవు భూతసం♦చయమునందు
ప్తముఁడవీవు కులభూధ ♦ రాళియందు । నంచుఁబ్రజలెల్లవానియ ♦ ట్లాతఁడుంట॥

తములదూరముగఁజెట్టి ♦ ధాత్రిపతులు । ప్రభునరునిశాసనస్థమా ♦ పనుపులెల్ల
ంమభక్తినిశిరసా వ♦హించిరెపుడు । నింద్రునాజ్ఞను సురలుగ్ర♦హించునట్లు॥ ౨౮

శ్వమేధాంతమందు న♦య్యతిథిన్పతి । దక్షిణలబుత్విగాళిని ♦ దనిపివారి
క్కరించినవిధముచే ♦ జగతియందు । నతనిధనదునినామంబు ♦ లయ్యెనొకటి॥ ౩౦

సురపతివర్షముఁ గురిసె ♦ సూర్యసుతుండుహరించె రోగముల్
వరుణుఁడుశాంతినిన్గొలిపె ♦ వార్ధిపథంబున నావికాళికిఁ
సిరులనుగూర్చెఁగోశములఁ ♦ జేర్చెఁగుబేరుఁడు పూర్వపైత్రిచే
నరవరుఁగొల్చిరిట్లు శర♦ణాగతులట్టులు లోకపాలకుల్॥ ౩౧

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాధనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు నతిథివర్ణనంబను సప్తదశా
శ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

అష్టాదశః సర్గః

స నైషధస్యార్థపతేః సుతాయా । ముత్పాదయామాస నిషిద్ధశత్రుః
అనూనసారం నిషధాన్నగేంద్రాత్ । పుత్రం యమాహు ర్నిషధాఖ్యమేవ॥ ౧

తేనోరు వీర్యేణ పితా ప్రజాయై । కల్పిష్యమాణేన ననందయూనా
సువృష్టియోగా దివజీవలోకః । సస్యేన సంపత్తి ఫలాత్మకేన॥ ౨

శబ్దాది నిర్విశ్య సుఖంచిరాయ । తస్మిన్ ప్రతిష్ఠాపిత రాజశబ్దః
కౌముద్వతేయః కుముదావదాతై । ర్ద్యామర్జితాం కర్మభిరారురోహ॥ ౩

పౌత్రః కుశస్యాపి కుశేశయాక్షః । ససాగరాం సాగరధీరచేతాః
ఏకాతపత్రాం భువమేకవీరః । పురార్గలాదీర్ఘభుజో బుభోజ॥ ౪

తస్యానలౌజాస్తనయస్తదంతే । వంశశ్రియం ప్రాపనలాభిధానః
యోనడ్వలానీ వగజః పరేషాం । బలాన్యమృందాన్నలినాభవక్త్రః॥ ౫

నభశ్చరై ర్గీతయశాః సలేభే । నభస్తలశ్యామతనుం తనూజం
ఖ్యాతం నభశ్శబ్దమయేన నామ్నా । కాంతం నభోమాస మివప్రజానాం॥ ౬

తస్మైవిసృజ్యోత్తర కోసలానాం । ధర్మోత్తరస్తత్ప్రభవే ప్రభుత్వం
మృగైరజర్యం జరసోపదిష్ట । మదేహబంధాయ పునర్బబంధ॥ ౭

తేనద్విపానామివ పుండరీకో । రాజ్ఞామజయ్యో జనిపుండరీకః
శాంతేపితర్యాహృతపుండరీకా । యంపుండరీకాక్ష మివశ్రితాశ్రీః॥ ౮

స క్షేమధన్వాన మమోఘధన్వా । పుత్రం ప్రజాక్షేమవిధానదక్షం
క్ష్మాం లంబయిత్వా క్షమయోపపన్నం । వనే తపః క్షాంతతరశ్చచార॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

అష్టాదశాశ్వాసము.

---:o:---

గీతములు.

అర్థపతియనునిషధేంద్రు ♦ నాత్మజాత । యందుఁగాంచెనుజితవైరి ♦ యతిథినుతుని
ఘనబలంబుననిషధాద్రి ♦ కంటెఁదీసి । పోనివానిని నిషధాఖ్యుఁ ♦ బొల్చువాని॥ ౧

ఉరుపరాక్రమవంతుఁడై ♦ యుర్వీజనుల । నేలఁజాలుకుమారుని ♦ నృపతిచూచి
యవ్వృష్టిఫలోన్ముఖ ♦ మైనపైరు । గాంచిపొంగెడుప్రజయట్లు ♦ కడుఁజెలంగె॥ ౨

అనుభవించిచిరమ్ము శ♦బ్దాదిసుఖము । లాత్మజాతునికొసఁగి రా♦జ్యంబునతిథి
కుముదములవలెనెంతయు ♦ విమలములగు । కర్మములఁగన్నయట్టి స్వ♦ర్గమ్మునెక్కె॥ ౩

జలధిగంభీరచిత్తుఁడు ♦ జలజనయనుఁ । డర్గళాదీర్ఘభుజుఁడు లో♦కైకవీరుఁ
డైనకుశపౌత్రుఁడేలె నే♦కాతపత్ర । ముగను సాగరపర్యంత ♦ భూమినెల్ల॥ ౪

అతనితరువాతఁగులలక్ష్మి ♦ నతనినుతుఁడు । నలినముఖుఁడగ్నితేజుఁడు ♦ నలుఁడుదాల్చె
కసవునేలుగజమట్లు ♦ కసిమసంగి । పరబలమ్ములమర్దించి ♦ వఱలెనంత॥ ౫

ఖేచరచయంబుకీర్తించు ♦ కీర్తివాని । గగనసమనీలతనువుతోఁ ♦ గ్రాలువాని
శ్రావణంబట్లుప్రియుఁడయి ♦ చనెడువాని । నభుఁడనెడుపుత్రు నిషధనం♦దనుఁడుగాంచె॥

నలుఁడు ధర్మోత్తరుఁడు దన ♦ నందనునకుఁ । బ్రాకటోత్తరకోసల ♦ రాజ్యమొసఁగి
ముదిమిపేరిరేప లేళ్లతో ♦ మెసలఁజనియె । దేహబంధము మఱిరాక ♦ తీఱిపోవ॥ ౬

నృపగజాళికిఁదాఁ బుండ♦రీకమగుచుఁ । బుండరీకుఁడునభునకుఁ ♦ బుట్టనతనిఁ
బుండరీకముగొని సిరి ♦ పుండరీక । నయనుఁజేరెనుగతిఁజేరె ♦ నభునిపిదప॥ ౭

క్షేమమొనరింప దక్షు నా♦క్షేమధన్వ । క్షమకుఁగుదురగుపుత్రుని ♦ క్షమను నునిచి
మొక్కవోనట్టివిలుదాల్పు ♦ పుండరీకుఁ । డధికశాంతుఁడువనిఁ దప ♦ మాచరించె॥ ౮

అనీకినీనాం సమరేగ్రయాయీ । తస్యాపిదేవ ప్రతిమః సుతోభూత్
వ్యశ్రూయతానీకపదావసానం । దేవాదినామ త్రిదివేపి యస్య॥ ౧౦

పితాసమారాధన తత్పరేణ । పుత్రేణపుత్రీ, సయథైవతేన
పుత్రస్తథైవాత్మజవత్సలేన । సతేనపిత్రా పితృమాన్ బభూవ॥ ౧౧

పూర్వస్తయోరాత్మ సమేచిరోఢా । మాత్మోద్భవే వర్ణ చతుష్టయస్య
ధురం నిధాయైక నిధిర్గుణానాం । జగామయజ్వా యజమానలోకం॥ ౧౨

వశీసుతస్తస్య వశంవదత్వాత్ । స్వేషామివాసీ ద్ద్విషతామపీష్టః
సకృద్వివిగ్నానపిహిప్రయుక్తం । మాధుర్యమీష్టే హరిణాన్గ్రహీతుం॥ ౧౩

అహీనగుర్నామ సగాం సమగ్రా । మహీనబాహుద్రవిణః శశాస
యోహీనసంసర్గ పరాఙ్ముఖత్వా । ద్యువాప్యనర్థైర్వ్యసనైర్విహీనః॥ ౧౪

గురోః సచానంతర మంతరజ్ఞః । పుంసాం పుమానాద్య ఇవావతీర్ణః
ఉపక్రమైరస్ఖలితైశ్చతుర్భి । శ్చతుర్దిగీశ శ్చతురో బభూవ॥ ౧౫

తస్మిన్ ప్రయాతే పరలోకయాత్రాం । జేతర్యరీణాం తనయంతదీయం
ఉచ్చైః శిరస్త్వా జ్జితపారియాత్రం । లక్ష్మీః సిషేవే కిలపారియాత్రం॥ ౧౬

తస్యాభవత్సూనురుదారశీలః । శిలః శిలాపట్ట విశాలవక్షాః
జితారిపక్షోపి శిలీముఖైర్యః । శాలీనతామవ్రజదీడ్యమానః॥ ౧౭

తమాత్మసంపన్న మనిందితాత్మా । కృత్వాయువానం యువరాజమేవ
సుఖానిసోభుంక్త సుఖోపరోధి । వృత్తం హి రాజ్ఞా ముపరుద్ధవృత్తం॥ ౧౮

తంరాగబంధిష్వ వితృప్త మేవ । భోగేషు సౌభాగ్య విశేషభోగ్యం
విలాసినీనామ రతిక్షమాపి । జరావృథామత్సరిణీజహార॥ ౧౯

ఉన్నాభ ఇత్యుద్గత నామధేయ । స్తస్యా యథార్థోన్నత నాభిరంధ్రః
సుతోభవత్పంకజనాభకల్పః । కృత్స్నస్య నాభిర్నృపమండలస్య॥ ౨౦

తతః పరం వజ్రధరప్రభావ । స్తదాత్మజః సంయతి వజ్రఘోషః
బభూవ వజ్రాకర భూషణాయాః । పతిః పృథివ్యాః కిలవజ్రనాభః॥ ౨౧

తస్మిన్ గతే ద్యాం సుకృతోపలబ్ధాం । తత్సంభవం శంఖణ మర్ణవాంతా
ఉత్ఖాత శత్రుం వసుధోపతస్థే । రత్నోపహారై రుదితైః ఖనిభ్యః॥ ౨౨

మొదటదేవపదంబును ◆ గుదువనీక । శక్రునొప్పెడు పేరుచే ◆ స్వర్గమునను
బరఁగుసమరాగ్రిసత్రియా ◆ నగసముండు । వినయుఁడైపొల్చె క్షేమధ◆న్వానను నంత॥

ఎంతయును భక్తి సేవింప ◆ నితని చేరఁ । దండ్రితాఁబుత్రియనుకీర్తిఁ ◆ దనరినట్లె
యతిశయంబుగఁ బ్రేమించు ◆ నతని చేత । నితఁడు పుత్త్రుండుఁడనువాసి ◆ నెసఁగుచుండె॥

యాజిఁ దగు నైకనిధియయి ◆ యలరు తండ్రి । తనసముండగు తనయుపైఁ ◆ దానుజీరముఁ
దాల్చియుండిన స్వర్గసం◆తానభగముఁ । బట్టియరిగెను వేల్పుల ◆ వీడుపట్టి॥ ౧౨

అతనిసుతుఁడు జితేంద్రియుఁ ◆ డహీనగుఁడు । వాణియగుటను బ్రజలకు ◆ వైరులకును
బ్రియుఁడుగానుండె దనరిన ◆ మృగములైన । వశములగుఁ గాదె తియ్యని◆ పలుకులకును॥

హీనసంగతిగనక య◆హీనగుండు । పదుమవాఁడయ్యె వ్యసనాళిఁ ◆ బట్టువడక
పరిబలమైనట్టి భుజముల ◆ బలిమి కలిమి । నేలఁ జాలెడు వాఁ డయ్యె ◆ నెల్లభువిని॥ ౧౪

తండ్రి చనఁ బారియాత్రుఁడు ◆ దనయుఁ డతఁడు । భంగమొందక నాలుగు◆పాయములను
నాల్గుదిశలకుఁ దా నధి◆నాథుఁ డయ్యె । భూమికడిగినట్టి యయ్యాది ◆ పురుషునట్లు॥ ౧౫

అరిహరుఁడు నందు సకలలోక ◆ యాత్ర చనిన । సమ్మహాలక్ష్మి ననుచరిత్రు ◆ నతని పుత్రు
నాత్మశిక్షోన్నతిని బారి ◆ యాత్రగిరిని । గెల్చు నా పారియాత్రుఁడు ◆ గొల్చెఁ దమిని॥ ౧౬

అతఁడు గాంచె ననుశిలుఁడను ◆ నుతునిహితుని । ఱాపలకసంటి పేరు ఱు◆రమ్ము వానిఁ
బగఱశగముల గెల్చియుఁ ◆ బొగడికయును । లజ్జపడెడు నుదారశీ◆లమ్ము వాని॥ ౧౭

అమలమతి తండ్రి బుద్ధిచే ◆ సమరశౌర్యు । నుంచి యువరాజపదమున ◆ నొందె సుఖము
నృపతి సర్వాంగబంధుల ◆ నృత్తిపట్లు । బంధకము గాదె సౌఖ్యాను ◆ భవమునకును॥ ౧౮

ప్రీతిఁ గొల్పెడు భోగాలఁ ◆ దృప్తి గనక । సోయగము చేత నింకను ◆ సుందరులకు
భోగ్యుఁడౌ నృపుమత్స్యగ ◆ మునసుసృథగఁ । దానుగొంపోయె భోగింప ◆ లేనిముదిమి॥ ౧౯

శిలునకున్నాభుఁడుదయించి ◆ పోలుపునించి । పేరునకుఁదగినట్లు గం◆భీరమైన
నాభినొప్పుచుఁ బంకజ◆నాభుఁ బోలి । యఖిలనృపమండలికి నాభి◆యై వెలింగె॥ ౨౦

అతనికి జనించి వజ్రనా◆భాఖ్యసుతుఁడు । వజ్రి తేజంబు బవరాన ◆ వజ్రఘోష
మమరవజ్రాకరగమ్ము తే ◆ యందమిడెడు । నగలుగాఁగల పృథ్వికి ◆ నాథుఁడయ్యె॥ ౨౧

అతఁడు పుణ్యఫలంబగు ◆ నాకమరుగ । సహితులనుద్రుంచు శంఖణుఁ ◆ డతని పుత్రుఁ
గంధర్వుఁ డమోఘాస్త్రి ◆ నృపులఁ గన్న । సమలదత్తావలికాన్క గాఁ ◆ బట్టిఁ గొలిచె॥ ౨౨

తస్యావసానే హరిదశ్వధామా పిత్ర్యం ప్రపేదే పదమశ్విరూపః
వేలాతటేషూషితసైనికాశ్వం । పురావిదో యం వ్యుషితాశ్వమాహుః॥ ౨౩

ఆరాధ్య విశ్వేశ్వరమీశ్వరేణ । తేన క్షితేర్విశ్వసహో విజజ్ఞే
పాతుం సహో విశ్వసఖః సమగ్రాం । విశ్వంభరామాత్మజమూర్తిరాత్మా॥ ౨౪

అంశే హిరణ్యాక్షరిపోః స జాతే । హిరణ్యనాభే తనయే నయజ్ఞః
ద్విషామసహ్యః సుతరాం తరూణాం । హిరణ్యరేతా ఇవ సానిలో ఽభూత్॥ ౨౫

పితా పితౄణామనృణస్తమంతే । వయస్యనంతాని సుఖాని లిప్సుః
రాజానమాజానువిలంబిబాహుం । కృత్వా కృతీ వల్కలవాన్ బభూవ॥ ౨౬

కౌసల్య ఇత్యుత్తరకోసలానాం । పత్యుః పతంగాన్వయభూషణస్య
తస్యౌరసః సోమసుతః సుతో ఽభూ । న్నేత్రోత్సవః సోమ ఇవ ద్వితీయః॥ ౨౭

యశోభిరాబ్రహ్మసభం ప్రకాశః । స బ్రహ్మభూయం గతిమాజగామ
బ్రహ్మిష్ఠమాధాయ నిజే ఽధికారే । బ్రహ్మిష్ఠమేవ స్వతనుప్రసూతం॥ ౨౮

తస్మిన్ కులాపీడనిభే ఽవిపీడం । సమ్యఙ్మహీం శాసతి శాసనాంకాం
ప్రజాశ్చిరం సుప్రజసి ప్రజేశే । ననందురానందజలావిలాక్ష్యః॥ ౨౯

పాత్రీకృతాత్మా గురుసేవనేన । స్పష్టాకృతిః పత్త్రరథేంద్రకేతోః
తం పుత్రిణాం పుష్కరపత్త్రనేత్రః । పుత్రః సమారోపయదగ్రసంఖ్యాం॥ ౩౦

వంశస్థితిం వంశకరేణ తేన । సంభావ్య భావీ స సఖా మఘోనః
ఉపస్పృశన్ స్పర్శనివృత్తలౌల్య । స్త్రిపుష్కరేషు త్రిదశత్వమాప॥ ౩౧

తస్య ప్రభానిర్జితపుష్పరాగం । పౌష్యాం తిథౌ పుష్యమసూత పత్నీ
తస్మిన్నపుష్యన్నుదితే సమగ్రాం । పుష్టిం జనాః పుష్య ఇవ ద్వితీయే॥ ౩౨

మహీం మహేచ్ఛః పరికీర్య సూనౌ । మనీషిణే జైమినయే ఽర్పితాత్మా
తస్మాత్సయోగాదధిగమ్య యోగ । మజన్మనే ఽకల్పత జన్మభీరుః॥ ౩౩

తతః పరం తత్ప్రభవః ప్రపేదే । ధ్రువోపమేయో ధ్రువసంధిరుర్వీం
యస్మిన్నభూజ్జ్యాయసి సత్యసంధే । సంధిర్ధ్రువః సన్నమతామరీణాం॥ ౩౪

సుతే శిశావేవ సుదర్శనాఖ్యే । దర్శాత్యయేందుప్రియదర్శనే సః
మృగాయతాక్షో మృగయావిహారీ । సింహాదవాపద్విపదం నృసింహః॥ ౩౫

అష్టాదశాశ్వాసము.

ఆతఁడంతంబుగిన హరి♦దశ్వతేజుఁ । డశ్వినులఁ బంటిసుందరుఁ ♦ డతనికొడుకుఁ
డంబుజనకునిరాజ్యంబు ♦ నధితటెని । నశ్వబలమిడ వ్యుషితాశ్వుఁ ♦ డండురతని॥ ౨౩

ఆక్షితీశుఁడు విశ్వేశు ♦ నర్చనల్ప । విశ్వమును భరించుశక్తిచే ♦ వెలయువాఁడు
విశ్వసహనామ మొప్పెడు ♦ విశ్వసఖుఁడు । దనసురూపమొయై పొల్చు ♦ తనయుఁడబ్బె॥

అతనికి నయజ్ఞునకు హిర♦ణ్యాక్షు వైరి । యంశ మొప్పహిరణ్యనా ♦ భాఖ్యుఁ డొదవ
రిపుతతికి దుస్సహుండయ్యె ♦ నృత్తులకు । వాతమునుగూడిన హిరణ్య♦రేతుపగిది॥ ౨౫

పితృతతి ఋణంబు దీర్చి ♦ కృతిగనుండు । తండ్రియా జానుబాహుఁడౌ ♦ తనయు నృపుగ
నిలిపి కుదిమిని వల్కల♦ములను దాల్చె । సంతతానందమును గోరి ♦ స్వాంతమందు॥ ౨౬

సూర్యకులభూషణుండును ♦ సోమయాజి । యైతనర్చు హిరణ్య నా♦భాంక నృపతి
చందురునివలెఁ గనులకు ♦ విందొనర్చు । నౌరసుని గాంచెఁ గౌశల్యుఁ ♦ డనెడువాని॥ ౨౭

బ్రహ్మసభదాఁకఁ దనయశః ♦ ప్రభలు చన్న । యతఁడు బ్రహ్మిష్ఠుఁ డనుతన ♦ యాత్మజాతు
బ్రహ్మవిదునుంచి తనదైన ♦ పదమునందు । బ్రహ్మలోకపలనైక్య భా♦వంబునడసె॥ ౨౮

ఆతఁడును పుత్రవంతుఁడై ♦ యన్వయంపు । భూపుఁడయ్యె శాసనాంకపు ♦ భూమి నేల
బాధలను బాసియానంద ♦ బాష్పములను । గనులరాల్చి రిపుప్రజలెల్లఁ ♦ గాంచి సుఖము॥ ౨౯

తండ్రి సేవను యోగ్యుఁడై ♦ తనరునట్టి । గరుడకేతనునా కృతి ♦ వఱలునట్టి
పుత్రుఁడను పుత్రుఁడంబుజ ♦ నేత్రుఁ డతనిఁ । బాత్రవంతులకగ్రగుఁ ♦ బొదలఁజేసె॥ ౩౦

తృష్ణను జయించిమును ముందు ♦ జిష్ణుతోడ । మైత్రిగనను న్నయాతఁడు ♦ పుత్త్రిచేతఁ
దిరము కులమని మాఁడు పు♦ష్కరములందు । భక్తి మీఱఁ గఁగ్రుంకిదే♦వత్వమొందె॥ ౩౧

పుష్యపూర్ణిమనాడు త♦త్పుత్రుపత్ని । కాంతిచేఁ బుష్యరాగంబు ♦ కంటె మించు
పుష్యునింగనె నాతఁడు ♦ పుష్యమట్లు । బొదలఁ బ్రజలును సంపూర్ణ ♦ పుష్టి గనిరి॥ ౩౨

అమ్మహాత్ముఁడును తురాజ్య ♦ మందు నిల్పి । యాత్మవిదుఁడైన జైమిని ♦ నాశ్రయించి
యతనిలో యోగవిధులెల్ల ♦ నభ్యసించి । జన్మభీరువు గాంచె న♦జన్మపదవి॥ ౩౩

అంతఁ బుష్యుని పుత్రుఁడై ♦ యలరునట్టి । ధ్రువసముండైన ధ్రువసంధి ♦ యవని నేలె
శ్రేష్ఠుఁడును సత్యసంధుఁడై ♦ చెలఁగుకతన । నతరిపులసంధి ధ్రువమయి ♦ సతము వెలిఁగె॥

మృగయమునుఁ డాన్నసింహుఁడు ♦ మృతిని గాంచె । వేటలో నమ్మృగేంద్రుచే ♦ విపినమందు
దర్పితరువాతిశశియట్లు ♦ దర్శనీయుఁ । డగు సుదర్శను పుత్త్రు బా♦ల్యంబునందె॥ ౩౫

స్వర్గామినస్తస్యత మైకమత్యా । దమాత్యవర్గః కులతంతు మేకం
అనాథదీనాః ప్రకృతీరవేక్ష్య । సాకేతనాథం విధివచ్చకార॥ ౩౬

నవేందునాతన్నభసోపమేయం । శావైక సింహేన చకానవేన
రఘోః కులం కుడ్మల పుష్కరేణ । తోయేన చాప్రౌఢ నరేంద్రమాసీత్॥ ౩౭

లోకేనభావీ పితురేవతుల్యః । సంభావితో మౌళి పరిగ్రహాత్సః
దృష్టోహివృణ్వన్ కలభప్రమాణో । ప్యాశాః పురో వాత మవాప్య మేఘః॥ ౩౮

తం రాజవీథ్యా మధిహస్తియంత । మాధోరణాలంబిత మగ్ర్యవేషం
షడ్వర్ష దేశీయ మపిప్రభుత్వాత్ । ప్రైక్షంత పౌరాః పితృగౌరవేణ॥ ౩౯

కామం నసోకల్పత పైతృకస్య । సింహాసనస్య ప్రతిపూరణాయ
తేజోమహిమ్నా పునరావృతాత్మా । తద్వ్యాపచామీకరపింజరేణ॥ ౪౦

తస్మాదధః కించిదివావతీర్ణా । వసంస్పృశంతౌ తపనీయపీఠం
సాలక్తకౌ భూపతయః ప్రసిద్ధై । ర్వవందిరే మౌళిభిరస్య పాదౌ॥ ౪౧

మణౌ మహానీల ఇతిప్రభావా । దల్పప్రమాణేపి యథానమిథ్యా
శబ్దో మహారాజ ఇతిప్రతీత । స్తథైవ తస్మిన్ యుయుజేర్భకేపి॥ ౪౨

పర్యంత సంచారితచామరస్య । కపోలలోలోభయ కాకపక్షాత్
తస్యా ననాదుచ్చరితో వివాద । శ్చస్ఖాల వేలాస్వపినార్ణవానాం॥ ౪౩

నిర్వృత్త జాంబూనదపట్టబంధే । న్యస్తం లలాటే తిలకం దధానః
తేనైవశూన్యా న్యరిసుందరీణాం । ముఖాని సస్మేర ముఖశ్చకార॥ ౪౪

శిరీష పుష్పాధిక సౌకుమార్యః । ఖేదం సయాయాదపి భూషణేన
నితాంతగుర్వీమపి సోనుభావా । ద్ధురంధరిత్ర్యా బిభరాంబభూవ॥ ౪౫

న్యస్తాక్షరామక్షర భూమికాయాం । కార్త్స్న్యేనగృహ్ణాతి లిపింనయావత్
సర్వాణితావచ్ఛ్రుత వృద్ధయోగాత్ । ఫలాన్యుపాయుంక్త సదండనీతేః॥ ౪౬

ఉరస్యపర్యాప్త నివేశభాగా । ప్రౌఢీభవిష్యంత ముదీక్షమాణా
సంజాతలజ్జేవ తమాతపత్ర । చ్ఛాయాచ్ఛలేనోప జుగూహలక్ష్మీః॥ ౪౭

అనశ్నువానేన యుగోపమాన । మబద్ధమౌర్వీ కిణలాంఛనేన
అస్పృష్టఖడ్గ త్సరుణాపిచాసీ । ద్రక్షావతీతస్య భుజేనభూమిః॥ ౪౮

అవనిపతియిట్లుదివికేగ ♦ నవదలైన । ప్రజలఁ గాంచియమాత్య వ♦ర్గంబుగూడి
వంశమునకేకతంతువై ♦ పఱలుబాలు । నాథుఁజేసిరి సాకేత ♦ నగరమునకు॥ ౩౬

బాలచంద్రునితోడి న♦భంబుకరణి । హరికిశోరమెయుండెడు ♦ నడవిపగిదిఁ
దమ్మిమొగ్గయెక్రాలు స♦రమ్ముగీతి । రఘుకులంబొప్పె నాచిన్ని♦రాజుఁగూడి॥ ౩౭

ఆతఁడుకిరీటమును దాల్ప ♦ నవనిజనులు । తండ్రిఁబోలునితండని ♦ తలఁచిరొకటఁ
గరభమంతటమొగిలేని ♦ గాలియెదుట । వీఁచఁదొఁపదె దిశల వ్యా♦పించునట్లు॥ ౩౮

సాదినస్త్రమ్ములనుబట్టి ♦ సామజమ్ము । నెక్కి రాజపథమ్మున ♦ నృపతి వెడల
నాతఁడాయుండ్లవాఁడైన ♦ నధిపుఁడౌట । గారవించిరిజనకుని ♦ కరణిఁబ్రజలు॥ ౩౯

నిండికూర్చుండఁగాని బా♦లుండు కాఁడు । భూరితేజఃప్రభావంపుఁ ♦ జారుహేమ
కాంతిపరిధిల్లిపూర్ణుఁడై ♦ కాళ్లుచుండె । జనకుసింహాసనంబుపై ♦ సంతసమున॥ ౪౦

భద్రపీఠమదిగజాతి ♦ పైఁడిపాప । పీఠమంటకలత్తుక ♦ వెలయ వ్రేలు
బాలనరపాలపదముల ♦ వందనములు । చాయమకుటాల కాఁడులు ♦ సలుపుచుండ్రి॥ ౪౧

చిన్నదైననుగాంతులఁ ♦ జిమ్ముచుంట । నీలమునువాడరే మహా♦నీలమనుచు
శిశువైయైనను మిగులప్ర♦సిద్ధుఁడౌట । రాజునకుఁజెల్లెఁబో మహా ♦ రాజపదము॥ ౪౨

పార్శ్వములఁజామరమ్ములు ♦ భటులువీవ । గండములకాకపక్షముల్ ♦ గదలుచుండు
నతనిముఖమునవెడలెడు ♦ నట్టిమాట । సింధుతీరములందైనఁ ♦ జెడకయుండు॥ ౪౩

పైఁడిపట్టుతోఁగూడి ♦ పరిఢవిల్లి । నుదుటితిలకంబుచేతను ♦ బొదలునతని
నగుమొగమ్మరికాంతల ♦ మొగములందుఁ । గలుగుతిలకంబులనుమాపి ♦ చెలఁగుచుండు॥

దిరిసెనకుమించుమెత్తని ♦ దేహమమరి । భూషలైననుగష్టానఁ ♦ బూనుచుండు
నాతఁడెంతయుగొప్పదౌ ♦ యవనిభరముఁ । దనప్రభావంబుచేఁగాదె ♦ తాల్పఁగనుట॥

పలకమీఁదనువ్రాయంగఁ ♦ బడినయట్టి । యక్షరమ్ములనేర్చెడు ♦ నంతలోనె
దండనీతిఫలమ్ముల ♦ తత్త్వమెల్ల । బుధులసాంగత్యమునఁజేసి ♦ పొందఁగలిగె॥ ౪౬

స్థలముచాలమియుండ న♦క్షమ్మునందుఁ । దనువుపొదలంగ లేచి ల♦జ్జనోయనంగ
నాతపత్రంపునీడయక్ ♦ వ్యాజముసను । మించిసిరిభూవరునిఁ గౌఁగి♦లించుకొనియె॥ ౪౭

కాడికింకనుబోల్పంగఁ ♦ గ్గానియట్టి । గుణకిణంబులగుఱుతులు ♦ గొననియట్టి
కత్తిపిడిఖుంటనట్టి భూ♦కాంతమాళి । బాహుచేతనురక్షింపఁ ♦ బడియెఁబృథ్వి॥ ౪౮

నకేవలంగచ్ఛతి తస్యకాలే । యయుః శరీరావయవా వివృద్ధిం
వంశ్యాగుణాః ఖల్వపి లోకకాంతాః । ప్రారంభసూక్ష్మాః ప్రథిమానమాపుః॥ ౪౯

సపూర్వజన్మాంతర దృష్టపారాః । స్మరన్నివాక్లేశకరో గురూణాం
తిస్రస్త్రివర్గాధిగమస్య మూలం । జగ్రాహవిద్యాః ప్రకృతీశ్చపిత్ర్యాః॥ ౫౦

వ్యూహ్యస్థితః కించిదివోత్తరార్ధ । మున్నద్ధచూడోంచిత సవ్యజానుః
ఆకర్ణమాకృష్ట సబాణధన్వా । వ్యరోచతాస్త్రేషు వినీయమానః॥ ౫౧

అథ మధువనితానాం నేత్రనిర్వేశనీయం
మనసిజతరు పుష్పం రాగబంధప్రవాళం
అకృతకవిధి సర్వాంగీణమాకల్పజాతం
విలసితపదమాద్యం యౌవనం సప్రపేదే॥ ౫౨

ప్రతికృతి రచనాభ్యో దూతి సందర్శితాభ్యః
సమధికతర రూపాః శుద్ధసంతానకామైః
అధి వివిదురమాత్యైరాహృతాస్తస్యయూనః
ప్రథమ పరిగృహీతే శ్రీభువౌ రాజకన్యాః॥ ౫౩

ఇతి శ్రీ రఘువంశే మహాకావ్యే కాళిదాసకృతౌ
వంశానుక్రమో నామాష్టాదశః సర్గః

వయసుగడచినకొలఁదిని ♦ వసుమతీశు । నంగములెగాక సూక్ష్మమై ♦ యలరునట్టి
ప్రజలనెంతయుసంతోష ♦ పఱచునట్టి । కులగుణాళియుఁగూడ వ♦ర్ధిలఁగఁజొచ్చె|| ౪౯

మూఁడువర్గాలమూలమౌ ♦ మూఁడువిద్య । లభ్యసించెను గురులకా♦యాసమిడక
చన్నజన్మంపుశాస్త్రసం ♦ స్మరణమనఁగఁ । బ్రజలసచివుల స్వాధీన ♦ పఱచుకొనియె|| ౫౦

పైశరీరమునొకయింత ♦ పఱపియుంచి । యొడమతొడవంచి సికపైకి ♦ ముడిచికట్టి
యిడిశరమువింటఁజెవిదాఁక ♦ నీడ్చిగుణము । మెఱయుచుండెనువిలువిద్య ♦ గఱచివిభుఁడు||

సీ|| కామినీజనములు ♦ కన్నులతోఁగ్రోలు, నచ్ఛమరందంబు ♦ యౌవనంబు
అనురాగపల్లవం ♦ బమరునంగజవృక్ష, మందుఁగల్గుసుమంబు ♦ యౌవనంబు
సకలావయవముల ♦ సహజమైయొప్పారు, నంచితాభరణంబు ♦ యౌవనంబు
అఖిలవిలాసమ్ము ♦ లవతరించెడునట్టి, గూఢమూలపదంబు ♦ యౌవనంబు
ఇట్టియౌవనమరుదెంచి ♦ యింపునింప । దివ్యసుందరమూర్తియై ♦ తేజరిల్లె
రాజరాజేంద్రపూజిత ♦ రమ్యయశుఁడు । దర్శనీయుఁడువిభుఁడు సు♦దర్శనుండు|| ౫౧

సీ|| దూతికల్ పరికించి ♦ యేతెంచిలిఖియించి, భూపకన్యలందుగాఁ ♦ జూపినట్టి
చిత్రపటాళిలోఁ ♦ జెలఁగుచెల్వనకంటె, మించునందమ్ముతో ♦ మించువారు
వంశక్రమాగత ♦ పదవులలోపల, మన్నింపఁబడునట్టి ♦ మంత్రివరులు
మంచిసంతునురాజు ♦ గాంచునిమిత్తమై, యారసితెచ్చిన ♦ యట్టివారు
సన్నుతగుణాళినొప్పు రా♦కన్నెలపుడు । పరిణయముగుణాభిరాముఁ డ♦ప్పుడుమఱేఁడు
మున్నెకైకొన్నయట్టియా ♦ భూమిరమల । సవతులుగఁజేసికొనికడు ♦ సంతసిలిరి|| ౫౩

గద్య

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చి
వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు
వంశానుక్రమమను నష్టాదశాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

ఏకోనవింశః సర్గః

అగ్నివర్ణ మభిషిచ్య రాఘవః । స్వేపదే తనయమగ్ని తేజసం
శిశ్రియే శ్రుతవతామ పశ్చిమః । పశ్చిమే వయసి నైమిషం వశీ॥ ౧

తత్రతీర్థ సలిలేన దీర్ఘికా । స్తల్ప మంతరిత భూమిభిః కుశైః
సౌధవాసముటజేన విస్మృతః । సంచికాయ ఫలనిః స్పృహస్తపః॥ ౨

లబ్ధపాలన విధౌ నతత్సుతః । ఖేదమాప గురుణాహి మేదినీ
భోక్తుమేవ భుజనిర్జిత ద్విషా । నప్రసాధయితుమస్య కల్పితా॥ ౩

సోధికార మభికః కులోచితం । కాశ్చనస్వయమవర్తయత్సమాః
సం నివేశ్య సచివేష్వతః పరం । స్త్రీ విధేయ నవయౌవనోభవత్॥ ౪

కామినీ సహచరస్య కామిన । స్తస్యవేశ్మసు మృదంగనాదిషు
ఋద్ధిమంత మధిక ర్ధిరుత్తరః । పూర్వముత్సవ మపోహదుత్సవః॥ ౫

ఇంద్రియార్థ పరిశూన్య మక్షమః । సోఢుమేక మపిసక్షణాంతరం
అంతరేవవిహరన్ దివానిశం । నవ్యపైక్షత సముత్సుకాః ప్రజాః॥ ౬

గౌరవాద్యదపి జాతుమంత్రిణాం । దర్శనం ప్రకృతి కాంక్షితం దదౌ
తద్గవాక్ష వివరావలంబినా । కేవలేన చరణేనకల్పితం॥ ౭

తం కృతప్రణత యోనుజీవినః । కోమలాత్మ నఖరాగరూషితం
భేజిరేనవ దివాకరాతప । స్పృష్టపంకజ తులాధిరోహణం॥ ౮

యౌవనోన్నత విలాసినీస్తన । క్షోభలోల కమలాశ్చదీర్ఘికాః
గూఢమోహన గృహాస్తదంబుభిః । సవ్యగాహత విగాఢ మన్మథః॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

ఏకోనవింశాశ్వాసము.

గీతములు.

అగ్నిసమ తేజమునఁ బోల్చు ♦ నగ్నివర్ణుఁ । దనయునభిషేక మొనరించి ♦ తనపదమునఁ
బండితాగ్రణి రఘుకుల ♦ మండనుండు । విషయములనోర్చి చేరె నై♦మిషము ముదిమి॥ ౧

తీర్థసలిలము చేతను ♦ దీర్ఘికలను । ధరణిఁ బఱచిన కుశలచేఁ ♦ దల్పములను
బర్ణగృహముల చే సౌధ ♦ వాసములను । మఱచి తపమాచరించె ని♦ర్మలినవృత్తి॥ ౨

అరులగెల్చిన తన తండ్రి ♦ యల్లరులను । నణఁచుటకుఁ గాక కేవల ♦ మనుభవింప
భువినొసఁగెఁ గానఁ గష్టంబుఁ ♦ బొందలేదు । రాజ్య మేలుట యందునా ♦ రాజసుతుఁడు॥ ౩

తనకు నుచిత రాజ్యపా♦లనము సల్పి । స్వయము గాఁగొన్ని యేండ్లంత ♦ సచివులందుఁ
బెట్టి యేల్బడి భారంబు ♦ వెలఁదులకును । దనదు నవయౌవనంబెల్ల ♦ ధారవోసె॥ ౪

కామినులఁ గూడి క్రీడించు ♦ కాముకునకు । నుత్సవంబులపయిఁ బయి ♦ నుత్సవమ్ము
లంతకంతకు కీవితో ♦ నలరఁ జొచ్చెఁ । దనర నగరున సతము మృ♦దంగరవము॥ ౫

విషయములనొక్క క్షణమేని ♦ విడిచియుండ । నోర్వఁజాలని యట్టి యా ♦ యుర్వినాథుఁ
డంతిపురియందె కడపె న ♦ హర్నిశంబు । దర్శనోత్సుకమౌ ప్రజఁ ♦ దలఁపకుండ॥ ౬

సచివులందలి మోమాట ♦ జనులు గోరు । దర్శనంబియ్య నొకవేళఁ ♦ దలఁచెనేని
పాదమును జాచి చూపు గ♦వాక్షమందు । నదియె దర్శనము గొన ♦ నతని ప్రజలు॥ ౭

మృదునఖారుణకాంతులు ♦ మీఁదఁ బర్వ । నెంతయు మనరమ్యమైన లే♦యెండనొప్పు
పద్మమును బోలు మండు న♦ప్పాదమునకె । భృత్యతతి భక్తి మ్రొక్కి య♦ర్పించె సేవ॥ ౮

కాంతల విలాసవతుల పొం♦గారుచనుల । చేతఁ గలఁగి చలించు కం♦జాతములను
లోనసురతగృహమ్ములఁ ♦ బూని చెలఁగు । దీర్ఘికలఁ బ్రౌఢమదనుండు ♦ దేలెఁ గేళి॥ ౯

తత్రసేకహృతలోచనాంజనైః । ధౌతరాగపరిపాటలాధరైః
అంగనాస్త మధికం వ్యలోభయ । న్నర్పిత ప్రకృతికాంతిభిర్ముఖైః॥ ౧౦

ఘ్రాణకాంత మధుగంధకర్షిణీః । పానభూమిరచనాః ప్రియాసఖః
అభ్యపద్యత సవాసితాసఖః । పుష్పితాః కమలినీరివద్విపః॥ ౧౧

సాతిరేక మదకారణం రహ । స్తేనదత్త మభిలేషురంగనాః
తాభిరప్యుపహృతం ముఖాసవం । సోపిబ ద్బకుళతుల్య దోహదః॥ ౧౨

అంకమంక పరివర్తనోచితే । తస్యనిన్యతుర శూన్యతాముభే
వల్లకీచ హృదయంగ మస్వనా । వల్గువాగపిచ వామలోచనా॥ ౧౩

సస్వయంప్రహత పుష్కరః కృతీ । లోలమాల్యవలయో హరన్మనః
నర్తకీ రభినయాతి లంఘినీః । పార్శ్వవర్తిషు గురుష్వలజ్జయత్॥ ౧౪

చారునృత్య విగమే చతన్ముఖం । స్వేదభిన్నతిలకం పరిశ్రమాత్
ప్రేమదత్త వదనానిలః పిబ । న్నత్యజీవ దమరాలకేశ్వరౌ॥ ౧౫

తస్యసావరణ దృష్టసంధయః । కామ్యవస్తుషు నవేషుసంగినః
వల్లభాభిరుపసృత్య చక్రిరే । సామిభుక్త విషయాః సమాగమాః॥ ౧౬

అంగుళీకిసలయాగ్ర తర్జనం । భ్రూవిభంగ కుటిలంచ వీక్షితం
మేఖలాభి రసకృచ్చ బంధనం । వంచయన్ ప్రణయినీరవాపసః॥ ౧౭

తేనదూతి విదితం నిషేదుషా । పృష్ఠతః సురతవార రాత్రిషు
శుశ్రువే ప్రియజనస్య కాతరం । విప్రలంభ పరిశంకినోవచః॥ ౧౮

లౌల్యమేత్య గృహిణీ పరిగ్రహా । న్నర్తకీష్వ సులభా సుతద్వపుః
వర్తతే స్మసకథం చిదాలిఖ । న్నంగుళీక్షరణ సన్నవర్తికః॥ ౧౯

ప్రేమగర్విత విపక్షమత్సరా । దాయతాచ్చ మదనాన్మహీక్షితం
నిన్యురుత్సవ విధిచ్ఛలేనతం । దేవ్యఉజ్ఝిత రుషః కృతార్థతాం॥ ౨౦

ప్రాతరేత్య పరిభోగశోభినా । దర్శనేన కృతఖండనవ్యథాః
ప్రాంజలిః ప్రణయినీః ప్రసాదయ । న్సోదునోత్ప్రణయ మంథరః పునః॥ ౨౧

స్వప్నకీర్తిత విపక్షమంగనాః । ప్రత్యభైత్సురవదంత్య ఏవతం
ప్రచ్ఛదాంత గళితాశ్రుబిందుభిః । క్రోధభిన్న వలయైర్వివర్తనైః॥ ౨౨

కనులకాటుకచల్లులఁ ♦ గరఁగిపోవఁ । బెదవులందలిరంగెల్ల ♦ వీడిపోవ
సహజసుందరవదనశో ♦ భానలచట । నధికమోహంబు గొల్పి ర♦య్యావనిపతికి॥ ౧౦

మధురమధుగంధములనీని ♦ మనసుఁ గొల్పు । పానభూమినిఁ బ్రియులతోఁ ♦ బ్రభుఁడుసొచ్చె
బాగుగావికసించిన ♦ పద్మవనముఁ । గరిణులనుగూడి కరిసొచ్చు ♦ కరణిదోఁప॥ ౧౧

అంగనలుగోరనేకత ♦ మందునొసఁగ । నతఁడుమపకారియైన ము♦ఖాసవంబు
వకుళిమట్లులుదానును ♦ వాంఛఁగోరె । నతివలొసఁగినవారి ము♦ఖాసవంబు॥ ౧౨

నిత్యమునుదాముగ్రీడించు ♦ నెలవుగాన । రెండుమాత్రమెవీడ వా ♦ టేనితోడను
విమలహృద్యరసంబీను ♦ వీణయొకటి । రమ్యవాక్కులుగలిగిన ♦ రమణియొకతె॥ ౧౩

కంకణమ్ములుహారముల్ ♦ గదలుచుండ । నెంతయుమనోహరముగ వా♦యించివీణ
నభినయంబొజ్జకడనుండు ♦ నపుడెతప్ప । నాటకస్త్రియలుఁగొల్వ ♦ నతఁడులజ్జ॥ ౧౪

ముదముఁగొల్పెడునాట్యము ♦ ముగియబడలి । చెమటఁజెరిగినతిలకంబు ♦ చెలఁగుసతుల
మోములను బ్రేమతోనూది ♦ భూవిభుండు । దేహధనపతులనుమించె ♦ జీవితమున॥ ౧౫

పరులవలననొస్వయమెుతాఁ ♦ బడసినట్టి । త్మ్మాతలేందుని నూతన ♦ సంగమములు
సగముతైపోవుచుండెను ♦ సత్వరముగ । నున్నదున్నట్టురాణులు ♦ దన్నుఁజేర॥ ౧౬

ప్రియులవంచింపయత్నించు ♦ ప్రియుఁడువడసె । చిగురువోల్ వారిమునిువేలి♦చేతివెఱపు
బొమలువిఱిచినపక్రిత ♦ నమరుచూపు । తఱచు వె. లనూళ్ళ చేతి బం♦ధనపుఁదీపు॥ ౧౭

రతికినిశ్చయమైనట్టి ♦ రాత్రులందు । వెనుకదూతికచూపిన ♦ పీటనుండి
తన్నుశంకించిప్రియురాండ్రు ♦ తఱచునాడు । విరహవాక్యంబులనువిను ♦ వీనులలర॥ ౧౮

పత్నులాపినఁబతిదాను ♦ వారసతుల । దుర్లభలమీఁదితమినేమి ♦ తోఁచకుండఁ
గడపెవారలబ్రాయము మఁ ♦ గాలమెల్లఁ । జెమటచేవ్రేళులనుజారఁ ♦ జేతిపుల్ల॥ ౧౯

వలచెఁబతిమమ్మెయనిగర్వ ♦ పడెడునట్టి । సవతులకునుండిమన్మథ ♦ జ్వాలనుండి
యఁత్నసంబులమిసచేత ♦ నుడిగియలుక । నతనిఁదెచ్చికృతార్థలై ♦ రతనిసతులు॥ ౨౦

కుపితలఁబ్రసన్నలఁగఁజేసి ♦ కొంతగడచి । నచ్చివేఁకువకేల్మోడ్చె ♦ వంచకుండు.
భోగమునుదెల్పుకన్నుల ♦ పొలుపుతోడ । నదియెరేపెనువారిలో ♦ నలుకమరల॥ ౨౧

విభుఁడుకలలోనసవతుల ♦ పేరులెత్త । నతనినిదలించివైచిన ♦ యట్లుతిరిగి
వెనుకకుఁబరుండికన్నీరు ♦ విడిచిసెజ్జ । విఱిచివైచిరికంకణాల్ ♦ వెలఁదులలిగి॥ ౨౨

క్లృప్తపుష్ప శయనాల్లతాగృహా । నేత్య దూతికృత మార్గదర్శనః
అన్వభూ త్పరిజనాంగ నారతం । సోవరోధ భయవేపథూత్తరం॥ ౨౩

నామవల్లభజనస్య తేమయా । ప్రాప్యభాగ్య మపితస్య కాంక్ష్యతే
లోలుపంబత మనోమమేతితం । గోత్రవిస్ఖలిత మూచురంగనాః॥ ౨౪

చూర్ణ బభ్రులులితస్రగాకులం । ఛిన్నమేఖలమలక్తకాంకితం
ఉత్థితస్యశయనం విలాసిన । స్తస్యవిభ్రమరతాన్యపావృణోత్॥ ౨౫

సస్వయంచరణ రాగమాదధే । యోషితాంనచ తథాసమాహితః
లోభ్యమాన నయనః శ్లథాంశుకై । ర్మేఖలాగుణపదైర్నితంబిభిః॥ ౨౬

చుంబనే విపరివర్తితా ధరం । హస్తరోధి రశనావిఘట్టనే
విఘ్నితేచ్ఛమపితస్య సర్వతో । మన్మథేంధనమభూద్వధూరతం॥ ౨౭

దర్పణేషు పరిభోగ దర్శినీ । ర్నర్మపూర్వమనుపృష్ఠ సంస్థితః
ఛాయయాస్మిత మనోజ్ఞయావధూ । ర్హ్రీనిమీలిత ముఖీశ్చకారసః॥ ౨౮

కంఠసక్త మృదుబాహుబంధనం । న్యస్త పాదతల మగ్రపాదయోః
ప్రార్థయంత శయనోత్థితం ప్రియా । స్తంనిశాత్యయ విసర్గచుంబనం॥ ౨౯

ప్రేక్ష్యదర్పణ తలస్థమాత్మనో । రాజవేష మతిశక్రశోభితం
పిప్రియేన సతథాయథా యువా । వ్యక్తలక్ష్మపరిభోగమండనం॥ 30

మిత్రకృత్య మపదిశ్య పార్శ్వగాః । ప్రస్థితం తమనవస్థితం ప్రియాః
విద్మహే శఠపలాయనచ్ఛలా । న్యంజసే తిరురుధుః కచగ్రహైః॥ 3౧

తస్యనిర్దయ రతిశ్రమాలసాః । కంఠసూత్ర మపదిశ్యయోషితః
అధ్యశేరత బృహద్భుజాంతరం । పీవరస్తనవిలుప్త చందనం॥ 3౨

సంగమాయ నిశిగూఢచారిణం । చారదూతి కథితం పురోగతాః
వంచయిష్యసి కుతస్తమోవృతః । కాముకేతిచకృషుస్తమంగనాః॥ 33

యోషితా ముడుపతేరివార్చిషాం । స్పర్శనిర్వృతిమసావవాప్నువన్
ఆరురోహ కుముదాకరోపమాం । రాత్రిజాగర పరోదివాశయః॥ 3౪

వేణునాదశనపీడితాధరా । వీణయానఖపదాంకితోరవః
శిల్పకార్య ఉభయేనవేజితా । స్తం విజిహ్మనయనావ్యలోభయన్॥ 35

దూతికలు చూపుమార్గానఁ ♦ బ్రీతి నరిగి । తీర్చియుండిన పరిసెజ్జఁ ♦ దీఁగెయుండ్లఁ
బరిజనస్త్రీలతోఁ సల్పెఁ ♦ బతిరతంబు । పత్నులభయంబుచే మేను ♦ వణఁకుచుండ॥ ౨౩

పిలిచితి నిన్నుఁ బ్రియురాలి ♦ పేరువెట్టి । యా మెభాగ్యమె నాకును ♦ నబ్బనిమ్ము
మదియు నదె కోరెనం చని ♦ మగువలఁద్రుఁడు । తప్పుపేళ్ళను బిలుచు నా ♦ తనికిసతము॥ ౨౪

కలితరాగంబు చెదరిన ♦ యలరుసరులు । చెడిన మొలనూళ్లు లత్తుక ♦ చిన్నెలుండు
నతఁడు లేచిన పానుపే ♦ యతని పైన । సురతకేళీవిలాసముల్ ♦ చూపుచుండు॥ ౨౫

లలనలకుఁ దానె పాదాల ♦ లక్కరసము । గూర్చునతని కిమదిదానఁ ♦ గదురదయ్యె
నంశుకము జారి వేళల ♦ యలరుచుండు । పిఱుఁదులకు దృష్టి మాటికిఁ ♦ బఱచుచుండు॥ ౨౬

ముద్దుగొనకుండ వెక్కుకు ♦ మోవిఁద్రిప్ప । సోకముడిపిప్పహస్తంబుఁ ♦ బోవనెట్టు
వెలఁదులరతంబు గోర్కికి ♦ విఘ్నమిడియు । నతని కామాగ్ని కింధన ♦ మైతనర్చె॥ ౨౭

అద్దమున నుపభోగ చి♦హ్నములఁ జూచు । చెలులకు వెక్క వేడ్కమై ♦ నిలిచితనదు
నవ్వుప్రతిబింబమునఁ జూపి ♦ నానచేత । వారు దలవంచుకొనఁ జేసెఁ ♦ బార్థివుండు॥ ౨౮

కాంతుఁ డెడఁబాయ నెంచి ని♦శాంతమందుఁ । దల్పమును వీడఁ బ్రియురాండ్రు ♦ తన్నృపాలు
కంఠమును మృదుకరములఁ ♦ గౌఁగిలించి । ముద్దు వేఁడిరి పాదాగ్రి ♦ మలను నిల్చి॥ ౨౯

భోగచిహ్నాళి యనిరెడు ♦ భూషణాళి । కలరినట్టులు పడుచుతేఁ ♦ డలరలేదు
శక్రుమించెడు రాజవే♦షంబుతోడ । సద్దమన బింబితంబైన ♦ యప్పుడు కూడ॥ ౩౦

ఆప్తుకార్యంబు పేర్వెట్టి ♦ యన్యకాంతఁ । జేరఁబోవఁగఁ దమకింపఁ ♦ జేరి ప్రియులు
నీవు పరువెత్తు మిషలోని ♦ నిజము దెలిసె । నిలు శఠుఁడ యంచు సిగఁబట్టి ♦ నిలిపిరతని॥ ౩౧

అతని రతిపీడ నెంతయు ♦ నలసి సతులు । కౌఁగిలింత నెపమ్మున ♦ గంధమెల్ల
గొప్పపాలిండ్ల చేడుల్చి ♦ పిప్పటురము । నందు నిద్రను జెందిరి ♦ హాయిగాను॥ ౩౨

గూఢముగ రాత్రిఁ బ్రియురాలిఁ ♦ గూడఁబోవు । సంగతిని దూతికలచేత ♦ సకియ లెఱిఁగి
ముందుగా నేగి కాముకా ♦ మోసపుత్తె । చీఁకటిని ననిస్వగృహముల్ ♦ చేర్చిరతని॥ ౩౩

కామినీస్పర్శమను చంద్రి ♦ కాంతి నలరి । మించు కేళిని రేయెల్ల ♦ మేలుకాంచి
పగటిపూఁటను హాయిగాఁ ♦ బవ్వళించి । రాజు రంజిల్లెఁ గుముదా క♦రంబువోలె॥ ౩౪

వేణువును బంటి నొక్కుల ♦ పైడపినుసిచి । గోటినొక్కులతోడ మీఁదఁ ♦ గూర్చివీణఁ
గప్తమునరెండ శిల్పముల్ ♦ గఱచు సతుల । కుటిలదృష్టులు నృపునకుఁ ♦ గొలిపెబాళి॥ ౩౫

అంగసత్త్వవచనాశ్రయం మిథః । స్త్రీషు నృత్య ముపధాయదర్శయన్
సప్రయోగ నిపుణైః ప్రయోక్తృభిః । సంజఘర్ష సహమిత్రసన్నిధౌ॥ ౩౬

అంసలంబి కుటజార్జున స్రజ । స్తస్యనీపరజసాంగరాగిణః
ప్రావృషి ప్రమద బర్హిణేష్వభూత్ । కృత్రిమాద్రిషు విహారవిభ్రమః॥ ౩౭

విగ్రహాచ్ఛశయనే పరాఙ్ముఖీ । ర్నానునేతు మబలాః సతత్వరే
ఆచకాంక్ష ఘనశబ్దవిక్లబా । స్తావివృత్య విశతీర్భుజాంతరం॥ ౩౮

కార్తికీషు సవితానహర్మ్యభా । గ్యామినీషు లలితాంగనా సఖః
అన్వభుంక్త సురతశ్రమాపహాం । మేఘముక్త విశదాం సచంద్రికాం॥ ౩౯

సైకతంచ సరయూం వివృణ్వతీం । శ్రోణిబింబమివహంస మేఖలం
స్వప్రియా విలసితానుకారిణీం । సౌధజాల వివరై ర్వ్యలోకయత్॥ ౪౦

మర్మరై రగురుధూపగంధిభి । ర్వ్యక్తహేమరశనైస్త మేకతః
జహ్రురగ్రథనమోక్షలోలుపం । హైమనై ర్నివసనైః సుమధ్యమాః॥ ౪౧

అర్పితస్తిమిత దీపదృష్టయో । గర్భవేశ్మసు నివాతకుక్షిషు
తస్యసర్వసురతాంత రక్షమాః । సాక్షితాం శిశిరరాత్రయోయయుః॥ ౪౨

దక్షిణేన పవనేన సంభృతం । ప్రేక్ష్యచూత కుసుమం సపల్లవం
అన్వనైషుర వధూతవిగ్రహా । స్తందురుత్సహ వియోగమంగనాః॥ ౪౩

తాః స్వమంక మధిరోప్య దోలయా । ప్రేంఖయన్పరిజనాపవిద్ధయా
ముక్తరజ్జు నిబిడం భయచ్ఛలాత్ । కంఠబంధన మవాపబాహుభిః॥ ౪౪

తంపయోధర నిషిక్తచందనై । ర్మౌక్తిక గ్రథితచారుభూషణైః
గ్రీష్మవేష విధిభిః సిషేవిరే । శ్రోణిలంబి మణిమేఖలైః ప్రియాః॥ ౪౫

యత్సభగ్న సహకారమాసవం । రక్తపాటల సమాగమం పపౌ
తేనతస్య మధునిర్గమాత్కృశ । శ్చిత్తయోని రభవత్పునర్నవః॥ ౪౬

ఏవమింద్రియ సుఖానినిర్విశ । న్నన్యకార్య విముఖః సపార్థివః
ఆత్మలక్షణ నివేదితానృతూ । నత్యవాహయదనంగవాహితః॥ ౪౭

తంప్రమత్తమపినప్రభావతః । శేకురాక్రమితుమన్యపార్థివాః
ఆమయస్తు రతిరాగసంభవో । దక్షశాప ఇవ చంద్రమక్షిణోత్॥ ౪౮

అంగవాగ్వ్యాఖ్యములతోడి • యభినయమ్ము । నతివలకు నంతరంగమ్ము • నందుఁజేర్చి
చిత్రముగ మిత్రులందుఁ ద • ద్రసముఁ జేసి । యభినయాచార్యులను మించి • యలరుచుండె॥

భుజములను బుద్దిమల్లెల • పూలసరులు । కడిమిపుష్పాదిపూఁత యం•గమునఁ బొదల
నాటు వెడుతులనొప్పు కే•దారములలందు । నోలి సలిపెను దర్వర్ష•కాలమందు॥ ౩౭

ఉఱుములకు మల్లి వానలే • యురగముఁ జేగ । నచ్చటుచుగోరియలుక చేఁ • బడక యందుఁ
బైడి ముక్కు వెట్టి సంచిన • ప్రియుల సతుల । ననునయింపంగ ద్వారపడఁ • దగనిశాభుఁడు॥

రాణులను గూడి కార్తిక • రాత్రులందు । మేలుకట్టులనొప్పారు • మేడలందు
రాజు సుకశంక నమగన్న • శౌరి మునుఁ దొలఁచు । ఘనరహితనభ్ర చంద్రిక • లనుభవించె॥

ఇనుకదిబ్బలు పొలుఁదుకై • యింపు నింప । హంసపిండులు మొలనూలి • యందు మొందఁ
దనప్రియలఁ బోలు శరదృతువు • ధరణిధవుఁడు । గాంచె మేడలపై రాణు • గండ్లనుండి॥ ౪౦

అగుపడఁగ హేమమేఘాలు • లగరుధూప । వాసనలు గ్రమ్మ కర్పూర • ధ్వనులు నిగుడఁ
గతులు హేమంతవనమముల్ • గట్టి కొప్పు । వారి కనుమున్న చెంతయు • హర్షమిడెరి॥ ౪౧

గాలి దేనుకన్నెరిసరి • గదులయందు । నిలిచి వెలిఁగడుదీపముల్ • నేత్రములుగ
మునుని తేరకుఁ జిగిన హే•మంత రాత్రు । లతనికత్యార్థమ్ములకు సాక్షు • లై చెలంగ॥ ౪౨

సక్కియపు గాలిచేనేఁ జూ•పను చిగిర్చి । పూవుటనుజూచి యతని తోఁ • బోలఁ దులంతఁ
బోలయలుక మాని స్నేహంబు • బూనిరింక । నొర్మసాధ్యంబు గాదు వి•యోగమందు॥ ౪౩

తొలఁగుమంచావనము సిలఁ • దొడవుఁ జేర్చి । యుండు నాతఁడు నేనకు • లూది యూచి
విధయుగ్రాలు సకిసాళ • భీతి మిసుచు । బడసెఁ గౌఁగిలి వెలఁతల • బాహువులను॥ ౪౪

స్తనములనుజాదు నందన • చర్చఁ గూర్చి । ముత్తెములనొప్పు భూషణ • ములను దాల్చి
పులులు మాని మేఖలలు నేలఁ • వెలఁగుచుండ । స్వామిఁ గొల్చిరి గ్రీష్మ వే•షములఁ బ్రియులు॥

పాటలీపుష్పములు నెల్ల • సలువు పంచఁ బడిన । మావి చిగురుల చేసైన • మద్యమాన
మునఁ బునోయిన గ్రీష్మ యించు • మనుమఁడంత । నతని బోనమ్న భోగంబు • నందె మగల॥ ౪౬

మన్మథుడ్రే సేవింపగాన • మనుజనాథుఁ । డనుభవించు చనిమిషయు సౌ•ఖ్యములనిట్టు
లితర కార్యమ్ములను మాని • యుకువు వెల్లఁ । గడ పెదల్లకుణంబు లం•గమునఁ దాల్చి॥ ౪౭

స్ననగమునఁ దేమ్య వతని ప్ర•భావమునను । బరిభవింపంగ నేరైరి • పరులు నృపులు
కాని గతి రాగజనిత రో•గమున నతఁడు । మిక్కుటాలాపనక్తి నైతెఁ • దఱుఁగఁ జొచ్చె॥ ౪౮

దృష్టదోషమపి తన్నసోఽత్యజత్ । సంగవస్తు భిషజామనాశ్రవః
స్వాదుభిస్తు విషయైర్హృతస్తతో । దుఃఖమింద్రియగణోనివార్యతే॥ ౪౯

తస్యపాండువదనాల్పభూషణా । సావలంబగమనామృదుస్వనా
రాజయక్ష్మపరిహాణిరాయయౌ । కామయానసమవస్థయాతులాం ౫౦

వ్యోమపశ్చిమకలాస్థితేందునా । పంకశేష మివఘర్మపల్వలం
రాజ్ఞితత్కుల మభూత్ క్షయాతురే । వామనార్చిరివదీపభాజనం॥ ౫౧

బాఢమేషు దివసేషుపార్థివః । కర్మసాధయతి పుత్రజన్మనే
ఇత్యదర్శితరుజోఽస్య మంత్రిణః । శశ్వదూచురఘ శంకినీః ప్రజాః॥ ౫౨

సత్వనేకవనితాసఖోఽపిసన్ । పావనీమనవలోక్య సంతతిం
వైద్యయత్నపరిభావినంగదం । నప్రదీప ఇవవాయుమత్యగాత్॥ ౫౩

తంగృహోపవనఏవసంగతాః । పశ్చిమక్రతు విదాపురోధసా
రోగశాంతిమ పదిశ్య మంత్రిణః । సంభృతేశిఖిని గూఢమాదధుః॥ ౫౪

తైః కృతప్రకృతి ముఖ్యసంగ్రహై, । రాశుతస్య సహధర్మచారిణీ
సాధుదృష్ట శుభగర్భలక్షణా । ప్రత్యపద్యతనరాధిపశ్రియం॥ ౫౫

తస్యాస్తథావిధ నరేంద్రవిపత్తిశోకా । దుష్ణైర్విలోచనజలైః ప్రథమాభితప్తః
నిర్వాపితః కనకకుంభముఖోజ్ఝితేన । వంశాభిషేక విధినాశిశిరేణగర్భః॥ ౫౬

తంభావాయ ప్రసవసమయాకాంక్షిణీనాం ప్రజానా
మంతర్గూఢం క్షితిరివనభో బీజముష్టిందధానా
మౌలైః సార్ధం స్థవిరసచివైర్హేమసింహాసనస్థా
రాజ్ఞీ రాజ్యం విధివదశిషద్భర్తురవ్యాహతాజ్ఞా॥ ౫౭

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కాళిదాసకృతావగ్నివర్ణ
శృంగారోనామైకోనవింశఃసర్గః.

వినఁడువైద్యులమాటలు ♦ గనఁడుకీడు । మద్యవనితాదివిషయముల్ ♦ మానలేఁడు
ప్రీతికరమైనవ్యసనాళి ♦ చేతఁబడిన । నెంతకష్టమువాటిల్లిన ♦ నింద్రియముల॥ ౪౯

మోము తెలుపెక్కె భూషణ ♦ ములనుగుఱఁగె । నడిరేయమున్వెక్కు సెగలచే ♦ నడపునెగ్గ
కాముకావస్థ రాజయ ♦ క్ష్మవ్యవస్థ । రెండునుసమానముగఁదోఁచు ♦ చూడఁజూడ॥ ౫౦

అంత్యకళనిల్చుశశితోడి ♦ యభ్రమట్లు । లడుసెమిగిలిన వేసవి ♦ పడియపగిది
వట్టికోడిమాత్రమేగల్గు ♦ ప్రమిదకగణి । రఘుకులంబుండె క్షయయుక్త ♦ రాజుఁగూడి॥

ఆతనిఁగూరిచిభీతాత్ము ♦ లైనప్రజలు । మాటిమాటికినడుఁగఁగా ♦ మంత్రివరులు
సంతతికివేఁడువిధులను ♦ సలుపుచుండు । సత్యమనిచూసిపెట్టిరి ♦ స్వామిరుజను॥ ౫౨

కాంతలెందఱికోతాను ♦ గాంతుఁడయ్యు । నమలమౌసంతుగాంచని ♦ యతఁడసాధ్య
మైనరోగంపుధాటికి ♦ నాఁగఁడయ్యె । వాతహతికాఁగలేని దీ ♦ పంబుకరణి॥ ౫౩

ఎంతయునుగూఢముగఁ బ్రజ ♦ లెఱుఁగకుండ । నతనినిగృహోపవనమందె ♦ యపరక్రియలఁ
దలిసినపురోహితునిఁగూడి ♦ దీప్తశిఖిని । సచివులుంచిరి రోగోప ♦ శాంతివినన॥ ౫౪

ప్రజలలోముఖ్యులైనట్టి ♦ వారిఁగూడి । మంత్రులుసహాయమొనరింప ♦ మానవేంద్రు
ధర్మపత్నిశుభాంగియై ♦ తనరుగర్భ । చిహ్నములరాణిరాజ్య ల ♦ క్ష్మినిఁబ్రోచె॥ ౫౫

నృపతిమృతిశోకజనితోష్ణ ♦ నేత్రజలము । నలననుడికిన యామెగ ♦ ర్భమ్ముపిడపఁ
గనకకలశోద్ధతాభిషే ♦ కప్రశస్త । శీతధారలఁజల్లారి ♦ చెన్నుమీఱె॥ ౫౬

సీ॥ పృథ్విగర్భమ్మునఁ ♦ బిడికెడుధాన్యంబు, వోల్చుశాస్త్రవిధమునఁ ♦ దాల్చుకరణిఁ
ప్రసవంబునకువేడ్క ♦ పడివేచియుండెడు, ప్రజకువేల్పులుగాగ ♦ గర్భమునుదాల్చి
సిరులమించెడు హేమ ♦ సింహాసనంబునఁ, గొలువులో రాణితోఁ ♦ గూరుచుండి
రాచకార్యంబులఁ ♦ బ్రవిమలభక్తితో, సచివులందఱుఁగూడి ♦ సాయపడఁగ
నర్వ్వఁదనయాజ్ఞకెదురులే ♦ కుండునట్లు, సర్వసమ్మతముగ యథా ♦ శాస్త్రముగను
బ్రబలమైనట్టితనపతి ♦ రాజ్యమెల్ల । నేలెఁదద్రాజ్ఞి లోకుల ♦ పాలిజనని॥ ౫౭

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశ
ంబునందు నగ్నివర్ణశృంగారంబను నేకో
నవింశాశ్వాసము సంపు ... ము.

శ్లోకముల శుద్ధపత్రిక.

పుట.	శ్లోకము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౧	౯	గత్వ్వా	గత్వా
౩	౩౫.	ఃశిష్ఠ	వసిష్ఠ
౫	౪౯	పతుత్ర్యా	ప్రత్యుష్యా
,,	౫౨	ష్యగై	మృగై
౬	౮౫	ధ్మాతేః	ధ్మాతైః
౧౦	౧౧	సభాభం	సఖాభం
౧౦	౧౨	తాభి	తాభిః
,,	౨౦	తృసా	తృపా
,,	౨౧	చానర్చ	చానర్చ్యో
౧౧	౨౪	నును	మను
,,	౩౫.	శుల్యం	మిత్రం
౧౨	౩౭	అగైన	అథైన
౧౩	౬౧	ససింహం	నసింహం
౧౬	౩	స్యసాయే	స్యపాయే
౧౭	౧౬	ఆదేయ	అదేయ
౧౮	౨౭	ప నా	పత్రినా
,,	౨౯	ద్విసశ్చ	ద్విపశ్చ
౧౯	౩౮	మస	మప
౨౦	౫౧	ఆలం	అలం
,,	౫౯	పత్త్రిణాం	పత్త్రిణాం
౨౪	౨౭	యాషితః	యోషితః
,,	౩౪	జయపదాః	జనపదాః
౨౫	౩౬	నేతానా	నేతాన్వా
,,	౪౮	మపిః	మపి
౨౭	౬౨	గ్గజస్య	రజస్య
౩౪	౫౧	నాశ	నాగ
౪౧	౩౯	గ్నానం	గ్నానం

పుట.	శ్లోకము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౪౧	౪౧	స్వాభావ	స్వభావ
౪౨	౬౧	మూ రేః	మూ ర్తేః
౪౪	౮౪	ర్పిత్చ	ర్పిత
,,	,,	విదర	విదర్భ
౪౭	౧౦	కశ్యా	కస్యా
౪౮	౨౫	చకోర	చకార
,,	,,	మ	మత్త
౪౯	౩౯	పాండీ	పాండ్రీ
,,	౪౦	ధ్వజనీ	ధ్వజినీ
౫౬	౫౨	త్వయ	త్వయి
౬౫	౬౩	నవ	రవ
౬౬	౮౭	పతిం	పతిం
౭౦	౨౬	యాథాస్త్వ్యం	యాథార్థ్యం
,,	౩౫	రవ్యాప్థౌ	ర్థవ్యాపౌ
౭౪	౮౫	ర్నిదాం	ర్నిదా
౭౬	౨	కుతే	కులే
౭౭	౨౨	యస్మృ	యస్సృ
౭౯	౩౯	దుహితు	దుహితృ
౮౧	౬౫	శిరచ్ఛిదా	శిరశ్ఛిదా
౮౯	౨౬	లక్ష్మీ	లక్ష్మ్రీ
౮౭	౩౮	శూర్ప	శూర్ప
౮౮	౫౨	రాస్త్రానాం	రాష్ట్రానాం
౯౦	౭౯	మేఘస్వే	మేఘస్యే
,,	౮౭	రామణ	రావణ
౩౯	౩	కవితే	కపిలే
౯౪	౧౭	వమావ	విమాన
౯౫	౨౪	భీర	భిరు
౯౬	౪౨	వ్యాజాఘ్ర	వ్యాజార్ఘ
౧౦౧	౧౩	బంధైః	బ్భాధైః
౧౦౨	౨౭	పప్రిచ్చ	పప్రిచ్ఛ

పుట.	శ్లోకము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౧౧౨	౩౫	ట్రుష	ష్రుట
౧౦౮	౪	త్స	త్థ్స
౧౧౦	౩౩	కవి	కవిః
౧౧౫	౯౮	ఙర్జ	ఐర్జశ్రీ
౧౧౭	౧౨	మిషాఖిః	మిషాభిః
,,	౧౫	న్యంకుఖిః	న్యంకుభిః
,,	౨౦	వివా	దివా
౧౨౦	౩౮	విసర్గాౙ	విసర్గాత్
,,	౪౪	సీతా	శీతా
౧౨౧	౫౫	ననకార్యం	నకార్యం
,,	౫౮	రోదైః	శ్రోత్రై
,,	౫౯	తద్భృధ్న	తద్బృధ్న
౧౨౨	౬౩	పరీని	పరిత్రని
,,	౬౭	కులితో	కులితోః
౧౨౩	౭౬	వాగే	నాగే
,,	౮౧	తై)	త్రై)
౧౨౮	౪౧	నభసే	నభసీ
౧౩౩	౧౧	స్త్రదై	స్త్రథై
౧౩౪	౨౩	వ్రూషిత	ప్రూష్యషిత
,,	౨౫	ద్విషాం	ద్విషా
౧౩౮	౧౯	మఖిలేమ	మభిలేమ
,,	౨౦	ఉంఝిత	ఉఝ్ఝిత
,,	౨౨	పరిత్యబై	పరిత్యబై
౧౪౦	౪౦	మేఖలం	మేఖలాం

పద్యముల శుద్ధపత్రిక.

పుట	పద్యము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౧	౮	అఖల	అఖిల
౫	౫౨	పణ	పర్ణ
,,	౫౮	రాజఋషి	రాచఋషి
౮	౭౦	దాఁటి	దాఁటు
౧౦	౧౦	నిజ్జనపాలు	నజ్జనపాలు
,,	౧౫	ధనువు	దనువు
౧౧	౩౨	M	ధి
,,	౩౫	నికుంభి	నికుంభ
౧౩	౫౧	యర్థమీ	యర్థమే
,,	౫౩	పథఘున	పదఘున
౨౦	౫౬	శిరము	శరము
౨౨	౧	పూర్వ	పూజ్య
,,	౬	సర్వతి	సరస్వతి
,,	౭	గుణమల	గుణముల
౨౪	౨౪	కరుగ	కొఱకు
౨౫	౩౬	తాఁకి	తాఁక
,,	,,	నాటి	నాటె
,,	౩౮	జేర్చి	చేర్చి
	౪౮	నయ్యో	నయ్యో
	౫౨	దాఁటి	దాఁటె
	౫౪	సంహార	సంచార
	౫౯	చిహ్నాలు	చిహ్నముల్
[illegible]	౬౫	గూరుమండ	గూరుచుండి
,,	౬౮	నేర్చె	నేర్చె
[illegible]	౧౦	నేర్చి	నేర్పి
,,	౧౫	శిష్టుఁడౌ	శిష్టుఁడౌ
,,	౧౮	అనుచు	అనుచు

పుట	పద్యము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౩౩	౪౨	కానుకగ	కానుకగల
౩౫	౬౭	దమ్మృఖ	ద్వన్మృఖ
౩౬	౭౩	బాపి	బాసి
,,	౭౪	పాడుబచే	నాడుటచే
౩౯	౨౦	తెలసి	తెలిసి
౪౦	౩౩	తేజాంకుర	తేజోంకుర
,,	౩౫	సంభోరు	మగుపరో
౪౧	౪౧	యమువు	యమువు
౪౨	౫౧	నాబింత	నాంచిత
౪౩	౭౨	ినాకిని	ినాకినా
౪౪	౭౮	నేలమండ	నేలుమండ
,,	,,	దూాము	చాాము
,,	౭౯	తంపమందు	నంవమునను
౪౬	౧	పగితని	పగిదిని
,,	౭	పజిచె	పఱచె
౪౭	౧౩	సంహరణంబు	సంచరణంబు
౫౧	౭	బహుషంపూర్వ	బహుసాప్రపూర్వ
౫౨	౬	పదము	పదము
౫౩	౧౬	రఘువు	రఘుని
,,	,,	రాఘవులను	రాఘవునిం
౫౪	౩౩	పరణి	పరణి
,,	౩౫	నామతి	యాపమతి
౫౫	౪౪	నక్కటకట	నక్కటకట
౫౭	౬౭	మంత్రిసం	మంత్రివీ
౫౮	౧౫	కర్మ్మల	కర్మ్మల
౬౦	౩	కర్మరుల	కర్మ్మకుల
౬౧	౧౬	శ	శక్తి
౬౨	౨౯	నిడిసనఖ	నిడిచనఖ
౬౯	౨౯	౧౬	౧౯

పుట.	పద్యము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౬౯	౧౯	యాయాయి	మాయాయి
౭౫	౨౬	దీని	దీసి
,,	౩౧	మాళి	మాని
౮౭	౮౯	లంటి	లంటె
౮౪	౪	బొటచేత	బొట్లచేత
౮౯	౭౧	జేసి	జేసె
౯౦	౭౫	స్రాణ	ప్రాణ
౯౨	౧౦౪	గణరమ్యా	గుణరమ్యా
౯౪	౧౦	యింతిరో	రెయింతయుఁ
,,	,,	తిమింగిలము	దిమింగిలము
,,	౧౮	కలకంఠి	వెనుకకు
౯౫	౨౩	స్థలమ్మిదే	ప్రదేశమిదె
,,	౩౪	నెక్కుడు	నేటికిఁ
,,	,,	ప్రమద	బ్రమద
౯౬	౩౮	శాతకర్ణుఁడు	శాతకర్ణికి
,,	౪౨	మనముఁ	మనముఁ
,,	౪౪	పగల	మరల
,,	౪౭	మోసపుటు	పక్త్రిమ్ము
౯౭	౪౯	నింత	నింతి
౧౦౫	౬౮	కురిలె	కురరివలె
,,	౭౪	నీగ్రి	నీవగ్రి
౧౦౬	౮౬	దాసివలె	దానివలె
౧౦౯	౨౦	గొట్టి	గొట్టె
౧౧౦	౩౬	వారియంద	వారియందు
౧౧౨	౫౭	దాను	జేయుఁ
౧౧౩	౭౧	తనయుఁలేనీకటంచు	వినుమునీసుతులంచు
౧౧౪	౭౮	పదము	పథము
౧౧౮	౧౫	బెట్టి	బెట్టె
౧౧౯	౨౩	కోర్కికి	కోర్కికి

పుట.	పద్యము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౧౧౯	౨౪	గోల్వ్య	గొల్వ్య
౧౨౭	౩౫	ప్రేతిచే	ప్రీతిచే
౧౩౧	౮౧	గూర్చ్చఁగోశము	గూర్చికోశము
౧౩౫	౪౭	లేచి	వేచి
౧౪౧	౫౨	వేఁడు	వేఁడు
,,	౫౭	లాకుల	లోకుల

సూచన పలుచోట్ల నెఱసున్న కఱసున్న పడుటయు 'వ' కారమంటుకపోవుటయుఁ ఒటస్థించినది. చదువరు లాయాచోట్ల గమనించి సవరించుకొందురుగాక.